శ్రీ రస్తు.

హంసవింశతి, పద్యకావ్యము

అయ్యలరాజు నారాయణామాత్య విరచితము.

చెన్నపురి:

వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారిచే

ప్రకటితము.

1920

Printed at the
"VAVILLA" PRESS, Tondiarpet,
Madras—1920

పీఠిక.

అయ్యలరాజు నారాయణామాత్యకవి.

"నిందతునందతు వా సన్నసూయము రనసూయము రత్ర కింతేన,
య త్సన్మానసగమనా యైవేదం మమ తు పాథేయమ్"

ప్రాచీనకవి.

హంసవింశతి యనునీపద్యకావ్యమును రచించిన యీమహాకవి యాఱువేల నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. కౌండిన్యసగోత్రుఁడు. సూరనార్యునకుం బుత్త్రుఁడు. ఈయన తల్లి కొండమాంబ. ఇంటిపేరయ్యలరాజువారు. ఇక్కవి స్వవిషయము నిట్లు చెప్పుకొన్నాఁడు.

"వ. వెండియు నఖండతేజఃకాండమార్తాండమండల ప్రచండుండును, నిజనితరణార్ణవకృశీభూతపారావారపునరభ్యుదయకారణానూనదానధారాప్రవాహసంజాతవహావాహినీవ్యూహుండును, నిస్తులప్రశస్తసద్గుణరత్నాకరుండును,......నారాయణామాత్య దేవేంద్రుండు కొండొక శుభవాసరంబున నత్యంతసంతోషితాంతఃకరణుండై" అని

దీనింబట్టి చూడఁ గవులకు నైజమగుదరిద్రము తన్ను బాధింపఁజాలకుండఁగా ధనసంపన్నుండై గొప్పదాతయై యున్నట్టు పొడకట్టుచున్నది. తన్నొకరు పురికొల్పఁగాఁ గవిత్వమున కారంభించినట్టుగూడ నీతఁడు చెప్పుకొనక పోవుటంజూడఁ బైవిషయము స్థిరపడుచున్నది. ఇష్టదైవమగు శ్రీరామమూర్తి స్వప్నమున సాక్షాత్కరించినట్లు, గ్రంథమొనర్పం బురికొలిపినట్లు గూడఁ జెప్పుకొనలేదు. కారణమేమో. ఆశ్వాసాంత్యగద్యమునందు

"నిస్సహాయకవితానిర్మాణచాతుర్యనిస్తంద్ర,
శ్రీరామనామపారాయణ నారాయణామాత్య ప్రణీతము"

అని చెప్పుకొనుటంబట్టి పరికింపఁగా గ్రంథమును జెప్పి యితరులకుం జూపి వారిసంస్కరణముల నంగీకరించుకవి కాఁడనియుఁ, బండితకవియనియు, శ్రీరామ భక్తుఁడనియు స్పష్టము గాక మానదు. మఱియు భగవద్భక్తాగ్రగణ్యులనం బ్రఖ్యాతివహించిన ప్రహ్లాదాదిపరమభాగవతుల నిష్టదేవతాస్తుతిలోఁ జేర్చుటంజూడ నీమహాకవి భక్తుఁ డను మాట దృఢపడకపోదు. ఈమహాకవి యీగ్రంథమున నింతకుముందు దాను గ్రంథముల నొనరించినట్లు చెప్పుకొన కుండుటం జూడ నిదియే ప్రథమగ్రంథమని తేటపడుచున్నది.

ఆంజనేయశతకము తొలుత రచించి తరువాత హంసవింశతి నొనరించి యాపిదప దశావతారకథాసంగ్రహమును రచించినట్లు కొందఱు వ్రాసియున్నారు. కాని ఆంజనేయ శతకవిషయమిందు వ్రాసియుండక పోవుటచే నిర్ధారణముచేయ వీలులేదు. ఒకప్పు డది శతకమైనందున నీస్వల్పవిషయము నేల చెప్పుకొనవలయు నని యూరక విడిచియున్న నుండవచ్చును. దశావతారకథాసంగ్రహము నాచేతఁ బడలేదు కాన నావిషయమును నేను జర్చింపఁజాలకున్నాఁడను.

ఇఁక నీతఁ డేగ్రామమునఁ గాపురముండెనో యనువిషయము చర్చింపఁదగినదైయున్నది. అయ్యలరాజురామభద్రమహాకవి ఒంటిమెట్ట యనంబడు నేకశిలానగరవాసియనుట సర్వజనాంగీకృత మగువిషయము. రామాభ్యుదయము రామభద్రవిరచితముగదా. అయ్యలరాజు, భాస్కరకవి యీయిరువురును రెట్టమతమును రచించినమహాకవులు. వీరు కర్నూలు మండలములోని యెఱ్ఱపాలెమునకు బాలకుఁ డయి, యహోబలక్షేత్రమునకు ధర్మకర్త యయిన వేంకటరాజునకు రెట్టమతగ్రంథము సంకితముచేసియున్నారు. కనుక వీరిరువురును గర్నూలుమండలములో నివసించువారే యనుట స్పష్టము. రాజాశ్రయమునకై యితరమండలములలోనున్నవారు రాఁగూడదా యన్నఁ బై వేంకటరాజు పాళెగాఁడే కాని గొప్పరాజ్యము కలవాఁడు కాఁడు. అట్టివానినాశ్రయించుట కెంతయో దూరమునుండి కవులు చనుదెంచి రన్నమాట విశ్వాసపాత్రము గాదు. ఆప్రాంతముల నివసించువారికి వారియందు విశ్వాసము గల్గియుండును గాన వారాశ్రయించియుండుట స్వభావము. కాఁబట్టి పైయిద్దరును గర్నూలుమండలవాసులో లేక యాచెంతనున్న కడపమండలవాసులో యై యుందురు. కడపమండలమున కహోబిలము మిగుల సమీపము.

ఈనారాయణకవి హంసవింశతిలోఁ బూర్వకవిస్తుతిం జేయుచు

"ఉ. అయ్యలరాజు తిప్పసచివాగ్రణిఁ బర్వతరాజు రామభ
ద్రయ్యను భాస్కరాగ్రణిఁ బ్రధానవరుం డగుకొండధీరునిం

జయ్యనఁ దిమ్మయప్రభుని సత్కవితారచనాఢ్యులైనమా
యయ్యలరాజువంశజుల నాదికవీంద్రుల సన్నుతించెదన్.

అని చెప్పుకొన్నాఁడు. దీనిం బరికించిచూడఁగాఁ దమపూర్వులు మహాకవులైనట్లును దావావంశసంభూతుఁడనియు, నయ్యలరాజు వారికుటుంబము విద్వత్కవికుటుంబమనియుఁ జెప్పుకొన్నట్లు స్పష్టము. ఇందతిశయోక్తి యెంతమాత్రములేదు. పయిపద్యమునఁ బేర్కొనఁబడినరామభద్రాదికవులు కడప, కర్నూలు మండలములోని వారయినట్లు స్పష్టమైనందున నీతఁడుగూడ నీప్రాంతముల నివసించినవాఁడే యని తోఁపక మానదు. ఇతని దీగ్రామ మని నిశ్చయింపఁ దగినయాధారము లీగ్రంథమున లేవు. ఊహ లెవరి కెట్లుతోఁచునో యట్లు నిర్ధారణము చేయునవకాశ మిందువలనఁ గలుగుచున్నది. ఇటీవల నాకుఁ దెలియవచ్చిన విషయ మేమనఁగా, ఈనారాయణకవి కడప మండలములోని పుల్లంపేట తాలూకాలోనున్న పొత్తపియనుగ్రామములోనివాఁ డని, దానికిం దగినన్ని సాధనములు దొరకినంగాని 'ఇదమిత్థ' మ్మని సిద్ధాంతము సేయం జాల కున్నాను.

కొందఱు నారాయణకవి నెల్లూరుమండలములోని గోరుగుంతలపా డనుగ్రామమున నుండినవాఁడనియుఁ గావున తనయొక్కయు తనమేనమామయొక్కయు గ్రామములకుఁ జెంతనున్న కంభము, మార్కాపురము మొదలగు గ్రామముల పేరులు చెప్పెననియు వ్రాసిరి. ఆమాట విశ్వాసపాత్రముమాత్రము గాదు.

హంసవింశతి పంచమాశ్వాసములో గ్రామములపట్టికలో ''రాయదుర్గము, గుత్తి, రాయవేలూరు, రానుగొంది, మాహురి, కాశి, గోలకొండ,...'' అని ప్రారంభించి కలగూరగంపగా నామములు చెప్పఁబడియున్నందున దత్తమండలవాసియే యని స్పష్టమగునేకాని యితరవిధముగాదు. మఱియుఁ దక్కిన కొన్ని మండలములోని పెద్దపెద్ద గ్రామముల పేరులు చెప్పి దత్తమండలములోనున్న చిన్నపల్లెలపేరులు కూడఁ జెప్పియున్నందునఁ బైయూహకుఁ బ్రబల మగునాధారము కనఁబడకపోదు. అందును గడపమండలములోనున్న పోరుమామిళ్ల, సిద్ధవటము, కసూరు, (కసునూరు) గండికోట, సింహాద్రిపల్లి, పుట్లూరు, చింతగుంట మొదలగు గ్రామముల పేరులు చెప్పఁబడియుండుటంబట్టిపరికించినను దత్తమండలములలోఁ గడపమండలవాసియే యని నిర్ధారణము చేయ నవకాశముగల్గునే కాని వే ఱొకయూహ కవకాశము కల్గదు. ఇంతమాత్రముచేతనే యీనాయూహయు నిశ్చయముకానేరదు. దత్తమండలకవిచరిత్రమును వ్రాయుచున్నాఁడను గాన నప్పుడు చర్చించి వ్రాసెద. పుష్పగిరిలిరు

శాళ్వనుఁగూడఁ జేర్కొనుటయుఁ గూడ నాపైయుద్దేశ్యమును బలపఱచుచు న న్నాచరిత్రమున మిగుల శ్రమించి చెప్పింపఁ బురికొలుపు చున్నది.

పంచమాశ్వాసములో "ముంగిస, సివంగి, జోణంగి, యింగిలీషు, కుక్కగుంపులఁ గోఁతులఁ గొన్ని గొనియె" అని చెప్పియుండుటం బట్టి చూడ నూఱు నూటయేఁబది సంవత్సరముల క్రిందట నున్నవాఁ డని చెప్పవచ్చునేమో. ఇఁక నీవిషయమును వదలి ప్రకృతవిషయమునకుం గడంగెదను.

ఇక్కవికవితాశక్తి యెట్టిదనియే యిపుడు విచారింపవలయు. దేశకాలాదుల నిర్ణయించు గ్రంథములు వేఱుగానున్నవి. ఆవిషయ మిట నంతగాఁ జర్చింపఁ దగినది కాకపోయినను సందర్భమును బట్టి మూఁడుమాటలు వ్రాయవలసివచ్చినది. ఈహంస వింశతి యైదాశ్వాసముల గ్రంథము. హంస హేమావతికి నిరువదిదినములు కథలు చెప్పి యామె పరునింటికిఁ బోకుండఁ జేసినది. కావున హంసవింశతి యని గ్రంథము నకు నామము గల్గినది. గ్రంథ మంత పెద్దదిగాకపోయినను నవరత్నములను దిరస్కరించు పద్యము లిందుఁ గూర్పఁబడియుండుటచే నిది వరమణిహారమని చెప్పకతప్పదు. ఒక్క దానినిమించి వేఱొక్కపద్య మలరారుచుండును. శైలియో రసికజనహృదయానంద జనకము. కథలో నొకదానిని మించి వేఱొకటి బుద్ధిచమత్కారమును జూపుచు న్నవి. ఇట్టి యుత్కృష్టగ్రంథరాజమును వ్రాసి యిమ్మహాకవి సమానులలో నుత్తమ శ్లోకుఁ డయ్యెను. వేయిమాటలేలగాని యిక్కవిమహేంద్రునివలెఁ గవిత్వము చెప్పుట కడుదుర్లభము. కందమునకుఁ గవిబ్రహ్మ యగుతిక్కయజ్వ యని విని యుంటిమి. తరువాత నే నని యాధునికులలోని కవిచౌడప్ప చెప్పుకొనియెను. ఇమ్మహాకవి కందపద్యముల నల్లుటలోఁ దిక్కయజ్వను మించె నని చెప్పి మహాపాతకము నార్జించుకొన నభిలషింపనుగాని యంతవాఁ డని చెప్ప జంకుపడి వెనుకంజవేయను. ఒక్క కందములేగా దేపద్యము చదివినను సెబాసని శిరఃకంపము చేయవలసియే వచ్చును. నారాయణకవిని నోటికసి దీరఁ దిట్టవలయు నని పూనుకొన్న కఠినాత్ముఁడుగూడ సాంతముగాఁ జదివినచో నమస్కరించి శతధాసహస్రధా పొగడునే గాని వేఱొక మాట నోటఁ జెప్పఁజాలఁడని నానిశ్చయ మని త్రికరణశుద్ధిగాఁ జెప్ప సాహసింపు చున్నాను.

ఈగ్రంథము నీతిబోధకము గా దనియు, జెడుతలంపులను వృద్ధిచేయు ననియుఁ గాన నసద్గ్రంథమనియు నిట్టి గ్రంథమునఁ దనశక్తిని వినియోగించి కవి తనజీవితమును వ్యర్థము చేసికొనియె ననియును గొందఱితాత్పర్యము. నే నట్లనఁ జాల కున్నాను. అల్ప

మతినగుటచే నే నొక్కఁడనె కాదు నిష్పక్షపాతమతు లగు పెక్కుమంది యట్లనక తప్పదనియు నాభావము.

ఇందు హేమావతి యిరుపదిదినములు భర్త దేశాంతరము పోయిన కారణముచేతను, హేల యను నొకదూతిక ప్రోత్సాహముచేయుట చేతను, చిత్రభోగుఁడను నాపురపాలకుఁ డైనరాజు నొద్దకుఁ బోవఁ బ్రయత్నింపఁగా నామె యింటనున్న హంస యాహేమావతి కేమోకథలు చెప్పి యాబుద్ధి మాన్పె నని చెప్పఁబడియున్నది.

పరసంగమునకై యువ్విళ్లూరుచు నింటదండించు పెద్దలు లేక తానే యధికారముగలదిగా నున్న నవయువతికి నాబుద్ధిమాన్పుటకు వేదాంతవాక్యములు పనికివచ్చునో, ఆమెకు విన రుచించునట్లు ఆలాటి కథలనే చెప్పి, యట్టికృత్యములలోఁ రాఁగల కష్టములం దెల్పి, చిక్కులు సంభవించినపుడు తప్పించుకొనునంత శక్తి నీకుఁ గలదా యని ప్రశ్నించి, యామె చెప్పఁజాలక యూరకుండఁగాఁ దా నాయుక్తిని దెల్పి, నీకట్టి శక్తికూడ లేదే యెట్లిప్పనికిఁ బూనెద వని చీవాట్లుపెట్టి, యామె బుద్ధిని మరలించి సద్బుద్ధిని నెలకొల్పిన నామాటలు పనికివచ్చునో, బుద్ధిమంతులే నిశ్చయింతురుగాక.

దుర్జనుని సజ్జనునిగాఁ జేయుటకు దండనము పనికిరాదు. సామోపాయ మావశ్యకము. శ్రోతకు హితముగా ముందు మాటలాడి, సమయోచితముగా నీతులు నేర్పి, యతనిమార్గము తప్పుగా నున్నదని యతనికే తోఁచునట్లు చేసి క్రమముగా సజ్జనుల మార్గమునకు నతని దేవచ్చునే గాని గుబాలున నొక్కపెట్టున నీతివాక్యములు తాను జిన్నతనమున వల్లించినవి చదివి వెంటనే వానిని సజ్జనశిఖామణి జనకునిజనకునిగాఁ జేయ శక్యముగా దని నానమ్మకము.

మొత్తముమీఁద నట్టివిషయములు గల గ్రంథము తొలుదొల్త నీతిబాహ్యమ నియే తోఁపకపోదు. అంతమాత్రముననే దానిని దూషింపఁగూడదు. అట్టి గ్రంథమునఁ జివరకుఁ దేలునీతి యేమని విచారింపవలయు.

ఆనీతి చెడుత్రోవలఁ బోవఁ జూచునొక యన్నులమిన్నను సన్మార్గమునఁ బోవునట్లు చేయుట యని తేలినపుడు దానిని మెచ్చవలయునే కాని యందున్న కథాంతర్భూతములగు పద్యముల నాల్గింటిని వ్రాసిచూపి యిట్టియవినీతి బోధకపద్యములున్నవి గాన నీగ్రంథము దుర్నయమును బోధించునన రాదు. ఈవిషయమై యీగ్రంథమున నైదవ యాశ్వాసమునందు

క. పరపురుషసంగమం బిహ, పరసుఖదూరంబుగానఁ బాతివ్రత్య
స్ఫురణగలసతులు మదిఁ గోరరటంచును నిశ్చయించి ప్రమదం బెసఁగన్.

అనియు,

ఉ. మున్నలరావణాదులు సముద్ధతి సాధ్వులఁ గోరి యేమిసౌ
ఖ్యోన్నతిఁ జెంది రిట్లగుట నుర్విజనావళు లన్యకాంతలం
బన్నగఁ గోరరాదు కడుఁ బాతకమంచుఁ దలంచి యింతిపై
నున్నమనంబు ద్రిక్కొని యథోచితపద్ధతినుండె భూవరా.

అనియుఁ జెప్పఁబడి యున్నయవి. ఈనీతులను మనంబునం దుంచుకొని యీమహా
కవి యింతగ్రంథమును బెంచి వ్రాసియున్నాఁడు.

కథాచమత్కారములు.

ఇంక నిందలి కథాచమత్కారములం గూర్చి యించుక తెలుపవలసియున్నది. తొలిరేయి హేమావతి హేలయను దూతిక పురికొల్ప శృంగారించుకొని చిత్రభోగు నింటికిఁ బయనమై ప్రాణపద మనఁదగియున్నహంసయొద్దకు వచ్చి తన యుద్యమమును దెల్పఁగా హంస యామెకు భర్తలేనితఱి నిల్లువెడలి పోఁగూడదనియుఁ బరపురుష సాంగత్యము మహాపాపహేతు వనియుఁ జెప్పెను. అప్పట్టునందు

ఉ. అక్కట! భర్తఁ గాపురము నారడిపుచ్చి నృపాలమాళితోఁ
జొక్కి రమించు నందులకుఁ జొచ్చినఁ దావకబంధువర్గముల్
దక్కువసేతు రమ్మ చరితవ్రతముల్ చెడునమ్మ జాతికిం
బక్కున నిందఁ జెంది తలవంపులు దెత్తు రఁటమ్మ మానినీ. 124

సీ. అత్తమామలు గన్న నారడిపుత్తురు బావ పరీక్షింప నేవగించు
మఱఁదులు గాంచిన గఱకఱి నొందురు వదినె లెఱింగిన వాసిచెడును
బంధువుల్ గనినచోఁ బరఁగనిందింతురు తోడికోడలు చూడ నాడికొనును
బతి గనుఁగొన్నచోఁ బ్రాణహాని యొనర్చు నాడవా రెఱిఁగిన వన్నెదఱుగు
తే. నరయ నిది గాక యన్నిట నాఁడుపుట్టు
పుట్టఁ బాపంబు పుట్టినఁ బుట్టినింటి
కేని మఱి చొచ్చినింటికిఁ గీర్తి ఘనత
దేక యపకీర్తి దెత్తురే తెఱవ లెచట. 125

సీ. పంక్తికంఠుని మోహపరితాప మెంచెనే భువనమాత జగత్పూత సీత
యలపులిందునిబొంద నాసక్తిఁ జెందెనే ప్రియహితామితనయభీమతనయ
నహుషునివిరహంపుఁ దహతహ లొంచెనే సాంద్రసద్గుణచర్య యింద్రుభార్య
మఱి సింహబలునిపై స్మాయలఁ జిక్కెనే యారడి పనిఁబూని యాజ్ఞసేని
తే. ముసుపటి పతివ్రతలు మహామూర్ఖచిత్తు
లైనదుర్జను లతిఘోరసూనసాయ
కాస్త్రజర్ఝరితాత్ములై యాసపడిన
మాన ముడిపుచ్చుకొని రటే మచ్చకంటి. 127

చ. పతిహితభక్తిచే వెలయు పద్మదళప్రతిమాననేత్రరుక్
వ్రతములసోద లేటికి ధ్రువంబుగఁ బుణ్యము లబ్బునెప్పుడుం
బతిని దిరస్కరించి పరభర్తలఁ జెందినభామపుణ్యముల్
గతజలసేతుబంధములు గావె పచింపఁగ నెంతనోచినన్. 123

అను నీమొదలగుపద్యరత్నములను గ్రంథకర్త కూర్చి యీగ్రంథము నలరారఁజేసి యున్నాఁడు. ఆమెచిత్తస్థితి నెఱింగి తగినయుపాయము నాలోచించి యెట్టులేని కాలము పుచ్చవలెనని యూహించియే

మ. అధిపుల్ క్రూరఫణిస్వరూపుల.........లీడేర్చుకో. 135

అను మొదలగు మాటలు చెప్పి నాఁటిరేయి పుచ్చెను. మఱుదినము రాత్రి ఆమె యథాపూర్వకముగ సింగారించుకొని రాఁగా నిఁక నీతులవలన లాభములేదని యుపాయము తెలిసినఁగాని యిప్పనిలో మెలఁగరాదని చెప్పి య దెట్లని యామె ప్రశ్నించునట్లు చేసి యొకకథచెప్పి కథాంతమున నిట్టి యిక్కట్టున నెట్లు బొంకవలెనో తెల్పుమని యడిగి యతఁడు చెప్పలేకపోఁగా తానే యాపద్ధతిని జెప్పుచు నాఁటిరేయిని బుచ్చెను. అట్లే యిరువదిదినములు గడిపెను. ఇందలి కథలన్నియు నొకదానికన్న నింకొకటి యుక్తిలో మించునట్లుండును. ఒకకథకన్న నింకొకకథలో నడిగినప్రశ్నమునకు సమాధానము చెప్పుటకు బుద్ధిచమత్కార మెక్కువ కావలసియుండును. పోనుపోను కథలు మిగులఁ జమత్కృతి చెన్నారుచుండును. ఇట్టు లిరువదిదినములు గడిపి హంస హేమావతిని దుర్వృత్తికి లోనుగాకుండఁజేసెనని కవి గ్రంథరూపమునఁ దెలియఁజేసెను.

ఒక్కొక్కకథయు వ్యభిచారమునే బోధించుచున్నదే యెట్లిది నీతిబోధకమగు ననరాదు. హేమావతిదుర్వృత్తిని రూపుమాపుటకు నితరోపాయము సాధ్యముకాదు

గాన నీయుపాయమే తగినదని భావించి యీ మార్గముననే తుట్టతుద కామెను సచ్ఛీలాలంకార భూషితనుగా నొనరించెను. కావున మొత్తముమీఁద గ్రంథము దుర్నీతి బోధక మనరాదు. గ్రంథకర్త యాశయముగూడ నట్టిది కాదు.

'వేడినీరు పోసిన నిండ్లు మాడిపోవునేమో' యని శంకనొందినట్లు ఒక్కొక్క కథను బఠించి కొంపమునిఁగిపోయెనే యని విభ్రాంతినొందుధీరస్వాంతుల కొక్కనమస్కార మనుటకన్న నెక్కువప్రాయ నా కవసర మిటఁ గనఁబడ లేదు.

ఇంతట నీవిషయ ముజ్జగించి యిమ్మహాగ్రంథమునం గల పద్యములయందలి చమత్కృతింగూర్చి యించుక తెలిపెదను.

ఇమ్మహానుభావునకుం గలలోకజ్ఞాన మసమానమనుట యతిశయోక్తియని యెవ్వరన రని నానమ్మకము. ఒక్కొక్కకథలోఁ బ్రస్తావమునకుం దగిలినకులముల వారివిషయములు చర్చించునపు డీయనకుంగలలోకజ్ఞానము తేటపడఁగలదు. ఒక్కొక్క తెగవారికిం గావలసిన వస్తువుల పేరులు, వారియాఁడువారికింగల యాభరణముల నామము లెట్లు తెలిసికొని కూర్చెనో యని యోజించునపుడు మనస్సు ఆశ్చర్యమును బొందక పోదు. పెక్కుప్రదేశములుతిరిగి యందున్నవారియాచారములు పరిశీలించుటలో నీతని శక్తి యనుపమానము. ఇంతమాత్రమే కాదు. ఒక్కయర్థముగలపదము లెన్నిగలవో యన్నియుం నీతఁడు కూర్చి కవులకు మహోపకార మొనర్చెను. ఈక్రిందిపద్యములం బఠింపుఁడు.

సీ. వెలయ హరిశ్చంద్రు విధమున నలుని పోఁకను బురుకుత్సుచాడ్పునఁ బురూర
వునిలీల సగరు లాగునఁ గార్తవీర్యుమర్యాదను గయుక్రియ నంబరీషు
మతమున శశిబిందుమహిమ నంగుని తేపఁ బృథునిమాడ్కి మరుత్తువృత్తిభరతు
నీతి సుహోత్రునిభాతి భార్గవుబలె రామునోలిక భగీరథునిపోలువు

తే. న శిబిసంగతి మాంధాత నయమునను, యాతిసరణి దిలీపునియట్ల రంతి
రీతి నాచక్రవాళపరీతభూత, ధాత్రి పాలించుసవిభుంఁడుదద్విభుండు. ౧. ఆ. ౪౨౫.

ఇట్టిపద్యము లింకనుం గలవు. ౨ ఆ. ౧౪ ప. ౫ ఆ. ౨౬ పద్యములను జూచునది.

ఇంతియకాక శ్రుతిస్మృతి శాస్త్రపురాణేతిహాసాదులనామములను, ధాన్యవిశేషములపేర్లను, గూర్చినపద్యముల నొక్కసారి చదివినయెడలఁ బరమానందమును బాఠకు లనుభవింపకపోరు. సంస్కృతసమాసములు గలపద్యములను, దేశ్యపదములు గలపద్యములను జూచితిమా శిరఃకంప మొనర్చి బళీ యనకుండ వీలుండదు.

ఈయుదాహరణములు పైవిషయమును సిద్ధాంతీకరింపఁగలవు.

సీ. వ్రీడావహిత్థప్రవేగోన్మదోగ్రరోషప్రదోష వితర్కచపలధైర్య
.... జడిసి తెలిసి. ౪ ఆ. ౮౭ ప.

ఉ. అంత వసంతవేళఁ జెలు వంతట నెంతయు సంతసిల్లె న
త్యంతలతాంతకుంతదళపత్త్ర నిశాంతదురంతతాంతతా
శాంతికరంబు......................... ౫ ఆ. ౨౨౨ ప.

దేశ్యపదములకూర్పు.

చ. సకినెలకీలుకంఠమునఁ జాయ మెఱుంగులసొంపుకెంపు ము
క్కుకొనల పచ్చరాచిలుక కోళ్లఁ దనర్చినపట్టు పట్టెయ
ల్లికపయి జాఫరాజినుఁ గులేపునఁ జెందుపలంగుపోషుత
క్కికగలజాళువాగొలుసు గిల్కొను మంచముపైమహోన్నతిన్. ౧ ఆ. ౨౩౯ ప.

ఇట్టిపద్యముల నింకనుం జూపుటకంటె బుస్తకమునే పఠించి చూడుఁ డని చెప్పుట మేలని తోఁచుచున్నది.

అర్థచమత్కృతి యీతనికి నుగ్గుతోఁబెట్టిన ట్లున్నదని యీక్రిందపద్యము తేటపఱుపకపోదు.

సీ. కువలయానందంబుఁ గూర్చి యేలు ఘనుండు విబుధులఁబోచుస ద్విత్తరణుండు
సర్వజ్ఞమౌళిభూషణ మైనధన్యుండు లలితవిభ్రమరూపలక్షణుండు
పరవిగళల్లించు శ్యామాభిరాముండు వఱలెడుసన్మార్గవర్తనుండు
విష్ణుపదార్చితవిహితశుభ్రకరుండు శమితతమోహారి యమితశీలుఁ
తే. డమ్మహారాజచంద్రుఁ డాయననిజాంత, రంగమంతయుఁ నినుఁ జేర్చి రమణతోడ
నేలఁగలఁడమ్మ నీపుణ్య మెసఁగునమ్మ, తమిని నీడేర్చవమ్మ కుందనపుబొమ్మ.
౧ ఆ. ౯౭ ప.

ముక్తపదగ్రస్తము.

సీ. శ్రీపార్వతీకుచశిఖరస్థలవిహార హారాయమాణమహాభుజంగ
జంగమస్థావరసంచారసమభావ భావజరూప ప్రభావహరణ
రణరంగనిర్జితరౌద్రమహాసుర సురయక్షసేవితచరణయుగళ
గళదరస్థాపితకాలకూటక్షీర, క్షీరాబ్ధిపుత్త్రీశఘోరబాణ
తే. బాణనామకరాక్షస త్రాణదక్ష, దక్షకల్పితయాగవిదారణోగ్ర
యుగ్రభీమాదినామధేయప్రసిద్ధ, సిద్ధభయభంగ కాశివిశ్వేశలింగ.
౧ ఆ. ౧౬౪ ప.

శృంగారము.

సీ. జల్లిమాటలుగాక సరిచేయవచ్చునే సవరంబు లీశిరోజాతములకుఁ
బూఁతసుద్దులుగాక పోల్పంగవచ్చునే చందనం బీమేనిగంధమునకు
.... నొక్కొకవేళనదియుం. ౧ ఆ. ౨౧౧ ప.

కందము.

గమ్మత్తు చిమ్మ నొకకథఁ, గ్రమ్మఱఁ దెల్పెదను వేణిఁ గ్రమ్మువిరులపైఁ
దుమ్మెదలు జుమ్ముజుమ్మనఁ, గొమ్మాతలయూఁచి మెచ్చు కొమ్మా నన్నున్.
౨. ఆ. ౬ ప.

స్వభావోక్తి.

ఉ. మోమువహించెఁ దెల్వి జిగిమోవి రుచు ల్దగ సందడించె మృ
త్స్నమతి మించెఁ జన్మొనలు శ్యామలకాంతి వహించె యానముల్
వేమఱు మందగించెఁ గడువృద్ధి భజించెను గౌను చిట్టుముల్
రామకు సంభవించె నభిరామతరంబుగఁ జీరచిక్కెనన్. ౩ ఆ. ౯౩ప.

కల్పనలు.

తే. కొమరె పొక్కిలి బంగారుకుండియందు, రతియుశృంగార మనుధాన్యరాశినించి
దంచ నిడినట్టిరోకలిసంచుమీఱి, రోమ రాజిదనర్చు నారూఢిగాఁగ.
౨. ఆ. ౧౦౦ ప.

తే. వక్రయానంబుతోనాగచక్రకుచలు, నిలువుఁ గన్నులతో దేవనీలకచలు
నాతిమృదుగతిచపలేక్షణములకలికి, క్రిందుమీదయ్యెఁ గాదె పూర్ణేందువదన.
౨. ఆ. ౧౪౧ ప.

ఇట్లెన్నెన్నివిషయముల నెత్తిచూపినను దృప్తికాఁజాలదు. ఇంకను బెంచి వ్రాయుట గ్రంథమంతయు నిందు వ్రాసినట్టులగును. కాన వదలితిని.

ఎట్టిమహాత్ములకైనను బ్రమాదము లుండకపోవు. "ప్రమాదోధీమతామపి" అనుట స్పష్టమేకదా. ఇమ్మహాకవి యన్నివిషయములలోఁ బండితుఁడై, లోకానుభవము గలిగి సొంపుగఁ గవిత్వముఁ జెప్ప నేర్చియు వ్యాకరణమును బెక్కుతావుల మఱచిపోయి స్వేచ్ఛగాఁ బ్రవర్తించి "నిరంకుశాఃకవయః" అనుమాటను సార్థకము చేయఁ జూచెనని చెప్పవలసి వచ్చెఁగదా యని చింతించెదను. కొన్నికొన్నితావులఁ బద్యములలోఁ గూర్చినపదములు శ్రుతికటువులై కనఁబడుచున్నవి. అందుఁ గొన్నింటి నిం దుదాహరించెదను.

తత్సమసంధులు.

అసాధువు.	సాధువు.
నెలంతదిగాక ౨ ఆ. ౧౨౮ ప.	నెలంతయదిగాక
కుటిలకుంతలయ్యోడక్ ౫ ఆ. ౭౭ ప.	కుటిలకుంతలయయ్యోడక్
ఆరతినేసపుడు ౫ ఆ. ౧౩౭ ప.	ఆరతినేసయపుడు

ద్రుతముపైనున్న యచ్చునకు సంశ్లేషము.

జలాభిపూర్ణమగుచున్నాబావి ౧ ఆ. ౧౮౫ ప.

అటుకన్నెలమిక్ ౩ ఆ. ౯౧ ప.

ఈ క్రిందిసంధికి దేవుఁడే శరణము.

ఖరకరుఁ డస్తమించుదనుకా నొకరీతి. ౫ ఆ. ౮౩ ప.

విభక్తి ప్రత్యయపుఁ జమత్కారము.

ఉపనాయకులతో రతి ౫ ఆ. ౩౧౨ ప.

క్త్వార్థకసంధులు.

అసాధువు.	సాధువు.
అనిదీవించక్షత ౧ ఆ. ౪౮ ప.	అని దీవించియక్షత
చూచిదితెలియదు ౩ ఆ. ౪౩ ప.	చూచియిది తెలియదు
చూచిటురమ్ము ౩ ఆ. ౧౫౭ ప.	చూచియిఁటురమ్ము
చూచదయత ౪ ఆ. ౩౦ ప.	చూచియదయత
తాల్చొగిక్ ౫ ఆ. ౮౪ ప.	తాల్చియొగిక్
తలఁచటు ౫ ఆ. ౧౯౫ ప.	తలఁచియటు
వచ్చిట ౫ ఆ. ౧౭౧ ప.	వచ్చియిట

వచ్చిట యనునది యడిదము సూరకవిమతమునుబట్టి సాధువే. "ఇడఁగవచ్చునుల్యప్పుపై నిత్యసంధి" అని. అయినను శ్రుతి కటువుగా నున్నది.

కువర్ణమునకు ముందు నగాగము లేమి.

బరువైనపిఱుఁదుకు ౧ ఆ. ౬౨ ప.

వాదుకెదిరి ౧ ఆ. ౨౩౩ ప.

ద్రుతసంధులు.

ఏఁటిమీఁదాఱునెలలు	౩ ఆ. ౧౫౧ ప.	ఏఁటిమీదనాఱు నెలలు	} ఆవవలయు.
తోడితెచ్చితింటికి	౫ ఆ. ౧౬౧ ప.	తోడితెచ్చితినింటికి.	

నుగాగమము రాకుండుటకు.

నోరవెడలగ్ని దీప్తులు. ౫ ఆ. ౫౦ ప. వెడలునగ్నిదీప్తు లనియుండవలయు.

ఈక్రిందివి వింతరూపములు.

తప్పులు		ఒప్పులు
పొందుపఱచుక	౧ఆ. ౧౦౭ప	పొందుపఱచుకొని
హత్తుక	౧ఆ. ౧౯౯ప	హత్తుకొని
తెలుసుక	౧ఆ. ౨౩౧ప	తెలిసికొని
కట్టుక	౧ఆ. ౨౫౯ప	కట్టుకొని
అలవఱచుక	౨ఆ. ౧౧౧ప	అలవఱచుకొని
అక్కునఁజేర్చుక	౨ఆ. ౧౬౪ప	అక్కునఁజేర్చుకొని
అలవరించుక	౨ఆ. ౨౦౫ప	అలవరించుకొని
త్రొక్కుక	౨ఆ. ౨౩౬ప	త్రొక్కుకొని
పెట్టుక	౪ఆ. ౧౧౩ప	పెట్టుకొని
తెలుచుక	౪ఆ. ౧౬౭ప	తెలుచుకొని

ఇట్టి వింక నెన్నియో కలవు. గ్రంథవిస్తృతి భీతి మానితి.

ధాతువులు.

చేతురమ్మ ౧ ఆ. ౧౨౪ ప. ఈరూపము పెక్కుతావుల నీగ్రంథమునఁ గానఁబడుచున్నది. "చువర్ణకంబుతోడ దుగ్ధకారంబు తకారంబగు" బాలవ్యాకరణము క్రియాపరిచ్ఛేదము ౧౦౭ సూ. "చేతురు కోతురిత్యాదు లసాధువులని యెఱుంగునది. కొంద ఱివి సాధువే యని యుపయోగించుచున్నారు. ప్రయోగములు గలవనుచున్నారు.

తప్పుసమాసములు.

అష్టోత్తరశతతిరుపతులు ౪ ఆ. ౨౧౫ వచనము.

అఖండయతి.

క్రుక్కిళులు మ్రింగుకొనుచు నొక్కొక్కరొకరె. ౪ ఆ. ౩౫ పద్యము. ఈ యఖండయతిని సాధింపఁబూని కొందఱు భారత ద్రోణపర్వమున నాల్గవయాశ్వాసమున సాత్యకితో భూరిశ్రవుఁడు చెప్పుమాటలలో నున్న "లేఁకు లేక పుత్తెంచిన యపాండవజ్యేష్ఠునకుఁ దలవంపుగాఁగ" అనుపద్యమును లేఁకువలేక పుత్తెంచిన యప్పాండవాగ్రజునకుఁ దలవంపుగాఁడ" అను తప్పుపాఠముగా గ్రహించి సాధువే యనుచున్నారు.

మఱికొన్ని తప్పురూపములు.

కంద్లు ౫ ఆ. ౧౫౩ ప. ఎలవిక్, శాయి, ప్రౌఢతనము ఇత్యాదికములు పెక్కులు గానంబడుచున్నవి. వీనిని బ్రమాణములుగాఁ గైకొనినచో భాషాలలనా మణి శృంగారము చెడుననుటకు సందియముండదు.

ఇట్టి వెన్నియో యిందున్నవి. కొన్నియతులుకూడఁ జెడినవి. వానినెల్ల వ్రాయుట యనవసరమని మానితి. చూపిన వానిలోఁ గొన్ని సాధువులని తమకుఁ దోఁచిన నన్ను మన్నింతురుగాక. నాకుఁ దోఁచినవానిని మీకుఁ దెలియఁజేసితిని.

ఇట్టి వెన్ని తప్పు లుండినను ఈమహామహుని కవిత్వము నిరుపమానమై శృంగార సాగరమని చెప్పఁదగిన సుజనసుతికిం దగియున్నదని మాటిమాటికి నిరాఘాటము గాఁ జెప్పఁగలను. ఈగ్రంథమునఁ బ్రమాదపతితములగు తప్పులను ద్రోసివైచి సాధు రూపములం గైకొని యీసుకవిశైలి నవలంబించి కవిత్వము చెప్పినఁ గర్ణరసాయనమై యుండుననుట కావంతయుసంశయములేదు. ఇంకను బెంచివ్రాసిన గ్రంథవిస్తర మగు నన్నభీతిచే మానితిని.

కడప.
10-10-1919.

ఇట్లు విన్నవించు విధేయుఁడు,
జనమంచి శేషాద్రిశర్మ.

శ్రీరస్తు.

హంసవింశతి.

పీఠిక.

రామాంశజ యైనజానకి యురస్సీమాంతరాత్యంతవి
స్తారప్రోజ్జ్వలహారనాయకమణీ సందర్శితంబౌనిజా
కారం బారసి యన్యకాంత యను శంకం జెందు నం చెంచి త
న్నారీ రత్నము నంకపీఠి నిడు సీతాభర్త నన్ బ్రోవుతన్. 1

చ. తన కిది కేళిసద్మమయి తద్దయుఁ బద్ధు వహించి తొల్లి లో
చనముఖహస్తపాదయుగ సామ్యముఁ జెంది సుగంధసంపదన్
దనరఁ దొడంగె నిప్పు డని తా దయ మీఱఁగఁ జేతఁ బట్టెనో
యన వనజాతపాణి యగునట్టిమహీసుత మమ్ముఁ బ్రోవుతన్. 2

క. యమునాగంగాచ్ఛురసం, గమవిభ్రమ మాత్మసేవకప్రవితతికిన్
దమరుచు లిడ నెడయక లోకము లేలు భవానిశివుఁడు గడు మముఁ బ్రోచున్. 3

ఉ. మేరునగప్రపాతమున మించి రహించుకనన్మణిప్రభాం
కూరకదంబకం బనగ కుంకుమగంధరసంబు భారతీ
క్రూరకుచద్వయీనిహతి గొప్పయురంబున డంబు జూపఁ బో
ల్పారు సరోజపీఠిఁ గొలు వయ్యెడు దేవుఁడు మమ్ముఁ బ్రోవుతన్. 4

తే. వాణి నజురాణి ఘననీలవేణి మధుర,వాణిఁ బల్లవసంకాశపాణిఁ బృథుల
సైకతశ్రోణి నాత్మలో సన్నుతింతు,సుమధుమధురసుధానచసూస్ఫూర్తికొఱకు. 5

శా. లీలాకేళికృతస్వకందుకము లై లెక్కింపఁ గారాని యు
ద్వేలాత్మశ్రవణద్వయప్రచలనావిర్భూతవాతోత్థగో
త్రాళు ల్భ్రామి నభోంతరాళమున నృత్యం బాడ నర్తించు గా
రీలీలావతిపట్టి మత్కృతికి నిర్విఘ్నత్వ మిచ్చుం గృపన్. 6

ఉ. తావక పాదపద్మములతాడన మొక్కటిదక్క నేపనుల్
గావు మదీయపాణులకుఁ గావునఁ జూడుము వీని నంచు సీ
తావిభు మ్రోల నిల్చి ప్రమదంబునఁ జూపెడురీతి మోడ్పు కే
ల్పావనభక్తిఁ బూనెడుకృపావని పావని నెంతు నామదిన్. 7

చ. తనతనుకాంతి కాంచనకృతంబులరీతి రహించ మారుతా
శనవరభూషణౌఘములసారెఁ గనుంగొని చేయి సాఁచి కై
కొనఁ బటుపుత్త్రకృతు ల్నిగుడ ఘోరఫణావళు లెత్త భీతిచా
లనము వహించు నైజసతులం గని నవ్వు సుపర్ణు వేఁడెదన్. 8

తే. ఆత్మఁ బ్రహ్లాదరుక్మాంగదాంబరీష, శౌనకవ్యాసశుకపరాశరవిభీష
ణార్జునవసిష్ఠపుండరీకాఖ్యభీష్మ, దాల్భ్యనారదముఖ్యులఁ దలఁతు భక్తి. 9

సీ. వాక్యనిర్జితశేష వాల్మీకి వాల్మీకి హరిభక్తియుక్తిధీవ్యాసు వ్యాసు
ఘనభావకాళిదాసును గాళిదాసును జారుమాధుర్యవాచోరుఁ జోరు
దివిజేంద్రధనదవైభవభూతి భవభూతి ధర్మబుద్ధి నవీనదండి దండిఁ
గవితాభ్రహృష్టమాధవమయూరు మయూరు భాసురాకృతిఁబుష్పబాణుబాణు
తే. మానితాచారమథితాసమాఘు మాఘు, ధ్యానబద్ధమురారి మురారి గాత్ర
పటువిభారవి భారవిఁ బ్రస్తుతింతు, సర్వశబ్దార్థవిజ్ఞానసరణిఁ గొలుతు. 10

ఉ. నన్నయభట్టు భీమకవినాథుని దిక్కనసోమయాజిఁ బె
ద్దన్నను ముక్కుతిమ్మసచివాగ్రణి బమ్మెరపోతరాజు గా
రన్నను రంగనాథుని మహామహుఁ బిల్లలమఱ్ఱివీరభ
ద్రన్నుతియింతు నాంధ్రకవిరుద్రుల సత్కరుణాసముద్రులన్. 11

ఉ. అయ్యలరాజుఁ దిప్పసచివాగ్రణిఁ బర్వతరాజురామభ
ద్రయ్యను భాస్కరాగ్రణిఁ బ్రధానవరుం డగుకొండధీరునిం
జయ్యనఁ దిమ్మయప్రభుని సత్కవితారచనాఢ్యులైన మా
యయ్యలరాజవంశజుల నాదికవీంద్రుల సన్నుతించెదన్. 12

చ. సరసులు గద్యపద్యములచాతురికిం దల లూఁచి మెచ్చఁగా
విరసు లసూయచేఁత మఱివేడ్క వహింపరు తేఁటిమొత్తముల్
శరదరవిందబృందఘనసారమరందసుగంధసంగ్రహ
స్ఫురణవహించుఁ గాని పురసూకరపంక్తులు చెంద నేర్చునే. 13

వ. అని యిష్టదేవతాప్రార్థనంబును సుకవిస్మరణంబును గుకవితిరస్కరణంబునుం
గావించి తదనంతరంబ. 14

సీ. ఎవని కీరితి కుభృద్ఘనకుభృద్ధరబుధకరిసైంధవసమిద్ధహారిణరుచిర
మెవని మేధంబు రుద్భవక భుగ్ధవవిధూ ద్భవమరుద్ధవగురు ప్రతివిఘాతి
యెవనియీవహిమ రుగ్భవసరిద్ధవలసద్భవనభ త్త్రిపురభిద్భూరిమహిమ
యెవనిరూపమృతభుగ్ధవసుతోడ్వీడ్రతీ డుడ్వీడ్భ్రదాస్తపుత్త్రోల్లసనము
తే. మంత్రిమాత్రుండెయతఁడుదుర్మంత్రిమంత్ర, తంత్రసంత్రాసకరణస్వతంత్రుఁడయల
రాజవంశసుధావార్ధి రాజసూర, యార్యనారాయణామాత్యవర్యుఁ డలరు. 15

వ. వెండియు నఖండతేజఃకాండమార్తాండమండలప్రచండుండును నిజవితరణాకర్ణనకృశీభూతపారావారపుసరభ్యుదయకారణానూనదానధారాప్రవాహ సంజాత మహావాహినీవ్యూహుండును నిస్తులప్రశస్తసమస్తసద్గుణరత్నరత్నాకరుండును గౌండిన్యసగోత్రపవిత్రుండును గొండమాంబాగర్భవారాశిచంద్రుండును నగునయ్యలరాజు నారాయణామాత్యదేవేంద్రుండు గొండొకశుభవాసరంబున నత్యంతసంతోషితాంతఃకరణుం డై. 16

షష్ఠ్యంతంబులు.

క. వారణభయ వారణజయ, కారణ చక్రాహతారికరవారునకున్
నీరాకర ధారాధర, భారాజీ భాసురప్రభాపూరునకున్. 17

క. భీషణ ఖరదూషణ హర, శోషణ సురపోషణోగ్రశోభనమతికిన్
శేషాహిప భాషాధిప, యోషాహీపరాన్యకీర్తి యోగోన్నతికిన్. 18

క. సింధుసుపుత్రీకుచధర, కంధరశుభవిగ్రహునకుఁ గమలజసురరా
ట్సింధురముఖ సింధురముఖ, బంధురజాతస్తవార్హ పదనివహునకున్. 19

క. తక్షక కులశిక్షక చల, పక్షకళాత్యరుణహేమపటసంభృతికిన్
దక్షాధ్వర శిక్షాకర, రక్షాచరణప్రవీణరాజద్గతికిన్. 20

క. వక్త్రత్రయచక్రకుచా, వక్త్రతనూరూపవైభవదచారునకున్
జక్రాహిత చక్రాహిత, చక్రమహావక్రమోపసంహారునకున్. 21

క. భామాయుత కామాయుత, కోమలసుందరశరీరగురుధామునకున్
భీమరిపుస్తోమవపు, స్థేమతమస్సోమునకును శ్రీరామునకున్. 22

హంసవింశతి

ప్రథమాశ్వాసము

కథాప్రారంభము.

వ. అంకితంబుగా రచియింపం బూనిన హంసవింశతి యను మహాప్రబంధంబునకుఁ గథాక్రమం బెట్టి దనిన. 23

సీ. నానాగమస్ఫూర్తిఁబూనిహంసాళ్వసన్మహిమంబుఁగను ధరామరులు హరులు
తేజోమదంబుల దిక్కుంభినీశుల నురుమాడ నోపుభూవరులుఁ గరులు
మణిచక్రములు భూరిగుణకోటికేతువు లలరఁగా నొప్పు వైశ్యులురథములుఁ
బరజీవజీవనోద్ధరణధర్మఖ్యాతి విలసిల్లు శూద్రులు వీరభటులు
తే. విమలసుమనఃప్రమోదరాగములఁ దనరి, పల్లవప్రాప్తిచే మించు ప్రౌఢవార
వనిత లారామములుఁ గల్గి వినుతికెక్కు, భూమిరత్నంబు నైషధపురవరంబు. 24

క. కలితమహాబలసఖ్యో, జ్జ్వలవిక్రమనిహతవిమతసాలోరుయశో
నలరాజభరిత మప్పుర, తిలకము సమ మనఁగ వచ్చుఁ దేజోవతికిన్. 25

క. ఆపురము ధరాలలనా, నూపురమై రత్నసౌధనూతనరుచికిన్
దాపురమై యభ్రంకష, గోపురమై పొగడ నెగడుఁ గుంభినిలోనన్. 26

వ. మఱియు నప్పట్టణంబు దివ్యసాలోచ్ఛ్రియకలితంబు గావున నాకలోకంబును మహాశుద్ధాంతరంగంబు గావున యోగిజనంబును నీలగవాక్షప్రబలంబు గావునఁ గిష్కింధానగరంబును గుంభీనసరభసంబు గావున రసాతలంబును గంధర్వప్రచురంబు గావున దేవలోకంబును గురుకవిబుధద్విజరాజభాసమానంబు గావున గ్రహమండలంబును ననుకరించి మత్స్యకూర్మాదిమహిమంబులు వహించి కమలాలంకృతంబులై శ్రీమహావిష్ణువుం బురుడించుసరోవరంబులు గలిగి యొప్పు నెప్పుడు. 27

ఉ. ఆపుర మేలు మేలు భళి యంచు నుతింప జను ల్నవద్వయ
ద్వీపవసుంధరాస్థలి నుదీర్ణజయాంకలిపు ల్లిఖించి బా
హాపటుశక్తి నిల్పినమహారజతద్యుతు లొల్కుకంబముల్
ప్రాపితశౌర్యరేఖ లయి భాసిలఁగా నలసామ్ముఁ డున్నతిన్. 28

తే. ప్రబలరాజాధిరాజవీరప్రతాప, రాజపరమేశ్వరాష్టదిగ్రాజకులమ
నోభయంకరబిరుదైకవైభవాయ,టంచు మాగధు లెంచంగ మించు నతఁడు. 29

వ. ఇట్లు మహీశాసనంబు సేయుచు నొక్కనాఁడు. 30

ఉ. ఆతరణీప్రభుండు గొలువై చెలువై బలవైరి భోగసం
ప్రీతి దలిర్పఁగా నృపవరేణ్యులు మాన్యు లగణ్యపుణ్యసం
ఘాతు లమాత్యు లార్యు లధికారులు వీరులు చారు లష్టది
గ్జాతవిచిత్ర వస్తువులు గానుక దెచ్చినవారు గొల్వఁగన్. 31

క. ఉన్నయెడ నాల్గువేదము, లెన్నఁగఁ దగుశాస్త్రచయము లితిహాసాదుల్
పన్నుగఁ దెలిసిన ప్రత్యు, త్పన్నమతి యనెడుపురోహితద్విజుఁ డెలమిన్. 32

ఉ. వచ్చి ఫలోపవీతములు స్వస్తిచతే స్త్వితిసూక్తి మున్నుగా
నిచ్చిన నాదరించి వసియింపఁగఁ జేసి నృపాలుఁ డెంతయున్
ముచ్చటలుం బ్రసంగములు మున్పటిరాజులచర్యలుం గథల్
చెచ్చెర నానతి మ్మనినఁ జిత్తము రంజిల నాతఁ డత్తఱిన్. 33

ఉ. చెప్పఁ దొడంగెఁ దేనియలు చిల్కఁగ ద్రాక్షలు రాలఁగ ప్రఫుం
దిప్పలు చిమ్మ రేఁగఁ గడుఁ దియ్యనియిక్షురసప్రపూరముల్
చిప్పిలిపర్వఁగా నమృతశీకరము ల్వడిఁ గ్రమ్మరింప న
ప్పప్ప యి దౌర యంచు జను లందరు నౌఁదల లూఁచి మెచ్చఁగన్. 34

తే. చెప్పుచుండంగ భామల చిత్తవృత్తి, తెలియ బ్రహ్మకు నైనను గొలఁది గాదు
ధాత్రిఁ జిత్రవిచిత్రంబు దలఁచిచూడఁ, దానినెఱిఁగింపుబ్రాహ్మణోత్తమమ్ముంగాక.

వ. అని యడిగిన నతనికిఁ బురోహితుం డిట్లనియె. 36

క. కుంతలు మాయోపాయలు, బొంకులపుట్ట లతిపాపపుం జగజంతల్
జంకెనలు సేయు యువతులు, శంకరుఁడుం దగఁడు వారి చర్యలు దెలియన్. 37

తే. అయిన నొకకథ గలదు రాజాగ్రగణ్య, తొల్లి పరమేశ్వరుండు సంతోషమొదవఁ
బార్వతీదేవి కెఱిఁగించె బాగుమీఱ, నది యెఱింగింతు వినుము నీ వవధరించి. 38

వ. అని యి ట్లనియె. 39

సీ. మంజులమాణిక్యపుంజరంజితఘన ప్రాకారచుంబితాభ్రస్థలంబు
చంద్రకాంతోపలసౌధపాండురకళా మేడితప్రాలేయఘృణికరంబు
రత్నకుడ్యావళీరమ్యాంశుసందోహ బహుళీకృతార్కప్రభాచయంబు
గంభీరపరిఘాసితాంభశ్ఛటాతమో లోకీకృతాధరలోకవితతి

తే. యామికాహతిజాతదిశాధినాథ, పురభయంకర భేరికాభూరిదంభ
ఝంఘణంఘణధ్వనిప్రతినాదదాయి, గోపురం బొప్పు నుజ్జయనీపురంబు. 40

క. ఆపుటభేదనమునకు ది, శాపుటభేదనకఠోరసంగరజయభే
రీపటలఘణంఘణుఁ డొక, భూపాలుఁడు గలఁడు చిత్రభోగుం డనఁగన్. 41

సీ. వెలయహరిశ్చంద్రు విధమున నలునివిధఁ కను బురుకుత్సుచాడ్పునఁ బురూర
వునిలీల సగరులాగునఁ గార్తవీర్యుమర్యాదను గయుక్రియ నంబరీషు
మతమున శశిబిందు మహిమ నంగునిఠేవఁ బృథునిమాడ్కి మరుత్తువృత్తిభరతు
నీతి సుహోత్రునిభాతి భార్గవుబలె రాముపోలిక భగీరథునిపోలుపు

తే. న శిబిసంగతి మాంధాతనయమునను య,యాతికరణి దిలీపునియట్ల రంతి
రీతి నాచక్రవాళపరీతభూత, ధాత్రిఁ బాలించునవిభుండు దద్విభుండు 42

తే. ఆతఁ డంతిపురంబులో హావభావ,విభ్రమ విలాసవైఖరు ల్వస్త్రిల్లు
మరునిసామ్రాజ్యలక్ష్ములహారువుఁ జెందుఁ, చెలులుగొలువంగఁగొలువుండెఁజెలువుమీఱ.

వ. ఉన్నసమయంబున. 44

సీ. పొడవైనజలుగుఁగెం జడలకీల్గంటును నిండారెడువిభూతి పెండెకట్లు
పీనులపటికంపు వింతకామాత్ములు గనుబొమల్పందునఁ గావిబొట్టు
కుచములపైఁ గావి కుబుసంబు గళమున నలరారు రుద్రాక్షహారతతులుం
చే నాగబెత్తంబు చిన్నికృష్ణాజిన మక్షిగోళంబుల నంజనంబు

తే. కావివస్త్రంబు పావాలు కక్షపాల, తామ్రకటకంబు సింగినాదంబు క్రోవి
పొందుసిద్ధక్రియలు చిదానందభూతి, యొనరఁ బూనుక నొకమహాయోగురాలు.

తే. చెట్టుడిగి వచ్చినట్టులఁ జెంత నిలువఁ, జూచి లేచి నృపుండు సంస్తుతులమ్రొక్కి
పీఁట వేయించి కూర్చుండఁబెట్టి తాను,ఖాసనాసీనుఁడై యున్న యవసరమున. 46

సీ. శ్రీరస్తు శుభమస్తు ధీ రస్తు విజయోస్తు పుత్రరంజన మస్తు పుణ్య మస్తు
ధన మస్తు ధాన్య మస్త్వనపద్య సుఖ మస్తు చిరతరసంకల్ప సిద్ధి రస్తు
సత్య మస్తు మహోస్తు శౌర్యమస్తు యశోస్తు స్వాస్థ్యస్తు సుగుణోస్తు శక్తిరస్తు
సామ్రాజ్య మస్తు శాశ్వతధర్మఫల మస్తు వృద్ధి రస్తు మహా ప్రసిద్ధి రస్తు

తే. జ్ఞానమస్తు శ్రియఃపతి ధ్యానమస్తు, గురుచరణభక్తి రస్తు సత్కుశలమస్తు
శాంతి రస్తు నిరంతరైశ్వర్య మస్తు, భాగ్యమస్తు మహాసార్వభౌమ నీకు. 47

క. అని దీవిం చక్షతపు, ష్పనిచయము విభూతిపండ్లు ఫలములు దివ్యాం
జనములు సిద్ధక్రియలును, దనరఁగ శివశక్తి భూమిధవున కొసంగెన్. 48

వ. ఇట్లొసంగిన వినయంబునలేచి కైకొని స్వాగతంబడిగిన సంతోషించి మనోరంజనా
ర్థంబు ధర్మార్థకామమోక్షంబులు రాజ్యలక్షణంబులుఁ బురాణేతిహాసంబులుఁ గొన్ని
శ్లోకాభిరామంబులు ననాగతవర్తనంబులు నుచితానుచితకథాస్వారస్యంబులుఁ జె

లిపిన విని మహోత్తమురాలా మీరు వినని కనని కార్యంబులు ముల్లోకంబుల నెవ్వియుఁ
లే వైన నొక్కటి యడిగెద నానతిమ్మని యిట్లనియె. 49

క. ఏయేభూములఁ జూచితి, వేయేరాజ్యములఁ గలరు శృంగారకళా
ప్రాయ లగురూపరేఖా, శ్రీయుతి గలకన్నె లనిన శివసత్తి యనెన్. 50

మ. మది రంజిల్లఁగఁ జెప్పెద న్వినుము ప్రేమన్ సచ్చిదానందసం
పదచేతం గరజం బలంబుగతిఁ గన్పట్టున్ ధరాధీశ యీ
యుదయాస్తాచలసేతుశీతనగమధ్యోర్వ్యద్ధరాచక్ర మిం
పొదవన్ దేశములందు నుందురు విద్యుద్వల్లికాభాంగనల్. 51

ఉ. డెబ్బదిరెండుపాళెముల ఠీవిఁ దలిర్చు సమస్తదుర్గముల్
బొబ్బిలు కల్మిఁ బట్నములుఁ జొక్కపుఁ బేటలుఁ బాతకంబు పో
ద్రొబ్బెడులీలఁ జాత్త్రిరుపతు ల్గనుగొంటిని నుందు రందులన్
సిబ్బెపునిబ్బరంపుబిగిఁ జిక్కని చక్కనిగుబ్బ గుబ్బెతల్. 52

క. వెలనాడు వేగినాడును, బులుగులనా ఙ్వాకనాడు పొత్తపునాడున్
గలమురికినాడు రేనా, డలయక గనుఁగొంటి నచటియబలలఁ గంటిన్. 53

సీ. లాట కర్ణాట మరాట వధూటులఁ బాండ్య పౌండ్ర విదర్భ పద్మముఖుల
బంగాళ వంగ కళింగ లతాంగులఁ గుకురు కేరళ కురు కోక కుచల
మళయాళ నేపాళ మాళవ యువతుల మత్స్యవత్స కరూశ మానవతులఁ
గోస లాంధ్ర వరాట కుంతలస్త్రీలను బాంచాల బర్బర భామినులను
తే. ద్రవిళ గాంధార కాశ్మీర ధరణిసతుల, మగధ కొంకణ టెంకణ మానినులను
మఱియుఁ దక్కినధారుణీమండలములఁ, దనరు చెలువలఁ జూచితి ధరణినాథ.

తే. రాజవశ్యౌషధాకృతుల్ రమ్యతర ర, తిస్వరూపలు మోహనదివ్యమూర్త
లతులతర కామమంత్రదేవతలు వీర, లనఁగ నుందురు సుందరు లచట నచట. 55

ఉ. ఈనవఖండమండలమహీస్థలినెల్లఁ గనంగ దేవ నే
నీనగరీలలామమున నెంతయు రేఖఁ జెలంగు మన్మథా
ధీనసుమోహనాకృతి రతి న్నగుమి న్నగుసౌరుగల్గుసా
తానిబిసప్రసూనదళధాళధళీతరళాక్షిఁ జూచితిన్. 56

తే. దానిప్రియనాయకుఁడు విష్ణుదాసుఁడనెడు, పేరుగలవాఁడుకలవాఁడు పెద్దవాఁడు
హేమవతి యనఁ దనరు నయ్యింతిఁ బొగడఁ, దరమె బ్రహ్మకు నైనశంకరున కైన.

ఉ. ఆమధురాధరాధరకచాళి కనద్ఘనసైగనిగ్యమా
యామృదులోరుసారరుచిరాంబురుహోత్తులధాళధళ్యమా
యామెఱుఁగారు బోఁడిజిగి యబ్బెడుగుబ్బల చాకచక్యమా
యేమని చెప్పవచ్చు జగతీశ్వర శాశ్వతరూపసంపదల్. 58

క. దానిజిగి దానికులుకును, దానితనుద్యుతులసొంపు దానివిధంబున్
దానివగ దానియందము, మానవవర మరుఁడు గన్న మగ్నుఁడు గాఁడే. 59

క. వగ లొలుకు భాగధగ్యపు, జిగి గుల్కెడు నుబ్బుగబ్బి సిబ్బెపుగుబ్బల్
నిగనిగలు గులుకు కొప్పును, సొగసుం జెలికనులు దాని సొమ్మై పరఁగున్. 60

ఉ. విండ్లకు మేల్తరంబు ఘనవేణి కనుం బొమదోయి బంగరుం
గిండ్లకు మేటి సాటి తులకించుచనుంగవ లేఁతతమ్మిపూఁ
దూండ్లకు మిన్న యన్న జిగిఁ దొల్కెడుచేతులు లోకమందుఁ బూఁ
బోండ్లను గానమో వినమొ పోలరు తత్సతికాలిగోరునన్. 61

సీ. కబరీభరమునకుఁ గందంబు సెల్లు నుత్పలమాలికలు నేత్రములకుఁ జెల్లుఁ
గర్ణంబులకును మంగళమహాశ్రీ సెల్లు గాత్రంబునకుఁ జంపకంబు జెల్లు
మధురవాగ్వృత్తికి మత్తకోకిల సెల్లుఁ జనుగుబ్బగవకు మంజరియుఁ జెల్లు
బిరుదైనపిఱుఁదుకుఁ బృథివివృత్తము చెల్లు మధ్యంబునకుఁ దనుమధ్య చెల్లు
తే. బాదముల కంబుజము చెల్లుఁ బరఁగు నడకుఁ, దనరు మత్తేభవిక్రీడితంబుసెల్లుఁ
గృతులవర్ణింపఁదగుతదాకృతులెకృతులు,వాంఛచే దానిఁబొందినవాఁడె సుకృతి.

తే. చండదోర్దండమండితమండలాగ్ర, ఖండితోద్దండరిపుకాండఖండనమునఁ
బండితుం డగురాజవేదండమునకుఁ, గాక యొకపాటివాని కాకన్నెతగునె. 63

ఉ. సౌరభ మొందుకాంచనపు జంత్రపుఁబుత్రికవాగ్విలాసము
ల్వారక నేర్చు రత్నపుసలాక తిరం బగురూపుఁ జెందు తో
ల్కారుమెఱుంగు జీవకళఁ గాంచిన చిత్తరుబొమ్మ యాన శృం
గారిణి యో సుధాసరసిఁగా నుతిసేయఁగ వచ్చు నచ్చెలిన్. 64

క. అని సిద్ధురాలు సెప్పినఁ, బొనపొనఁగా భ్రమలు చెందఁ బులకలు వొడమెన్
మనసిజశిఖి యొనసినచోఁ, గనఁబడు ధూమాంకురముల గతి నృపుమేనన్. 65

క. అంతట సిద్ధాంగన యా, ద్యంతంబును జెప్పి తన మహాశ్రమమహికిన్
సంతోషంబునఁ జనె భూ,కాంతుఁడు హేమవతిమీఁది కాంక్ష జనింపన్. 66

మ. కరుణాదృష్టులు నాగవాసముల సోఁకం జూచి వేడ్కన్ సన్నో
హరము లొల్కెడులు రూకలు న్మణులు హారాలంకృతస్తోమము
ల్సరసత్వంబున నిచ్చి పంచి కొలువున్ జాలించి తాఁబోయె భూ
పరతీశుండు మనంబు హేమవతిపై బాళిన్ దువాళింపఁగన్. 67

క. మిన్నందు సౌధవీథి స, మున్నత మగుమేలు మచ్చు లొప్పెడుచోట
న్నిన్నగుచిత్తరువులచేఁ, బన్నుగఁ దగు నొకరహస్య భవనము పజ్జన్. 68

చ. అకలుషదివ్యరత్నమయ మా నొకకేళిగృహంబులోపలం
జికిలికిరీటిపచ్చల రచించినచిల్కలకోళ్లనంద మా
సకినెలపట్టెమంచమున చాయనఖాసుతివాసిపైఁ దురం
గిక మొకమాలులేపున నొగిన్ శయనించి మనోభవవ్యథన్. 69

క. ప్రీతిని హేమావతిపయి, నాతీరున మనసు నిలిపి యతివిరహార్తిఁ
జేతోజాతధనుర్భవ, శాతశరవ్రాతసార చకితాత్ముఁడై. 70

క. ఉలుకు న్వెన్నెలవేఁడిమి, కళుకు న్నికపికమిళింద హంసార్భటికిన్
బెళుకు న్మలయానిలునకు, జెళుకుం బూపాన్పునందుఁ జిరవిరహార్తిన్. 71

ఉ. చెక్కిటఁ జేయి చేర్చుకొని చింతిలు నుస్సు రటంచుఁ జూపులన్
వెక్కస మంది లేమ యెలవిం బొడగట్టినయట్లు నుండఁగా
నక్కఁ జేర్పఁ బోవు భ్రమ నొంది వెసం దలయూఁచు నంతలోఁ
బక్కన నవ్వు నింతిపయి బాళి నృపాలకమౌళి ఖిన్నతన్. 72

వ. మఱియు నారాజు విరహంబు తాపాతిశయకరంబు గావున నిదాఘంబును విరళీకృతాశ్వాసంబు గావున సత్ప్రబంధంబును విచ్ఛిన్నాలంకారంబు గావున యవనవివాహంబును నిమీలితతారకంబు గావున నహర్ముఖంబును విప్రలాపముఖరంబుగావున సాయంకాలంబును ననుకరించె నప్పుడు. 73

క. అటువలె నృపనిటలాక్షుఁడు, పటుతరవిరహంబుఁ జెంది బాధ వడంగా
నటనమున హేల యనియెడు, కుటిలాలక వచ్చెఁ జెలిమిఁ గొనఁ జేయుటకున్. 74

శా. పన్నీట న్నయనంబు లొత్తెఁ దనువుం బాటీరపంకంబుతోఁ
జెన్నారం బద నిచ్చి గీరి సిగ లేసెన్ దాయెతు ల్పట్టె జీ
న్నొన్నాపట్టెరుమాలుగట్టె జరతా చుట్టంచు డాల్మించు మే
ల్మిన్నాసన్నపుదుప్పటంబు దగ హాళిం గప్పె సొం పారఁగన్. 75

వ. ఇట్లుపచారంబులఁ గొంతదాపంబు శాంతం బొనరించి నృపాలునకు హేల యిట్లనియె. 76

ఉ. స్వామి పరాకు నీమదికి సమ్మతి యాపని యేమి చెప్పుమా
ప్రేమ దలిర్ప నేర్పు దలపింప నదెంతటికార్యమైన నే
నే మఱి తీర్చి నీకుఁ గల నెంజిలిఁ బాపెదఁ జూడు మన్న నా
శ్రీమహనీయవైభవుఁడు శీతకరాస్యకు హేల కిట్లనున్. 77

తే. సిద్ధరాలు హేమావతీ సితకరాస్య, వలపురేఖాతిశయవైభవమును దెల్ప
వినఁగ నగు మోహమున నైన వెతను మాన్పు, కరుణ ననుఁ జేర్చి యమ్మచ్చకంటిఁ గూర్చి.

క. అని చీనిచీనాంబర, ఘుణమణిహారములు మేలు కాల్కడియంబు

ల్గొనఁబుక్ మెఱుఁగుంగరములు, చను వమరఁగ నిచ్చి పనుప సముచితరీతిన్. 79

ఉ. ఫ్రాని ముదంబు లుప్పతిల భూవరముఖ్యునిచేత వీడుకో
లై నవరత్నకీలితమహారజతోన్నతదివ్యదీధితి
శ్రీనిధులెల్ల దిక్కుల దిశించుచు మించినవిష్ణుదాసు స
న్మానితగేహసీమకు సుమాళముతోఁ జనె హేలహేలలన్. 80

సీ. కస్తూరివీణలుఁ గపురంపు లప్పలు నిండినగృహములు నెరయదాఁటి
కుంకుమాగరుఖండసంకుమదంబులు గలుగుబిడారులు గడచిపోయి
గాళము ల్పచ్చాకు కప్పూరములు చాల నించిన కొట్టడీ ల్మించియేగి
పునుఁగుచట్టంబులు బుక్కారజంబులు పొంకమౌ మళిగల పొంతఁ దరలి

తే. చూచె నొకదివ్యరత్ననిస్తులగృహంబు, నందు హేమావతీకన్య నలరు ధన్య
వరలసొంపుల కెంకి జవాదివంకి, జాతిరతిలీల నారాజదూతి హేల. 81

వ. ఇట్లు తన్నుఁ జేరవచ్చినరాజదూతిం గనుంగొని మహారాజు మన్ననలమనియెడు పడంతుక యని రత్నంపుగద్దియపై వసియింపం జేసి స్వాగతం బడిగిన నబ్బాలకు హేల యి ట్లనియె. 82

క. నీచాతుర్యము నీవా, చాచిత్రపటుత్వ రూప సంపద లెపుడు
న్నీచుట్టంబులు సెప్పగఁ, జూచెద నని వచ్చినాను సుదతీ నిన్నున్. 83

ఉ. చక్కనివారిలో మిగులఁ జక్కనిదాన వటంచు వేడ్కతోఁ
జొక్కుచుఁ జెప్పి రందులకుఁ జూచినయందుకు నామనోరథం
బక్కడ సిద్ధ మయ్యె ఫల మబ్బెను హా యిటులుండ వద్దె యో
చక్కెరబొమ్మయంచు సరసప్రతిభాషల నిచ్ఛగింపుచున్. 84

సీ. దీనచకోరాళి తృష్ణదీర్పఁగదమ్మ భామనీవదనచంద్రామృతంబు
బీదబర్హిణముల నావగించఁగదమ్మ మెలఁత నీవేణికామేఘపంక్తి
ఘనదరిద్రపికాళిఁ దనియఁ జేయఁగదమ్మ చెలియనీవాతెఱచివురుడంబు
బడుగుజక్కవలనింపరబ్రోచుఁగదవమ్మ ముగుద నీచనుదమ్మిమొగ్గదోయి

తే. పేదహిందోళసందోహ మీదునమ్మ, నీపచోబృందమకరంద నిర్ఝరంబు
లిట్టిపస మిసి జిగిబిగి యీవిధంబు, ప్రణుతి సేయంగఁ దరమె యాబ్రహ్మకైన. 85

క. ఇదిగాక యత్తమామల, ముద మొదవఁగ బంధుసంఘముల దాసీదా
సదళంబుల బహువిశ్వా, సదయల నీరీతి మనుచు సతులం గానన్. 86

వ. అని యిత్తెఱంగున. 87

ఆ. దానియత్తతోడఁ దగు మామతో బంధు, దాసజనముతోడఁ దగినమైత్రిఁ
గూడి యాడుచుండి కొన్నిదినంబులు, చన్నపిదప నొంటి నున్న వేళ. 88

ఉ. ఒక్క సుధాంశురత్నరుచిరోన్నతవేదికమీఁద నిద్దఱుఁ
మక్కువమీఱ నుండి యనుమానముతో నొకకొంతఁ గొంకిపోం
చక్కట నీకొకందులకు నచ్చికలేక మెలంగ విష్ణుదా
సెక్కుడిభర్తఁ గాఁగ సృజియించె నజుం డని హేల నవ్వుచున్. 89

క. ఈరూప మీపటుత్వం, బీరేఖావైభవంబు లీనెఱప్రాయం
బీరసికత నీకును మఱి, మారాజున కగును నితరమనుజుల కగునే. 90

* * * * *

క. నీవంటిరూపవతికిని, నీవంటిప్రియుండు గలుగ నిర్మింప కహో
యీవిధిని దగులుచేసిన, యావిధి నిటు దూర నింక నగుఫల మేమీ. 92

* * * * *

* * * * *

వ. అదియునుంగాక. 95

క. పదివేలమదను లొక్కట, నుదయించినలీల మెఱయు నురుగుణుఁడు సుమీ
మదిరాక్షి చిత్రభోగుఁడు, మదిఁ గోరెను నీదుభాగ్యమహి మెట్టిదియో. 96

సీ. కువలయానందంబు గూర్చి యేలు ఘనుండు విబుధులఁ బ్రోచు సద్వితరణుండు
సర్వజ్ఞమౌళిభూషణ మైనధన్యుండు లలితవిభ్రమరూప లక్షణుండు
సరవికళల్మించు శ్యామాభిరాముండు వఱలెడు సన్మార్గవర్తనుండు
విష్ణుపదార్చితవిహితశుభ్రకరుండు శమితతమోహారి యమితశీలుఁ

తే. డమ్మహారాజచంద్రుఁ డాయనవిజాంత
రంగ మంతయు నినుఁ జేర్చి రమణతోడ
నేలఁగలఁ డమ్మ నీపుణ్య మెసఁగె నమ్మ
క్షమిని నీడేర్చవమ్మ కుందనపుబొమ్మ. 97

వ. అనిన విని సంభ్రమభయవిస్మయలజ్జాహాసకాంక్షలు మనంబునం బెనంగొన నమ్రము
ఖియై హేమావతి రాజదూతి కిట్లనియె. 98

ఉ. అమ్మకచెల్ల యిట్టిపలు కాడుదురే మఱియత్తమామలుం
ద్రిమ్మరి తలారులై మెలఁగఁగా మగఁడుం బలిరీతిఁ బెంపుగా
బమ్మెర రొప్పుచుండఁగను బాంధవు లెల్లను గాచి యుండఁగాఁ
గొమ్మరొ యిట్టికార్య మొనఁగూడునె కూడిన హాని చెందదే. 99

* * * * *

* * * * *

* * * * *

వ. అని మఱియు బోధింప నంగంబు పులకాంకురానుషంగం బను నిజాంతరంగం
బునం బొడము వ్రీడాభరం బుడిపికొని దరస్మితాననముఖాంబుజయై యెట్టకేలకుఁ
జెవి యొగ్గిన నగ్గజరాజగామినిం బాసి తనరాక కెదురుచూచుచున్న రాజసన్నిధికిం
జని తాఁ బోయివచ్చినకార్యం బెఱింగించె నంతట దైవయోగంబున విష్ణుదాసునకు
దూరప్రయాణంబు సంభవించె నంత. 103

తే. పయనమున కైనయవి యమర్పంగ నపుడు, పరిచరుల కానతిచ్చినఁ బటకుటీర
పాత్రసామగ్రి మొదలైన బరువులెల్ల, శకటవాహ్యాశ్వవృషమహోష్ట్రముల నెత్తి.

వ. మఱియుం గలమాన్నంబులుం గలవంటకంబులుఁ బొంగలి పులిహోగిరంబు దధ్యో
దనంబు నానవాలు జున్నులు మీఁగడపెరుగులు నవనీతంపుఘుటికలునోలుపుఁ బప్పు
నప్పడంబులు వఱుగులు వడియంబులుఁ జెరుఁగువడియంబులు మిరియంపుఁబొడి
మెంతికూటువ సంబారంబుఁజింతపండులు బజ్జులుసిరికలుఁ బచ్చళ్లూరుబిండ్లూరఁ
గాయలు మామిడితొక్కులునివి మొదలుగాఁగలపరికరంబులును మఱియు వడపప్పు
బేడలు వేపుళ్లు ననుపగుగ్గిళ్లుబొరుగులు బొడులుఁ బాకపుఁజలిమిడికాయమ్ములుంజిమ్మి

లుంటలు నటుకులు మూఁగలు లాజలుఁ జేలాలుఁ జటికాయుకులు నువ్వులు నానబి
య్యంబులుఁ జేలపిండిఁ బ్రేలసత్తు దోసగింజలు వెల్లగిసెలు గోఁగులు గరింగరుము
లుప్పిళ్లసెనగపప్పు బొఱుగుపప్పు సారపప్పు జీడిపప్పు బాదంగిపలుకులు గొబ్బెర గస
గసాలు ఖర్జూరములు ద్రాక్షలాదియైనఫలహారంబులును మఱియు నుండ్రంబులు
మండెఁగలుఁ గుడుములు దోసెలు వీసెలు రొట్టెలు నిప్పట్లప్పంబు లతిరసంబులు
సుకియ లమృతకలశమ్ములు సోగులుఁ జక్కెరబుగడలుఁ గరిజాలుఁ బొరివిళంగాయ
లుఁ దేమనంబును బాలకాయలుఁ జిక్కిలమ్ములు మినుపచక్కిలమ్ములు మినుపపోకలు
మనోహరంబులు గారెలుఁబూరెలు మోరుండలంగరొల్లెలు మణుఁగుబువ్వలుం బేణీలు
నీరుపత్తిగెలు మడతలుఁ బప్పుబూరెలు సజ్జబూరెలు పడ లామవడ లొబ్బట్లు సార
సత్తులు సేవలుఁ జిరిమిట్లు సరడాలుఁ బరిడగవ్వలుఁ జాపట్లు నిడ్డెన తేనెతొలలు
బొరుగులు నేలఁకికాయలు వెన్న మెఱుంగులు నిడికుడకలు సదకుడకలు ముత్తెపుఁజి
ప్పలుఁ జంద్రకాంతలుఁ గరిజకాయలు బెడదలు లడ్వాలుఁ గోడబళ్లు గూడుపరి
గెలుఁ దెలుపరిగెలుఁ బూరీలు గూళ్ళాపిడ లాదిగాఁ గలభక్ష్యంబులు గూడలనించి
జాతిసాతానులు గాపళ్లంబూని వెంట నంటిరా నప్పుడు. 105

తే. తనకు నిలువేల్పు లౌ తల్లిదండ్రులకును, భక్తితో మ్రొక్కి తనప్రాణపదమునైన
భార్యతోఁ జెప్ప నక్కునఁ బట్టిచేర్చి, సావధూటియు నధికదీనాస్య యగుచు.

ఉ. ఓమగరాజ నీవు చన నొంటిగ నేనిట నుండనేర్తునే
నామది చూడఁగోరి యిటు నన్నలయించెద వంచు బాష్పధా
రామిళితాక్షి యై ఘనతరం బగుశోకముఁ జెంద విష్ణుదా
సామధురోక్తి నూరడిలు మంచు ముదంబునఁ గుస్తరింపఁగన్. 107

సీ. నీతావికెమ్మోవి నిలుచుఁ బో కంచివాల్గంటుల మొనపంటి గంటి గుఱుతు
నీవాలుఁగన్నుల నెఱయుఁ బో నెల్లూరికొమ్మలకపురంపుఁ దమ్మరసము
నీచెక్కుల రహించుఁ బో చెన్నపట్నంపు వారిజేక్షణల క్రొవ్వాడినోరు
నీయురస్థలిమించుఁ బో యళులక్ష్మా కోమలాంగులకుచకుంకుమంబు

తే. ఇంటనె మెలంగువారల కీసుఖంబు, లెటులఁ జేకూరు నని పల్కి హితముఁ జిల్కి
పోయి రమ్మని మోము మోమున ఘటించి, చుంబన మొనర్చిపనిచె నయ్యంబుజాక్షి. 109

వ. అంత.

తే. మణిఖచితహేమపంజరమధ్యమమునఁ
బ్రేమ నాబాల్యముగఁ దాను బెంచినట్టి
హంసరాజంబుఁ గదియంగ నరిగి తనదు
శయన మెఱిఁగించి యింటిలో భద్రమనుచు. 110

క. చెప్పంగఁ దగినమాటలు, సెప్పి మరాళంబు వనుపఁ జిత్తంబున సొం
పుప్పతిల నిల్లు వెలువడి, యప్పగిదిన్ విష్ణుదాసుఁ డరిగెడువేళన్. 111

తే. ఈడముపళందబందర యింగిలీషు, కళము మొదలయిన పేటల గౌరతెల్ల
సౌరభద్రవ్యములు బేరసార మాడఁ, బిలువ నంపిరి తమతమ పేటలకును. 112

చ. అటువలె విష్ణుదాసుఁడు హితావళి గొల్వఁగఁ దోడఁబేర మం
దుటకుఁ జనంగ హేమవతి తోడనె శంబరవైరి శాతవి
స్ఫుటచటులోగ్రపంకరుహసూననవీనశరప్రజంబు హృ
త్పుటమున గాఁడనేయ నృపపుంగవుఁ జేరఁగఁ గోరి యున్నెడన్. 113

చ. విలసితమోహదాహపరివేదన పొమ్మనియెత్తుపెట్టఁగా
పలపులవింటివాఁడు నెఱవాదితనంబునఁ ద్రోవఁ జూపఁగా
నలమినభీతి లజ్జ వలదం చరికట్టఁగ నింతి నంతలో
జలజహితుండు గ్రుంకె నల చానవెతల్ గనలేనికైవడిన్. 114

వ. అయ్యవసరంబున. 115

తే. తరణితురగఖురోద్ధూతచరమశైల
గైరికస్థలపాంసువుల్ గప్పె ననఁగ
బశ్చిమంబునఁ గుంకుమపంకమటుల
సాంధ్యరాగంబు మించె నిస్తంద్ర మగుచు. 116

ఉ. కాలకళాపమాళి దినకాంతిహసంతికలోన యామినీ
బాలకు సొమ్ము సేయుటకు భాస్కరుఁడన్ కనకంబు గ్రాఁచి క
ల్లోలవతీవరాంతరములో నిడఁ దోఁచినధూమ మన్ దమో
జాలము పర్వె నా రవలగాడ్పునఁ దారలు వొల్చె నెంతయున్. 117

క. అప్పుడు హేమావతి తమి, ముప్పిరిగొని చిత్రభోగ భూపాలునితో
నప్పుష్పబాణుకదనము, చొప్పడ నొనరించువాంఛ సొరఁదమకమునన్. 118

చ. పరఁగెడువస్తుకొట్టడులు భద్రముగా నొగి బిగముద్రలున్
గరిమ నొనర్చి తొత్తులకు గ్రాస మొసంగి నికాయ్యకృత్యముల్
దరలిచి యత్తమామలపదంబుల నెత్తుచు నిద్రపుచ్చి మై
మెఱుపుగ శీతలాంబువుల మిన్నగ మజ్జన మాడి వేడుకన్. 119

సీ. మెఱుఁగుఁగుచ్చెలమీఁద జరతాబు పనిమీఱు చెంగావిరంగారుచీరఁ గట్టి
గుజరాతి జిగిసిస్తుగొట్లు దాఁపినడాలు రహిమించు పైఠిణీరవికఁ దొడిగి
ఘుమ్ముఘుమ్మనితావి గ్రమ్ముచొకాటంపుఁ గలపంపు సొగసుగాఁ గలయ నలఁది
తళుకుతళుక్కనఁ గాంతిచిలుకఁ గుల్కెడుజాతి మణిభూషణంబులు మమతఁ దాల్చి

తే. తిలక మొగిఁ దీర్చి మితభుక్తి సలిపి వెంట
బూమె లెఱుఁగని యొకపాటిబుడుత యాఁకు
మడుపు లందీయ మోహంబు మరులు గొల్ప
వెడలె నలభామ నిజకేళివేశ్మసీమ. 120

వ. అటుల వెలువడి. 121

మొదటిరాత్రిచర్య.

తే. తనదుప్రాణంబు దైవంబు తల్లితండ్రి, యనుచు చెలి యైననలరాజహంస మున్న
దివ్యనవరత్నఖచితదేదీప్యమాన, కనకపంజర మొక్కింత గదిసి నిలిచె. 122

చ. నిలిచి దరస్మితం బయిన నెమ్మొగ మించుక వంచి యాత్మఁ దాఁ
దలఁచిన కార్యమెల్లఁ బ్రమదంబునఁ దిన్ననికల్కిపల్కులం
దెలిపిన రాజహంస సుదతీమణిఁ గన్గొని పక్షయుగ్మముం
దలఁ గదిలించి యందుకు మనంబునఁ జంతిలి యప్పుడి ట్లనున్. 123

ఉ. అక్కట భర్తఁ గాపురము నాఱడి పుచ్చి నృపాలమౌళితోఁ
గొక్కి రమించు నందులకుఁ జొచ్చినఁ దావకబంధువర్గముల్
దక్కువ చేతురమ్మ చరిత్రవ్రతముల్ చెడునమ్మ జాతికిం
బక్కన నిందఁ జెంది తలవంపులు దెత్తురఁటమ్మ మానినీ. 124

సీ. అత్తమామలు గన్న నారడివుత్తురు బావ పరీక్షింప నేవగించు
మఱఁదులు గాంచిన గఱకఱిసెంతురు వదినె లెఱింగిన వాసి చెడును
బంధువుల్ గనినచోఁ బరఁగ నిందింతురు తోడికోడలు చూడ నాడికొనును
బతిఁ గనుఁగొన్నచోఁ బ్రాణహాని యొనర్చు వాడవా రెఱిఁగిన వన్నెదఱుగు
తే. నరయ నిదిగాక యన్నిట నాడుపుట్టు
పుట్టఁ బాపంబు పుట్టినఁ బుట్టినింటి
కేని మఱి చొచ్చినింటికిఁ గీర్తి ఘనత
దేక యపకీర్తి దెత్తురే తెఱవ లెచట. 125

క. అగుఁ బ్రాణహాని యపకీర్తి, యగణిత మగుమానభంగ మహహా తెలిసెన్
దెగువయె యింద్రపదవి యనఁ, దగు బుద్ధి జనింపఁబోలు దరుణీ నీకున్. 126

సీ. పంక్తికంఠుని మోహపరితాప మెంచెనే భువనమాత జగత్పూత సీత
యలపులిందుని బొంద నాసక్తిఁ జెందెనే ప్రియహితామితనయ భీమతనయ

నహుషునివిరహంపుఁ దహతహ ల్బాచెనే సాంద్రసద్గుణచర్యయింద్రుభార్య
మఱిసింహబలుని పెన్మాయలఁ జిక్కెనే యారడిపనిఁ బూని యాజ్ఞసేని

తే. మునుపటిపతివ్రతలు మహామూర్ఖచిత్తు
లైనదుర్జను లతిఘోరసూనసాయ
కాస్త్రజర్ఝరితాత్మలై యాసపడిన
మాన ముడిపుచ్చుకొనిరఁటే మచ్చకంటి. 127

చ. పతిహితభక్తిచే వెలయు పద్మదళప్రతిమాననేత్రకున్
వ్రతములసోదు లేటికి ధ్రువంబుగఁ బుణ్యము లబ్బు నెప్పుడుం
బతిని దిరస్కరించి పరభర్తలఁ జెందినభామపుణ్యము
ల్గతజలసేతుబంధములు గావె వచింపఁగ నెంతనోచినన్. 128

క. పతిసేవయె భూషణములు, పతిసేవయె జీవనంబు భామామణికిం
బతిసేవయె సువ్రతములు, పతిసేవయె యిహముఁ బరము భాగ్యములనుచున్. 129

క. లలిజాగ్రత్స్వప్నసుషు, ప్తులను మనోవాక్శరీరములచే నేవే
ళలనైన సతులు పరపురుషులఁగోరిన వన్నె లేదు చూవె ధరిత్రిన్. 130

క. ఈరీతి హంసపలికిన, నారీమణిచెవుల నవియు నారాచములై
దూఱి చుఱుక్కన నాఁటినఁ, గ్రూరకటాక్షములఁ గ్రేటుకొని తనుఁజూడన్. 131

వ. అత్తెఱవచిత్తం బెఱింగి మరాళం బక్కటా యిత్తరుణి దుష్కార్యాయత్తం బరాయ
త్తచిత్తవృత్తి యయ్యె నిట్లగుట మదీరితసునీతివాక్యంబులు దీనికిం బరుషంబులై
తోఁచుచున్నవి సమదమదనప్రదరవేదనాదోధూయమానం బైన దీనిమానసంబు
సామంబునంగాని చక్కంబడ దని కొంతదడ వంతరంగంబునఁ జింతించి వెండియు
నారాజహంసంబు హంసగమన కిట్లనియె. 132

తే. మానవతి నీవు పరసంగమమున కాస
పడఁ దలంచితివేనిఁ జేపట్టుకొంచె
మైనచక్కనియొకయందగానితోడఁ
గూడి యాడక రాజులఁ గోరఁదగునె. 133

మ. అధిపు ల్క్రూరఫణిస్వరూపు లధరం బాసించు పేరీతి భూ
మిధవు ల్కాలకరాళకీలిసదృశు ల్మేనైనఁ బొందించు టె
ట్ల ధరాధీశులు మత్తదంతిసము లేలా నీకుఁ జెల్లాటమా
డ ధరాభృత్కుచ యిత్తెఱం గెఱిఁగి వేడ్కం గోర్కు లీడేర్చుకో. 134

* * * * *

వ. అట్లు గావున నిత్తెఱంగునఁ దత్తరంబులేక నృపవరోత్తముల చిత్తవృత్తి దెలిసి హత్తుకొన వత్తిల్లు మని హంసంబు ప్రత్యుత్తరం బిచ్చు నవసరంబున. 136

సీ. పిసవెట్టి కసరెత్తి యసరేఁగు నసగూఁటి పూఁబోండ్లు తమయిండ్లపొంత కరుగఁ
బరుసొమ్ములకు నిమ్ము వడఁగ్రమ్ము సెఱహమ్ము దస్కరుల్ దిగులొంది తావుఁ జేరఁ
దనరారు సిరిసౌరు తనివారఁ గలవారు కనుగూర్కు మదిఁ గోరి కన్ను మూయ
రతిరూపు పసమాపు గతిచూపు గలకాఁపు గుబ్బెత లెసటిక్కై కుండ లరయ

తే. దూరదేశసమాగతధూర్తపాంథ, జనసమూహంబు పయనంబు సాఁగలేవ
ఱెక్క లలరించి కుత్తుక ల్నిక్క మించి, కొక్కురోకోయటంచును గోళ్లుగూసె.

క. తెలతెల నయ్యెను దిక్కులు, పలపల నుడుగణము మాయెఁ బాఱెను బక్షుల్
కలకలనఁ గూయఁ జొచ్చెను, దులదులఁ దుమ్మెదలు దమ్మితుటుముల వెడలెన్. 138

తే. అపుడు హేమావతీకన్య హంసనుడువు, నీతిచాతురి వినురీతి నేర్పు మాని
పడకయిలు సేరి కళవళపడుచు నిమిష, మొక్కయేడుగఁ బవలెల్ల నొసరఁ గడపె.

క. ఉదయోపరి రవిసింహము, మది మీఱఁగ నస్తశైలమత్తద్విపముం
బొదువ గమకించి దుమికిన, యదనున దినకరుఁడు పశ్చిమాశకుఁ జేరెన్. 410

తే. రసికుఁ డైనట్టికాలంపురక్తవాను, తనరు బ్రహ్మాండ మను పెద్ద దవతిలోన
శాయి నిండారఁ బోపినచందమునను, గారుతిమిరంపుగుంపు సొంపారఁ బర్వె. 141

చ. అనువుగ మిన్ననుం గడితపాళెతమంబునఁ గట్టిపెట్టు శో
భనతరచంద్రదీధితులపంక్తిజమాఖరుచు ల్గణించి యిం
తనుకొని కాలమన్ గణకుఁ డప్పుడు తీర్చి లిఖించి నట్టియా
దినపహిలేఖవ్రాలనఁగఁ దెల్విగఁ జుక్కలు పర్వె నత్తఱిన్. 142

చ. జలకము లాడి జీనిబురుసాపనివస్త్రము గట్టి మోమునన్
దిలకముఁ దీర్చి క్రొవ్విరులు నించి కచాళిని గబ్బిగుబ్బలం
గలప మలంది గందపడి గమ్మునఁ బూసి నృపాలు నింటికిం
జెలియ చనం దలంచె రతిశిక్షకు రెండవనాఁటిమాపునన్. 143

తే. పోవుచో నమ్మరాళంబు పొంత నిల్వఁ
జెలియ పూనిన జిగిసీటు కులుకుఁ జూచి
రాజహంసంబు పలికె నోరాజవదన
పోయెదవుగాని యుపముతోఁ బోసఁగి మనుము. 144

క. ఉపమ యెఱుంగనివారల, కపరిమితావస్థ లొందు నది యెట్లన న
య్యుపమ యెఱుంగక కాదే, చపలత మున్నొక్కనక్క సమసెం బెలుచన్. 145

వ. అనిన విని హేమావతి యిట్లనియె. 146

రెండవరాత్రికథ.

క. ఆకథ వినియెద నుదువు సు,ధాకరకలు రాలఁ దేనెధారలు చిలుకన్
లోకేశతురంగమ యన, నాకలికికి రాజహంస మపు డిట్లనియెన్. 147

క. వినవమ్మా హేమావతి, కనవమ్మా స్థూలసూక్ష్మకార్యములు దగన్
మనవమ్మా నన్నేచ,క్కనికొమ్మా మెచ్చుకొమ్మ కథ విని పొమ్మా. 148

క. విభ్రమమణిమండన మన, నభ్రంకషసౌధకేతనాంశుకజనితా
దభ్రానిలహతగతిజా, తాభ్రమణిహయ్యశ్రమోద మప్పుర మమరున్. 149

క. అపురవరమణిలో గుణ, దీపకనామమున భూమిదేవుం డలరుం
జూపట్టి వేదశాస్త్ర, వ్యాపారముచేత రెండవవిధాత యనన్. 150

సీ. అఱుఁగులనున్నపెటెఱమట్టిపట్టెలు దీర్చినగోడలు తేజరిల్ల
నిండుసున్నపుఁబూఁత నెఱచాలు బోదెలు దిద్దినదేవరమిద్దె దనర
నారికేళపుమట్ట తీరుగా నలికిన ముంగిలిమలెసాల ముద్దుగులుకఁ
బంచవన్నియముగ్గు పద్మము ల్నించిన బృందావనములోఁగి లందె వెలయ
తే. నుదికిన మడుంగుదోవతు లుంచినట్టి, దండె మాపాసనము సేయు కుండ మమరఁ
బడలిక లడంచు పసపాకుపంది రలర, నుండు నాబ్రాహ్మణునిగృహం బుత్పలాక్షి.

చ. అతనికిఁ జారుశీల యను నంబుజగంధసుగంధి యొప్పుఁ ద
త్సతి తనయుండు లేమిఁ బరితాపముతోఁ గడుపుణ్యభూము లా
యతమతిఁ ద్రొక్కఁ బూర్వసుకృతాంశముచే నొకఁ డుద్భవించె సం
తతశుభధాముఁ డప్రతిమధాముఁడు కామగుణాభిరాముఁ డై. 152

వ. అంత గర్భాధాన పుంసవన సీమంత జాతకర్మ నామకరణాన్నప్రాశనచౌలోపనయన
వివాహ ప్రాజాపత్య సౌమ్యాగ్నేయ వైశ్వదేవ గోదాన స్నాతక పితృమేధంబు లను
షోడశకర్మంబు లెఱుంగం జేసి. 153

తే. వానితలిదండ్రు లత్యంతవత్సలతను, బూఁటపూఁటకు గోముచేఁ బొసఁగఁ బెంచి
ప్రాభవం బొప్ప నసమానవైభవమున, ఘనతషోడశకర్మాధికారిఁ జేయ. 154

వ. అంత నత్యంతకుశలస్వాంతంబుననవ్వటుశిఖామణి వేదవేదాంగాది బ్రహ్మవిద్యాభ్యా
సానంతరంబున గానంబును గవిత్వంబును గౌళిక్కంబును జూదంబును దేశభాష
యును విజ్ఞానంబులు లిపిలేఖనంబును జరాచరాన్యథాకరణంబును విలువిద్యయును
సర్వశాస్త్రపరిజ్ఞానంబును శాకునంబును సాముద్రికంబును రత్నపరీక్షయు నరదంబుఁ
బఱపుటయుఁ దురగారోహణంబును మల్లశాస్త్రంబును బాకచమత్కారంబును
దోహదప్రకారంబును ధాతుగంధరసవాదంబును గుట్టుపనులవినోదంబును మహేంద్ర
జాలంబును జలాగ్ని స్తంభనంబును మొనకట్టును వాకట్టును రయస్తంభనంబును వ

శ్యాకర్షణమోహనంబులును విద్వేషణోచ్చాటనసంహరణంబులును గాలవంచనంబులును బత్తిగతిభేదంబులును యోగవాదంబులును వచనసిద్ధులును ఘుటికాసిద్ధులును నింద్రజాలంబును నంజనభేదంబులును ధృతివిశేషజ్ఞానంబులును వంచనంబులును స్వరవంచనంబును మణిమంత్రక్రియలును జోరత్వంబును జిత్తరువు వ్రాయుటయు లోహకారకత్వంబును శిలాభేదకర్మంబును గులాలకర్మంబుచే రథకారకర్మంబును శూర్పకారకర్మంబును జోళ్లనిర్మించుటయుఁ బటకారకర్మంబును నపృశ్యకరణియుఁ దౌత్యకర్మంబును వేఁటసన్నాహంబును జేరంబును బాశుపల్యంబును గృషియు మైరేయంబుఁ గూర్చుటయు లావుక కూర్మ కుక్కుట మేషాదులపోరు హత్తించుటయు నని యెడు చౌషష్టి విద్యల మర్మంబు లెఱింగి యొప్పుచుండు. 155

క. ఈరీతి సకలవిద్యల, నారూఢిగ నాఱి తేఱి యప్పటుఁడు సదా
చాలస్థితి గంగాయా, త్రారంభవిజృంభమాణహర్షోదయుఁడై. 156

సీ. సకళాతిశుక్లాయి యొకయింతఁ గాన్పింపఁ జుట్టియుండినపంచె సొంపు దనరఁ
బడెడుబియ్యము వండఁ బాత్రైనతపెల యుంచినచిన్నియసిమిదోస్సీమ వెలయ
ముంజిపైఁ గసుపట్టు ముద్దుగాఁ గట్టిన యంగవస్త్రపుగుడ్డచెంగు లలర
మాంజిష్ఠగలిపినమంత్రాక్షతంబులు పోసినమారేడుబుట్ట యమర
తే. ధౌతశాటియుఁ బరిపాటిధావళియును, నఖిలవేదాంతశాస్త్రంబు వ్రాసినట్టి
తాళదళపుస్తకము చంకఁ దనరఁ బూని, చనియె గడిదేరి యాబ్రహ్మచారి మీఱి.

క. ఈలీల సకలపురములు, శైలంబులు నదులు నిధులు శాఖిచయంబుల్
గాలువలుఁ బల్లెపట్టము, లాలోకింపుచును బోయి యప్పటు వెనుటన్. 158

సీ. ప్రాలేయశైలాధిపాలక సంజాత కర్పూరధౌతలోకప్రపూత
జలధినాయకుఁ డేలు సరసంపుటిల్లాలుఁ బటుభగీరథతపఃఫలము మేలు
తారాధ్వఘట్టనోద్ధత వేగకల్లోల యఘమహారణ్యదావాగ్నికీల
చంద్రశేఖరశిరస్థలశుభ్రసుమదామ చందనకుందేందుసదృశధామ
తే. రంగదుత్తుంగదీర్ఘతరంగసంఘ
ఘుమఘుమధ్వానమేఘనిర్ఘోషనృత్య
దహిభుగుద్వేలవాలాంశుయామునోర్మి
సంగమభ్రాంతిదాభంగ గంగఁ గనియె. 159

మ. కని యభ్యంచితదివ్యతీర్థములలోఁ గౌతూహలం బొప్పఁగా
ఘననిష్ఠారతి మీర భైరవున కర్ఘ్యం బిచ్చి సంకల్పముల్
వినతుల్ స్నాన మొనర్చి తత్తటమహోర్వీవాసవిద్యాతిప
ధనికాయం బొగిఁ జెల్ప జాహ్నవిమహత్త్వంబుల్ వినెన్ భక్తితోన్. 160

వ. అంత నాబ్రాహ్మణకుమారుండును దత్తీరవాసులకు నిజార్జితద్రవ్యంబులు వ్యయంబు
చేసి గోభూతిలహిరణ్యాజ్యవాసోధాన్యగుడరౌప్యలవణంబు లనుదశదానంబులను దు
లాపురుష హిరణ్యగర్భ బ్రహ్మాండకల్పవృక్ష సహస్రధేను హిరణ్యకామధేను హిర
ణ్యాశ్వ హిరణ్యరథ హేమహస్తి హేమలాంగూల పంచలాంగూల విశ్వచక్రకల్ప
లతాసప్తసాగర రత్నధేనుభూత సంఘట్టనంబులు షోడశమహాదానంబులు చేసి
కాశికాపురంబున కరిగె నప్పుడు. 161

సీ. చిత్రకూటసమానచిత్రకూటవిమానభాసురంబు విశిష్టభూసురంబు
వైజయంతవితానవైజయంతవితానభూషణంబు నృపాలభీషణంబు
భాసమానశశిప్రభాసమానక్షౌమసుందరంబు కిరాటమందిరంబు
సుమనస్తుతోద్దామ సుమనస్తుతారామబంధురం బురు శూద్రసింధురంబు
తే. సతతబహువైభవాసదృశప్రభావ, కీర్తిరాజితకుండలీకృతసుధీర
వజ్రమణిదీపవప్రాంశువలయలలిత, గోపురంబై రహించుఁ గాశీపురంబు. 162

ఉ. ఆపుటభేదనేంద్ర ధృషదావళికల్పితగోపురాళిపై
నేపున మాపు రేపుఁ జను నిందుదినేంద్రులపర్వతద్యుతు
ల్వాపురె వీనికిన్ గ్రహణబాధయ పర్వములందు నేక్రియన్
బ్రాపిత మయ్యె నంచు మది భ్రాంతి వహింతురు తాంత్రికోత్తముల్. 163

తే. అట్టిపుణ్యస్థలంబున కరిగి వేడ్కఁ, గడలుకొన మణికర్ణికాఘట్టమునను
నిలిచి జలకచ్ఛమున స్నాననిష్ఠఁ బూని, వెడలి మాధ్యాహ్నికక్రియ ల్వేగఁ దీర్చె.

క. మణికర్ణిక మణికర్ణిక, మణికర్ణిక యనుచు నుడువు మనుజులకెల్లన్
గణనాతీతపుదోషము, లణఁగి శతక్రతుఫలంబు లగునని తలఁచెన్. 165

వ. అంతట నవ్వటుశిఖామణినమకచమకంబుల రుద్రన్యాసయుక్తంబుగావిశ్వేశ్వరు నభి
షిక్తుం జేసి పూజించి ప్రదక్షిణనమస్కారంబులు గావించి యిట్లని స్తుతియించె. 166

సీ. జయభక్తమందార జయదుష్టజనదూర జయజగదాధార శరణుశరణు
జయనిత్యకల్యాణ జయభృత్యసంత్రాణ జయరమాధిపబాణ శరణుశరణు
జయగోత్రపుత్రీశ జయరక్షితసురేశ జయపంచశరనాశ శరణుశరణు
జయశరద్ఘనగాత్ర జయపావనచరిత్ర జయకేందుశిఖినేత్ర శరణుశరణు
తే. జయనిశితశూలసాధన శరణుశరణు, జయమఖామోఘనాశన శరణుశరణు
జయహయీకృతనందీశ శరణుశరణు, జయమహాదేవవిశ్వేశ శరణుశరణు. 167

సీ. శ్రీపార్వతీశుచశిఖరిస్థలవిహార హారాయమాణమహాభుజంగ
జంగమస్థావరసంచారసమభావ భావజరూపప్రభావహరణ

రణరంగనిర్జిత రౌద్రమహాసుర సురయక్షసేవితచరణయుగళ
గళదరస్థాపిత కాలకూటక్షీర క్షీరాబ్ధిపుత్రీశ ఘోరబాణ
తే. బాణనామకరాక్షస ప్రాణదక్ష, దక్షకల్పిత యాగవిదారణోగ్ర
యుగ్రభీమాదినామధేయప్రసిద్ధ, సిద్ధభయభంగ కాశివిశ్వేశలింగ. 168

క. అని సన్నుతించి వేడ్కలు, గొన లొత్తఁగ బ్రహ్మచారికుంజరుఁడు క్రమం
బున దేవతాధివాసము, లనువొందఁగఁ గాంచి భక్తి నలమినమదితోన్. 169

క. ఢుంఠిగణాధ్యక్షుని శివు, కంఠుని భైరవునిఁ జాండికం బటుశద్వ
త్కంఠీరవ మపుడు మహా, కుంఠితతాత్పర్యములను గొలిచి భజించెన్. 170

వ. తదనంతరంబునఁ బంచక్రోశంబునం గల మహాదివ్యలింగంబుల సేవించి యచ్చోటు
వాసి త్రైర్థికజనహితసమ్యగయ యగుగయకుఁ జని గదాధరుంగొనియాడి ప్రయాగ
కరిగి త్రివేణీసంగమంబునం గృతస్నానదానాద్యనుష్ఠానుం డై మాధవునారాధించి
సప్తపర్ణవటంబుంగనుంగొని త్రివేణితీర్థంబులు నించినకావడి గైకొని పంచక్రోశం
బున నొక్కమరకతలింగంబు సంగ్రహించి నిజస్థానగమనోన్ముఖుం డై. 171

సీ. కావడిపై నంటఁగట్టిన యొకకావి శాటికంబలియాత్ర సంచి యలర
నేతిలడ్డిగనీళ్లు నించినసొరకాయ బుఱ్ఱ లిర్వంకలఁ బొసఁగియుండ
సెగనెత్తి కుఱుచగా బిగియఁ గట్టినపంచె పైబిగించిన ప్రాఁత బట్ట యొప్ప
ముఖఘర్మములటొ్పి ముణుఁగఁజుట్టినవల్లె కొనలు మారుతలౌల్యమున హరింప
తే. గమనజవమున నుజ్జాడు కావ డదరి, కిఱ్ఱుకిఱ్ఱని భుజమునఁ గేళిసల్ప
గొడరుద్రాక్షమాలిక లక్కంఠసీమఁ, దనరవచ్చెను వేడ్కన త్రైర్థికుండు. 172

క. ఈరీతిఁ దనగృహంబున, కారయఁ జనుదెంచి కావ డటుదించి మహా
ధీరుఁడు జననీజనకుల, కారూఢిగ సంఘటించె సాష్టాంగంబుల్. 173

క. తత్సమయంబున వారలు, వత్సా మఱి యాత్రసలిపి వచ్చితె యని యు
ద్యత్సంతోషంబునఁ దమ, వత్సస్థలిఁ జేర్చి ప్రేమ పర్విలి చెలఁగన్. 174

తే. శిరము మూర్కొని వదనంబు చెమట దుడిచి
యాయురారోగ్యపుత్రపౌత్రాభివృద్ధి
గాను దీవించి యత్యంతకరుణ మెఱయఁ
గొడుకుతోడను నిట్లని నుడివి రపుడు. 175

క. ఏయేపుణ్యస్థానము, లేయేతీర్థస్థలంబు లేయేద్వీపా
లేయేభూములు సూచితి, వాయామహిమలు వచింపు మర్భక మాకున్. 176

క. అని యడిగిన తలిదండ్రుల, కనునయమునఁ గాశి గయ ప్రయాగము మొదలౌ
ఘనపుణ్యక్షేత్రంబులు, గని వచ్చితి నింగ మిదిగొ కౌతుక మమరన్. 177

క. ఈపురవరమణిచెంగట, నీపరమేశ్వరుఁ బ్రతిష్ఠ నెంతయుఁ జేతున్
దాఁపురను మోక్షలక్ష్మికిఁ గాపుర మభివృద్ధిఁ బొందు గడ మన కనియెన్. 178

తే. పుత్రకునివాక్యవిస్ఫురద్బోధమునకుఁ, దల్లిదండ్రులు సంతోష ముల్లసిల్లి
నపుడు పాషాణభేదుల కర్థమిచ్చి, శివి నొక దేవళంబు గట్టించి రపుడు. 179

సీ. దంబైన గర్భగృహం బంతరాళికంబును ముఖమంటపంబును జెలంగ
గాలిమంటపము ప్రాకారంబు లోలీలు బోదెలు చుట్టలు పొందుపడఁగఁ
గప్పటచట్టము ల్ఘనగోపురమ్ములు జగతియుఁ జప్పట ల్సొగసుగులుక
గచ్చుగోడలు రాతికంబము ల్వాలసున్నము సువర్ణము ద్వారసమితి వెలయ

తే. దృష్టిపాత్రపుబొమ్మలు దేజరిల్ల, నుఱుకుసింగంబు లరుగూళ్లు మెఱుఁగుఁదోర
ణములు చిత్తర్వుక్రొంబనుల్ రమణకెక్క, దేవళము మించె నత్యంతదివ్య మగుచు.

క. ఆదేవళంబులోన మహాదేవుని నొక్కదివ్య మగుశుభవేళం
బాదుగఁ బ్రతిష్ఠ చేసిరి, వేదాగమశాస్త్రరీతి వేడ్కదలిర్పన్. 181

సీ. చెఱఁగుదోవతిపైనిఁ జీరాడఁగా బోడి తలఁజుట్టు ధౌతవస్త్రంబు మెఱయఁ
జెక్కులకును డిగి పిక్కటిల్లు విభూతి పెండెకట్లు లటాటభిత్తి నమర
గళమున నులిగొన్న కావిదారముతోడి రుద్రాక్షమాలికల్ రూఢిఁ బనర
మారేడుబుఱ్ఱలో మక్కళించినసందిఁ గట్టినచంద్రశేఖరుఁడు వెలయఁ

తే. బెట్టె మూఁకుడులో మొగబీరపత్రి
మట్టిధూపార్తి దీపముఁ బెట్టు చమురుఁ
బొందుపఱచుక మునిమాపు పూజసేయఁ
గ్రొత్తకాణాచితంబళి హత్తుకొనియె. 182

క. ఈతీరున నలతంబళి, భూతేశునిపూజసేయ బుష్పంబుల సం
ఘాతముగొని తేలే మని, యాతట్టున నొక్కతోట నమరఁగఁ జేసెన్. 183

సీ. సంపెగల్ మొల్లలు జాజులు గన్నేర్లు విరజాజులును మంచి కురువకములు
ప్రొద్దు దిరుగుడుపూలు పొన్నలు మల్లెలు పారిజాతములు సేవంతి విరులు
తామర లుస్సార్యకాంతమ్ములు కల్వలు బొండుమల్లెలపొద ల్పొగడతరువు
లల్లిపువ్వులును నంద్యావర్తములు వాడ గన్నేరులు తురాయి గట్టిపూలు

తే. మాచిపత్తిరి గగ్గెర మరువము కురు, వేరు దవనమ్ములును పట్టివేళ్లు గుములు
బిల్వవృక్షము లాదిగాఁ బేరుగలవి, ప్రబల నొకతోఁటవేయించి బావిద్రవ్వె. 184

మ. అమితానర్ఘ్యనిబద్ధశుద్ధశశికాంతాయామసోపానసం
గమ మంబుగ్రహణాగతోరుపథికాక్రాంతస్ఫురత్కుట్టిమం

బమలాంభోరుహషండపాండుకుముదాచ్ఛామోదసంవాసితం
బమృతప్రాయజలాభిపూర్ణ మగుచు న్నా బావి యొప్పుంగడున్. 185

క. అబ్బావికిఁ జేయెత్తం, బుబ్బుచుఁ దంబళి యొనర్చి యుత్సాహంబున్
గుబ్బలిలఁ గొన్ని చెట్లకు, నిబ్బరమున బలము లెత్తి నిస్త్రాణుం డై. 186

తే. ఎలమి మఱికొన్ని చెట్టుల కెత్తియెత్తి, యలసి ముంగిసమ్రానితో నానియుండ
గుండ నిండారఁగా ముంచి కూడు దినఁగ, నింటి కేగెను బడలిక లంటి పెనఁగ.

వ. అంత నొక్కబక్కనక్క గుక్కమిక్కనుచు డొక్కం బిక్కటిల్లిన క్షుధానలం
బున దందహ్యమానం బై డస్సి. 188

తే. పుట్టలను దిట్టలను జెట్లఁ బొట్లఁ గట్ల, వంకలను డొంకలను బీళ్లఁ బాళ్ల ప్రాళ్ల
గుప్పలను దిప్పలను మళ్ల గుళ్ల నూళ్ల, దిరిగి యాహార మందక సొరిగి యరిగి. 189

సీ. వాణికై పోరాడ వచ్చి యెందఱు బ్రహ్మదేవుల మనువారు దీరి చనిరి
పార్వతీరతులకై బహుపోరి యెందఱు రుద్రుల మనువారు రోసి చనిరి
సిరినిఁ జేపట్టఁగాఁ జేరి యెన్ని దశావతారము ల్గలహించి తీరిపోయె
శచిమాఱుమనువు రచ్చలఁ బెట్టి యెందఱో నింద్రులమనువార లేగి రహహ

తే. చూడ నవి యెల్ల యుగచర్య సుద్దులయ్యె
బోయెఁ గాలంబు పూర్వవిస్మరణ దప్పె
దార్ఢ్య మాలోచనము తెల్వి దగ్గువడియె
సారవిధి చేటి కిట్లాయె ననుచు నడరి. 190

తే. ప్రాముజఠరాగ్నిచేఁ గింకరోమి యనుచు, నడరు వేదనచేఁ గ్వయాస్యామి యనుచు
విస్మయపుమూర్ఛచే నాహతోస్మి యనుచు, బలువరింపంగ సాగె నబ్బక్కనక్క.

వ. ఇట్లు క్షుధాతురత్వంబునఁ గంఠగతప్రాణంబై నోరం దడిలేక మాటిమాటికిఁ బొడ
ము మూర్ఛల నలసి సొగయుచు మెత్తమెత్తగా వచ్చి తత్కూపతటస్థిత ద్రోణికా
గ్రంబున నున్న యల్పజలంబులం దనకంఠంబు దడిపికొని యయ్యేతంబు ముంగిసమ్రా
నికి వెదురునకు నంటఁ గట్టినవారు పరిమళం బాఘ్రాణించి దానిం బడి చని నేఁడీ
పశుకృత్తిరజ్జువున క్షుధాభారంబు హరించెద ననితలంచి యుబ్బుచు నెక్కొనుతమ
కంబున ముంగిసమ్రానిపైకిఁ జివుక్కున నెక్కి యబ్బక్కనక్క దారువేణుబంధనం
బగు చర్మరజ్జువుఁ దెగం గొఱికిన. 192

తే. మ్రాను మీటుగ నెగయ గోమాయు వప్పు, డేకతాళప్రమాణ మల్లెగసి కూన
గుంతలోఁ బడ గ్రుడ్లువెల్కుఱక నాల్క, నడుముగఱచుక నఱచుచు బెడిసిమడిసె.

వ. ఇట్లు క్షుధాతురత్వంబున నాహారంబె చూచెఁగాని తనచేటు దెలియదయ్యె నీవా
నక్కతెఱంగున రాజసంయోగంబె చూచెదవుగాని యితరోపద్రవంబులు విచారింప

వయిన నిత్తెఱంగునఁ జిత్తంబునఁ దత్తరంబు లేక తెలిసి మెలంగు మని హంసంబు
వినయోక్తులు వలుకుసమయంబున. 194

చ. ఆలమిన వేడ్క ఘోషకనకాంగులు మజ్జగఁ జిల్కఁ గాఁపుఁ గూఁ
తులు తెలియావనాళములు ద్రొక్కఁగ జారగభీరనాయిక
ల్నిలయముఁ జేరఁ దస్కరులు జెక్కొనుభీతిని దావు లెక్కఁగాఁ
జెలఁగుచు వేగుఁజుక్క పొడిచెన్ బలసూదనదిక్తటంబునన్. 195

క. అంతట హేమావతి గే, హాంతరమున కేగి పార్థివాయత్తమతిం
గంతుసుమకుంతదళిత, స్వాంతంబున నా దినాంతసంతమసమునన్. 196

చ. కలపము గబ్బిగుబ్బలను గమ్మనుపూలసరాలు గొప్పునం
గులికెడిచంద్రకావి నెఱి కుచ్చెలఁ దీరినకోకశ్రోణినిం
దిలకము మోమునన్ మణులఁ దీరినసొమ్ములు మేన వేడుకన్
వెలయ నమర్చి మెల్లనుగు వేసి నృపాలునికేళిఁ దేలఁగన్. 197

మూఁడవరాత్రికథ.

క. కలహంసోజ్జ్వలరత్నశ, కలహంసక యుగము ఘల్లుఘల్లని మ్రోయన్
గలహంసగమన చనఁగాఁ, గలహంసము హేమవతిని గని యిట్లనియెన్. 198

ఉ. ఇంకొకగాథగద్దు విను మింతటిలోఁబడి పాఱిపోవఁ డో
పంకరుహాయతాక్షి యుపభర్తల హత్తుక తత్తరాన మీ
నాంకునికేళిఁ దేలఁగఁ జనంగ నొకానొకమాట వచ్చినన్
బొంకఁగలేవు బంతి యని బొంకవలెం గులటావధూటికిన్. 199

క. అని రాజహంసమణి పల్కిన హేమావతి వినోదకేళిగతి గిరు
క్కున మరలివచ్చి యాకథ, వినియెద ననువొందఁ దెల్పు విహగోత్తంసా. 200

వ. అని యడిగిన హేమావతికి హంసం బిట్లనియె. 201

క. విను మనఁగా ననఁగా నొక, కనకోజ్జ్వలకూటఝాట ఘనగోపురశో
భనకృతకధరీకృతనా, కనగరిమణిభద్రపురము గల దొకభూమిన్. 202

క. ఆనగరము భోగప్రతి, భానగరిపుఁ డైనమాణిభద్రుఁడు భద్రా
నూనచరిత్రుఁడు కాంతిసుధానిధి నృపు లెంచ శాశ్వతమ్ముగ నేలున్. 203

తే. అతనిచెంగట నసహాయుఁ డనెడువాఁడు, చండదోర్దండమండిత మండలాగ్ర
దండితారాతిరిపుతల గుండుగండఁ, డనెడిబిరు దొంది తిరుగు నాయకులలోన. 204

సీ. భిండివాలాసితోదండభల్లాతక నారాచరోహణనఖరవజ్ర
ముష్టిముద్గరశూలముసలభుసుండిక ప్రాసప్రహూర్మకర్పటకటారి
కాగరాయోదండకణయకుంతాంతళ పరశుతోమరచక్రపరిఘుపట్ట
సములువంకిణికాదిసబళంబు చిప్పిఁటె సెలకట్టె యాదిగా నిల నుతింపఁ
తే. దనరు ముప్పదిరెండాయుధములు మఱియుఁ
జిఱుత చెయ్యమ్ము గండగత్తెర తుపాకి
గొరకను సుగాలమును గ్రద్దగోళ్లు బుట్టె
చూరిబాణాధరించు నవ్వీరుఁ డెపుడు. 205

వ. వెండియు నవ్వీరుండు సమదండ గజదండ భృంగిదండ యెడమవరభృంగి కుడివర భృంగి భృంగిపటలముపయి సరపుదండసింగంపుదండపాదలికదండ యడుగడుగుపాదలికదండ మద్దెలసంచుదండ కుక్కుటపుదండ మొదలుగాఁగల పదిరెండుదండల యఖండపాండిత్యంబు దెలిసి యెడమడుగుపరువడి కుడియడుగుపరువడి కదలుపరువడి దాఁటడుగుపరువడి కోపుపరువడి అంత్రటీకనాట్యము ధారు ధాణుధోడ ఉరుధోడ ఝూటుధాణు కపాలు ధారుకధారుక ధాకు ధాణు ధాకు ఝూటు సివి మొదలైన పదునాలుగువిసరులమర్మంబులుం జూచి కక్కి కొక్కిస డొక్కిర ముత్తెర డొక్కిరము కుమ్మరింపు బోడింపు సందుసీసంబును గొంతుమారును సమసంబును సురాటంబును జేవయుఁ గందనంబును గల్లంబును దొట్టును గిర్లయుంబరిబొందుటయు రొండివేటునుఫణంబును గన్నాతుసుభారంబును చొంగిణియుఁ బెట్లాగును రూణింపును సరిబిత్తరంబును లాగును పిట్టాలయంబును దిణింగిణియుఁ బాదనివారణంబును బాదగళాప్తియు గళకత్తెరయుఁ గాళనిల్కడయు నృసింహంబును నాదియగు ముప్పదిరెండువిన్నాణంబులనాణెంబు పరీక్షించి వంటియడుగుకత్తెరసర్వబంధకత్తెర పాదలికకత్తెర చిట్టడుగుకత్తెర పావుపావులు జాగినపావు మొదలుగాఁగల పదిరెండుపరువళ్లయగణ్యప్రావీణ్యం బెఱింగి హరిగతి గజగతి వ్యాఘ్రగతి మహిషగతి జంబుకగతి మర్కటగతి మార్జాలగతి హరిణగతి చకటగతి పక్షిగతి తాండవగతి నరగతి మొదలైనపదిరెండుగతుల యవార్యచాతుర్యంబు నేర్చి విష్ణుచక్రంబును రామబాణంబును నాగబంధనంబును దోలకరిమెఱుపును అల్లిమత్తును విస్సందును హస్తాభరణంబును బదఖండనంబును బరిత్రాడును లోబిత్తరి వెలిబిత్తరిసర్పాంకుశంబు మొదలుగాఁగల పదిరెండుకాయమానంబుల భేదంబులువిచారించి లోమొన వెలిమొన యుసిమొన ముమ్మొన చతురమొన పుణ్యామొన పాపపుమొన చాటడుగుమొన కదలుమొన ఆరమీటుమొన నెఱమీటుమొన సరితాళంపుమొన యాదిగాఁగలపది రెండుమొనల నారతేరి లోవెరిగజ్జదుముకు చూరణనఱకు మొదలగునఱకులదగులుంగసుం

గొని దండనిల్కడకదలు తుటుము కలయిక మెలకువకింగళింపుదిశాపదిశలు పాదపు పారువ హస్తపుపారువ దేహపుపారువ నయపారువ వివరాకడ ఏకసరపైసర భృంగి పటలము ఝుంపుటెక్కుకరలాఘవంబు లాదియౌ షోడశోపవీతంబులరీతులు నేర్చి ఘ్రాంతంబును ద్రాంతంబును ఆప్లుతంబును ఆవిష్కృతంబును అష్టికంబును ఆకరంబును అవికరంబును మిశ్రితంబును మానుషంబును నిర్మర్యాదయు విచిత్రంబును ఛిన్నంబును సవ్యజానువు అపసవ్యజానువు క్షిప్తంబును వృతంబును గుడంబును లంబనంబును సవ్యబాహువు వినీతబాహువు త్రిబాహువు సవ్యోత్తరంబును ఉత్తరంబును తుంగబాహువు సవ్యకరంబును బ్రథితంబును యూధికంబును అపృష్టప్రహారంబును వల్గితంబును స్వస్తికంబు లనెడి ద్వాత్రింశత్ప్రచారంబులు విచారించి యపక్రపరాక్రమంబున సాటిలేక మెలంగు మఱియును. 206

ఉ. సాదన మేలు చెంపపయి జగ్గగ వ్రేలు రుమాలు మీసము
ల్మీఁదను జీరుకేలు జిగిమించఁగఁ గప్పినశాలువైరులన్
వాదులగెల్చు వాలుచెలువంబుగ దాల్చినపూలు నొప్పఁగా
నాదొరయొద్దసంబళి కె లందుచు నుండు నతండు ధీరతన్. 207

తే. అతనికులభామ గుణధామ యలఘుకామ, యతులితారామ యసమరూపాభిరామ
వదనజితసోమ యధికలావణ్యసీమ, హేమరేఖాసనామ యై యింతి వెలయు. 208

ఉ. కన్నులచందము న్నగుమొగంబు విధంబును గల్కి పల్కులుం
జన్నులపొంకము న్నడుముచక్కఁదనంబును బాహులందముం
బెన్నెఱిగుంపుసోయగము బిత్తరి యాచెలియందకాక యే
కన్నియలందుఁ గన్గొన మెగాదిగఁ జూడమె మూఁడులోకముల్. 209

సీ. జల్లిమాటలుగాక సరిసేయవచ్చునే సవరంబు లీశిరోజాతములకు
బూఁతసుద్దులుగాక పోల్పంగ వచ్చునే చందనం బీమేనిగంధమునకు
మాటమాత్రముగాక దీటుగావచ్చునే గగన మీనడుము సోయగమునకును
వదరుపల్కులుగాక తుదిసాటివచ్చునే కిన్నెరకాయ లీచన్నుగవకుఁ
తే. జక్కఁదనమెల్ల ముల్లెగా సంతరించి, బ్రహ్మదేవుండు తననేర్పు ప్రౌఢిచేతఁ
దీర్చి సృజియించెఁ గాబోలు దీనినఁగ, వీటఁ జరియించునొక్కొకవేళ నదియు.

తే. దానిఁ దనివారఁ జూడనిమానవుండు
చూచి తలయూఁచి మెచ్చనిసుజనవరుఁడు
మెచ్చి విరహార్తి నొందనిమేటిఘనుఁడు
కలుగఁ డెందైన మూఁడులోకములయందు. 211

క. మద మొదవు కోడెనిటులకు, హృదయపుటాంతరములోన హేమాహేమిన్

బదివేల మన్మథులు పుట్టుదు రాసీమాటికుచపటుత్వము గన్నన్. 212

వ. అది మఱియును. 213

తే. బిడ్డపాపలఁ గని పెంచు జిడ్డులేక, తిండిచే గండమెండైన దండికతన
నెసఁగు నసగూటిపిసవెట్టి కసరు రేఁగి, జారవాంఛావిహారంబు సలుపసాఁగె. 214

చ. విటులకుఁ గొంగుబంగరము వేడుకకాండ్రకుఁ బట్టుగొమ్మ యు
త్కటతరమన్మథార్తులకుఁ గల్పగుజంబు భుజంగకోటికిన్
ఘటితనిధానసీమ యుపకాంతులచేరువపంట జార స
త్పటలికిఁ బంచదార యను దానివిలాస మయారె యారయన్. 215

సీ. కురిమాపుమై సన్నకరలపేరటువిప్పి చెలువైనసరిగంచుచీరఁ గట్టి
మెరుఁగంచుకమ్ములు దొరయపంచటుడించి మణులరంజిల్లుకమ్మలు ధరించు
జిటిపోటిసొమ్ము దీసి మెఱుంగుకట్టాణి పూసలహారము ల్పొసఁగఁ దాల్చు
గుత్తంపురవికె దాహత్తకుండఁగఁ జేసి కలపంబు కులుకుగుబ్బలను బూయు
తే. నవర బెడగైననిడువాలుజడ నడల్చి
కుప్పె గన్పడ నవరంపుఁ గొప్పుఁ బెట్టు
ముఱియు ముంగిట నిలుచుండి మొలకనగవు
లెసఁగ విటభాగ్యరేఖయా హేమరేఖ. 216

చ. కిలకిలనవ్వు మోవి పలుగెంటుల దీఁటుఁ గుచంబు లోరగా
వెలుపడఁ బైఁటవేయు నెఱి వింతగఁ గేరు మరుల్కొనంగ బె
ళ్కులు గొనఁజూచు లేనివగలుంగొని మాటికిఁ గుల్కుఁ గోటిచి
మ్ములు నొనరించు నవ్వెలఁది మోహపుఁ బ్రాయమునాఁడె జూచినన్. 217

సీ. ఏటిసీఁటికటంచుఁ బోటిపంటెత్తుక పలుమాఱు దిరుగు నిబ్బరముతోడ
రోలు రోఁకలి కంచు రూఢిగా నిల్లిల్లుఁ దిరుగు నేప్రొద్దుఁ దత్తరముతోడఁ
గూరగాయల కంచుఁ గోరి తాఁ బాజారుకును మఱిమఱి నేగుఁ గొమరుతోడఁ
బనిలేనిపనిజోలి గొని వాదవాదలఁ జయించు సారె కచ్చెరువుతోడఁ
తే. బోలికలనెంచు పలరాచపొంగరు నిగుడఁ
గులుకుఁబ్రాయంపు సొఱసీటు కోడెకాండ్ర
గమికిఁ దనజగ్గుబిగిసంచకారు మొసఁగి
పలపు రెట్టింప మెలఁగు నవ్వనజగంధి. 218

క. తనకంటికిఁ బ్రియమయ్యెడు, ఘనునొక్కనివెంట నంటి కౌతుక మొప్పన్
మనసంటి కౌఁగిలింపక, చన దింటికి దానిబల్వ్యసన మే మందున్. 219

సీ. ఆసువోసెనుదాసి హస్తంబురీతిని గుంచె దీసెడుదాని కొమరుమిగుల

జడచిక్కుదయ్యంబు చందంబునను జెట్టు విడిచినభూతంబు కడఁకతోడ
మద్దెలలో సెల్కు మర్యాద నెఱగెత్తి గనబిల్కుసన్యాసి యనువుమీఱ
వల్లంబుపోనాడు వైశ్యానిశేనను గాలుగాలినపిల్లి క్రమముదోఁప
తే. కంతుమాయల నున్మత్తకాయఁ దినిన, వెఱ్ఱితెఱఁగున వ్యసనంపు వెఱపువాడమి
చికిలినెఱవన్నెకాండ్రకు సివములెత్త, నెనసి చరియించు వీఁట నా హేమరేఖ. 220

క. ఈలీలఁ బురములోపల, మేలౌ ప్రాయంపురూపు మీ టగువారిం
జాలి భయ లజ్జ లన్నియుఁ, దూలి చనన్ వెన్నుఁ జఱచి తోలఁగక కలయున్.

వ. ఇత్తెఱంగున. 222

చ. చవిగొని జార వీరరతిసౌఖ్యము దెప్పలఁ దేల నెప్పుడున్
దివురుచు మోహవార్ధిని మునింగి యొకానొకకాలమందునన్
శివశివకాంఁపురంబుపయిఁ జంత యొకింతయు లేక చిత్తసం
భవునిజమాయఁ గప్పి కలఁపం దలవాకిట నుండు నెప్పుడున్. 223

శా. ఈమర్యాదను గొన్నినాళ్లు సనఁగా హెచ్చైనకార్యానకై
భూమీశుం డొకనాఁడు పొమ్మనినచోఁ బూత్కారుఁడై యాగతిన్
స్వామీ కట్టడఁ జేసితే యనుచు చీ జన్మం బిదే లంచుఁ జిం
తామగ్నత్వముఁ జెంది మందిరములోనం జేరి పెండ్లాముతోన్. 224

వ. అసహాయుం డిట్లనియె. 225

తే. భూవరుం డొక్కపయనంబు పొమ్మటన్న
మంచి దని వచ్చితిని సమ్మతించి నేను
సంబళము కంబళము కత్తి చద్ది చల్ల
డంబు కేడంబు ఘట్టె తె మ్మంబుజాక్షి. 226

క. అని పల్కరించినప్పుడె, ఘనకుంతల తోడుసు వానెఁ గదరా యని యిం
పౌనర నవి యిచ్చి పనిచినఁ, జనె నాతఁడు పయిన మయి విచారముతోడన్. 227

వ. అట్లసహాయుం డరిగినపిమ్మట. 228

క. ఆహేమరేఖ మదిఁ గల, మోహావేశమునఁ దోడిముద్దియతోడన్
బాహాబాహిఁ బెనంగెను, సాహో యని కంతుపాద శహరహిఁ గేరెన్. 229

చ. పొలుపగు మావిలేఁజిగురుపొందిక పోఁతపిరంగిలోన నె
క్కొలిపిన పుష్పగుచ్ఛ మనుగుండు పరాగపుమందు నించి వె
గ్గలపుఁబరాక్రమూర్మిఁ గొని కంతుఁ డనేటిపిరంగిభామ గు
బ్బలనెడుదుర్గము ల్పగిలిపార గుభిల్లున నేసి యార్చినన్. 230

క. అటుకుచు మూర్ఛిలి తెలుసుక, కళవళపడి లేచి ఘనసు గాసిల్లంగా

భళిరా యని వెలువడి తన, నెళవరులను జూచికొనుచు నిలుచున్నంతన్. 231

చ. మెలివడుతీఁగచుట్లు జగి మించినపాగ జినుంగుపచ్చడం
బలవడు చల్వదోవతి యొయారపు గందపుఁబూఁతడొల్లుపో
గులు మణిముద్రికల్ వ్రేలపు గుల్కెడువీడ్యము చంకవంట్ర మం
ఘ్రులతుద ముచ్చెలుల్ వెలయ గుప్తగుణుం డనువైద్యుఁ డొప్పఁగన్. 232

తే. వైద్యమాత్రంబునన కాదు వఱలునట్టి, నిరుపమాకార సౌష్ఠవస్ఫురణచేత
నాశ్వినేయులతో నైన నతఁడు వాదు, కెదిరి యోజింపకయె జబాబీయఁగలఁడు.

వ. మఱియు నశ్వగంధాదిఘృతంబును శైలేయకఘృతంబును షట్పలఘృతంబును దూర్వాదిఘృతంబును బంచఘువ్యఘృతంబును నార్ద్రికఘృతంబును గదళీకందఘృతంబును గల్యాణఘృతంబును దండులీయకఘృతంబును గూశ్మాండఘృతంబును మొదలయిన ఘృతంబులు సేయు నేర్పును బంచాగ్నిచూర్ణంబును జిత్రకాదిచూర్ణంబును బడబానలచూర్ణంబును మాణిమండచూర్ణంబును మరీచ్యాదిచూర్ణంబును తాళిసచూర్ణంబును నేలాదిచూర్ణంబును దుంబురుచూర్ణంబును గర్పూరాదిచూర్ణంబును బంచబాణచూర్ణంబును భుగ్వాదిచూర్ణంబును నాదియైనచూర్ణంబు లొనరించుచు నుపమయుం జించిల్యాదిలేహ్యంబును శుద్రాభయాదిలేహ్యంబును జతుష్షష్టిమరీచ్యాదిలేహ్యంబును గుసుమార్ద్రాదిలేహ్యంబును బిప్పల్యాదిలేహ్యంబును బిల్వాదిలేహ్యంబును గుండల్యాదిలేహ్యంబును మొదలుగాఁగలలేహ్యంబు లొనరించునైపుణ్యంబును నారికేళాదిరసాయనంబును గుడనాగరాదిరసాయనంబును శిగ్రుపుష్పరసాయనంబును జాతఫలరసాయనంబును సుకుమారరసాయనంబును భల్లాతకీరసాయనంబును సుదర్శనరసాయనంబును వారాహీరసాయనంబును విళంగాదిరసాయనంబును నమృతరసాయనంబును నాదిగాఁగలరసాయనంబులు సేయనొందిక తెలుంగవిధంబును శరపుంఖాదితైలంబును లక్ష్మీనారాయణతైలంబును లాక్షాదితైలంబును ధన్వంతరితైలంబును బంచార్కతైలంబును బాశ్చాత్యనింబతైలంబును విషముష్టితైలంబును కేతకీతైలంబును స్నేహార్కతైలంబును వాతాంతకతైలంబును బూతికాతైలంబును భూనాగతైలంబును భృంగామలకతైలంబును మొదలగుతైలంబుల పరిజ్ఞానంబును నారికేళాంజనంబును సౌవీరాంజనంబును వీరభద్రాంజనంబును నీలాంజనంబును గరుడాంజనంబును గపోతాంజనంబును గర్పూరాంజనంబును మొదలుగాఁగలయంజనభేదంబులఁ గూర్చు చమత్కారంబును నగ్నికుమారకము రాజమృగాంకము బూర్ణచంద్రోదయము వసంతకుసుమాకరము వాతరాక్షసము చంద్రహాసము చంద్రప్రభావతిరసము కందర్పాంకురరసము షణ్ముఖరసము కాలాగ్నిరుద్రరసము తాళకేశ్వరరసము ప్రతాపలంకేశ్వరము చాతుర్థికరామ

బాణము విష్ణుచక్రరసము విశ్వంభరరసము జడబానలరసము నారాయణరసము మదనభైరవరసము భార్గవరసము జ్వరాంకుశము స్వచ్ఛందభైరవము సంజీవనరసము రసభూపతి చింతామణి మొదలైనదివ్యరసౌషధంబులు గంధకరసనాభులలక్షణంబు లెఱింగి విఱుచుప్రావీణ్యంబులును లోహభస్మ తామ్రభస్మ వంగభస్మ సీసభస్మ నాగభస్మ శంఖభస్మ సువర్ణభస్మంబులు సేయుమర్యాదయుం శీతభంజి అరళ్యాదిమాణిభద్ర తాళీసమాత్రలుగట్టునవధానంబును క్షారద్రావకగుగ్గులు క్షిప్తకషాయంబులు మూలికలు కైకర్ణికలు సేయు నౌచిత్యంబును సూత్రస్థాన శారీర నిదాన శాస్త్రంబుల పరిచితియును డెబ్బదిరెండు నాడిభేదంబులును వాతపైత్యశ్లేష్మంబుల నుల్బణంబులైన త్రిశతషష్టి రోగంబులకు దత్తచ్చికిత్సలు చేయుచాతుర్యంబును గలిగి రెండవధన్వంతరి యనం బరగు నతఁడు. 234

తే. వీథివెంటను రాఁ జూచి వెలఁదియనియె, నౌర యిట్లుండవలదె యొయ్యారమహహ
వీనిఁ జిక్కించుకొని మారవిగ్రహమున, భంగపడఁజేయ నిది యేటి ప్రౌఢతనము.

క. అని తనమనమున ననుకొను, చును నిలుచున్నంత దాని సొగసు నొయ్యారం
బును గని మనసిజసమ్మోహనవిద్యను జొక్కి యాతఁ డంచుకు రాగన్. 236

ఉ. ఎక్కడనుండి యెక్కడికి నేమిప్రయోజన ముండి వోయె దీ
వక్కట నామ మే మనిన నన్నియుఁ జెప్పి పరోపకారి రా
యిక్కలకంఠకంఠి యని యెంతయు డగ్గఱఁ జేర మారుఁడుం
బ్రక్కలు నెక్కనం బొడువఁ బైకొను మోహము చేత లేమయున్. 237

తే. అమలశశికాంతకాంత శుద్ధాంతకేళి, కానిశాంతాంతరంబున ఘుమ్మరనెడు
పచ్చబచ్చెన చిత్తరుపనులమించు, ప్రతిమసంఘట్టనల మంటపంబులోన. 238

చ. సకినెలకీలుకంతమున జాయ మెఱుంగులసొంపు కెంపు ము
క్కుకొనల పచ్చరాచిలుక కోళ్లఁ దనర్చిన పట్టుపట్టెయ
ల్లికపయి జాఫరాజినుఁగు లేపునఁ జెందుపలంగుపోషు త
క్కిక గలజాళువాగొలుసు గీల్కొనుమంచముపై మహోన్నతిన్. 239

తే. అపుడు గుప్తగుణాహ్వయుం డనెడివైద్యు
నెలమిఁ గూర్చుండఁ బెట్టి యా హేమరేఖ
పండుటాకులు కప్రంపు భాగములను
వేడ్కతోడుత నిద్దఱు వేసికొనుచు. 240

* * * * *

*   *   *   *   *

*   *   *   *   *

*   *   *   *   *

సీ. కొప్పెరపెట్టుగాఁ గొమరొప్పనొనరించి పైరుమాలు బిగించి పచ్చడంబు
నాగవల్లీదళపూగపూరితమైన వడిలోన నిడికొన్నయడప మొకటి
చాయలఁ దనరారుసకలాతియొరతోడి పృథుభుజస్థలినొప్పు పెద్దకత్తి
చీర్ణంపుఁబనిచేత జిగిమించుకరమున సొంపైన సత్తుసున్నంపుఁగాయ
తే. పాదముల మెట్లు మొలఁదాల్పఁ బడినబాఁకు
చల్దిగట్టినవస్త్రంబు చంకదుడ్డు
నమరగమనజవోద్భవశ్రమముఁ జెంది
యప్పు డసహాయుఁ డింటికి నరుగుదెంచె. 246

క. అరుదెంచి పురుషుఁ డుండెడి, యరువెంచి నిజప్రసిద్ధి కందఱు నళికే
బిరుదెంచి రోషవశుఁడై, సరిదంచితఘోషభాషఁ జానను బిలిచెన్. 240

క. జడియక యిపు డాసతి యే, వడువున బొంకంగవలయు వనరుహగంధీ
యడుగుం దప్పినయప్పుడె, పిడుగుం దప్పనుమాట పేర్కొన వినవే. 247

వ. అని. 248

ఉ. ఈవిధి హంసలోకవిబుధేంద్రుఁడు ప్రశ్న మొనర్చి పల్కె హే
మావతి కొంతకొంత యనుమానములో బొటవ్రేల నేలరే
ఖావిధమొప్ప వ్రాయఁ గుతుకంబున నీ కిది తోఁచెనేని ను
ర్వీవరుఁ జేర నేగుమని వేఁడిన నప్పువుఁబోఁడి యి ట్లనున్. 249

క. నినువంటికతలకారిని, గనివినియెడువారి నెచటఁ గావలెఁ గా నీ
నను వంటిదాని నడిగిన, వినుపింతునె యెట్లు బొంక వివరింపఁగదే. 250

క. అని యడిగిన హేమావతి, కనురాగం బొప్ప రాజహంసకలాపం
బనియె ససహాయుఁ డటువలె, ఘనరోషం బుట్టిపడఁగ ఘర్షించుటయున్. 251

తే. వైద్యుఁ డప్పుడు గడగడవడఁకి నాకు, బుద్ధియేమనిపల్క నప్పువ్వుబోఁడి
వెఱవకు మటంచు దిట్టయై వెన్నుఁజరచి, సంచివిడిపించి యపుడు స్వస్వామికనియె.

చ. కడుపున శూలయెత్తి వడిగాసిలి ప్రాణము లేగునట్లయై
తొడిఁబడ నీవులేమి ఘనదుఃఖముచే వెతఁ బొంది యీమహా
త్ముఁడు పురినేగఁ గావు మని తోడ్కొనివచ్చితి నీతఁ డౌషధం
బిడుటను నేను జీవము వహించితిఁ గ్రమ్మఱ నేమి చెప్పుదున్. 253

క. అని యుస్సు రస్సు రనుచో, నన్నుతోదరి రోగమునఁ బ్రియాంగనపొరలన్
గని కుస్తరించి వైద్యుని, మనమున రంజిల్లఁ జేసి మమత దలిర్పన్. 254

తే. నీఋణము దీర్పఁ గలవాఁడ నేయటంచుఁ
బచ్చడం బిచ్చి బహుమాన మెచ్చ వైద్యుఁ
బంపి సందేహమందక భార్యతోడ
నిందువేడుకనుండె నో నీరజాక్షి. 255

వ. అని మరాళశేఖరంబు చెప్పిన నరాళకచ యగుహేమవతి తనమనంబున. 256

క. సురుచిరమణితాటంక, స్ఫురితప్రభచెక్కులందుఁ బొలయ శిరంబున్
మఱి త్రిప్పి పొగడె నహహా, గరితలమున్నదియె కాక కలదే పుడమిన్. 257

వ. ఆసమయంబున. 258

తే. మైవియల్లక్ష్మి కస్తూరిమళ్లచీర, రేయిఁ గట్టుక సడలించి రేపటికడ
నుదయరాగం బుదాల్చినయొఱపుదోఁపఁ,దమముజాఱంగ సాంధ్యరాగము జనించె.

చ. పలపల నయ్యెఁ దారకలు పక్షులు గూయఁ దొడంగె దీపముల్
తెలతెలఁ బాఱె దిక్కులనుఁ దెల్విజనించె బిసప్రసూనముల్
దులదుల విచ్చెఁ దావులకు దొందడిఁ జేరిరి జారచోరు లా
మలయసమీరణంబు కడుమందగతిన్ విహరించె నత్తఱిన్. 260

తే. తఱి యనుకళాదుఁ డుదయభూధరహసంతి
నరుణహేమంబునకు వన్నియలను నిండ
గ్రాఁచి నీరార్చనెత్తినకరడు నాఁగ
సూర్యబింబంబు పొడిచె నవార్యగతిని. 261

క. మణిఘంటలమొలనూలున్, ఝణఝణయని మ్రోయఁ గేళిశాలకు జని య
య్యణుమధ్యనృపార్పితగుణ, గణయై వసియించె దినము కల్పముగాఁగన్. 262

వ. అని ప్రత్యుత్పన్నమతి చెప్పినవిని సంతోషించి నలుండు తరువాతివృత్తాంతం బాన
తిమ్మని పలికిన. 263

మ. హరకోదండ విఖండనప్రచురబాహాదండదండాయుధా
ద్ధ్యురుదిక్పాలసురాసిహార్యతరబాహోద్దండదండాంకభి
ద్ధరిణాక్షీమణిజీవనాకృతినిజాభ్యాఖండఖండాబ్జభృ
ద్భరసాభృద్రిపువాహసన్నిభయశోభాకాండకాండోదరా. 264

క. ధారాధరఘృణివారా, వారణరాజన్యవైరి వారణధీరా
ధీరాజిత శుభకారా, కారణపురుభావతార కరుణోదారా. 265

కలహంసోత్సాహవృత్తము.

కలుషదూర భవవిదూర కమలసారలోచనా
కలితహార వరవిచార ఖరవిహార మోచకా
లలితసీర నిధిగభీర లసదుదారకీర్తిని
ర్దళితహార శరపటీర ధరసుధారసోత్కరా. 266

గద్యము. ఇది శ్రీమత్కౌండిన్యసగోత్రపవిత్రాయ్యలరాజాన్వయ సుధావార్ధిపూర్ణిమా
చంద్రనిస్సహాయకవిత్వనిర్మాణచాతుర్యనిస్తంద్రశ్రీరామనామపారాయణనారాయ
ణామాత్యప్రణీతం బయినహంసవింశతి యనుమహాప్రబంధమునందుఁ బ్రథమా
శ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

హంసవింశతి

ద్వితీయాశ్వాసము.

శాంకరీశచాపవి
నాశ ధరాధీశ వంశనలినదినేశా
క్లేశ హరాకాశ దరా
కాశ ఝురాబ్జాభిరామ కాంతియశోమా. 1

వ. అవధరింపుము నలరాజన్యునకుఁ బ్రత్యుత్పన్నమతి యిట్లనియె నట్లు హేమావతి కేళిని శాంతంబుఁ జేరి రాజవిరహంబున నొండొకరీతిఁ బ్రొద్దు గడపుచున్నంత దినాంతంబు గావచ్చిన. 2

శా. ఆహేమావతి మానసాటవిస ముద్యద్దీప్తిమైఁ జేర్చుమా
రాహంకారపరాక్రమానలము బాహ్యస్థానకేళ్యర్థమై
యోహో వెల్వడి పెక్కురూపములచే నొప్పారి కన్పట్టునా
గేహాంతంబుల దీపపంక్తులు చెలంగెన్ రంగు పొంగారఁగన్. 3

సీ. నునుపెక్కు జిగిచెక్కులను మిక్కుటపుఁ డెక్కు గ్రమ్మెదుపంజులక్రమ్మ లలర
నిడువాలు గలకీలు జడమేలు వగఁగ్రాలు గొప్పైనసవరంపుఁ గుప్పెదనరఁ
దెలిపువ్వు కళక్రొవ్వు వెలిరువ్వు చిఱునవ్వు గలుగు నెమ్మోమునఁ దిలక మమర
రహిగుబ్బలుల నిబ్బరము ద్రొబ్బఁ గలగుబ్బ కవమీఁదిపైఠిణీ అవిక మెఱయ
తే. బళుకుబళుకున గతులయం దళికి బెళుకు, కులుకుఁ గౌనున జాళువాతళుకులొలుకు
మేటియొడ్డాణ మలరార నీటుఁబూని, వచ్చి రాయంచకడనిల్చె వనరుహాక్షి. 4

వ. ఇత్తెఱంగున నిరుపమశృంగారతరంగితాంగయై రాజపుంగవసంగమార్థం బరుగుచు దనచెంగట నిల్చిన యారాజాననావతంసంబునకు రాజహంసం బిట్లనియె. 5

నాల్గవరాత్రికథ.

క. గమ్మత్తుచిమ్మ నొకకథఁ, గ్రమ్మఱఁ జెప్పెదను వేణిఁ గ్రమ్ము విరులపైఁ
దుమ్మెదలు జుమ్ము జుమ్మనఁ, గొమ్మా తలయూఁచి మెచ్చుకొమ్మా నన్నున్. 6

వ. అని యిట్లు చెప్పఁదొడంగె. 7

క. కల దభ్రంకష కేతన, చలదభ్రం బైనచైత్ర శక మనుపుర ము
జ్జ్వలదభ్రకచాదర్శన, దలదభ్రపురీసుపర్వ దారోదరమై. 8

సీ. వేదశాస్త్రపురాణ విద్యాగరిష్ఠులై విలసిల్లుచుండెడి విప్రవరులు
గరిడిలో నెఱహొంతకారులై సాముల మీఱిన రాజకుమారమణులుఁ
గోటికిఁ బడగెత్తుకొని యున్న కైక్యము ల్పెక్కులై వర్ధిల్లు బేరిజనులుఁ
గడుధాన్యరాసులు గగనంబుతో రాయ కలిమిచే మించిన కాఁపుప్రజలు

తే. భూమిమదధార లూరెడు వారణములు, ధాటిపాటవమున నొప్పు ఘోటకములు
ఘోరరణరంగపటు లైన వీరభటులుఁ, బ్రబలియుండఁగ వెలయుఁ నప్పట్టణంబు. 9

క. ఆపట్టణంబులోపలఁ, జూపట్టును దంతువాయ చూడామణిరే
ఖాపట్టభద్రుఁడై సిరి, నేపట్టున నోరపోర మింతయుఁ లేకన్. 10

సీ. కుంచె మగ్గపుగుంత గూటంబు పగ్గంబు పంటె ద్రొక్కుడుపట్టె పలక దోనె
పరిపరియచ్చులు చరికుండయూడిత చీడు దబ్బలు దండె నాడె క్రోవి
కోఁతిపుల్లలు నాల్క కుదుతరికొయ్యలుఁ జొప్ప యూచలుఁ గోఁత చూఱుకత్తి
కారంపుఁ బడుగులు గండెలకప్పెర గోలము లాకలు నీలికడవ

తే. గంప డోల్ల కళాసంబు కదురుచెమికె, నూలు రాట్నంబు జాలంబు గ్రాలుగ్రోడ
వఱల నాశుభభద్రు నివాసభూమి, యప్పురంబున సంతతం బొప్పుచుండు. 11

తే. గొప్పకన్నులు చిఱునవ్వు గులుకుమోము, బవరిగడ్డము చక్కనై పరఁగు ముక్కు
నెగుభుజంబులు విపులత్వ మెసఁగురొమ్ము, జిగిమిగులులీల గనుపట్టుఁ దొగట సెట్టి.

ఉ. ఆఁటది నేర్పుతో నగల యందముఁ జందము జూపఁ బూని కో
లాటము వేయుఁకై పడిని లాలితదృక్తరళప్రభావళుల్
పాటిగఁ బోఁగు వెంబడిని బార్న్యములం జరియింప వస్త్రముల్
థాటిగ నేయుఁ నప్పలుకతట్టున బెట్టు ఖణి ల్ఖణి ల్లనన్. 13

తే. అరవిరుల తేనియలచాలు మరునివాలు, మిసమిసలప్రోలు వలరాజు మేటిడాలు
మురిపెముల మెచ్చుకొనఁజాలు ముద్దరాలు, వానియిల్లాలు దొమ్మరవానిడోలు. 14

ఉ. దానిముఖప్రభాగరిమ దానికపోలకళావిశేషముల్
దానిబెడంగుచూపులును దానికుచంబులఁ జెందునందముల్

దానివచోవిలాసములు దానికచాళిరుచు ల్గణింపఁగా
మానవతీలలామ విను మర్త్యు లమర్త్యులు నైన శక్తులే. 15

క. జగిఁజిలుకు కులుకుగుబ్బలు, నిగనిగలుచెలంగు నెఱులు నిద్దపుఁగన్నుల్
నగవు దళుకొత్తుమోమును, మగువా యాబిడకె కాక మఱికలదటవే. 16

క. తొడలందము కటిచందము, నడుగుం దమ్ముల బెడంగు లాస్యము రంగుల్
జడతళుకున్ మెడకులుకు, న్నడబెళుకుం జూడ నాథున స్తని కమరున్. 17

తే. చిన్నచీమల నునుబారు చెలువమీఱు, గదళికాకాండములమీఱు కాంతయూరు
లందముల జెందు రతిఁగేరు నతివసౌరు, దాని కెనయైననారు లి ద్ధరణి లేరు. 18

క. కందర మాచెలి పొక్కిలి, కందర మావిలసనంబు కచము రదంబు
ల్కుందరమాసమములు నా, కుం దరమా పొగడ నల కుకుందరసుకటిన్. 19

సీ. మిళదంబుజలదంబు బలుడంబుచెలువంబుఁ దులకించు నమ్ముద్దు కలికివేణి
సిరిపట్టు గలిగట్టు జిగిగుట్టు వెలిఁబెట్టు చెన్నారు నక్కన్నె చన్నుదోయి
నునుకందుపైఁ జెందు నని యిందురుచి గ్రిందు పఱుపఁగాఁ జాలు నబ్బాలమోము
తెలిదమ్ములను గ్రమ్ము కళజిమ్ము ననయమ్ము మిన్నయౌ నబ్బోటి కన్నుఁగవయుఁ
తే. దావి తేనియబావియందములదీవి, మావిచిగురాకు చెంగావి మారుఠీవి
కప్పురంబులక్రోవి యక్కాంత మోవి, యనుచువినుతింపనానేఁత వనితయలరు. 20

తే. పరిమళ మెసంగు బంగారు ప్రతిమవంటి, తొగట వాల్గంటి జగినీటు తొలకరింప
సొగసుకాంద్రకు మోహరాసులుజనింప, నూరయొకయోరఁ జెలువారబారసాచి.

సీ. పోఁగువెంబడిఁ బర్వి పొల్చు వాల్చూపుల ధళధళల్పొదండ కళలనీనఁ
బుంజంపుకట్లు దెంపుటకుఁ బఱ్వెత్తుచో మట్టెల ఖణఖణ ల్బెట్టు మ్రోయ
గేలెత్తుచో బాహుమూలజాతప్రభాచకచకల్ పైఁడి వసంతమాడ
బరిటఁ ద్రిప్పగ జాఱు పైఁటలోఁ గన్పట్టు గుబ్బలమిసమిస ల్దొబ్బులాడ
తే. వింతవగకప్పు నెఱిఁగొప్పు వీట మెఱయు, నిగనిగ ల్జాతినీలాల నిగ్గునింపఁ
గుచభరంబున నడుము కొంకుచు వడంక, నూలుదోఁడును వేడ్క నవ్వాలుఁగంటి.

చ. కరములఁ గంకణాళి ఘలు ఘల్లన రాట్నము ద్రిప్పువేళఁ బైఁ
టర దిగజాఱి వెల్కుఱుకు నబ్బురపున్ వెలిగబ్బిగుబ్బపై
సరు లిసుమంత చిందుగొనఁ జక్కని చూడ్కులఁ జూచువారి దే
ఱరమున గాడ నవ్వెలఁది యోర్వునఁ గండెలు చుట్టు నేర్పునన్. 23

* * * * *

క. గడిదేఱి జారవిద్యకు, వడిగట్టి దురంతకంతువనజశరాళిన్

బడఁజాలనికతమున నా, పడువున నత్తోఁటబోఁటి వర్తిలఁ దొడఁగెన్. 25

వ. ఇత్తెఱంగున నత్తెఱవ చిత్తజాయత్తచిత్తయై వర్తింపుచున్నసమయంబున. 26

సీ. నొసలిపైఁ జుక్కల మిసిమి నామపురేఖ లనువొంద భుజముపై నసిమి సంచి
వాలుఁబీనులగాజు నీలాలపోఁగులు పైనొప్ప పప్పళి పచ్చడంబు
మెలిగొనఁ జుట్టిన తలపాగ చెఱఁగుంచి పైటపేటాచుట్టు పట్టుశాలు
కడిఁదిమీఱఁగఁ జంక నిడినబొట్టియకోల డాకమోసెడుడు బుడక్కకేల

తే. పలల దిక్కుల నెంచి దుర్వారమైన, కీడు మేలును దెల్పుచుఁ గేక లిడుచుఁ
గెల్లికొనుచును దనపేరు కేరికొనుచు, వచ్చె నచటికి డుబుడక్కివాఁ డొకండు. 27

ఉ. ఆడుబుడక్కివానికి రయంబున భిక్ష యొసంగ నేఁతపూఁ
బోఁడి ప్రకోష్ఠకస్థలికిఁ బోయి తనుం గొనియాడువాని నా
మ్రేడితసూక్తిపైఁ బెదవిమీఁదను లేనగ వంకురించి చిం
దాడఁగ ముష్టిఁ బెట్టి బహి రంగణభూమిని నిల్చియుండఁగన్. 28

సీ. మెలిఁబెట్టి చుట్టిన తెల్లపైకెంపుపాగ చెవిసందిపాగలోఁ జెక్కుకలముఁ
దొడిగిన నెఱచల్వ నడరు నంగీజోడు జీరాడునడికట్టు చెఱఁగుకొనలుఁ
బదతలంబుల నెట్టిపాఱుపాపోసులు చెక్కఁగాఁ జంకఁ జీటీఖలీతి
నడికట్టు లో మొల నిడినకలందాను హస్తాగ్రమున వ్రేలు దస్తరంబు

తే. మించుబాహువుమీఁదఁ గాశ్మీరశాలుఁ, జెవుల ముత్యాలపోఁగులు చెలువుదనర
కలఁతి నీర్కావిదోవతి యమర నటకుఁ, బారుపత్యంబు సేయు వ్యాపారి వచ్చె.

తే. వచ్చుచుండెడి వ్యాపారి పెచ్చువగలు
మెచ్చి యచ్చెలి తమి హెచ్చి రచ్చసేయఁ
బగటువగమీఱఁ గోర్కులు బారుదీరఁ
బొగరుఁ జూపులతోఁ బడావగలఁ జూచె. 30

ఉ. చూచినయంతలో మరుఁడు చొక్కపుఁ గప్రపుటాలపుంటలన్
లేఁజివురాకుఁ గ్రోవి నల తేమ పయోధరచక్రవాకముల్
వే చలియింప హృత్పుటము బీటలు వారఁగఁ దెప్పతెప్పనన్
గోచునదాఁక నూఁది మది గోలుపడన్ వడి నార్చి వ్రేసినన్. 31

క. ఊహలు కుత్తుకబంటై, మోహము తలమునుకలగుచు ముద్దియ మదిలో
బాహాబాహి కచాకచి, కూహక మతిపట్టి పెనఁగి కో యనుచు పడిన్. 32

తే. అంత నయ్యింతి యింతంత యనఁగరాని
వంత మదిఁ గొంత చింతించి కంతునిశిత
కుంతహతి కోర్వలేక దినాంతవేళ
మంతనంబున వెడలి గేహాంతరమున. 33

చ. ఉరిసినపల్లవెంత్రుకలు నూడినదంతము లంబకంబులం
గురిసెడు బాష్పజాలములు గూను వడంకెడు మస్తకంబుఁ గం
ధరఁ దగు తోలు పాదములు దర్శనము ల్వడి చీరపోఁగునూ
ల్తైరసెడు మంత్రసానిఁ గని మించెడువేడ్క నుతించి మ్రొక్కినన్. 34

ఆ. ఆలకించి లేచి యది యెవ్వ రని చీరి, యమ్మ నీవఁటే యటంచుఁ బోటవి
యేమిపనికి వచ్చి తీసంజెవేళల, ననుచు నడుగఁ దొగట వనిత పలికె. 35

ఉ. ఆరయ నిమ్మహాపురికి హాసము మీసము మీఁదఁ జిల్క వ్యా
పారి యొకండు నిండు రతి భర్తను బోలినవాఁడు వచ్చెనే
నారసి కాగ్రణిం గదియు నాస వహించితినమ్మ వానితోఁ
గోరినపొందు నాకు నొనఁ గూర్చిన నీ కొనరింతు సంపదల్. 36

సీ. నవరైన రతనాల బవిరెకమ్మల నిత్తు నవి నీకు మనసురా వంటివేని
యోణిముత్యమ్ముల హారమ్ము లొసఁగుదు వానిపై నీ కిచ్చ పూనదేని
గరుడపచ్చలకీలు కడియంబు లర్పింతు నందుకు నీయాస చెందదేని
తళుకుఁగెంపులసందిదండలు చెల్లింతు వానిపై నీబుద్ధి యోనదేని

తే. నూసకము తీఁగ మెడనూలు సొబగునాను
గుండ్లపేరును గైకాన్క గోరిసేతు
నమ్మ నావిన్నపంబు నీ వాలకించి
వాని ననుఁగూర్చు నీనేర్పు పూని మెరసి. 37

మ. అనుచున్ వేఁడిన మంత్రసాని విని నెయ్యం బారఁగాఁ బల్కె నో
ననబోఁడీ నినుఁ జూడ మన్మథునకైనన్ మోహము ల్పుట్టఁగా
మనుజుం డేతఁడు భీష్ముఁడో సనకుఁడో మానీంద్రుఁడో వ్యాసనం
దనుఁడో యెంతటివాఁడు వీఁ డనఁగ బం దాళోరుఁగాఁ జేసెదన్. 38

క. సొనమందు రసముఁ బసరును, ఘనమణిమంత్రౌషధములుఁ గైకర్ణికకా
వును మొగసిరి క్రియ బంతిబ,దనిక గుళికమూల్కె బూతిఁ దవిలిచి తెత్తున్. 39

వ. అని చెప్పి వీడ్కొల్పిన. 40

క. తనయింటికి పోమంతిని, చనె నానిశిఁ గడపి మంత్రసాని రహస్యం
బునఁ బారుపత్తెగాఁ డుం,డిన చక్కికిఁ బోయి మ్రొక్కి నిపుణత పెఱయన్. 41

సీ. దాక్షిణ్య మనురక్తి దయయు విశ్వాసంబు బాంధవ్యము హితంబు భయము భక్తి
యంతఃకరణము సఖ్యంబుఁ బోరామియుఁ నేస్తంబుఁ జెలిమియుఁ నెనరుఁ బ్రేమఁ
జల్లఁదనంబు వాత్సల్యంబుఁ గలుపుఁగోలునముఁ బ్రీతియు మంచితనము మైత్రి
ప్రాణపదంబుఁ దాత్పర్యంబు గారాబ మనుగుణ్య మనుబంధ మనుసరింపు

తే. మచ్చికయును జుట్టరిక మైక్య మిచ్చకంబు
స్నేహ మనురాగ మాసక్తి మోహనియతి
సలిపి కడుఁ దక్కె ననిపించి సొలయఁ జేసి
వెగడుపడ కప్పు డాత్మప్రవీణమహిమ. 42

చ. స్తుతులు ప్రసంగము ల్కథలు సుద్దులు వార్తలు రాచకార్యముల్
చతురతరేతిహాసములు శాస్త్రములం దగుజాతిగాథలున్
సతకడము ల్పురాణములు సామెతలుం బరిహాసకంబు లిం
గితములు జారజారిణుల కేళిచరిత్రముల న్వచించుచున్. 43

ఉ. దేవపరాకు హాసుకళ దేఱెడు నీదగురూపవైభవం
బేవిధినో కనుంగొనె ర తీచ్ఛనుఁ బొల్పడి చిక్కి సొక్కి నీ
సేవయ చేయఁ గోరి నిను శీఘ్రమె రమ్మని చెప్పి పంపె నో
భావజరూప యాతొగట భామిని కామవికారచిత్తయై. 44

తే. హత్తుకొనవచ్చు నీవంటి యందగాని
కట్టిముద్దులగుమ్మను గుట్టుతోడ
ననిన మన సిచ్చి మదిలోన హర్ష మెచ్చి
మంత్రసానికి విడె మిచ్చి మమతతోడ. 45

క. ఆపనులకె యేఁగారెడు, తాపము గలవాఁడు గనుకఁ దగ నాతఁడు ని
క్షేపముఁ గనిన దరిద్రుని, యేపున ముద మంది దాని కిట్లని పలికెన్. 46

ఉ. అచ్చటి కేను వచ్చుసమయం బగువేళ యెఱుంగఁ దెల్పినన్
ముచ్చట దీర్చు నంచు మది ముద్దియతో వివరించి పంపఁగా
నచ్చెలి తంతువాయకులటాంగన చెంగట నీప్రసంగముల్
చెచ్చెరఁ జేయ నత్తఱిని చెట్టిదుకూలము లమ్ము వేడుకన్. 47

సీ. కలసమీపపుటూళ్ళ కాఁపుగుబ్బెతలనిమ్మళికి నాకర్షింప మంత్రవిద్య
బచ్చుఁ బోరియపువృషభవ్యూహములనెల్ల వఱలంగ గుమిగూర్ప వల్లెత్రాడు
చిల్లరసరకుల సెట్టిబేరాల కింపుగ లాభ మొందింపఁ బూఁటకాఁపు
వెనుకోలుకాంద్రకు జనసమూహంబుల గణితిచూపెడు నాయకప్రభుండు

తే. ముద్రగరిటియ భుజముపై మొనయఁ బెట్టి
ఘంట ఖం గని మ్రోయ నంగళ్ళఁ బడిని
మరిగి తిరుగు సళొదికి మణియకాంద్ర
కవనిబడికాఁపు సొలింత నలరు సంత. 48

క. అంతట నాసంతకుఁ దన, కాంతుఁడు వస్త్రమ్ము లమ్మఁ గా నేగిన హే

మంతిని వ్యాపారివిటో, పాంతమునకు మంత్రసాని ననిపిన నదియున్. 49

తే. పోయి సమయంబుఁ దెల్ప న బ్బోజుఁగు వేడ్క
వింత సెఱపూఁత గందంబు విరులు సరులు
కప్రఁపువిడెంబు జిగిచెల్వ గలుగు సొగసు
దనర హేమంతి యిలు సేరెఁ దక్షిణమున. 50

ఉ. చేరినఁ దంతువాయసతి సిస్తుగ నిస్తులరత్నవస్తువి
స్తారసువర్ణవర్ణముల సంపద లిం పొనరించు కేళికా
గారములోన దివ్య మగు కమ్మనితావుల హంసతూలికం
జేరిచి మేర మీఱుతమిఁ జీరగ మారునిపోరి కయ్యెడన్. 51

* * * * *

* * * * *

* * * * *

ఉ. ఆసమయంబునం జెమట లాస్యముఁ గప్పఁగ నిండుబళ్ళిక
గ్గాసిలఁ జేయఁగాఁ గబళకాంక్షకు జీవము వేగురింప ని

శ్వాసము వారుదీర నిజవల్లభుఁ డా శుభభద్రుఁ డట్లు సం
వాసముఁ జేరవచ్చి తల వాకిలిఁ దీయని పిల్చె వల్లభన్. 55

తే. అప్పు డేరీతి నుపనాథు నవల కనుప, సుందరీ యేయుపాయంబుఁ జూడవలయు
జాణవౌదువు జారవాంఛలకు నైతె, తెలుపుమనిపల్కెఁ గలహంస దేవవిభుఁడు.

క. అని యడిగిన హేమావతి, విని దీర్ఘోచ్ఛ్వాస మొసర విడిచి నిజాంఘ్రిం
గనుదృష్టి నిలిపి మెల్లన, మునిప్రేల న్నేల గీచి మునుకొని పలికెన్. 57

క. తెలియ దెటుపనుపవలెనో, పలుమఱు నే బ్రహ్మలోకపర్యంతంబుం
గలయ వివరించి చూచితి, నలవడ దది నీవె తెలుపు హంసవిభోజా. 58

క. అని యడిగిన హేమావతి, కనురాగం బొప్ప రాజహంసం బనియెన్
వినుము నిజాధిపు నటుపనుపఁ, దనుఁ బిలిచిన యువతి లేచి తరలక ప్రీతిన్. 59

క. పిలిచిన గుండె లొట్టుకొనఁ, గలఁగుచు వ్యాపారి వెడలఁ గానెటు లనుచున్
దలఁచినచో వెఱవకు మని, నిలిచినదార్ఢ్యమున మానినీమణి వేడ్కన్. 60

ఉ. అత్తఱి బిత్తరి ఘనముదాత్తసుచిత్తపు మత్తుపొత్తుతో
బిత్తరి తత్తరింపకయ పేర్కొని వాకిలి దీసి వేగమే
చిత్తజువంటినాయకుని చెంతను నిల్చి తదీయనేత్రముల్
మెత్తనిచేత మూసి దయ మించఁగఁ దోడ్కొనివచ్చెఁ జెచ్చెరన్. 61

ఉ. ఆవగఁ జూచి యవ్విటమహామకరాంకుఁడు చిత్తవీథిలో
నావగమాన మానిని నయం బొదవం గనుసైగ చేసినం
దా పగు చోటికి జేగఁ దపనంతర మత్తులివేల మూసి లే
పోవఁగ రా దటంచుఁ బతి ముద్దియ నిట్లడిగెం బ్రియంబునన్. 62

తే. అటుల నడిగిన ప్రియభర్త యంబకముల, మూఁత చాలించి యామించుముద్దుగుమ్మ
సిగ్గు కడ్డంబుగాఁ బతిచేల మలమి, కొనుచుఁ బలికెను జిన్నెలు కొసరు చూప. 63

చ. జలకము లాడఁ గోరి బురుసాపని చీర సడల్చి సందులో
పలికిఁ జనంగ నీదు నునుఁబల్కు వినం బడఁ దల్పుఁ దీయఁగా
వెలువడి వచ్చితిన్ వలపు వెల్లువ దొట్టఁగ నంచు నాయకుం
గులుకుమిటారి గబ్బిచనుగుబ్బల గాఁగిటఁ జేర్చి పల్కినన్. 64

తే. భామ తనమీఁద నెవరైన బాగుఁ జూచి
చిత్తము గరంగి శుభభద్రశేఖరుండు
గుణవతి వటంచుఁ బ్రియురాలిఁ గుస్తరించి
నిండుమోదమ్మున సుఖాన నుండె నపుడు. 65

క. ఇంతయుపాయముఁ గలిగిన, నింతీ చనవచ్చు జారు నెనయఁగ లేదా

కాంతుఁ డెఱింగిన నృపమణి, చెంతకు నేమొగముతోడఁ జేరెదొ చెపుమా. 66

తే. అనుచు రాయంచ నుడివిన విని శిరంబుఁ
ద్రిప్పి హేమావతి ప్రమోద మొప్పఁ బలికె
నౌనె మజ్ఝారె యదిగాక యూఁదువారి
తల్లి యనుచును సిరునవ్వు దలకొనంగ. 67

క. తెలవారె నపుడు దీపపుఁ, గళికలతో వెల్లఁ బాఱఁగాఁ దన మోముల్
భళిర కథాలాపం బని, జలజేక్షణ చనియె కేళిసదనంబునకున్. 68

చ. చని జలజాప్తుఁ డస్తరిగిచాటున కేగినయంత మజ్జనం
బొనరిచి వ్రాఁతపుంబనుల నొప్పు దుకూలము గట్టి రత్నకాం
చనమయభూషణంబులును సారపుమేల్తిలకం బమర్చి ఘు
మ్మనువిరు లూని యచ్చెలి నృపాగ్రణి చెంగటి కేగుచున్నెడన్. 69

మ. కని చక్రాంగబిడౌజుఁ డిట్లనియె శృంగారంబు లెస్సాయె మే
ల్దనరారెన్ భళి హాంతకారివిగదే తన్వంగి రాజాంతికం
బునకుం బోయెద వేమొ యొక్కకథ యొప్పుం దచ్చమత్కారము
ల్విని పోనిత్వన నంటిపండ్లనె ననున్ ప్రేరించు మంత న్వెసన్. 70

క. అన విని హేమావతి మో,మున నవ్వు జనింపఁ గతలమునిపుట్టు సుమీ
కన నీదుకడుపు బ్రహ్మకు, విన దరమా యనుచుఁ బల్కె వినుపింపు మనన్. 71

క. కప్పురపుఁదునుక లలవడ, విప్పగ విరితేనె వాన విడిపడి కురియం
జొప్పడర హంస సురపతి, చెప్పెను హేమావతీకుశేశయముఖికిన్. 72

ఆయిదవరాత్రికథ.

క. ఆలింపు మహాభ్రంకష, శేళీ ప్రాసాదనీలఘృణిగాఢతమః
పాళీ సతతవిహారిసు,రాళీ పురజాలకులట మై సర మనఁగన్. 73

తే. పుర మొకటి యుల్లసిల్లు సంస్ఫురితపూర్ణి
మానిశాకరధిక్కారిమంజులాస్య
యందు నొకగొల్ల సంపల్లతాంగి పిల్ల
విజయుఁ డనుపేర సిరులచే వెలయుచుండు. 74

సీ. కంబళితలదుస్సు కవ్వము మజ్జిగ బాన గొడ్డలి నుచ్చు పాఁతలగుది
కావడి యుట్లు చిక్కము సంది కడియంబు నూకలతోఁప పొగాకులిత్తి
బొప్పి మజ్జిగముంత బొటమంచిపిల్లలగూడు దామెనత్రాడు కోఁతకత్తి
తోర్లగట్టియు జలదుబ్బచిల్కుడుగుంజ బూజబిందెలు వెన్నపూసచట్టి

చ. తిరుమలకంచిపుష్పగిరితీర్థములుం జని కొంగుముళ్లతో
వరములు దపంతు ల్వడయ వారిగఁ గాన్కలు వైచియంతటన్
బరికలు దృష్టిదీపములుఁ బన్నినగద్దెలు పెట్టి యేమిటన్
గర మగు పుత్రవాంఛ కడఁ గానఁగలేక విచారఖిన్నులై. 85

వ. ఉన్నసమయంబున. 86

ఉ. కొమ్ములు వీరణాలు జిగిగుల్కెడుప్రాఁతల కృష్ణలీలలం
గ్రమ్ముగుడార్లు వీరుఁ డగు కాటమరాజుకథాసులాపముల్
బమ్మినపుస్తకాలు ముఖపట్టికకట్టురుమాలలున్నెఱా
సొమ్ములు నామము ల్వెలయ సుద్దుల గొల్లలువచ్చి రంతయున్. 87

వ. ఇట్లు వచ్చి. 88

సీ. ఫెళఫెళవీరణాల్ ఖళిపెళివాయించి పోటుబో కొమ్ములు నాట నూఁది
దొనకొండగంగను దొలుత సన్నుతిచేసి కృష్ణున కతిభక్తిఁ గేలుమోడ్చి
యాదికాలపుగొంద్ర నందఱఁ గొనియాడి తాతతండ్రులపేళ్లు దలఁచి పొగడి
బిరుదుల నరుదుగాఁ జేర్కొని మొఱయించి దీవించి వీరుల త్రోవలెన్ని

తే. కులము పెద్దలకథ లామికొనఁగఁ జెప్పి, సివము పుట్టించి పుత్రులఁ బొందఁగలరు
వీరులను గొల్వుఁ డని తెల్పి వీడుకొల్పఁ, జనిరి సుద్దులగొల్లలు సంతసిల్లి. 89

వ. ఇట్లు వారలు సెప్పిపోయిన నత్యంతభక్తిప్రియపూర్వకంబుగా నంతట. 90

మ. కొలిచెం గాటమరాజులన్ నతులు చేకూర్చెన్ మహావీర్లకుం
బొలమున్ రాజుల నెంతభక్తిపరతం బూజించె నాగంగకున్
వెలయన్ వేటలు బోనమున్ సిడులు గావించెన్ సుతోత్పత్తికై
చెలి యాలాగున నల్ప దైవముకృపన్ సిద్ధించెఁ దద్వాంఛయున్. 91

వ. అంత. 92

ఉ. మోము వహించెఁ దెల్వి జిగి మోవిరుచు ల్దగ సందడించె వృ
త్తోన్నతి మించెఁ జన్మొనలు శ్యామలకాంతి వహించె యానముల్
వేమఱు మందగించెఁ గడువృద్ధి భజించెను గౌను చిట్టుముల్
రామకు సంభవించె నభిరామతరంబుగఁ జీర చిక్కనన్. 93

తే. అంత నొకనాఁడు శుభముహూర్తాంతరమున
మంజులాంగన రంగైన మంచిమణుల
నొఱపుగాఁ దీర్చి కట్టినయొక్కదివ్య
మందిరములోనఁ జిన్నికుమారిఁ గనియె. 94

చ. వడఁ కెడుకొను రంగుతలవాసెనగట్టినకొంగు పుక్కిటన్
విడియపుఁబొంగు మైలఁ గొని త్రేలెడుచేలచెఱంగు పాలచే
పుడు చనుదోయిపొంగు వసపూసలవింతబెడంగు నూనె క్రొ
మ్ముడిరుచి చుక్కబొట్టమర ముద్దియ యొప్పెను బిడ్డకాన్పునన్. 95

వ. అంత. 96

క. అదిప్రతిపచ్ఛశిరేఖా, భ్యుదయమువలె దినదినమ్ముఁ బొదలెడుకళలం
బొదువంబడి లేఁబ్రాయపు, మద మెక్కఁగ ముద్దుగులికె మనమలరారన్. 97

క. చన్నులపస యటుమీఁదటఁ, గన్నులపస ముద్దుగులుకఁ గలముఖమున మే
ల్క్రొన్నెలమిస జిగిబిగివగ, చిన్నెలమస చూచి వలచుఁ జిత్తజుఁడయినన్. 98

తే. తమకమున కొగ్గ దనెడునేరము ఘటించి
తరుణతను వెళ్లఁ గొట్టింపఁ దలఁచి మదనుఁ
డీర్ష్యగుండలు వెళ్ల వేయించె ననఁగ
బాల్యము చనంగఁ గుచము లేర్పడియె సతికి. 99

తే. కొమరెపొక్కిలిబంగారుకుందె యందు, రతియు శృంగార మనుధాన్యరాశి నించి
దంచ నిడినట్టిరోకలి సంచుమీఱి, రోమరాజి దనర్చు నారూఢిగాఁగ. 100

క. చెందిర మా మెయిసిరి సిరి, మందిర మా మోము గోము మదనారిలస
న్మందిర మా కుచయుగ మిం, దిందిర మా వేణి యనఁగ నెలఁత రహించున్. 101

సీ. రాణించు నెఱికురు ల్వేణి కందకమున్న కనుబొమ ల్వక్రిమఁ గనకమున్న
జిగిగుబ్బలు మొగాన కెగయ నిక్కకమున్న నునుఁబల్కు నేర్పు గైకొనకమున్న
చూపులఁ జుఱుకుగాఁ జూడ నేరకమున్న వీనుల మరుకథ ల్వినకమున్న
లలితయానము మదాలసతఁ బూనకమున్న కటిసీమ విస్తృతిఁ గనకమున్న

తే. చిత్తజుఁడు తమ్మిపూఁదూఁపు చెఱకువింటఁ
గూర్చి గుఱిచేసి తను నేయ గొల్లవనిత
మమతఁ గని చోరసురతసామ్రాజ్యమునకు
దిట్టతనమునఁ బట్టంబు గట్టుకొనియె. 102

వ. అవ్విధంబున ఘోషకన్యారత్నంబు శైశవయౌవనసమయంబున మన్మథప్రేరితయై
విజృంభించి వర్తించునప్పుడు. 103

సీ. చిన్నిచన్నులు గోళ్ళఁ జీరఁ జెక్కులుగొట్టుః గాఁగిలించు మటంచుఁ గదియఁ దివురు
గిలిగింత లొకకొన్ని కలయంగ నెనయించి మోవి నొక్కుమటంచు మొనసి నిలుచు
నిచ్చకం బిగురొత్తఁ బచ్చిదేరఁగఁ బల్కు ముద్దిడరా యని యొద్ది కరుగు

బకదారి కవకివ లోకదారిమైఁ జూపు తమిఁ గూడరా యంచు దరికి నేగు
తే. నుపరతికి నెంచుఁ బరిహాసకోక్తులాడు
చేష్ట లెనయించుఁ బొలయల్కచేతఁ గుందు
వెతల నేఁకారు మది నిట్లు విటులఁ జూచి
చిత్తజోన్మత్తయై గొల్ల చిన్నెలాడి. 104
చ. జిగిసెరవన్నెకాఁ డెదుటఁ జీరినవేళల ముద్దుగుల్క మె
ల్లఁగ నడవం దొడంగు ఘనలౌల్యము చూపులఁ జూచి మోహపుం
బిగువునఁ బల్కరింపఁ జను బెళ్కుచుఁ బయ్యెదకొంగు దీఁటుఁ డె
క్కగఁ జిఱునవ్వు నవ్వు నోడఁ గూడిన సిగ్గున నేగు నవ్వలన్. 105
తే. ఇట్లు చరియించు నయ్యింతి యెమ్మె లెఱిఁగి
పొరుగుననె యుండెడు నియోగిపుత్త్రుఁ డొకఁడు
జారశేఖరుఁ డను బ్రహ్మచారి మీఱి
యొంటిపాటైనఁ జెరువులో నొడిసిపట్టి. 106

* * * * *

* * * * *

* * * * *

* * * * *

* * * * *

తే. ఇటుల నజ్జారశేఖరుఁ డేలఁబట్టి
యింటిలో నున్న వస్తువు లెదురువెట్టి
వలపులకుఁ జిక్కి కేరడములకుఁ జొక్కి
సంగమసుఖంబు కొన్నాళ్లు జరిపెఁ గన్నె. 112

ఉ. అంతటఁ బెండ్లిచేసెద మటంచును దత్సతిదల్లిదండ్రు ల
త్యంతమహోత్సవంబునఁ గులావళితోఁ దగురూపరేఖలం
గంతునిఁ బోలునట్టి మృదుకాయము గల్గినవాని నొక్కశ్రీ
మంతుని జూచి తెచ్చియుఁ గుమార్తెవివాహముఁ జేసి రెంతయున్. 113

తే. వేగఁ దలఁబ్రాలుఁగాఁ జేసి నాగవల్లి
యైనపిమ్మట నత్తింటి కనుపఁ దలఁచి
పయన మొనరించి నెమ్మదిఁ బ్రమద మలర
ననుఁగుఁగూఁతును నల్లుని ననిపిరపుడు. 114

ఉ. దువ్వెనతీరుగాఁ బసపుతో నలరించినబొట్టు నున్నఁగా
దువ్విన కొప్పువన్నెగల దుప్పట మొప్పు విడెంబు పుక్కిటన్
మవ్వపుఁ బోఁగునూల్ రవలమట్టెలు చేతులఁ బూలగాజులున్
నివ్వటిలంగ గోపహరిణీతరళేక్షణ పోవ ముందటన్. 115

సీ. సద్విజరాజసంశ్రయమహాస్పదలీల శాఖలు కకుబంతచయముఁ బ్రాఁక
సాంద్రవర్ణక్రమస్థాయిత్వమున మించు జట లనంతావాప్తి పటిమ మెఱయ
విష్ణుపదార్పితవిహితవృత్తిఁ దనర్చు నగ్రము ల్సప్తాశ్వు ననుకరింప
నహిలోకరాడ్భూషణాధారమై యొప్పు మూలంబు కుండలిముఖ్యు దొరయఁ
తే. దనమహాగమవిఖ్యాతి ధరణిలోన, నఖిలజనులకు నద్భుతం బావహిల్లఁ
దేటపడఁగాను జూపెడు తెఱఁగు దోఁప, మలసి చూపట్టెఁ బథి నొక్కమఱ్ఱిచెట్టు.

క. ఆవటభూజము చెంగటి, త్రోవను ముందట విభుండుఁ దొయ్యలి వెనుకం
బోవంగ జారశేఖరుఁ, డావెలఁదికి నెదురుపడియె నంతన్ వేడ్కన్. 117

చ. తమకముఁ బట్టఁ జాలక పథంబున ముందరఁ బోవుభర్తవి
క్రమము దలంపఁ బోక యధికం బగుమోహము నిల్పలేక వే
గమె యెదురించి వచ్చి నుపకాంతుని పల్లవకాంత తెప్పునం
గమకముఁ జేసి గుబ్బకవకౌఁగిట దార్చి సుఖించె వేడుకన్. 118

తే. భ్రామికలు దీర నన్యోన్యభాష లూరఁ, గలయికలు జాఱఁ దాపాగ్నికణము లాఱ
సౌఖ్యములు మీఱఁ జేష్టలుసరణి దేఱఁ, జెలఁగె నయ్యిద్దఱకు దృఢాశ్లేషణములు.

క. అయెడ నిజపతి సతి రా, దాయె నని తలంచి మర్లి తనుఁ జూచినచో
నాయింతి పతికి హితముగ, నేయనువున బొంకవలయుఁ నెఱుఁగింపఁగదే. 120

క. ఆమాడ్కి హంస మడిగిన, హేమావతి యనియె నెవ్వ రిడు నిక్షేపం
బేమఱి వారే కనవలె, నేమనుచుం దప్పఁ దాల్చె నెఱుఁగింపుమనన్. 121

ఉ. హంసహిమాంశుఁ డిట్లనియె నయ్యలివేణిని భర్త చూడ జా
రాంసమునందు వ్రేలు కులటాంగన దేహము కంప మొంద సా
యంసమయాదిఁ గేకివలె నారట మందుచు వీఁపుదట్టు మో
పుంసవరా యటంచు విటపుంగవు కర్ణము నాటఁ జెప్పినన్. 122

తే. జారశేఖరుఁ డాగొల్లసకియ నపుడు, వీఁపుదట్టుచు వెఱవకు వేయటంచు
పలుకరించెదునంతలోఁ బఱువుపాఱి, దానిప్రియనాయకుఁడు భీతి డాయ వచ్చె.

క. వచ్చి యిది యేమిచెలి యని, విచ్చలవిడి వీఁపుజఱచి వెఱవకు మని లోఁ
జొచ్చిన భయమున నదరిన, గచ్చుగ నిట్లనియె గోపకన్యక పతికిన్. 124

ఉ. ముందర నీవుపోవ భయమున్ వెదచల్లెడు నీవటద్రుసం
క్రందనుఁ జూచి గుండెలు వకావకలై వెతఁ బొంది యీటయా
తుందిలుపొందునం బ్రతుకుతో వకువచ్చితి లేకయున్న నా
కుం దరిలేక యొంటి నిటఁ గుందుదుఁ గాదె యనుంగువల్లభా. 125

క. అని చెప్పి నిజేశ్వరుచేఁ, తను దన మోహంపువిటునిఁ దద్దయుఁ బొగడిం
చి నలినలోచన వేడుక, దనరారఁగఁ జనియెఁ బతియుఁ దానును సరణిన్. 126

క. అట్టియుపాయము నీకుం, దట్టిన నృపుపొందుమాట దలఁపులేదా
గట్టిగ నీమగఁ డెఱిఁగిన, యట్టయినను సిగ్గుపాటు లాగదె చెలియా. 127

ఉ. నావిని హంసపల్కు వదనంబున హాసము దోఁపఁ బల్కె హే
మావతి యద్దిరా మగలమార్చునెలంతదిగాక యింకక
ద్దా వివరించి చూడ వసుధాస్థలిలోనను నంతలోపలన్
వేవినఁ గేళికాగృహము వేగ చనెన్ నృపమోహమగ్నయై. 128

వ. మఱియుం నయ్యహర్ముఖంబు ప్రకాశమానకావ్యలక్షణంబయ్యును ప్రకాశమానకావ్య
లక్షణంబై యనిద్రాళువనాంతరాళపుండరీకసముదయంబయ్యును నిద్రావనాంతరా
ళపుండరీకసముదయంబై యప్రస్ఫుటీకృతకువలయంబయ్యును ప్రస్ఫుటీకృతకువల
యంబై యవిభాసమానద్విజరాజం బయ్యును భాసమానద్విజరాజంబై యవిభాసితతా
రాళిగణంబయ్యును విభాసితతారాళిగణంబై యొప్పె నప్పుడు. 129

క. ఒకనిమిషం బొకమాసం, బొకఘటికయ యొక్కయయన మొకజా మొకయు
ద్దొకదిన మొకకల్పముగా, సకి గడపెం బవలు విరహసంతాపమునన్. 130

క. రవి యనెడు కాలచక్రము, దివసాంతప్రళయవేళ దీపాగ్నులచే
దివిఁ గాల్చి యడఁగ నమ్మషి, నివహం బన ఘోరతమము నిండెం బెలుచన్. 131

వ. అప్పుడు. 132

చ. చందురుకావిపావడపస ల్వొలిఁ జిమ్మగఁ జల్వఁగట్టి కా
లందెలు సందిదండలును హారములు న్మణికుండలమ్ములుం
బొందుగఁ దాల్చి వాసితెఱు పూలసరు ల్కచసీమఁ జుట్టి పొ
ల్పొందఁ గళాస గందవొడిఁ బూసి మృగేక్షణ వచ్చి నిల్చినన్. 133

క. చూచి కలహంస మిట్లను, వాచావైచిత్రి మెఱయ వనితా చోద్యం
బై చెలువొందిన యొకకథ, యాచించి నృపాలుకేళి కరుగు మటన్నన్. 134

క. ఆమధురతరసుధారస, సీమాసామోక్తిధార చెవులకు నెంతో
యామోదము చేసిన విని, హేమావతి యనుగ హంస మిట్లని పలికెన్. 135

ఆఱవరాత్రికథ.

శా. జంబూద్వీపధరారవిందముఖి కంచద్భూషణప్రాయ మై
సాంబప్రస్థ మనంగ నొక్కటి మహాస్థానీయ మొప్పారు ర
మ్యంబై యప్పురిలోన నుండు హరిశర్మాఖ్యుండు విప్రాన్వవా
యంబుల్ శోభిలఁ జేయుకర్మఠుఁడు కళ్యాణాంగి యాలింపుమా. 136

సీ. బలుకంచు గుబ్బబోత్తలు పులుతీనెల వాకిలి నడవ చావడియును మగులు
నఖిలవస్తువుల ధాన్యముల కణంజలు దేవతార్చనమిద్దె తావిపడక
యిలువంటకొట్టంబు పలుగాఁడి పసిదొడ్డి పసపాకుపందిరి బావి తోఁట
మడిసంచిదోపతి మడతప్రే ల్దండెంబు ధమనికుండంబు బృందావనంబు

తే. నక్షత్రలచిప్ప సాన చిత్రాసనమును
గిండి చిటిచాప పళ్లెంబు గిన్నె పెట్టె
కుశసమిత్పత్రములు పెట్టు గొప్పయటుక
యమరఁ గా పుర ముండు నయ్యగ్రజుండు. 137

చ. అతనికి హేమచిత్ర యను నంగన ద్రుంగినవెన్కఁ జారుభా
స్వతి యను ముద్దుగుమ్మను వివాహ మొనర్చిన నింతి యట్టై య
య్యతనునిచేతికత్తిచివు కంతయుఁ బోయినఁ జేవఁ జిక్కస
మ్మతి నెలజవ్వనంబు పొడమన్ జిగిదేఱెడు దేహసంపదన్. 138

క. ఆపటుకుచములచందం, బా పెద్దపిఱుందుమంద మా మో మందం
బాపాంకం బాబింకం, బా పంకజముఖికె కాక యన్యకుఁ గలదే. 139

ఉ. ఆమధురోష్ఠి గుబ్బకవ నబ్బినసిబ్బెపుఁదళ్కు లంద మా
యామృదులోరుకన్నుఁగవ నన్నువ వెన్నెలలొల్కుచందమా
యామితమధ్యసోముకళ లానినమోము మెఱుంగులందమా
యేమని చెప్పవచ్చు నలినేక్షణ యాచెలిరూపసంపదల్. 140

తే. వక్రయానంబుతో నాగచక్రకుచలు
నిలువుఁ గన్నులతో దేవనీలకచలు
సాటిమృదుగతిచపలేక్షణములకలికి
క్రిందుమీఁదయ్యెఁ గాదె పూర్ణేందువదన. 141

సీ. నెఱిగొప్పు మేఘసందేశంబు కనుదోయి యందమా కువలయానంద మరయఁ
బొంకపుమోము ప్రబోధచంద్రోదయం బధరంబు మణిసార మౌర చూడఁ
జెలువంపుఁ జిఱునవ్వు సిద్ధాంతకౌముది స్తనయుగంబు రసమంజరి నుతింపఁ
గరరుహంబులకాంతి కావ్యప్రకాశిక ఘననితంబము రసాయనము తలఁప
తే. దను వలంకార మతనుశాస్త్రములు చూపు
లహహ మధ్యంబు నాటకం బవనిలోన
విద్యలకునెల్ల మూల మీవెలఁదిఁ గనిన
విద్యలు పఠింపఁగా నేల వేఱె బుధులు. 142

వ. అది మఱియును. 143

చ. బుగడలు నానుతీఁగె మెఱుపు ల్గనుకమ్మలు గుండ్లపేరు బ
ల్పగడపుఁ జేకటుల్ రవలపల్లెరుపువ్వులు కుప్పె సౌరముల్
జిగికడియంబులాణిమణిచెక్కినముక్కర గిల్కుమెట్టెలుల్
సొగసు దలిర్ప నచ్చెలియసొమ్ముల నెమ్మెల నొప్పు నెంతయున్. 144

సీ. కప్పుఁగొప్పుఁ బడాబగలఁ జూడనిఘనుండు వదనంబునకు వింతపడనిజనుఁడుఁ
గన్నుల కాశ్చర్యగరిమఁ జెందనివాఁడు సరసభాషలకు మెచ్చనినరుండు
గబ్బిగుబ్బలతీరు గాంక్షింపనివిటుండుఁ గౌను నుతింపనికాముకుండుఁ
గటికి శిరఃకంపపటిమఁ బూననిమర్త్యుఁ డంఘ్రులు బాపురే యననివిటుఁడు
తే. నాస్తి యన్నృతంబు దబ్బర నహి హుళిక్కి
కల్ల మఱియిల్ల లేదు భూగతులలోనఁ
గ్రమ్మి జిగిఁ జిమ్ము నమ్ముద్దుగుమ్మ హొయలు
చెలువ మెటువంటిదో కాని చిగురుబోఁడి. 145

సీ. పాపట యిడి నూనెపంకెనతో నున్నఁగా దువ్వి నెఱులు కీల్గంటు వైచు
నెఱ యొయారముతోడ నీటికాఁగులనీడఁ జూచి కుంకుమబొట్టు సొంపుదీర్చు
గంధంబుపూసినగతి గబ్బిజిగిగుబ్బకవమీఁద గుత్తంపురవికె దొడుఁగు
నుమ్మెత్తపూరీతిఁ గ్రమ్ముకుచ్చెల నేలఁ జీరాడఁగాఁ జల్వ చీరగట్టు
తే. నీటుబెళుకున దిగజార పైఁటచెఱఁగు
జగ్గుతో దోపుఁగాటుక నిగ్గుకనుల
మిక్కుటపుఁ జూపు మెఱుఁగు తళుక్కు మనఁగ
వెడలు నొకవేళ గృహము నవ్విప్రవనిత. 146

*　*　*　*　*

*　*　*　*　*

క. ఈలీలఁ గొంతకాలము, బాలామణి సంచరించు ప్రాయమునాఁడే
కాలూఁదియున్న యిందిర, తాలిమిచెడి నిలువ కచటు తలఁగినయంతన్. 149
సీ. కులమహీరుహమహాక్రూరకుఠారంబు కోపాగ్నివృద్ధి కృద్ఘోరనాడి
సంసారసుఖశైలశరకోటిపతనంబు దేహవ్యథాలతాదోహదంబు
శశిముఖీదృక్స్రోతసంరోధిజంబీరఫలరసం బతిధైర్యభర్మకషము
ప్రతిభాంబుహృద్గ్రీష్మపవనంబు నిజపథూరచిత్తనిందాసారనిచయఘనము
తే. సంతతాహారి సంపాదిసంభ్రమప్రయత్నవిఘ్నదమతనుక్షుధార్తిదాయి
యమితలఘుతాశ్రయస్థానమై కడంగు, ఘోరదారిద్ర్యదోషంబు పొదలె నపుడు.
క. అట్టిమహాదారిద్ర్యము, దొట్టిన హరిశర్మ ధృతియుఁ దూలక తృష్ణం
గొట్టుపడకుండఁగాఁ దన, పట్టపుటిల్లాలిఁ గష్టపడి పోషించెన్. 151
సీ. పంచాంగములు సెప్పి బాజారులోపల రంజిల్ల యాయవారంబు లెత్తి
తలమీఁద మంత్రాక్షతము లుంచి కలకాఁపుటిండ్ల నుపాదాన మెత్తి తెచ్చి
గ్రహణసంక్రమణాదికాలంబులను రాచనగరాశ్రయించి దానములుపట్టి
తిలలు దర్భలు పూని తీర్థసన్నిధిమంత్రములు సెప్పి నీరుకాసులు గడించి
తే. జన్నిదము లమ్మి గ్రహశాంతి జపముఁ జేసి
శవములను మోఁచి దుర్దానసమితిగొగ్గి

వచ్చునాదాయములు గ్రాసవాసములకుఁ
గాఁగ దినములు గడపె నక్కాలమునను. 152

శా. అంభోజప్రియతిగ్మదీధితిచయవ్యాఘాతనిర్భగ్నభూ
గంభీరోరుజలోద్గతాధరజగత్కద్రూజరాడ్భోగస
చ్ఛుంభద్రత్నఘృణీభ్రమప్రదకనత్సూర్యోపలజ్వాలికా
జృంభత్పావక మొక్క వేసవి జనించెం గాలకూటాభమై. 153

చ. శరచరసాధ్వసప్రదము సర్వబకౌఘమదప్రదాయకం
బురుజలహైన్యకారము సముజ్జ్వలసాంద్రమరీచికాసము
త్కరవనరూపకారకము గాఢపయోధివియోగకార్శ్యభీ
కరతటినీతనుప్రదము కాసరభీష్మము గ్రీష్మ మెచ్చినన్. 154

చ. పవలను వర్తకాగ్రణి నభశ్చల సాగరమధ్యమంబులో
రవి యనునోడమీఁద నపరక్షితిభృత్పురిఁ జేర రా మరు
జ్జవగతి సుళ్లఁ బెట్ట నది సాగక చిక్కినమాడ్కి సూర్యుఁ డ
య్యవసరమందు మందగతు లానిన దీర్ఘము లయ్యె ఘస్రముల్. 155

తే. మల్లికాకుంజపుంజాబ్ధిమధ్యమున మ
రీచికాస్వాతివృష్టి గురియ జనించి
పత్రపుటశుక్తు లెండలఁ బగుల బయలు
పడినముత్తెము లన మొగ్గ లడరఁ దొడఁగె. 156

సీ. దేహంబు బలువెట్టదీసి సిస్తుగ నుండుఁ జలువగాఁ బన్నీట జలక మాడి
ఘనసారయుక్తమై తనరారు పాటీరపంకంబు తనువున నింకఁ బూసి
విమలనాగరచూర్ణవిహితమా మాహిషదధ్యోదనము ప్రొద్దుతటి భుజించి
బహుళశిలామజ్జకప్రసవసౌరభమిశ్ర శీతలజలముల సేవఁ గలిగి

తే. కప్పురపుఁదిన్నె లమర బూఁజప్పరములఁ, జిగురుఁ బాన్పున వసియించి శీతవాత
జాతకరతాళవృంతము ల్సతులు వీవఁ, బ్రొద్దు పుచ్చిరి కొందఱు భోగు లపుడు.

తే. అట్టివేసవివేళ ధనాఢ్యుఁ డైన, యచ్చటినియోగి చలివెంద్ర లాదియందుఁ
బెట్టఁ గట్టడిఁ జేసినఁ బేద లగుటఁ, జారుభాస్వతి హరిశర్మ చేరి రపుడు. 158

సీ. లవణకుంభీజంభలరసానుయుక్తమౌ నీరుమజ్జిగకుండ బారు లలర
లఘువృత్తైలానూనలలితసౌరభమిశ్ర శీతలజలకుంభజాత మమర
జీరకకైడర్యచారుగంధములొల్కు పలుచనియంబళ్ల పంట్లు దనర
రవయుప్పు నీరుల్లి రసము నించినకోళ్లు గంజికాఁగులగుంపు కడురహింప

తే. గంధబర్హిష్ఠలామజ్జక ప్రశస్త, కాయమానముహుర్ముహూరాయమాన
మందపవమానఘనసారబృంద వేది, కాలయవితానపానీయశాల యొప్పె. 159

వ. మఱియు నచ్చలిపందిరి గవాక్షాదిసమాకలితవాయుజాతసంచారంబు గావున రఘు
రామమనోరంజకంబును బాంధజనసంతాపహరణంబు గావున సత్కృతసంగమం
బును గబంధప్రచురంబు గావున దండకావనంబును సితాభ్రసంచయకలితంబు
గావున శరత్కాలంబును నమృతసంపూర్ణకుంభంబు గావున సురేంద్రనివాసం
బును ఛాయాసమేతంబు గావునఁ దపననిలయంబును వివిధకుసుమసుగంధబంధు
రంబు గావున నారామంబును బురుడించు నప్పుడు. 160

క. అచ్చలిపందిరిలోపల, వచ్చుచుఁ బోయ్యేటిపరసవారికి జల మం
దిచ్చుచును జారుభాస్వతి, యచ్చట హరిశర్మయుండు నాసమయమునన్. 161

చ. ఉపమరి బుద్ధిశాలి వినయోత్తముఁ డప్రతిమప్రభావళీ
తపనుఁ డవార్యధైర్యుఁడు నుదారచరిత్రుఁడు సర్వసత్కళా
నిపుణుఁడు రూపనిర్జితవనేరుహసాయకుఁ డొక్కవిప్రుఁ డా
తపపరితప్తుఁడై జలముఁ ద్రావఁ బ్రపాస్థలిఁ జేరి వేఁడినన్. 162

తే. చారుభాస్వతి శీతలజలము లపుడు
గిండితోఁ దెచ్చి యిచ్చి వీక్షించి వాని
చక్కఁదనమున కలరారి సరస కేగి
యలఘుసాహసమునఁ దమి నిలుపలేక. 163

క. ప్రక్కఁ దెగఁబోడువ మన్మథుఁ, డక్కోమలి పతికి వెఱవ కానందముతో
నక్కునఁ జేర్చుక పాంథునిఁ, జొక్కుచు నుండంగ మగఁడు చూచె లతాంగీ.

తే. ఎట్లు బొంకంగవలె నప్పు డిందువదన, నేర్పు గలిగినదానవు నృపతిమౌళి
కేళికై తేను నీ కిది కేవలంబు, దొడ్డగాదు విచారించి తోనె చెప్పుమ. 165

క. అనిన కలహంసపలుకులు, విని హేమావతివిచారవిపులాబ్ధి మునిం
గినమది నా కిది తెలియదు, వినుపింపుము నీవె యనిన విధి హరి యనియెన్. 166

చ. అటువలె జారుభాస్వతి ధరామరుఁ గౌఁగిటఁ జేర్పఁ జూచి తాఁ
జటులతరోగ్రభాష హరిశర్మ యదల్చినఁ దొట్రుపాటునం
బెటిలక యాతనిన్ వినుము పిన్నతనంబున దేశచారియై
పటుగతిఁ బోయె మాతులునిపట్టి సుమీ యని లేనిదీనతన్. 167

తే. కాంతునకుఁ దెల్పి మఱిమఱి కౌఁగిలించి
ఘెమటకణములఁ దనపైఁట చెఱఁగుచేతఁ

దుడిచి యాతనికే ల్వట్టి తోడితెచ్చి
మేల మాడుచుఁ బానీయశాల కపుడు. 168

సీ. గొనబుతో నెన్నాళ్లకో నెల్వుగా నేటి కైన ని న్నెనయ నా కబ్బె ననుచు
నీకు నామీఁ దాన నిజముగాఁ జెప్పుమా నాయందుఁ బ్రేమ కద్దా యటంచుఁ
బదిదినా లుండక పారిపోయెద నన్నుఁ బోనిచ్చునా వెఱ్ఱిదైన ననుచు
నీప్రొద్దు సుదివసం బేనోము ఫలమొ నా మనసులో నెంజిలి మానె ననుచుఁ
తే. జేరిక లొనర్చి తేనియ ల్చిలుకఁ బలికి
మోహ మూరించి తరిదీపు మోపుకొల్పి
యతనిమీఁదను బలికిని హితము వొడమ
మున్నె యొనరించి వానితో మురియఁ దొడఁగె. 169

* * * * *

క. అటువలెఁ గాలోచితసం, ఘటితోక్తిస్ఫూర్తి నీకుఁ గలిగిన భూభృ
న్నిటలాక్షుఁ గదియఁ జిటిపొటి, నటనలఁ బోవమ్మ కుందనపుజిగిబొమ్మా. 171

చ. అన విని మందహాసము ముఖాబ్జమునం జిగురొత్తఁ గర్ణవే
ష్టనమణికాంతి చెక్కులహుటాహుటినాట్యము సల్ప నౌర యం
చును దలయూఁచి వేకు వగుచోఁ జెలికేళిగృహాంతరంబునం
దెనసి నృపార్పితేచ్ఛఁ బవలెల్లను ద్రోయుచు నుండె సంతటన్. 172

చ. సమయమహేంద్రజాలకుఁడు సారసమిత్రుఁ డసేటిపద్మరా
గము వెస మాయఁ జేసి కుతుకంబున హా యని నీలపంక్తులన్
భ్రమపడఁ జూచి ఝూ యనుచుఁ బల్కి సుపాణులఁ జేసి చూపెఁ జి
త్ర మనఁగఁ బ్రొద్దుగ్రుంకెఁ దిమిరం బెసఁగెన్ దివి నొప్పెఁ దారకల్. 173

క. ఆవేళను గృహకృత్యము, తా వేగమె తీర్చి పేర్చుతమకంబున రా
డ్దేవేంద్రునిఁ జేరఁగ హే, మావతి నెమ్మదిఁ దలంచి మహితోత్సుకతన్. 174

ఉ. దిద్దిననాభినామము కదించినమేల్మడిచీఱ చీర్ణమై
నిద్దపుఁబూఁత పుష్పములు నించి ముడించినకొప్పు రత్నము
ల్దద్దయుఁ గల్గుసొమ్ములు గళమ్మునఁ జొక్కపుఁజుక్క యొప్పఁగా
ముద్దియ వచ్చి హంసమణిముందర నిల్చె నృపాభిలాషయై. 175

క. నిలిచిన యాహేమావతి, పొలిచిన కరుణామృతంపుభూరితరోక్తుల్
పొలయఁగ దృష్టిఁ గనుంగొని, దలఁచినపని కపుడు హంస ధరణిపుఁ డనియెన్.

ఏడవరాత్రికథ.

క. మున్నొక్కపట్టణంబున, నెన్నారి మిటారి నేర్పు శూరత్వము లై
కొన్నదియై నడచినకథ, చెన్నుగ విని పొమ్ము కడువిచిత్రము కొమ్మా. 177

తే. అనినఁ జిలుకనవ్వు నవ్వి యయ్యంబుజాక్షి, యేమి చిత్రంబు గల్పించి తింతలోన
శీఘ్రముగఁ జెప్పి దయచేసి సెల వొసంగు, మరిగెదను రాజుపొందునకనిన నపుడు.

క. కాదంబవంశవల్లభుఁ, డాదృతిని బరాకు లేక యక్కరొ వినవే
మోదముతో నని చెప్పెను, మేదురమాధుర్యసాధుమేధాభణితిన్. 179

క. విను మనఁగా ననఁగా నిల, ఘనమణివర మనెడుపురము గలదొకటి వినూ
త్నకేతన పటజాతప,వన హృతసురసురతఘర్మవనవారం బై. 180

చ. కమటము కట్లు సంచి యొరగల్లును గత్తెర సుత్తె చీర్ణముల్
ధమనియుఁ శ్రావణంబు మొలత్రాసును బట్టెడ నీరుకారు శా
ణము పటకారు మూస బలునాణె పరీక్షలమచ్చు లాదిగా
నమరఁగ భద్రకారకసమాహ్వయుఁ డొండొకఁ డుండు నప్పురిన్. 181

చ. కరఁగను బోఁతఁ బోయఁగను గ్రాఁచి కదించను గమ్మిదీయఁగా
నొరయఁగ వన్నియ ల్మిగుల నుండఁగఁ జూపఁగఁ బూదగట్టరే
కరయఁగఁ దీరఁ జెక్కఁబడి యచ్చునవ్రేయఁగ సుద్ధగించఁగా
నొరిది విచిత్రచిత్రముగ సొమ్ములు సేయ నతండు నేరిచెన్. 182

క. కంతువసంతజయంతుల, సంతసమున గెలువఁజాలు సౌందర్యమునన్
సంతతసంపద్గరిమఁ గృ, తాంతజిదాప్తుని జయించు నతఁడు శుభాంగీ. 183

వ. మఱియును నాథప్రకాశకుదుకాణంబు నాడీప్రచురంబు గావున శరీరంబును శుక్రాంగారప్రశస్తంబు గావున నక్షత్రమండలంబును గుంభతులాదిసహితంబు గావున రాశికూటంబును గాంగేయశిక్షగలిగినది గావున శిఖండిఖండనంబును మధూచ్ఛిష్టసంయోగంబు గావున యవననివాసంబును వప్రోన్నతంబు గావున మహాపురంబును మూషికావృతంబు గావున శూన్యాలయంబును దీక్షసాధనయుక్తంబు గావున యుద్ధరంగంబును శ్రావణయోగంబు గావున వర్షాకాలంబు ననుకరించు. 184

తే. ఆతనివధూటి శుకఘోటి నలరుమేటి, యొడయఁ డేలేటి సీమాటి యొఱపుగోటి
కొనసెగయమిటి యిదియోటి కులుకనేటి, పోటి కెదిరేటి శుభవాటి నీటుమెఱయు.

తే. దానికచకుచగళలక్ష్మిఁ బూనఁ దలఁచి, నీలశైలాబ్జములు మ్రోల నిలిచినపుడె
కసవుకట్టెలు నీళ్లనుఁ గడఁగి మోయఁ, జేసె నే మనవచ్చు నచ్చెలువ చెలువు. 186

క. కుందనపురవలు గుప్పెడు, తుందిలపుం జన్నుఁగవయుఁ దొలతేనెలకున్
నిందు లొనరించుపలుకులుఁ, జందురునింబోలు మోము సకియకె యమరున్. 187

క. కువలయ మాకనుఁగవజిగి, కువలయ మావలుదపిఱుఁదు కుచకాఠిన్యం
బవలయ మామోహనతా, రవలయ మానఖము లనఁగ రమణి రహించున్. 188

మ. కచశోభాగరిమంబు సెన్నడుము సైకంబుక్ మధుప్రాయమా
వచనవ్యూహము లోచనాబ్జములధావళ్యంబు శృంగారవ
త్కుచకుంభమ్ములపొంకముక్ ముఖకళాంకూరప్రభావంబు న
య్యాచలశ్రోణికిఁగాక సేసకియలంద్రై నం బ్రవర్తిల్లునే. 189

సీ. కుప్పెరాగడిబిళ్ల కుంకుమరేఖ పాపటబొట్టు కమ్మలు బావిలీలు
లలిసూర్యచంద్రవంకలు సూసకము కెంపురవలపల్లెరుఁ బూవు రాపరేక
బుగడలునానుఁగోవులు తీఁగ మెడనూలు కుతికంటుసరపణగుండ్లపేరు
సరిగె ముక్కర బన్నసరము సుత్తండాలు కంకణంబులు తట్లు కడియములును

తే. సందిగండలు నొడ్డాణ మందమైన
ముద్రికలు హంసకంబులు మ్రోయుగజ్జె
లలరు బొబ్బిలికాయలు గిలుకు మట్టె
లాది యగుసొమ్ము దాల్చి యయ్యాబల మెఱయు. 190

క. దాన నెగాదిగఁ జూడని, మానవునిం దానిపొందు మదిలో నెప్రదుం
బూని తలంపని పురుషుని, గానము త్రిభువనములందుఁ గలవారలలోన్. 191

క. ఆశుభవాటి మనోహర, పేశలతర మృదులవాక్యపృథుమాధురిచే
నాశపడి మారభూతా, వేశమునఁ జరించు వీట విటయూథంబుల్. 192

శా. నీవీబంధము చక్కదిద్దు నెఱివేణిక్ లెస్సఁ గైసేయుఁ గ
న్మోవిం జిల్కుదరస్మితంబు జిగిచూపు ల్వాఱఁగాఁ జూచుచుం
గ్రేవ ల్గన్పడఁ జేయు నెచ్చెలియతోఁ గేల్కేల దట్టించి వా
చావైచిత్రిని ముచ్చటాడుసకి తక్ జారు ల్విలోకింపఁగక్. 193

తే. ఇటుల మదమెత్తి తమిచేత నేపురేఁగి, తిరుగు నవ్వీటఁ గల్గినధీరవిటుల
పొందునకు నాసపడి పోవసందులేక, కుందుచుండును విరహార్తిఁ జెంది యెపుడు.

వ. అంత. 195

మ. చిగురుం గత్తివజీరుమాఱుపఱుపం జెన్నొందు నొయ్యారపుక్
సొగసుం బ్రాయము గల్గువాఁ డొకఁడు మేల్సొన్నాగి ధూర్తాఖ్యచేఁ
దగఁ బెం పొందినవాఁడు శిల్పఘనశాస్త్రప్రక్రియ న్నేర్వఁగాఁ
జగుప న్నిల్చెను భద్రకారునకు నంతేవాసియై వేడుకన్.

క. వానికుశలత్వసంపద, వానిమనోహారిరూపవరవైభవముక్
వానిఘనబుద్ధిఁ జూచి య, హీనకరుణ నింట నిల్పి హితమలరారన్. 197

తే. కీర్తికై భద్రకారుఁ డాధూర్తులకుఁ ద, నింటనే యన్నవస్త్రాదు లిడుచుఁ గల్గు
పనులు నేర్పుచు నుండంగ భక్తిమీఱ, నలఘుశుశ్రూష సేయుచు నాతఁ డుండె.

* * * * *

* * * * *

* * * * *

* * * * *

* * * * *

వ. అయ్యవసరంబున. 204

ఉ. ఆదర మొప్ప నొక్క దివసాంతమునందు దుకాణముం బహి
ర్వేదిని భద్రకారుఁ డమరించుక ధూర్తునిఁ జూచి మిద్దెలో
బోదియమీఁదనున్న తుల పొందుగ వే కొనిరమ్మటంచు సం
మోదముతోడ నంపఁగ సముద్రగభీరుఁడు పోయి చూడఁగన్. 205

* * * * *

* * * * *

* * * * *

* * * * *

తే. అప్పు డాజాయ యేచాయ నధిపుమదికి
హితముగా బొందవలయు నో యింత యనుచు
హంస యడిగిన దహాస మలర మోము
వంచి హేమావతీసాధ్వి యంచ కనియె. 210

క. ఒకరొకరి బుద్ధి యెట్లో, యకటా తెలియంగ బ్రహ్మకైనను వశమా
కిఖరించక యిది నీవే, యకుటిలగతి నుడువు మనిన హంసం బనియెన్. 211

మ. విను హేమావతి భద్రకారుఁ డటకు న్వేగంబుగా వచ్చి శి
ష్యునిఁ బిల్వన్ భయ మంది వాఁడు జనితాస్తోకవ్యథం గుంప నా
తని భీతిల్లకు మంచుఁ జెప్పి తులసూత్రంబు ల్వాడిం ద్రెంచి వై
చి నిరాఘాటత నేగి వాకిలి సడల్చెన్ నాయకున్ దూఱుచున్. 212

వ. అట్లు వాకిలి దీసి భర్తతో మఱియు నిట్లనియె. 213

చ. తులఁ గొని తేను మంచిగుణధుర్యునిఁ బంపితి రేను మీరలుం
బిలిచినఁ జూడవత్తుఁ గద భీతిని దారము లన్ని దెంచి యీ
తలుపు గదించి సూత్రములు త్రాసునఁ గూర్చుచునున్న వాఁ డిసీ
పలువ మఱెంత నేర్పరని భర్తకుఁ జూపి దురుక్తు లాడినన్. 214

తే. ఎంతలే దింతెకద దీని కిట్టు లనకు
తానె పోయెను గాంత చేఁ దప్పిపోవ
నేమి సేయుందు మని ధూర్తు నితర మనక
డెందమున సందియ మొకింత చెంద కపుడు. 215

క. ఎప్పటివలె నుండె విభుం, డప్పగిదిన సూక్ష్మబుద్ధి నారయవలె నో
యొప్పులకుప్పా నీ కని, చెప్పఁగ హంసంబు ముదముఁ జెలువము దోఁపన్. 216

క. ఆ వేళ శిరఃకంపము, గావించి యయారె యని చొకాటం బగుకే
ళీవాసముఁ జేరెను హే, మావతి నృపమోహ మగ్నమానస యగుచున్. 217

మ. కనదృక్షాలయ మామహాబిలముఁనం గన్పట్టు భాస్వచ్ఛమం
తకవానర్ఘ్యమణిం దటిన్యధిపసత్రాజిత్తునిం జేర్చె నో
మును దాఁ గైకొని కాలకృష్ణుఁ డన సంభోజాప్తుఁ డన్పశ్చిమాం
బునిధిం జేరెఁ దదబ్జనాభరుచి నాఁ బొల్పొందెఁ గ్రొంజీఁకటుల్. 218

వ. అయ్యవసరంబున. 219

సీ. విటమనోధృతిశిలావిచ్ఛేదతాటంక తాటంకమణికాంతితతులు వెలుఁగఁ
బల్లవమానసపటుధైర్యహారక హారకళాస్తోమ మాఘుళింప
గమనహృద్దార్ఢ్యాబ్జగణశీతకంకణ కంకణాంగదములు ఘల్లు రనఁగ
జారాత్మధృషతాసమీరాహిసంతాన సంతానకుసుమవాసనలు వొలయ
తే. యువజనస్వాంతకాఠిన్యదవసమీర, బంధుఘనసారఘనసారగంధసార
సౌరభోదారకుంకుమస్థాసకంబు, దనర రాయంచకడకు నత్తరుణివచ్చె. 220

ఉ. వచ్చినఁ గాంచి హంసకులవల్లభుఁ డాతలిరాకుబోఁడిపై
లచ్చికి నిచ్చగించి యనులాపకలాపకళారసజ్ఞతన్
మెచ్చి నృపాలుపాలికిని మేకొనిపోయెద వేమొ పొమ్ము నా
ముచ్చట లాలకించి కడుముద్దులుగుల్కెడు ముద్దియా యనన్. 221

క. అనిపల్కు నంచవాచా, తనుమాధుర్యమున సొక్కి తత్కథయేమీ
వినియెద నన హేమావతి, కనురాగం బొప్ప రాజహంసం బనియెన్. 222

ఎనిమిదవరాత్రికథ.

మ. కలదుద్యద్ధ్వజశాటికాపటలజాగ్రద్వాతసంచారసం
చలదభ్రస్థలినిల్వనక్కతదవస్థం బాపఁ దద్భ్యామిరా
ట్కులమాళిన్ శరణంబు వేఁడుటకుఁ దోడ్తోవచ్చెనో యంబుదం
బులనన్ మత్తకరుల్సెలంగ నొకప్రోల్పున్నాగపుంజం బనన్. 223

. గోళ్లురిక్కలజోళ్లు వ్రేళ్లుమావిచిగుళ్లఁ జెల్లుఁ బుక్కిళ్లుల్లసిల్లు సుళ్లు
దూండ్లు బాహులు గిండ్లు చెండ్లుబోల్పాలిండ్లు కండ్లు మీల్సింగాణివిండ్లు బొమలు
జూపు మారునితూపుఁజూపు మోములయేపు బాపురే శశిరూపు మాపనోపుఁ
గప్పు పెన్నెఱికొప్పులొప్పు చీఁకటిచొప్పుఁ గప్పు నవ్వులు విప్పు కప్పురములు
. బొంగు బంగారురంగు లనం గడంగు, నంగలతల సెసంగు మెఱుంగు గుంపు
లనుచు నిజరూపవైభవం బఖిలజనము, లభినుతింపఁగ వెలయుచు రచటిసతులు. 224

. వెండియు నప్పురంబు సర్వమంగళాభ్యుదయనివాసంబై హిమమహీధరంబు పోలికిని సుధర్మాస్పదరూపరమ్యంబై, మేరుశిఖరిభాతిని బురుషోత్తమశోభితంబై శ్వేతద్వీపంబు కరణిఁ బుణ్యజనానందసమృద్ధిదంబై యలకాపురంబులీలను విబుధమనోరంజకరంబై యమరావతిపట్టణంబుచాడ్పున రాజహంసాభిశోభితంబై పద్మాకరంబువైఖరిఁ జతురాస్యవాణీప్రచురంబై సత్యలోకం బన నొప్పు నెప్పుడు. 225

. గొడియబిగములావు గొలుసులోపలియడ్డపట్రానుబోల్తలుపులు మగులుగోడ
గాయధాన్యంబుల కణఁజము ల్వియ్యంపుగిన్నెలు దినుసులు గలకొటార్లు

మిస్త్రిచిల్లరలు నశ్మేడుదుకాణముబచ్చు
కవణముల్ నాణెము గ్గలకట్ల సంచిగోతము

తే. తక్కెడి సమస్తవస్తువు గ్గనరునటుక,
గాడిజాలాది దివెగూండుగాబుతొట్టి, యుప్పు

సీ. జాజికాయలు రాస్న జాపత్రియు హ
లతిమధురంబు దుత్తూర కైలా శిలాజతులు
నన్న భేదియు వస యక్కలకఱ పచలసణాచఫ్యములు
పిప్పళ్లు కోష్టువు పిప్పలీ మూలంబు

తే. లీకము సదాపవేళ్లు ధాన్యాకములును
గటుకరోహిణి పటిక జంగాలపచ్చ
కర్పూరియుఁ గారవియు రేణుక మఱి
దాళకము మాంసనఖము సేపాళములును.

తే. క్షారపాషాణములు నభ్రకంబు తైదు,
కచ్చురములు మరాటిమొగ్గలు కుశేత్థ, కుసుమములు

సీ. గంటుభారంగియుఁ గంకుష్టమును సొంటి
విషకంటకాలామ్లవేతసంబును నీరు చించలంబును
జీరకంబును నల్లజీలకఱ్ఱ పుష్కరమూలంబు
ఫేనంబు ధాతకీసూనంబు సాసువు లుప్పులును

తే. గాకమాచియు స్థౌణేయకంబు చిత్ర,
శైల సౌవీర రసముఖాంజనములు

వ. మఱియును.

సీ. వింతగాఁ బుంజీభవించి నానాధాన్యములరాసు
సకలరత్నాకరస్థలముతై యేకీభవించి విస్మయ మిచ్చు
నఖిల దేశంబుల నమరు నాణెములపుంజీభవించిన చిత్ర
జీనిచీనాంబరానూనబృందంబుల మండిషించిన

తే. సర్వరసవర్గములు టంకసాల ప్రయుఁ,
నాల్గుదిక్కులపేటల

క. వానికి వసుమతి యనఁగా, మానిసి
నానవసుమపూజిత మగు,చీనీఁఁము దా. యన

ఉ. ఆబిడ మోము గోముగని యాబిడ
గాబిడ కప్పుగొప్పు సొగ సాబిడ సూరెలు నొప్పు

గ్గాబిడ గబ్బిగుబ్బసిరు లాబిడ లేయనడైనకౌను సోం
పాబిడ యారుతీరు చెలియా వచియింపఁ దరంబె యేరికిన్. 233

క. అలరుం బ్రాయపుఁజెన్నెల, కలిమిన్ రంజిల్ల మెఱుఁగుకరుగునఁ బోయన్
విలసిల్లు నటనపుత్త్రిక, పొలుపున నవ్వీటిలోనఁ బొలఁతుక మెఱయున్. 234

చ. పొలఁతుకవేణి కృష్ణతను బూనినయంతనె మోము సూడుచేఁ
దలకి విధుస్థితిం దనరెఁ దాళక చన్నులు నచ్యుతాకృతిం
బొలిచె సహింపలేక నడుమున్ హరిరూపు వహించె నిట్టివా
ర్తలకు మధుద్విషత్వమును దాల్చెను జక్కెరలొల్కు మోవియున్. 235

సీ. కులగోత్రములవారి నిలిపి కట్టెలు నీళ్లు మోయించుచుండెడు ములుచఁదనము
తనుగన్నవారలఁ దన్ని త్రొక్కుక నిల్చి చెలఁగి పంకావాప్తి చేర్చు సూడు
వినుతకళాఢ్యుఁడై ద్విజరాజు ననిశంబు దోషాకరుని జేయు దూషణంబు
ఘనరసస్థితిఁ జెంది తనరు మానససీమ బహుభంగములఁ గూర్చి ప్రబలు నగడు
తే. బ్రహ్మ వారించికొనియె నప్పద్మనేత్ర, కలరు కుచశైలములను హస్తాంబుజములు
నవ్యముఖచంద్రబింబంబు నాభిసరసి, మెఱయఁ గౌశల్యశక్తి నిర్మించిమించి. 236

క. అంబుజముల బింకంబులఁ, గంబుల నగు నయనయుగము గళముఁ గుచంబు
ల్బింబులఁ గ్రొంబగడంబుల, డంబుల నిరసించు నప్పడంతిబెడంగుల్. 237

క. డాలా మెఱుఁగులు గ్రొంబగ, డాలా నెత్తావి మోవిడంబులు కోదం
డాలా కనుబొమ లతనుని, డాలా వాల్చూపు లన మిటారి రహించున్. 238

ఉ. గుబ్బలనీటు మోముపస కుంతలబృందమునిగ్గుఁ గౌనులో
జబ్బుదనంబు గన్నుఁగవచందముఁ జెక్కులతేటమోవినున్
గబ్బిచకచ్చకల్ రదనకాంతి కటిస్థలియుబ్బు గంధరం
బుబ్బుర మారుతీరు దరహాసము హాసము డంబు చూడఁగన్. 239

తే. దానిసొగ సొత్తులో మెచ్చి తలఁ గదల్చి, కేంమీసంబుపై ముద్దుకేలు వైచి
యడరి నిట్టూర్పువుచ్చి యయ్యారె యనని, మానవుఁడు లేఁడు ధారణిలోనఁ జూన.

క. అటువంటిరూపరేఖా, పటిమం దనరారియుండుభామిని రతులన్
ఘటియింపక పరతరుణీ, విటుఁడై ఘనచిత్తుఁ డెపుడు వెలయుం జెలియా. 241

తే. అటువలె నిజాధినాయకుఁ డన్యమృగదృ
గానుకూల్యాగ్రచిత్తుఁడై యహరహంబుఁ
దిరుగఁ దనమీఁద పసలేనితెఱఁగుఁ జూచి
వసుమతియుఁ గాంచె జారాంకవాహనంబు. 242

క. పతి నడచునట్లు నడచెడు, సతియ పతివ్రత యటండ్రు సజ్జను లనుచుం
బతి పరదారలఁ గూడిన, సతి జారులఁ గూడఁ దొడఁగె సతతము వేడ్కన్. 243

తే. ఇటుల నావైశ్యదంపతు లేపురేఁగి, మనసు లెచ్చోటఁ గల్గిన మరులు కొల్పి
నెరిమరునితూపు తమచూపు నిర్గమంబు, వెట్టి మరుచివ్వకేగుదు రెట్టులైన. 244

క. ఈతీరు కొంతకాలము, నాతియుఁ దానును బరేచ్ఛ నడచుచు నొకనాఁ
డాతతమదనశరాహత, చేతఃకంజాతుఁడై నిశీథిని వేడ్కన్. 245

క. అత్తింటికోడలికిఁ గా, హత్తుక నతఁ డుండె నొకయువాగ్రణికొఱకై
యత్తన్వి యటకె పోయినఁ, జిత్తజుఁ డెసకొల్పె వారిచిత్తము లలరన్. 246

తే. తాను గోరినకన్య యీతరుణి యనుచుఁ, జేరె నాసక్తిచే ధనచిత్తుఁ డప్పు
డాయువాగ్రేసరుం డీతఁ డౌ నటంచుఁ, గదిసె వసుమతి యత్యంతకాంక్షతోడ.

వ. అయ్యవసరంబున. 248

* * * * *

క. కలయికల నాఱజంబులఁ, గులసతిఁగా నతఁ డెఱింగెఁ గోమలి మగఁ డీ
యలఘుఁ డని తెలిసె నపు డెటు, వలె నచ్చెలి బొంకవలయువనితా చెపుమా. 250

తే. అనిన హేమావతీభామహంసదిక్కు, చూచి యది యెటుబొంకెనో చోద్య మహహ
తెలియఁగాఁ జాల నిదినీవె తేటపడఁగ, దెలుపు మనిపల్క రాయంచ తెఱవ కనియె.

క. ఆవేళ నాయకుఁడు కో, పావేశహృదంబుజాతుఁడై యీనిశిలో
నీవిటకు నొంటి నేటికిఁ, గా వచ్చితి వనుచుఁ గినియఁ గామిని యనియెన్. 252

తే. మగఁడ నామీఁద నీకింతమమత లేని
తెఱఁగుఁ గన్గొని కాళికాదేవి కేను
బడుచుఁదనమున మ్రొక్కి నాపతిని రతికిఁ
గూర్పు నీసేవ సేయింతుఁ గోర్కి మీఱ. 253

క. అని వేఁడుకొనిన యప్పుడె, ఘనకరుణామృతకటాక్షగరిమను గాళీ
జనని ననుఁ జూచి పో పతి, నెనసెద వనునింతలోన నిట నెఱిఁగితి నిన్. 254

ఉ. వింతలు కాళికాజననివిశ్రుతసత్యములంచుఁ బల్కఁగా
నంతకుమున్నె యచ్చెలియకై చనుదెంచిన జారుఁ డొక్కరుం

జాంతరసీమ నుండి యిది యహా నిజ మంచు వచింప వర్తకం
డెంతయు విస్మయాకులితహృత్పుటుఁడై నిజభార్య నున్నతిన్. 255

తే. స్తుతులఁ గరఁగించి సాష్టాంగనతు లొనర్చి, గ్రుచ్చి కౌఁగిటఁ జేర్చి నీకోర్కె లలర
జేసెద నటంచు బాసలు చేసి సతిని, దొడరి ధనచిత్తుఁ డింటికిఁ దోడితెచ్చె. 256

క. అది మొదలుగఁ బరభామలఁ, గదియక ధనచిత్తుఁ డెపుడు కాంతామణికిన్
ముద మలర వశ్యుఁడై తగఁ, బొదివెను నీ కట్టినేర్పు పొసఁగినఁ బొమ్మా. 257

క. అనవిని నాసికఁ దర్జని, యునిచి కడుశిరంబు ద్రిప్పి యోహో చిత్రం
బని తెల్లవారుచుండుటఁ, గని హేమావతి వియోగకలనం జనియెన్. 258

వ. అని ప్రత్యుత్పన్నమతి చెప్పిన విని సంతోషించి నలుం డాతరువాతివృత్తాంతంబు
జెప్పు మని ప్రార్థించిన. 259

మ. స్మరవాత్సల్యవిశేషరక్షితపనీమాతంగమాతంగసం
హరయోషిన్నుత పాదపంకరుహశోభాభంగభాభంగభా
స్వరసర్వామరమానిచిత్తజలరుట్సారంగసారంగరా
ణ్ణిరవద్యస్తుతిజాతముత్ఫలకపన్నీలాంగనీలాంగదా. 260

క. సవనావన జగదవనా, పవనాశ విషాగ్నిహరణ దారుణ భువనా
భువనాధిపనుత సవనా, సవనాభ్రద్యుతిజితార్కజాసరసవనా. 261

పృథ్వీవృత్తము. కులాచలకులాచలావలయకూటఘోణీఫణిట్
తలాతలతలాతలాది జగదభ్రసిద్ధార్థ్యహృ
త్కళాధరకళాధర ప్రబలకార్ముకారోపకృ
త్కళాధరయిళాధర ప్రతిమధైర్యచర్యాకరా. 262

గద్యము. ఇది శ్రీమత్కౌండిన్యసగోత్రపవిత్రాయ్యలరాజాన్వయసుధావార్థిపూర్ణిమా
చంద్ర నిస్సహాయకవిత్వనిర్మాణచాతుర్య నిస్తంద్ర శ్రీరామనామపారాయణనారా
యణామాత్యప్రణీతం బైనహంసవింశతి యను మహాప్రబంధంబునందు ద్వితీయా
శ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

హంసవింశతి.

తృతీయాశ్వాసము.

శ్రీ జానకీక్షణోత్పల
రాజా రాజాధిరాజ రాజన్నిజసే
వాజాతహర్షమునిజన
రాజలరుహచండధామ దశరథరామా. 1

వ. అవధరింపుము ప్రత్యుత్పన్నమతి నలరాజన్యున కిట్లనియె నట్లు ప్రభాతసమయం బుగా వచ్చినం గనుంగొని. 2

మ. చని పూఁజప్పర మొప్పుచుండెడు మణీసౌధంబులోఁ గెంపుటా
మొనముక్కుల్గలపచ్చటాచిలుకతో ళ్ళొప్పొందు బంగారపుం
బని రంగారెడుతూఁగుటుయ్యెలపయిన్ బాగొప్ప మేన్సేర్చి యా
వనజాతాక్షి దినాంతవేళ మనుజస్వామిస్పృహాధీన యై. 3

చ. మిడిగలవజ్రపున్ రవల మిన్కులకమ్మలు జాతికెంపుటా
కడియములున్ సుపాణులచొకాటపుహారములున్ మృగీమదం
బడరెడుపట్టుచీరసొగసౌ ననఁ దాల్చి నృపాలుకేళికిన్
నడిచె వధూలలామ తమినాటినచిత్తము తత్తరింపఁగన్. 4

క. ఆయెడ హంసకులాగ్రణి, యాయోషామణిని గాంచి యనుపమవచన
శ్రీ యలరఁగ నొకచిత్రో, పాయపుఁగథ విను మటంచుఁ బలికి వచించెన్. 5

తొమ్మిదవరాత్రికథ.

ఉ. సాలము మిన్నునంటి ఘనసంపదఁ గాంచె నగడ్త యూర్వ్యచేఁ
దాళ కనంతభోగములు తద్దయుఁ బద్దునఁ దాను జెందఁ సౌ
మేలనఁ గోట యున్నతియు మిక్కిలి ఖేయము లోఁతు గల్గి శో
భాలలితం బనంగ నొకపట్టణ మొప్పు నితంబినీమణీ.

క. ఆనీటిలోన రంగా, జీవకులాంభోధి పూర్ణశీతమయూఖుం
డై వెలసి చిత్రఘనుఁ డనఁ, గా వార్తకు నెక్కి యతఁడు కాఁపుర ముండున్.

తే. హరితహారిద్రకృష్ణరక్తావదాత, శబలపాటలధూమలశ్యామకపిశ
వర్ణములఁ గూర్చి చిప్పలవాగె లునిచి, చిత్తరువు వ్రాయుఁగుళ్ళలోఁ జిత్రఘనుఁడు.

క. సురవిద్యాధరకిన్నర, గరుడోరగసిద్ధసాధ్యగంధర్వహరి
ద్వరయక్షాసురనలినజ, హరిహరమూర్త్తి వరుల నతఁడు లిఖించున్. 9

సీ. హరికరిమృగఖడ్గకిరితరక్షుద్వీప సైరిభగోకర్ణశరభచమర
గంధర్వరోహిషగవయభల్లుకరామ శశజంబుకోష్ట్రాశ్వశల్యకోక
వామీఖరోరణశ్వానోతుకపిబభ్రు సరటోర్ణ్యలూతాఖుసర్వమకరి
శతపదిబస్తమత్స్యడులీకుళీరాళి గాధేయరక్తపాకమఠనక్ర

తే. గోమహిషజలశుశుక్తిచక్రోడములను, సింగిలీకాలురయుమింద చెలిదిపురువు
కొక్కువెంట్రువనలికిరి కోర్ణ లాది, గాఁగలుగు జంతువులఁ జిత్రఘనుఁడు దీర్చు.

తే. గరిమిడిబ్బంది చోఱపందిగాఁడు మంద
గరడ బెగ్గోలుచేచు గగ్గరముర్లాళ్ల
రాచిపెంకులజెట్టి పున్నారిపక్కి
పేచిచెక్కలచేరనుపేళ్లఁ గలుగు.

సీసమాలిక. గరుడుండు సంపాతి గండభేరుండంబు చీకురా యాడేలు చెవులపంత
వాక్షెము భైరిజాపశము సాళ్వము డేగ గూడ బా తుల్లంగి కుందటీల
పాలనారాయణపక్షి పాముల మ్రింగు డంచవేష్టము గ్రద్ద క్రౌంచ మాబ
లగు లోదె గొరకు తెల్లనిపంతబలసట్టె గూబ శంబరకాకి గుబిలిగాఁడు
నామాలకేతఁడు నల్లాస కప్పెర కాకి యంబటిదారిగాఁడు మూఁగ
చిందర లకుముకి చిఱుత తీతువకోడి కారుకో డేకులనారిగాఁడు
మునుఁగుకోడియు డాలముట్టెకోడియు బోద పొన్నంగి కకశేటి బొల్లికోడి
గొంగడి గోక్కెర కక్కెర గొరవంక పూరేలు కనుపెంటి నీరుకాకి
వెలిచె లావుకసిట్ట చిలుక జీనువసాఁజు పెడిసకేర్జము డబ్బుబెలవ నెమిలి
జిట్టున మునుగపూజిట్టువ గిజిగాఁడు వల్లడ పొడిపిట్ట వంగపండు
బరతము కోకిల పసిరికె తంగేడు గొరవంక జక్కవ చెఱువుకోడి
పట్టుజీనువు కొంగ పాపేరు పిచ్చుక..పోలిక పిక్కిలి మాలమ్రుచ్చు
చిలుక చకోరంబు జబ్బిటాయ జటాయు కొండపిచ్చుక వానకోకిలయును

మ్రానుపొక్కటిగాఁడు మాలకాకి బెనాసి పాపెర గోరవంక పంది కైర
గబ్బిలంబును జాతకము కంకచిటిచెవ్వ పానుపెంటి మేట్రింత భూతపోతు
గున్నంగి కనకాక్షి గుడిసె బయ్యకపుల్ల సీతువ బెగ్గురు జిక్కుతురక
ఆ. పికిలిసేల చెమిలి పెనుగువ్వ బకదారి
పావురాయి సివదు పలువరింత
చదులుఁగోడి గువ్వ వదరుతోఁకలవేడి
యాది యైనపక్షు లతఁడు దీర్చు. 13

వ. అదియునుంగాక. 14

ఉ. వానిమనోహరాంగవిభవంబును వానిముఖేందుకాంతియుఁ
వానిపటూక్తివిస్ఫురణ వానివిలోచనవైఖర్యసంపదల్
వానియురస్స్థలోన్నతియు వానిభుజప్రతిభావిశేషముల్
మానిని యేమి చెప్ప నసమానములౌను తదీయవైఖరుల్. 15

క. ఆతనిగృహమున విద్యా, చాతురి కలరారి నృపు లొసంగ రహించున్
జాతిహయవస్త్రభూషణ, మాతంగద్రవ్యమణిసమాజము లెపుడున్. 16

క. పౌరుషముఁ దారతమ్యముఁ, గారుణ్యము దానధర్మగరిమయుఁ గలవి
ద్యారసికత్వము వినయము, గారవమును గలిగి చిత్రఘనుఁ డట్లలరున్. 17

క. ఆచిత్రఘనున కల వల, రాచవజీరునిజిరాగుణానకు నెనయై
సూచింపఁ దగినసొవసుది, వాచాలి యనంగ నొక్కవనిత చెలంగున్. 18

ఉ. ఆకమలాక్షి చంచలదృగంచలసీమల బెళ్కుతళ్కులా
యాకలకంఠిపల్కు లలరార సుధారస మొల్కుకుల్కులా
యాకనకాంగియంగరుచిహాటకకోటులఁ జల్కుబెళ్కులా
హా కుటిలాలకా సరసిజాసనుఁడై నను సేరఁ డెంచఁగన్. 19

క. హరు లాపల్కులు తుమ్మెద, గరు లాకచరుచులు నడలు కరులా కదళీ
తరు లాతొడ లిందునిబి, త్తరులా గోళ్లించఁ బౌధితరు లాసరసుల్. 20

సీ. మాటలా యమృతంపుతేటలా కపురాల మూటలా యని జారకోటులెన్నఁ
గన్నులా తెలిదమ్మిచెన్నులా మగతేఁటియన్నులా యని పల్లవాళులెన్నఁ
జేతులా సుమలతాజాతులా కిసలయఖ్యాతులా యని యుపకాంతులెన్న
గుబ్బలా యపరంజిలిబ్బులా రుచిమించు దిబ్బలా యని పాంథధీరులెన్న
తే. గోరులా రిక్కసౌరులా కులుకుతళుకు
నవ్వులా జాజిపోవులా నాఁటునీటు
చూపులా వాఁడితూపులా సొలపు దెలుపు
ననుచు విటు లెన్నఁదగు నింతి యతనుదంతి. 21

ములు శ్రీవైష్ణవులుఁ గులశేఖరులుఁ త్రైవర్ణికులు యతిరాజవింశతి
యుత్తరదినచర్య క్షమాషోడశము శఠగోపస్తవము శ్రీగుణరత్నకోశమునిసన్. 43
మాల యష్టశ్లోకి చరమశ్లోకి యాళవందారుస్తోత్రముఁ దిరువాయిమొ.
త్రద్వయచరమశ్లోకంబులు మొదలయిన ద్రావిళషాఠప్రబంధములు 44
పూర్వకంబుగాఁ బ్రసంగింప స్థల పరస్థలంబులనుండి చూడవచ్చిన బ్రహ్మక్షత్ర
యవైశ్య శూద్రులునుఁ గోమటి కమ్మ వెలమ వేకరి పట్ర గొల్ల బలిజ కుమ్మర
వలగండ బెస్తల చిప్పె కమ్మరి వడ్రంగి కాశె కంచర యగసాల వడసాలె సాలెన
సాతని కటిక భట్టు జెట్టి జాండ్ర తొగట గాండ్లవారును జిత్రకార వంది మాగ
ధ వైతాళిక జైన ఘూర్జర గౌడమిశ్రులును భేరి భళియ ఘటికి సృగాలక చత్ర
జాతులును బోయ యెఱుకు చెందు యేనాది జలగరి వానివన్నె గట్టి రంబళి
యీడిగె మేదర వీరముష్టి మాష్టి యొడ్డె యుప్పరులును నసిధావక మైలారి తురక
పింజారి విప్రవినోదులును జాలికర్త దొమ్మరి డొమిణి బొమ్మలాటవారును
నింద్రజాలిక మహేంద్రజాలిక హస్తలాఘవసూత్రనాటకక్షౌరకరజకులును బోగ
మువారును దెరనాటకపుజంగాలును జంగాలు బిద్దెమువాండ్రు తెల్లకోకబత్తులు
సివసత్తులు మత్తులు పలునాటివీరులు పరిహాసకులు సుద్దులకుమాళ్లు కొమ్మూరిదాసళ్లు
తవిరుదాసళ్లు కోణంగులు సేవపరులు పరసలు పడిగెవారు కంచికావళ్లవారు
పరంగు లింగిలీసులు పరాసులు వళందలు సన్యాసు లేకదండ త్రిదండు లేకాం
గులు వానప్రస్థులు యోగు లవధూతలు పరమహంసలు బైరాగులు జటాధారులు
దిగంబరులు గోముఖులు నియమస్థు లూర్ధ్వబాహులును గోరడజోగులు కాటి
పాపలు మందసిచ్చులు పిచ్చుగుంట్లు చర్మకర్ములు చండాలమాతంగులు తల
క్రిందు జోగులు రామగోవిందులు మొదలగువారును బురోభాగంబున నేల
యీనినచందంబున వెల్లివిరిసిన చాడ్పున నుసుళ్లవిధంబున మిడుతగమిలాగున
జేడిసెకదుపుభంగిని యాకుఁ జిలుకలమొత్తంబువంతునఁ జెరయీగలపగిదిని
స్వాతిబకంబుల వీఁకను గంగాతరంగంబులకైవడి జలబుద్బుదంబులవైఖరి వర్షధా
రలపోల్కిని రామరావణబాణపరంపరలరీతినిఁ బుంఖానుపుంఖంబులుఁ దండో
పతండంబులు లక్షోపలక్షలు శాఖోపశాఖలుఁ గోటానకోటులు సంఖ్యాతిసంఖ్య
లుగా నడుచు సమయంబున. 29

క. నెఱిఁగంట మాళ్లిడుదు ని,ద్దఱు మంచి కుమాళ్లుగలుగ దయచేసినయో
పెరుమాళ్లని యావాచా, లిరుమాళ్ల నొసంగి మ్రొక్కి యేగుచు నుండన్. 30

క. ఆయెడ వర దత్తుం డను, కాయజరేఖాసమాన కలితాకారుం
డా యింతి యొసఁ చక్కటిఁ, బాయక నిలుచుండి దానిపై మోహమునన్. 31

మ్రానుపొఁకటలాడి వగకారితనంబులుసూపి సన్నలిం
గబ్బిలంబు సల్పి చేరికల నుల్లము రంజిలఁజేసి తమ్మలం
గున్నంగి నిచ్చి మెచ్చి భుజమందుఁ గరంబిడి నవ్వుచేష్టఁ గే
ఆ. పికిలిదేమిరేఁచి గుబ్బలు భళీయని నల్చిరతైకచిత్తుఁడై. 32

ఆవాచాలిని సంకే, తావాసమ్మునకు రమ్మటని ప్రార్థింపం
గావలచి మనసుమెత్తని, దైవానిమనోభిలాష లమరం దీర్చెన్. 33

* * * * *

చ. చవిఁగొని జారవీరవరసంగమ సంగ్రహణక్రియా మహో
త్సవ పరిశుద్ధబద్ధఘన తద్ధితబుద్ధిని సంచరింప న
య్యువిదకు నొక్కపుత్త్రుఁడు సముద్భవమొందె మఱింతనైనఁ బ
ల్లవసురతం బసహ్యతఁ దలంపక యెప్పటియట్ల సల్పఁగన్. 35
ఉ. సొంపుల నింపుచిత్తరువుఁ జూడఁగ వచ్చితిమంచు వేడ్కమో
హంపువయస్సు దిచ్చటికి నై పఱతేఱె నటంచు మీఁదె యా
సంపదలుల్లసిల్లు ఘనసద్మమటంచును దానికోసమై
గుంపులు గూడి వీటివిటకోటులు వత్తురు బోఁటియింటికిన్. 36
క. ఈలాగు జారకోటికి, మేలౌ నభిమతముఁ దీర్చి మెలఁగుచు నుండే
కాలమున నొక్కనాఁ డొక, జాలుఁడను విటుని బిల్చి సంధ్యావేళన్. 37
తే. పురమువెల్వడి కాళికాపుణ్యభవన, సీమ సంకేత మటకీవు చేరు మనుచుఁ
జెప్పి వాచాలి పతిలేనిచొప్పుఁ జూచి, పుత్త్రు నిద్దురఁబుచ్చి తాఁ బోయె నటకు.
తే. పోయి యాకాళికోవెలపొంత నిలిచి, కటికిమబ్బున నలుదెస ల్గలయఁ జూచి
జాలుఁ డాచాయ లేకున్న సంశయించి, మనసుదెలియంగ డాఁగెనో యని తలంచి.
ఉ. చీమచిటుక్కుమన్న వినుఁ జిమ్మట బుఱ్ఱననేగునంతలోఁ
నేముదమంది చూచుసరణిం బశుపక్షిమృగాదిజంతువుల్
వేమఱుఁ బోవుచప్పుడులు విస్మయమందఁగ నాలకించు నా
హా మఱిరాకతక్కెనె యటంచుఁ దలంచు వియోగవేదనన్, 40
క. ఏరా తాళఁగలేరా, రారా నన్నేచనేల రారా రాపుల్
మేరా మోహనరూపశ, రీరా యటుడాఁగి పల్కరింపవదేరా. 41
మ. అని వాచాలి ప్రియంపుఁబల్లవునిడాయం బిల్వఁగా మ్రోయుఁ వా
గ్ధ్వను లాలించి నిజాంగసాగళరవవ్రాతం బిదౌ నిశ్చయం
బనుచుం దద్విభుఁ డప్పు డొక్కపనికై యాదారిగాఁ బోవుచుం
గని యిట్లేటికిఁ జీరెదీ వనుచుఁ బల్కెం గాంత తానంత . 42

క. ఎటువలె బొంకఁగవలెనో, కుటిలాలక నీవు తేఁకిసొమ్మని యనఁగా
నిటునటుఁ జూచిది తేఁయదు, పటుమూర్తిని నీవె తెలుపు పత్రిప యనినన్. 43

క. ఆమానసౌక మప్పుడు, హేమావతి కనియెఁ దను నిజేశుండడుగన్
భామిని ధైర్యము వదలక, తా మగనికి ననియె వేడ్క దళుకొత్తంగన్. 44

ఉ. అయ్యాలు సంచెవేళఁ జని యాడఁగ నింటికిరాక తక్కితే
నియ్యెడ నీదువెంటఁ జరియించుచు వచ్చెనొ యంచు భీతిచే
నుయ్యాలలూగు ప్రాణముల నోర్వక చీరెద వీటఁజూచితే
నెయ్యెడలేఁడు చెల్లనిఁక నేమియొనర్తు మనోహరాధిపా. 45

క. అనివాపోవుచు నలిప, ల్కినవిని యాచిత్రఘనుఁడు కినుకెడలి దిగుల్
గొని మనసు వకావకలై, చనఁ జెడితినెచటఁ గెనంచు సతితో ననుచున్. 46

తే. నగరమునకేగి యిద్దఱు నాల్గువీథు, లరయుచుండంగ వాచాలి యంతలోన
భవనమునకేగి చనుదెంచి భర్తతోడ, వేడ్క లిగురొత్తఁ జెప్పెను వింతగాఁగ. 47

క. నే నింటికేగిచూడఁగఁ, దా నిద్రాసక్తిఁ బూని తనయుం డున్నాఁ
డో నవమదనా రమ్మని, మానిని దోడ్తెచ్చె మగని మందిరమునకున్. 48

తే. అట్లుతోడ్తెచ్చి నిద్రించు నన్నుఁగుసుతుని, లేపి ముద్దాడుకొనుచుఁ దొల్లింటియట్ల
చిత్రఘనుఁడును వాచాలి చిత్తమలర, నిందుమోదంబున సుఖాననుండి రపుడు. 49

క. ఆరీతి నేర్పుగలిగిన, భూరమణునిఁ జేరుమనుచుఁ బులుఁగులదొర తన్
జీరఁగ హేమావతి విని, యౌరా చెలియాగడం బటంచు గణించెన్. 50

క. ఈరీతి కథను జొక్క ప, యోరుహముఖి మెచ్చ నప్పు డుత్ఫుల్లత్పం
కేరుహ గంధానిల మసు, దేరఁగఁ దెలవారవచ్చె దృఢమని యంతన్. 51

సీ. పట్టెమంచము మెత్త పయిఁదలగడబిల్ల లరుధూపముదివ్వె లడపముచిటి
చాపజాబిల్లికె సానపువ్వులచెండ్లు తబుకు దంతపుగద్దె తావి కుడుక
గొడుగుపావలు గంధ పడిపెట్టె గంధపుగిన్నె సున్నపుకాయ గిండి సురటి
తంబుర నిల్వుటద్దము తమ్మపడిగము వీణకస్తురి రుద్రవీణ పునుఁగు

తే. కరవటంబాకు సంబళి కప్పురంపుఁ, గ్రోలిబాగాలు బకదారి గూండ్లుఁదనరు
లోవతీనెలు చిత్తర్వుగీవిఁ దనరు, కేళినిలయంబుఁ జేరె నక్కీరవాణి. 52

క. చేరి దినాంతంబైనవ, నేరుహశరకుసుమచాపనిర్ముక్తశరా
సార మొకయింతసైఁపక, భూరమణీరమణుఁ జేరఁ బోయెదు బుద్ధిన్. 53

సీ. జలదావళిరహించు చంచలాలతలన వేణిఁ గైతకదళశ్రేణి మెఱయ
దినవిభాంకురముమైత్రిని దమ్మిఁజేరె నాఁ గాశ్మీరరేఖ వక్త్రమునఁ దనర
జయశంఖమునకు ముత్తియపుఁజిల్లులు వ్రేసె మరుఁడు నాగళమున సరులుదూఁగఁ

బువ్వగుత్తులఁ గప్పుపుప్పొడి యన గందవడిపూఁత గుబ్బలఁ బరిమళింప
తే. రమ్యమేఖలఘుళఘుళల్ రత్నహేమ,కలితనూపురఝుళఝుళల్ చలువవలువ
ఫెళఫెళల్ గిల్కుమట్టెల గిలగిలల్ ర,హించ రాయంచకడ సిల్చెఁ జంచలాక్షి. 54

తే. నిలిచి హేమావతీనామజలరుహాక్షి, హంసకులపట్టభద్ర నేఁడైన మాన
వేంద్రుకడ కేగుమని సెల విమ్మటన్న, శిరము గదిలించి రాయంచ చెలియ కనియె.

శా. అక్కా రత్నపుబొళ్లసొమ్ము లివి లెస్సా యెక్ దుకూలంబహో
చొక్కంబై తగె బుక్కపూఁతసుమముల్ సొంపారె సేబాసు నా
దిక్కుం జూడు శిరోవిధూననము సంధిల్లక్ వచోమాధురిం
జొక్కం జెప్పెద నొక్కగాథ విని మెచ్చుల్ మెచ్చి పొమ్మంతటన్. 56

క. అనుచున్న హంసపలుకులు, వినుచున్ నళినాక్షి పలుకు వినియెదనని తన్
గనుచున్నఁ దేనె ధారలు, పెనుచున్ నవభణితి నవుడు బిసభోక్త యనెన్. 57

పదియవరాత్రికథ.

క. వినుము సుధానిధి యనుపే, రునఁ గృష్ణాతీరమందు రుచిరోన్నతకాం
చనగోపురాధరీకృత, ఘనగోపురమైనపురము గలదొకటి సతీ. 58

సీ. సౌధఖేల ద్వధూ జనదత్త ఖనదీబిసాహార తుందిలహంసచయము
హితపయస్యాసమర్పితకల్పతరుసుమ స్రగ్వృత్తసౌధయోషాజనంబు
సాలశృంగగశారికాళీపునఃపునః పఠిత నిర్జర సతీభాషణంబు
జనకార్పితోగ్రా ప్తవనభూజఫలవృద్ధభర్మగోపురశుకీపైకగణము
తే. మందిరవిటంకకలరవామందకలక, లారవప్రతిరావకార్యమరనాథ
కేళికాగారమణికుడ్యావాళికంబు, దనరువస్తుసమృద్ధంబు తత్పురంబు. 59

వ. వెండియు నప్పురంబు విబుధరాజమనోరంజకంబై సుధర్మాస్థానంబువై ఖరి బురు షోత్తమాధిష్ఠానంబై మెఱుపుపోఁకిని రాజశేఖరకుమారాధీనంబై యమర సైన్యంబు తేవను జనసమృద్ధంబై యలకాపురంబుచాడ్పున నొప్పుచుండు. 60

క. కరితురగరథభటోర్వీ, సురభూవరవైశ్యశూద్రశుభసౌధాళీ
పరణజలఖేయతరుణీ, పురుషోపవనాదిగరిమఁ బుర మది వెలయున్. 61

ఉ. భూతియుఁ గావిబొట్టు మెయిఁబూనినమూఁల్కలు నుక్కుకల్కముల్
చేతఁ గడెంబుఁదాయెతులఁ జేర్చినమందులు మంత్రతంత్రకో
పేతపునాగబెత్తమరఁబెట్టెలు నొప్పఁగ రౌద్రకర్ముఁడన్
భూతచిత్సకుండొకఁడు పొల్పుగ నచ్చటనుండు మానినీ. 62

సీ. పైగాలిసోకినఁ బాఱుఁ బిశాచకతండంబు లెల్లను దల్లడిల్లి
పొల్లఁకువఁ దన్నుఁగొన్నఁ బోవుదయ్యంబుల విసరము ల్భీతిచే విస్తరిల్లి

పేరు విన్నప్పుడే దూరమై చనుభూతచయములు దిగులున సరభసిల్లి
తొడరి నిల్చినయంతఁ దొలఁగు దుష్టగ్రహప్రచయముల్ భయమునఁ బరిఢవిల్లి
తే. యఱుకు నాశాద్రకర్మనికరము సోఁకఁ, బ్రేతభేతాళమోహినీ పిశితభోక్తృ
కామినీ శాకినీ ఢాకినీ మదాంధ, భయకరబ్రహ్మరాక్షసు ల్పల్లటిల్లి. 63

క. క్రూరగ్రహ చోరగ్రహ, చారగ్రహ కూర్మశాక చండిగ్రహ శా
పేరి గ్రహాంతరగ్రహ, వారిగ్రహములును బోవువానిఁ దలంపన్. 64

క. వెలగల రావుల మఱ్ఱుల, వెలుగులఁ బాడిండ్ల శూన్యవిపినస్థలులం
గలుఁగుల నిలువక తొలఁగును, మలయకభూతములు వానిమంత్రోద్ధతికిన్. 65

క. ఈలాగు మంత్రమారుత, తూలతృణీకృత సమస్తదుష్టగ్రహుఁడై
యాలోకాలోకాంచిత, భూలోకఖ్యాతి నతఁడు పొలుపొందు సఖీ. 66

తే. వానిప్రియురాలు విరివాలుఁ బూనజాలు
ఓఁడు తమినేలు జవరాలు రేఖఁబోలు
మేలుగల జాళువాడాలుఁ గ్రాలు ముద్దు
రాలు ఘనురాలుపేరు నవ్వాలుఁగంటి. 67

క. కుందనపుబొమ్మ తేనియ, చిందెడుక్రొవ్విరులకొమ్మ శృంగారము చె
ల్వొందెడుగుమ్మ శుభాకృతిఁ, గందర్పునికమ్మ దానికథ విని పొమ్మా. 68

తే. వాలుమీలఁబోలు వామాక్షిచూపులు, సోము సాముగోము భామమోము
మించు మించు సంచు నెంచుమై దులకించు, మిన్ను చెన్నుఁ దన్ను సన్ననడుము.

మ. భళిరా ముద్దుమొగంబు తేటలవురా పాలిండ్లసొంపద్దిరా
బెళుకుంగన్నులసోయగంబు కటిబల్పింకంబు సేబాసురా
కులుకుం జెక్కులనిక్కు మిక్కుటపుఁడెక్కు ల్బల్చొకాటంబురా
తలరా దీనికి సాటిలేదని విటుల్ తక్ మెచ్చ బోఁటొప్పగున్. 70

చ. ఘనకనకంపుసొంపుగలకాయము కాయజుతూఁపు రూపులక్
జెనకినచూపు కజ్జలవిశేషముతోషముఁ జిల్కుపల్కులుం
దనరునపీనసూనముల నవ్వెడునవ్వులు తేనెసోనజా
ల్కొను పెనుతావిమోవి యల కోమలికే తగు నొప్పు చెప్పఁగన్. 71

క. నెలరామొగమును నునువె,న్నెల రాజీవాక్షి నవ్వు నీలపురావ
న్నెలు రాజిలు బలుకీల్జడ, నెలరాలజయించు మిగుల నెలఁతనఖంబుల్. 72

క. నెఱికురులగుఁ గంధరములు, ధరములకన్నక్ గుచములు తగ సుందరముల్
దరముల సిరి బిత్తరముల్, తరమె లతాతన్విగళము ధర వర్ణింపన్. 73

క. ఇటులఁ దులలేనిరేఖా, పటిమయు జవ్వనముఁ దనరఁ బతిపైని రుచు
లొప్పటమరిల కన్యపురుషుల, ఘటియింపం దొడఁగె నతికిఁ గామినివేడ్కన్. 74

సీ. ఏనాఁటి కేపాప మెఱుఁగనికన్నుల కిడియెఁ గాటుకరేఖ లేపుగులుకఁ
బుట్టి పుణ్య మెఱుంగనట్టినెమ్మేనికిఁ బసపునల్గు ఘటించె మిసిమి జెళుకఁ
గలనైనఁ బంకించి కలయదువ్వనివెండ్రుకలు దువ్వి కొప్పిడెఁ జెలువ మొలుక
నెన్నఁడు సొగసేని యెఱుఁగనిగుబ్బల కలరించెఁ గంచుళివలపుచిలుకఁ

తే. బూర్వ మెక్కాలమందైన ముడువఁగనని
విరిసరులఁ జుట్టెఁ గ్రొమ్ముడి సిరులుదొలుక
నుదుటవిటకోటి నెన్నేటిమదము నాఁటి
యాఅజముమించి యాచంచలాక్షి యపుడు. 75

ఉ. పాటలు మోము త్రిప్పులును బైఁ దిమిరించుట లోరచూపులున్
మాటలు ముద్దు జంకెనలు మవ్వపునవ్వులు గోఁటిచిమ్ములున్
నీటుదొలంకుచిన్నెలును నెవ్వగసన్నలులేనియూరువుల్
మేటిగ నల్పు వింత వగమిండలఁ గాంచి వధూటి మాటికిన్. 76

సీ. పూటపూట మెఱుంగు నీటుగాఁ బెట్టుచుఁ గమ్మలు క్రొమ్మించుకాంతులీన
మాటిమాటికి నూనె పాటుగాఁ బదనిచ్చి తలదువ్వి కొప్పిడు వలపుఁగులుకఁ
గడెగడెకును బెట్టె నిడియున్నగడితంపుఁ జలువలుగట్టును జెలువు దనర
దినదినంబును వింత దేజిఁ జొక్కటపుసొమ్ములు దాల్చు నెమ్మేనఁ దళుకులొలుక

తే. గళమునను బూయు గందంబు గందవడియుఁ
గ్రొమ్ముడిని జెక్కుసవరంబుఁ గ్రొవ్విరులును
సొగసు దనరార విటకోటి సొక్కి తిరుగఁ
జిత్తజాయత్తచిత్తయై చిగురుబోఁడి. 77

తే. మదనపీడితయై యన్యమానవాభి, లాష మెదఁబూని యిటుల నలంకరించి
తిరుగుచుండెడుపిననాఁడె వెరవుపఱుచు, కొనియెఁ దమిదీఱ నమ్ముద్దుగుమ్మ విటుల.

క. కరణమును నూరిరెడ్డిని, గరిమం దగుపారుపత్తెగానిఁ దలారిన్
దఱియైనవేళ నీనలు, గురితోఁ బొలివోనిరతులఁ గూడి సుఖించున్. 79

సీ. పురిబాహ్యసంకేతపరిగృహంబున కేగి యామికాభిప్రాయ మలరఁ దీర్చుఁ
దఱియైనయెడఁ జేనిదగ్గఱికేపోయి ప్రియముగొల్పఁగ రెడ్డి ప్రేమఁదీర్చు
సంచారికాలయస్థలికిఁ బిల్పించుక యధికారికోరిక లమరఁ దీర్చు
నెనయ వేళైయున్నఁ దనయింటికేపిల్చి గరిమతోఁ గరణంబు కాంక్షదీర్చుఁ

తే. బగలు రాతురులను నెడఁబాయకుండు, మోహపరితాపవేదన ల్ముదిరి చెదరి
చెవరఁ జేయంగ వేఱొకచింతలేక, చండమదమత్తభద్రవేదండగమన. 80

తే. సొగసి సొగయించునెఱయోర చూపు చూచి
పలికి పలికించుఁ జిన్నెలు బయల నెరపి
భ్రమసి భ్రమయించుఁ దనకు లోఁబడఁగఁ జేసి
వలచి వలపించు నది యెంతవానినైన. 81

క. ఈస్థితిని గొంతకాలం, బాస్థ న్విటకోటిఁ గూడి యలరుచు మోహా
వస్థలఁ జరుపఁగఁ బతికొక, ప్రస్థానము సంభవించెఁ బ్రమదం బెసఁగన్. 82

చ. పనపురభూమిభర్త కులభామిని కుగ్రములైనభూతము
ల్తిరముగఁ బట్టి బాధలిడు చెంపుననుండఁగ నానిమిత్తము
న్నరపతి పిల్వనంప గమనం బగువేడుక రౌద్రకర్ముఁడా
తఱి నెఱమాంత్రికుం డగుటఁ దద్దయు నేగెఁ జికిత్ససేయఁగన్. 83

తే. అటుల నిజనాయకుం డేగి యన్యరాజ,పురవరముఁ జేర నంతటఁ బోలఁతి యలరి
తొడుసు మాసెఁ గదా యంచు దుడుకుచేసి, విటుల నలరించె నిచ్ఛానువృత్తిమీఱి.

* * * * *

* * * * *

ఉ. పువ్వులతోడి కోరసిగఁ బొందుగఁ జందురుకావిజాళువా
మవ్వపుటంచు పద్మపురుమాలు సుగంధపుఁబూఁత నేఁతచే
రవ్వగుచల్వ దుప్పటి కరంబున నాకులుఁ జంక వట్రమున్
నివ్వటిలంగ దాసికడ నిద్దురఁజెంద బిరానవచ్చినన్. 87

క. చూచి ముదమంది దిగ్గున, లేచినదై యెదురుగా నిలిచియును నొకకేల్
డాచికొని పట్టి మెల్లనె, యాచెలి తనకేళిగృహము నతనిం జేర్చెన్. 88

* * * * *

సీ. కమ్మిపచ్చడమును గంటీలసోఁగులు మొలఁజీటికమ్ములముదుగువల్లె
నిండుచల్వరుమాలు రెండొంకుటుంగరంబులుఁ జక్కబొట్టు సొంపొలయ మెడను

గందంపునునుబూఁత కర్ణయుగంబున నేర్పుగాఁ జెక్కు-గన్నేరుపూలు
కత్తెరగండంబు గజ్జెలు నందెలు నాదించు జిగిసకలాదితిత్తి
తే. పాదములఁ గిఱ్ఱుకిఱ్ఱని పలుకు మెట్లుఁ, గుచ్చుటద్దాలుఁ జేపట్టు కోలయమర
రెడ్డి ప్రియురాలివాకిటఁ బ్రేమనిలిచి, వాకిలి సడల్పు మనుచుఁ బిల్వంగ నపుడు.
క. తలవరి గడగడవడఁకినఁ, గలఁగకుమని వీఁపుఁజఱచి ఘనురా లతనిన్
నిలిపె నొకమూల నటుక, న్నెలమిని వాకిలి సడల్చి హితమలరారన్. 91

* * * * *

చ. తెలితలపాగచొక్క-మొలతిత్తి భుజంబునఁ జల్వపచ్చడం
బలచిటివ్రేలముద్రిక యొయారముమీఱఁ బొగాకుచుట్ట సొం
పలరెడు కావిదోవతి పదాబ్జయుగంబున ముచ్చెలొప్పగా
నలవిభుఁ డంత గ్రామకరణం బటకై చనుదెంచి వేడుకన్. 93
క. పెనుతలుపుగడియఁ దీయని, ఘనురాలి నతండు పిల్వఁ గాఁపుకొడుకు తా
విని దిగులొందిన వెఱవకు, మని రెండవమూల నటుక నాతని నుంచెన్. 94
తే. ఉంచి కదలకు మిచ్చోట నురగ మొకటి, కలదటంచును జెప్పి యా కాంతవేగ
కరణమును డాయఁగాఁబోయి గడియఁదీసి, లోపలికిఁ బిల్చి మరలఁదల్పునుగదించి.

* * * * *

* * * * *

వ. ఆసమయంబున. 98
క. నిలువంగి యోరమెలికలి, తలపాగ ఖలీతిశాలు తాపిమెయంబూఁ
తలు పోఁగు లంఘ్రిరతులు, వెలయఁగ వేపారి మీఱి వెలఁదుకకడకున్. 99
మ. వగకాఁడై చనుదెంచి తీవిని బహిర్ద్వారంబునన్ నిల్చి త
ల్పు గడెం దీయు మటంచు నాప్రవిమలాంభోజేక్షణం బిల్వఁగా
దిగులుం బొంది నియోగి యెట్టులనుచున్ దేహంబు కంపింప నా
చిగురుంబోడి యమాత్యుపీ పడఁచి తాఁ జెన్నొంద శీఘ్రంబునన్. 100
క. మూఁడవమూలను నట్టుక, పైడించి నియోగి నయ్యబల యధికారిం
గూడఁ జని తలుపు సడలిచి, వేడుకఁ గ్రీడాలయంబు వేగమె చేర్చెన్. 101

తే. చేర్చి వాకిలిగదియించి చెలిమి మించి, కాంక్ష లూరించి చిన్నెలకలిమిఁ గాంచి
మొలకనవ్వులఁ దేలించి మోహముంచి, కళలఁ గరగించి సంధించి కౌఁగిలించి.

* * * * *

తే. పరధరాధిపుభార్యకుఁ బట్టినట్టి, భూతముల వెళ్లఁగొట్ట భూభుజుఁడు మెచ్చి
దనపరిష్కారవస్త్రము ల్దన కొసంగి, యంపకముసేయఁ దనయింటి కరుగుదెంచి.
క. తలుపు సడలింపు మనుచుం, గులభామ నుమాంత్రికుండు కూపెట్టినచోఁ
దలఁకెడివ్యాపారి మన, శ్చలనముపో వీఁపుఁజఱచి సంభ్రమ మొదవన్. 105
ఉ. నాలవమూలయందు నుపనాథునినుంచి కృశాంగవల్లియై
యీలువు భక్తియుక్తిఁ దమివెచ్చు భయంబునఁ దల్పుదీసి యా
నీలశిరోజనేత్రముల నీళ్లనె కాళులుఁ గడ్గి కౌఁగిటం
దేలిచి యింటిలోపలికిఁ దిన్నఁగఁ దోడ్కొనివచ్చె మెచ్చుచున్. 106
తే. పరధరాధిపుభార్యకుఁ బట్టినట్టి, భూతముల వెళ్లఁగొట్టినభూభుజుండు
దనరఁగా నీకొసంగిన ద్రవ్యమేది, కనుఁగొనెదఁ జూపు మన రౌద్రకర్ముఁ డపుడు.
చ. తెమలని చిమ్మచీఁకటిని దీపములేమిని జూపుటెట్లు దీ
పము గొనితెమ్ము చూపెదను భద్రముగా నివి నీవె దాఁచి పె
ట్టుము మును దాఁచుమూలనె కఠోరకుచా యని పల్కరింపఁగా
నమితభయార్తచిత్తులయి యయ్యధికారిముఖుల్ చలింపుచున్. 108
క. మునుదాఁచు మూలదాఁచు మ, టని భార్యను బొడిచియాడె నది దీపము చూ
పినఁ జూచి వీఁడు మ మ్మే, మనునో యనుశంకచేత మదిఁ దహపడుచున్. 109
చ. నలువురు గుప్పగుప్పనను నాలుగుమూలలనుండి దూకి వి
చ్చలవిడిఁ బాఱసాగినను సాహస మొప్పఁగఁ దద్విభుండు గొం
దలపడి చూచి వీరెవరు దాపక చెప్పుము చెప్పకున్న న
గ్గలమున నిన్వధింతు నని కత్తిని దా నొఱదూసి పల్కినన్. 110
క. ఆవేళ నెట్లు బొంకం, గావలయునొ కొమ్మ తేటగాఁ జెప్పి ధరి
త్రీవిభుని నెనయఁ జను మనఁ, గా వినియోజించి వనిత కళవళపడుచున్. 111
ఉ. వింతకథారహస్యములు వీనులవిందుగవింటిఁ బార్వతీ
కాంతున కైన శక్య మిది గాదు వచింపను బ్రహ్మలోకప

ర్యంతము చూడఁ దోఁప దిది హంసవతంసమ నీవెచెప్పి భూ
కాంతునిఁ జేర నన్నుపు గాథలచేత నె ప్రొద్దుపుచ్చఁగన్. 112

క. అనవిని మేల్నెఱజాణవు, గనఁజెప్పఁగరాదె యెంత కథయిది నేనీ
కును దెలియకున్నఁ జెప్పెద, వినవే ఘుసురాలిబొంకు విశదముగాఁగన్. 113

చ. వినుము నిజేశ నీవు చని వేఱొకయూరికిఁబోవ నాఁటిరా
త్రిని నొకతెం బకుండఁగను దృష్టికిఁ గన్పడెఁ గొన్నిరూపముల్
కనుపడి మమ్ము నీమగఁడు కాలిడనీయఁడు మాస్థలంబులం
దునిమెద మేము నిన్ననుచుఁ దూటిన నందొకభూత మయ్యెడన్. 114

తే. నాతి యీవేళకును గాచినాము నిన్ను, నీదుమగఁ డింటి కరుదెంచి నిలిచినపుడు
మాతెరువు దాను రాకుండ మనివిచెప్పు, చెప్పకుండిన నీచావు సిద్ధమనుచు. 115

క. బెదరించి నాఁటిరాత్రికిఁ, గదలెన్ భూతమ్ము లంతఁ గనుకూర్కొడువే
ళ దినము దినమును పడి నా, యెదుటం బొడకట్టి నాపయింబడి యల్కన్.

క. పది యైదు నాల్గు భూతము, లదయత ననుఁజూచి నీనిజాధిపుఁడు మమున్
మెదలంగనీయఁ డియ్యెడ, విదళింతుము నిన్నుఁబట్టి వెలఁదీ యనుచున్. 117

క. ఇంతకుమునుదనుకను న, న్నెంతయుం బాధించె నింటి కీవిప్పుడు రాఁ
బంతముచెడి నీభయమునఁ, గాంతుఁడ యవి పాఱిపోయెఁ గడువడిఁ గంటే. 118

క. ఈరీతి నీభయంబునఁ, బాఱెడుభూతములఁ జూచి భామా వారె
వ్వారని సంశయమున ననుఁ, గారింపఁదలంచి తహహా కరుణయులేకన్. 119

క. నీవింటలేనితఱి భూ, తావళిచే నొచ్చుకంటె నదయుండ నీచేఁ
జావగుట లెస్స తనకటుఁ, గావున నిదె నఱుకుమనుచుఁ గంఠము వంచెన్. 120

ఉ. వంచినభామినీమణి నవార్యకృపం గని తద్విభుండు హ
స్తాంచిత మండలాగ్రము రయంబున నవ్వలఁ బాఱవైచి రా
ణించినవేడ్కఁ గౌఁగిటను నిల్పి నెఱుల్కొనగోళ్లఁదీటి లోఁ
నుంచకు భీతియంచు వినయోన్నతి నూఱటఁబుచ్చి యంతటన్. 121

తే. భూతకాఁపునుబెట్టి విభూతిబెట్టి
యంత్రములుగట్టి వెఱవకు మనుచుఁ దట్టి
పోయె లెమ్మన్న స్నానాన్నభుక్తిరతుల
మగనిఁ గరఁగించి ఘుసురాలు మమత నుండె. 122

క. అని యంచ పలుకు నత్తఱి, నినుఁ డుదయాద్రిని వసింప నింటికిఁ జని యా
దిన మెల్లఁ గడపి యామిని, చనుదెంచిన నృపతిసెనయుం సంతోషమునన్. 122

ఉ. కొప్పున జాజిపూలు మణికుండలముల్చెవులందుఁ గంధరన్
గొప్పసుపాణిపేరుఁ జనుగుబ్బలఁ గుంకుమపూఁత పుక్కిటం

గప్పురపుఁ బిఱెంబుఁ గనకంపుకడెంబులు చేతులం గటిం
జొప్పడు చల్వదువ్వలువ సొంపు ఘటింప లతాంగి వచ్చినన్. 124

క. కనుఁగొని హంసము తరుణీ, విను మొండొక పిన్నకథ వివేకముతో నే
వినియెద నని నీవడిగిన, వినుపించెద ననిన విరహ విహ్వలబుద్ధిన్. 125

క. దినములు నీ గాథలచేఁ, జనెఁగాని నృపాలుఁ జేర సాగకపోయెం
జనియెద నేఁడైనను నా, మనవిని విని వేగ తెల్పుమా పతగమణీ. 126

పదునొకండవ రాత్రి కథ.

క. అని పలికిన హేమావతిఁ, గని పల్కెఁ బతంగవిభుఁడు కనకంబను పే
రునఁ దగు పురి నొకవిప్రుం, డనవద్యుఁడు చండరశ్మి యనఁ దనరారున్. 127

వ. అతఁడు ఋగ్యజుస్సామాథర్వణంబులు వేదాంతవైశేషిక భాట్ట ప్రభాకరపూర్వోత్తర మీమాంసశాస్త్రంబులును, బ్రహ్మాండ విష్ణు నారదమార్కండేయ వామ నాగ్నేయ గారుడ భవిష్య ద్భాగవత స్కాంద మాత్స్య లైంగ కూర్మ వాయు వరాహ పద్మ బ్రహ్మవైవర్త బ్రహ్మోత్తరఖండంబు లనుపదునెనిమిది పురాణంబులును, ఆది సభారణ్యోద్యోగ విరాట భీష్మ ద్రోణ కర్ణ శల్య సౌప్తిక స్త్రీ శాంత్యనుశాసనీ కాశ్రమవాసాశ్వమేధ మౌసల మహాప్రస్థానిక స్వర్గారోహణంబులను పదునెనిమిది పర్వంబులును, శిక్షా కల్ప జ్యోతి ర్వ్యాకరణ నిరుక్తులును, ఉక్తాత్యుక్త మధ్య ప్రతిష్ఠ సుప్రతిష్ఠ గాయత్రీ ఉష్ణిక్ అనుష్టుప్ బృహతీపఙ్క్తి త్రిష్టుప్ జగతీ అతిజగతి శక్వరి అతిశక్వరి అష్టి అత్యష్టి ధృతి అతిధృతి కృతి ప్రకృతి ఆకృతి వికృతి సుకృతి అభికృతి ఉత్కృతి యను నిరువదారు ఛందస్సులును, శైలజ రోమజ వాసిష్ఠ సోమసూర్యాది సిద్ధాంతంబులును, ఉపమా రూపక దీపకా వృత్త్యాక్షేపార్థాంతరన్యాస వ్యతిరేక సమాసోక్త్యతిశయోక్త్యుత్ప్రేక్షా హేతు సూక్ష్మ లేశక్రమ సప్రేయోర్జస్వి పర్యాయోక్తిసమాహి తోదాత్తాపహ్నవ శ్లేషోక్తి తుల్యయోగి తాప్రస్తుతప్రశంసా వ్యాజస్తుతి నిదర్శనాసహోక్తి పరివృత్తి సంకీర్ణభావనాద్యలంకారంబులును, అమరామరశేష విశ్వశాశ్వత శబ్దార్ణవ యాదవ వైజయంతీ నానార్థరత్నమాలికాకార హలాయుధ వాగురి కేశవ తారపాల ధన్వంతరీ ధరణీ ధనంజయ రభస విశ్వప్రకాశ మాధవ చింతామణి జయప్రతాప శుభాంగ జయపాల క్షీరస్వామ్యేకాక్షరాది నిఘంటులును, సంస్కృత ప్రాకృత శౌరసేని మాగధి పైశాచి చూళికోక్త్యపభ్రంశాంధ్రములను నష్టభాషలును, స్వరనిత్యసమాసప్లుతకాక్వాదేశ ప్రాదిప్రాది యోగవృద్ధ్యభేద దేశీయోభయశ్ల

రంధ్రఖండవిభాగ వికల్ప ప్రభునామ భిన్నవర్గ సంయుక్త వికల్ప సంయుక్తము లను జక్కటియెక్కటిపోలికలును, సరసానుస్వార ఋజువు లనంబరఁగు యతుల విధంబులును, సమనామసంయుక్త సంధిగతోభయ ప్రాది వికల్ప బింద్వర్ధబిందు బుప్రాస త్రికారసమలఘుప్రాస మైత్ర్యంత్య దుష్కరద్వంద్వ త్రిప్రాస చతుర్థ ప్రాసా ద్యష్టాదశ ప్రాసంబులును, మగణ యగణ రగణ సగణ తగణ జగణ భగణ నగణంబులును, చంద్రేంద్ర సూర్యగణంబు లను నుపగణంబులును ప్రయోగించి తత్తద్దేవతాలక్షణంబు లెఱింగి శయ్యాద్రాక్షా నారికేళపాకంబుల కవిత్వరచన లెఱింగి సకలవిద్యాపారంగతుండై యుండె నప్పుడు. 128

తే. అతఁడు తనసతు లిద్దఱు నహరహంబు, వా దొనర్చుట సైఁపక వలపుఁగులుకు
పిన్న పెండ్లాముపక్షమై పెద్దభార్య, భాషిణీనామఁ గడనుంచె దోష మనక. 129

సీ. నెఱిగొప్పు నెఱరంగు నీలంపుసద్రుచుల్ నారదభావంబు జూఱఁగొనఁగఁ
గలికి కాటుకకంటి చెలువుభారద్వాజు గరిమంబునైనఁ జీకాకుపఱుప
మించు సిబ్బెపుగుబ్బ మినుకులు కుంభజ సద్వృత్తమంతయుం జడియఁజేయ
మందయానపుఁ బ్రౌడిమము మతంగజస్థైర్య పర్యాయ మెంతయుఁ బగులజేయ

తే. నవసుధామయ మధురోక్తి నైపుణములు, శుకమనోవృత్తి నెంతయుఁ జులుకఁజేయ
మెఱుఁగు జిగినిచ్చువగజక్కనెఱతనంబు, వెలయఁ జరియించునదియు నవ్వీటిలోన

తే. మగఁడు వెఱవాడవైచిన మట్టుమీఱె, బిడ్డపాపలఁ గనియెత్తి పెంచుజోలి
లేదు గావునఁ దిండిచే నూఁది పోఁత, బొమ్మగతి నుండు నక్కొమ్మ యెమ్మెచిమ్మ.

చ. కుడువ సమస్తభాగ్యములు కోరికమీఱఁగఁ గట్ట వస్త్రముల్
దొడుగ విశేషభూషణములుం దనరార నలంద గంధముల్
ముడువను మంచిపుష్పములు మొత్తముగల్గిన భోగహీనయై
పడఁతుక లుండనేర్తు రటె ప్రాయమునం బెఱత్రోవ డాయకన్. 132

తే. పిఱుఁదుఁ బిక్కలుఁ జెక్కులు బెడఁగుఁదొడలు
వెడఁదయొడలును జన్నులు వెంద్రు కిడను
సందులేకుండ బలియుట సకియమనసు
జారసంభోగకేళికి స్వారివెడలె. 133

వ. అది మఱియును. 134

క. జారుల మదిజారఁగ నా, నారీమణి మోవి లేఁతన వ్వొసఁగించున్
హారంబుల వారంబుల, హీరంబులనన్ రదాళి యించుక మెఱయన్. 135

తే. మనసు నిలువక తమి హెచ్చి మాఱుమగల, వెదకుచుండంగ నప్పు డావీథివెంట
నింతపరదేశి చతురాఖ్యవిప్రుఁ డొకఁడు, వచ్చె భాషిణి కనువిచ్చి మెచ్చిచూడ.

ఆ. విప్రుఁ డివ్విధమున వీథి నేతెంచుచు, సొలసి కెలకు లరసి చూచికొనుచుఁ
దన్నుఁ జూచుచున్న ధరణీసురాగ్రణి, తరుణిఁ గాంచి వాని దఱియవచ్చె. 137

తే. వచ్చి ధర్మాభివృద్ధిఁ గావలె నటంచుఁ, బరమభాగీరథివి మహాభాగ్యశాలి
వనుచు దీవించి నా కింత యన్న మనుచు, వేఁడ భాషిణి యావిప్రవిభున కనియె.

క. పేరెయ్యది యూ రెయ్యది, మీ రెయ్యెడ కేఁగఁదలఁచి మెట్టితి రిటకం
చారసి యడిగిన బాడబ, సారసలోచనకు వేడ్కఁ జతురుం డనియెన్. 139

చ. మును ప్రసిద్ధిమీఱఁ దమమూఁడవతాతతరాన నుండియుం
డిన యది కాణయాచిగను డెంకణధారణియందుఁ దండ్రి నన్
గని చదివించు బుద్ధి నయగారికి నప్పనసేయ నక్షరా
భ్యసనిగ నొనర్తునంచు బడి కొయ్యనఁదోడ్కొనిపోయి యచ్చటన్. 140

సీ. నన్నయ్య వార లోనామాలు దిద్దుకొ మ్మనినచోఁ గడుపునొప్పనుచు నేడ్చి
దండమ్మునను గుణింతము పెట్ట రమ్మన్న నంగుళి వ్రణమాయె ననుచు జుణిగి
శిష్యులచేఁ గాలు నేతులు గట్టించి తెచ్చి పద్యముఁ జెప్పఁ దెమలకుండి
పలక వ్రాయుము మటంచు బడి కెత్తుకొనిపోవ బలపంబు లేదని పలుకకుండి

తే. యలుకచే నుండ బుగ్గలు నులిమి తిట్టి, తొడలు వడిపెట్టి కోదండ మడరఁగట్టి
కొట్టి తెగఁబెట్టఁ బట్టించు కేవు మాపుఁ, గొట్టుబెట్టుగ సజ్జనకోలదెగను. 141

సీ. గద్దించి వడిదిట్టి దిద్దుమంచును వ్రేలు పెట్టింప నచటనే బెట్టకుండు
బలుమాఱు లో యని పల్కుమంచును గొట్టి చెప్పినశిలవృత్తి దప్పకుండు
నొకటికి సెలవియ్యనుఱికి చీఁకటిదాక బసులగాపరులవెంబడిన పోదు
జననియడుకొని చదువుకోఁ బొమ్మన్న వినక వేమఱు వెక్కివెక్కియేడ్తు

తే. సారె పద్యపుఁ బలుక పైఁ జమురుపూఁతు
నెప్పుడును బెద్దపలక పొక్కెత్తఁ జేతు
బాలరామాయణము పుస్తకాలు దాతు
వేయుసజ్జనకోలలు విఱిచివైతు. 142

క. చదికుండ పగులగొట్టుదుఁ, బరువడి సూత్రంబు ద్రెంచి పారఁగవైతున్
మఱిమఱి బలపము లిచ్చినఁ, బొరిదినమును బగులఁగొట్టి పోయె నటందున్. 143

తే. నన్ను బింగీలు పెట్టించునాఁడె యయ్య, వారునిద్రింపఁగాఁ జూచి చేరియచటఁ
జింతవ్రేల్కొమ్మవంచుక సిగనుగట్టి, విడిచి యుఱుకితి నయగారు మిడికికూయ. 144

తే. అంతఁ దలిదండ్రు లయగార లదిమొదలుగ, వేఁడివెసలట్లు వేసరి విడువ నేను
గొంటెనగ నారతాయులఁ గూడుక పలు, గాకిచేష్టల నాటల గ్రందుకొంటి. 145

వ. అంత మఱియును. 146

సీసమాలిక. దూచియు జాబిల్లి బూచి కన్నులకచ్చి గుడిగుడిగుంజాలు కుందెనగిరి
చీఁకటిమొటికాయ చింతాకుచుణుదులు పులియాటలునుఁ జిట్లపొట్లకాయ
తూరనడుక్కాలు తూనిగతానిగ చిడుగుడు మొకమాట చిల్లకట్టె
దాఁగిలిమూతలు తనుబిల్లయాలాకి గుబ్బట గురిగింజ కొండకోఁతి
చిక్కణబిల్లయు జెల్లెము గోడుగును బిల్లబిద్యము లక్కిబిక్కపండ
గడ్డెనబోడి యొక్కసికొక్క బరిగాయ పోటు గీరనగింజ బొంగరములు
పెంచులదేరిదోసిల్లుగాలిపటంబు సరిజేసి పుటచెండు చాకిమూట
గోట దొర్లుడుకాయ గొబ్బిళ్లమోపిళ్లు నీగపోగిసబంతి దూగిలాట
వెన్నెలకుప్పలు వ్రేలుబొట్టగ గిరి సింగన్నవత్తియుఁ జిందుపఱుపు
గచ్చకాయలు కిఱ్ఱు గానుగ త్రిప్పుళ్లు గుఱ్ఱపెక్కుడు మంటు గూళ్లసూళ్లు
కాళికంచంబును గట్టెగుఱ్ఱమువినా యకుతిరితూనె కొట్లాటచెమట
కాయత్తుగోడుగు బొంగరమురామన్నాట పొడగుళ్లనుయ్యాల బోర్లపక్క
బండ్లికలును జొప్ప బెండ్లమంచంబులు గంగెద్దులాటలు గనికెకుండ
పీసెగాజులుపోతుటీసెగుఱ్ఱంబులు నాల్గుకంబాలాటనట్టకోఁతి
దంటికిన్నరమంటిగంటిపోట్లాటలు సింగన్నదాటులు జిరుకుగాతి
దాబాటలను మంచితాటాకు చక్రచ క్రాలత్రిప్పుడుతోఁచి గాయపసుపు
పాడుపాతరమాళ్లు పాతరల్ బంతులు చిమ్మనగ్రోవులు చిఱ్ఱుబుఱ్ఱ
లాకుపీకలు జంద్రలాటలు చుంద్రాళ్లు గిలకలు చిటికెలు కీచుబురలు
కోలాటములు పిల్లఁ గ్రోవులు గుమ్మడి క్రోవికూఁతలు నూఁదుక్రోపులొడ్డు
విడుపునెట్టునుగాయ విండ్లమ్ములాటలు పులిజూదములుకట్టెపుట్టచెండ్లు
దాయాలు సొగటాలు దాట్రాయ చదరంగ మునుజోటురాళ్లను మూఁతపొడుపు
వామనగుంటలు వడిగుప్పిగంతులు చెఱకులపందెముల్ చిమ్ముతాయి
తుమ్మెదరేఁపుళ్లు కుమ్మరసారెలు బందారుబసవన్న పత్తికాయ
తిరుగుడుబిళ్లల త్రిప్పుళ్లు జరుగుళ్లు చటితాళలు మీళలు నెటికెతట్లు

తే. తాటియాకులచిలుకలు తాళ్లపాము, లకటయగచాట్ల ప్రాఁతనై యాడుకొనుచుఁ
జదువుపై సంధ్యపై నాస్థ చాలలేక, పోలతి యీరీతి నేఁబ్రొద్దు పుచ్చుచుండ.

క. విను మాట్లాడఁగఁ బెద్దలు, నన్నుఁగని పనిసేయుమనుచు నాటినకోపం
బున నేవలాడ వినలే, కను దేశభ్రమణవృత్తిఁ గైకొని మఱియున్. 147

క. సత్రాశన పాత్రుఁడనై, విత్రాసము మానివింత విషయయలవడిన్
యాత్రావస్థలఁ దిరిగితి, రాత్రి పవళ్లనక వినుము రాకేందుముఖీ. 148

వ. ఇంత యేమిటికంటేని. 149

సీ. తల్లికిఁ గలనైన దయలేదు నామీఁదఁ దండ్రి యెప్పుడు చూచి వేండ్రపడును
బినతండ్రి బెదరించుఁ బెదతండ్రి కొరించుఁ బెదతల్లి యూరక బెట్టుఁదిట్టుఁ
బినతల్లి మెటికెలు పెళ్లనవిఱుచును నన్నదమ్ములుచూడ రతులకరుణ
వదినెలు మఱఁదండ్రు వదరుచు శాపింతు రక్కలుఁ జెల్లెండ్రు లెక్కఁ గొనరు
తే. మేనమామలు బావలు గానివానిఁ, గాఁగఁ జూతురు మావాడ కట్టువారు
కంటగింతురు నన్నంటెఁ గమలజాతు, వ్రాఁతఫలమేమియో కాని వనజగంధి.
తే. ఇంక నెన్నెన్నఁగలవు నాహీనదశలు
నాపదలుఁ జెప్పనేఁటిమీఁ దాఱు నెలలు
పట్టునది యేటిజోలి నాపాపఫలము
నేఁటితోఁ దీఱె నోయమ్మ నిన్నుఁ జూడ. 151
క. అని చతురాఖ్యుఁడు వేగమె, తనవృత్తాంతంబుఁ జెప్పి తరలాక్షీ క్షుధా
ర్తిని డస్సితి భోజనమిడు, మని భాషిణి నడుగఁ గానె యది యిట్లనియెన్. 152
క. ఈవేళమాత్ర మన్నము, గావించెదఁగాని మాపు కదలక దినమున్
నీవు పరుండెదవా సుఖ, జీవితముగ నిచట నొకటి సెప్పెద నీకున్. 153
తే. అనినఁ జతురాఖ్యుఁ డామాట కాశఁ బొంది
నీవు చెప్పినమర్యాద నిజము నేను
జేయఁ గలవాఁడ నని బాసఁ జేసి యపుడు
భోజనమొనర్చి వెలువడి పోయి యతఁడు. 154
సీ. అప్పుడె యేమని యడుగనైతి నటంచుఁ బలుమాఱుఁ దలఁచి యూర్పులునిగుడ్చు
నీసారిచనివేఁడ నేమనునోయని సంకోచమునఁగొక్కి చక్కఁబోవు
నస్తమానముగా దటంచుఁ బాదచ్ఛాయ లొనరించు వ్రేళ్లెంచికొనుచునుండు
నీయూర గడియార మేదలేదాయని వీథివెంబడిఁ బోయి వెదకి చూచు
తే. లీలఁ బవళించు దిగ్గన లేచిపోవు
నిలుచుచోటను నిలుపక నిప్పుద్రొక్కు
కోఁలిచందానఁ జతురాఖ్య కుందుదిరుగు
వెలఁదిపై మోహమెద హత్తి వెఱ్ఱియెత్తి. 155
క. ఇటులఁ దమి హెచ్చి మారుఁడు, పటలం బెట్టంగ నొచ్చి సడి నటునిటుఁ జెం
దుటకు వెఱసొచ్చి రతిసం, ఘటనార్థము మిగుల వేగుకాలమునందున్. 155
ఉ. భానుఁడు గ్రుంకఁగాఁ గని యపారముదంబునఁ బొంగి భాషిణీ
మానిని యిల్లుచేరి పగమాటల లేటలఁ బ్రొద్దుపుచ్చి యా

హా నిపుణోక్తులం జెనక నాబిడఁ జూ చిటురమ్మటన్నచోఁ
బూనిక నిట్లు! చేకొనెదు బుద్ధిటువచ్చితి నేమి చెప్పరా. 157

తే. మంచి తగినగృహస్థుఁడ వెంచఁబరక, కెత్తుకొమ్మన్నఁ బాతికె కెత్తుకొంటి
వనినఁ జతురుండు వణఁకంగ నప్పళించి, జడియకు మటంచుఁ గౌఁగిటఁజక్కఁ జేర్చి.

* * * * *

వ. ఇట్లు చెలంగి. 160

* * * * *

* * * * *

* * * * *

తే. ఏగి సంధ్యాద్యనుష్ఠాన మెలమిఁదీర్చి, పురములో రచ్చరావులఁ బ్రొద్దుపుచ్చి
యస్తమయము సమీపమౌ నంతనేటి, కేగి మజ్జనమాడి యచ్ఛతోడ. 164

క. అక్షసరం బార్ద్రాంశుక, మక్షయ కరపాత్ర మమర నతఁ డప్పురిలో
భిక్షాందేహి యటంచు న, పేక్షం బ్రతిగృహముఁ దిరిగి భిక్షం బెత్తున్. 165

తే. ఎత్తితెచ్చిన భిక్షాన్న మెల్లఁజల్ల, శాకమిడునింట భుజియించి సకలవైశ్య
జాల యాచితలబ్ధతాంబూలచర్వ, ణోష్ఠశోణిమ మోమున నొఱపునెఱప. 166

క. మనుజులు నిద్రాశయులై, యొనరినతఱి నాల్గుదిక్కు లారిఁ జూచుచు వే
చని భాషిణియింటికి ముద, మునఁ జతురుఁడు నిచ్చదాని ముచ్చటఁ దీర్చున్. 167

వ. ఇట్లు ప్రతిదినంబున నతండు భాషిణీయోషాభిప్రాయంబు దీర్చునంత. 168

మ. ఉహుహూకారితనూవిధూనన జనవ్యూహోపభూజృంభమా
ణహసంతీజ్వలనంబు శీతపవమానస్పర్శరోమోద్గమా

పహనాంగాఖిలజంతు సంఘము హిమవ్రాతంబుజాతాండమి
మ్మహిమీఁదం బొడసూపె నెయ్యెడల హేమంతంబు దుర్దాంతమై. 169

సీ. సకలదివ్యస్తబకసితీకృతములు బహుళనిద్రాముద్రపంకజములు
నిబిడవర్షితమహానీహారకణములు శీతలోత్తరజాతవాతతతులు
వర్ధితనిర్ధూమవహ్నిహాసంతులు కైరవవికసనకారణములుఁ
దాలవృంతనివారకేళిదారణములు యామినీ సముదయా యామదములు

తే. సరసమృగమద మేచకాగురుసుగంధ, బంధురశ్రీకుచద్వంద్వబాధయుక్తి
చకితపురుషావళీ శీతసాధ్వసములు, భాసురము లయ్యె హేమంతవాసరములు 170

ఉ. శాంతములయ్యె నెండలు నిశాంతములయ్యె వధూకుచంబుల
త్యంతము వాఁడి వేఁడిమికిఁ దాంతములయ్యెఁ బయోజము ల్హిమా
క్రాంతములయ్యె వాతెఱలు కాంతములయ్యె మహోష్ణవస్తులా
శాంతములయ్యెఁ దావులు నిశాంతములన్ హిమవారివారికిన్. 171

* * * * *

చ. నెలవునఁ జందరశ్మిని గనిష్ఠకుటుంబిని లేనిపోనిపా
దులజగడించు చిల్వెడలఁ దోలిన వ్రాలిన చింతనొంది యూ
ర్పు లెనయ దైవమా యనుచుఁ బొక్కుచు నెవ్వరు బల్కరించుఁ దే
రెలుఁగున భాషిణీయువలి యింటికి వచ్చె నతండు ఖిన్నుఁడై. 173

తే. వచ్చి యచ్చందరశ్మి తావాకిటికడ, నిలిచి తనయగ్రమహిషినిఁ బిలువఁగానె
గుండె ఝల్లని చతురుండు కొంకుచుండ, నతని నెట్టింటి యిలువెళ్ల ననుపవలయు.

క. ఇది దెలిసిన నృపునెనయం, బద మని రాయంచ వలుక భామామణి నా
కది తెలియ దెటుల ననిపెను, విదితముగాఁ దెలుపు మనిన విహగం బనియెన్. 175

తే. ఆటుల నిజపతి తనుఁబిల్వ విటుని కేలు, వట్టితోడ్తెచ్చి భాషిణీ పద్మగంధి
తలుపుఁ దెఱచుచు నామూల నిలిపి వాని, నాత్మనాథుని కెదురుగా నరిగియపుడు

ఉ. నెయ్యము మీఱఁగాఁ జరణనీరజముల్తలసోఁక మ్రొక్కి వే
డ్కయ్యెడఁ బల్లవింప హృదయంబున భాషిణి యాత్మ నాయకున్
శయ్యకుఁ దార్చి దివ్వె తిరుచక్కవెలుంగ ముసుంగువెట్టి నేఁ
డెయ్యెడకైన నేగవె చెలీ యని పల్కి పరుండెఁ దిన్నగన్. 177

చ. అనువచనంబు దన్ను నొకయన్యగృహంబున కేగు మంచుఁ బ
ల్కినదని పూత్మ నెంచి పడిగేహము వెల్వడి యావిటుండు పో

యినతరువాత భాషిణి నిజేశునిదగ్గఱఁ బండసైఁపకం
గొనకొనలేనివాఁడు లొనగూర్చి చరించెను వేఁగునంతకున్. 178

క. జారులపై నాసక్తులు, నారుల కున్నటుల నాత్మనాయకులపయిం
గోరిక లున్నవె యని ఖగ, మారయ వచియించుతఱి నిశాంతం బైనన్. 179

మ. కని హేమావతి దానిమెచ్చుచు సమగ్రస్వర్ణసౌధాంతరం
బున నక్షీపనిజాళువాగొలుసులన్ బొల్పొందు నుయ్యాలపై
ఘనతం జేరి వసుంధరాధిపతి యోగప్రాప్తిఘస్రాంతమా
దనుకం గుంది తమిస్రమాట కెదమోదం బంది యాపిమ్మటన్. 180

సీ. సకటాక్షదీప్తికాంచనరత్న తాటంక ధగధగల్చీఁకట్లు దలఁగఁద్రోయ
సకపోలకాంతి మౌక్తిక హారవల్లికా చకచకల్సాంద్రచంద్రికలుగాయ
నవలయధ్వని హేమసప్తకింకిణీ ఘణఘణల్ శ్రుతి కౌతుకముగ మ్రోయ
నస్థానకసుగంధసారసదళదామ ఘుమఘుమ ఘ్రాణోత్సవముగఁ జేయఁ

తే. గళుకుపనిచిల్కవగలేఁత తళుకు లొలుకు, జాళువాకమ్మి సరిగంచు చలువవలువ
ధళధళ ల్లాజిపువ్వు మొత్తములు గురియ, నంచకడఁ జేరె సాంతానిమించుబోఁడి.

క. చేరిన హేమావతి ముఖ, మారసి నెఱిజాణ వౌదు వనుదినము మెయి
న్వేఱొక వగ గుల్కఁగ శృం, గారింపఁగ ననుచు ముదము గల్పించి యనెన్.

పండ్రెండవరాత్రికథ.

చ. మనవి పరాకుమాని విను మానిని పూనికమై కళింగభూ
మిని సిరి కాస్పదంబు జనమేజయుఁ డేలు సుగంధబంధురం
బనుపుర ముల్లసిల్లుమణిహర్మ్యవినూతనకేతనచ్ఛటా
జనితసువాతధూతసురసాలపతత్సుమధౌతవీథియై. 183

శా. అం దుండున్ భసితత్రిపుండ్రమును గామాత్ముల్జడ ల్కాషపా
లం దెక్ దండము కావివస్త్రములు రుద్రాక్షల్ దువాళించు కా
లం దె ల్పాదుకలు న్మృగాజినము బెత్తం బొప్ప సంసారియో
గీంద్రుం డొక్కఁడు శూద్రుఁ డీశపదభక్త్యైకాగ్రచిత్తాబ్జుఁడై. 184

వ. అతండు పృథివ్యప్తేజోవాయ్వాకాశంబు లను పంచభూతంబులును, త్వక్చక్షుశ్శ్రోత్రజిహ్వాఘ్రాణంబు లనుజ్ఞానేన్ద్రియంబులును, వాక్పాణిపాదపాయూపస్థలను కర్మేంద్రియంబులును, శబ్దస్పర్శరూప రస గంధంబులనువిషయేంద్రియంబులును మనో బుద్ధిచిత్తాహంకారంబులను నంతఃకరణచతుష్టయంబును, జీవునితోఁ గూడి పంచవింశతితత్త్వంబులగు ననియెఱింగి యమ నియ మాసనప్రాణాయామ ప్రత్యా

హార ధ్యాన ధారణ సమాధు లనంబరగు నష్టాంగయోగంబులఁ జతురుండై కమల
యోగ బ్రహ్మ గారుడ సుఖ వీర కూర్మ సిద్ధానంత కుక్కుటాసనంబులనిశ్చలతనిలిచి
రేచక పూరక కుంభకంబులను, బ్రాణాపాన వ్యానోదానసమానంబు లను ప్రధా
నవాయువులను, నాగ కూర్మ కృకర దేవదత్తధనంజయంబు లనునుపవాయువులను
స్వాధీనత నొందించి యిడాపింగళసుషుమ్నా మార్గంబులను, నున్మనిమనోన్మనులను
నాదబిందుకళలను, సాంఖ్యతారకామనస్కంబులను, మంత్రహఠ లయ రాజయో
గంబులను, మూలాధార స్వాధిష్ఠానమణిపూరకానాహత విశుద్ధాజ్ఞా సహస్రా
రంబు లను చక్రంబులను దెలియనేర్చి యాత్మాంతరాత్మ పరమాత్మజ్ఞానాత్మ స్వ
రూపంబు లెఱింగి సత్పురుషుల నాశ్రయించియుఁదత్ఫల లబ్ధిఁ గానక కేవలంబు
శైవమతధురంధరుండై యుండెనంతట. 185

క. ఆరాధ్యుఁడు తనువంశా, చారమునకు గురుమహత్వ సత్తముఁడు ప్రియం
బారఁగ నతనికిఁ బెట్టిన, పేరును శివదత్తుఁడంబ్రు బిసరుహగంధీ. 186

తే. సంతతమ్మును జంగమార్చనలు సల్పిఁ, భౌమవారంబునను వీరభద్రపళ్లె
రంబునిడి వారిపాదతీర్థమున భుక్త, శేషమునఁ దృప్తిఁబొందుచుఁ జెలఁగు నతఁడు.

సీ. అయ్యావళీ ముఖ్యమైతనరారెడు మింటజంగంబులు మెఱసి నడువ
గౌరఘుమల్లప్పగంగకు ననుకంచి కాపళ్లవారును గలసి చనఁగ
గుమ్మెత కిన్నెర ల్గూడి వాయించుచు బైరవజోగి వెంబడిని కదల
బసవగంటలు బృహత్పటుశంఖములు మ్రోయ శివరాత్రిజంగాలు చేరికొలువ

తే. లశునతిలపిష్టచూర్ణభాగశనమిసిమి, యుల్లిపచ్చళ్లు పులిదోసె లూరుబిండ్లు
మూటజోలలు చిటిగాళ్లు మ్రోసితేగ, నాతఁడేఁటేట శ్రీశైల మరిగి వచ్చు. 188

తే. వీరశైవంబు ముదిరి యీవేళనైన, హరహర శివా మహాదేవ యనుచుఁ బల్కు
పలుకు నేకాని యితరసంభాషణంబు, లాడఁడెన్నఁడుఁ బెండ్లాముతోడనైన. 189

క. ఆతనికి విశాలనయనం, గాఁపరుణి యొకర్తు దనరుఁగమ్మవిరిలకో
రీతురకరౌతులాయము, లోఁతేజీరతన మనుచులోకులు పొగడన్. 190

క. దానివిలాసపువదనము, దానిచొకాటంపుగబ్బి తళుకులగుబ్బల్
దానిపసమించుదేహము, మానవతీపొగడ శక్యమా విధి కైనన్. 191

సీ. నీలాల రుచినవ్వు నెఱివేణి మొత్తమ్ముత్తమ్ములనిరసించఁదగు మొగంబు
గంబూరభుగభుగ ల్గలపించు నుమఁ బల్కు పల్కుదు రాణులపసను మించు
మించులసిగ్గించు మెయితీవపొంకంబు కంబునోయగముల గళముమారు
మారుగుడారము ల్మానినిగుబ్బలు బలుదీవి నగు నితంబంబుమహిమ

తే. హిమమయూఖాస్యయూరులయేపు తెగడు
గడుసు రంభలసొగసు జంఘులుజయించు
నించు విలుకానిశరధుల నేణనయన
యనఘు పదములు కెంజివుళ్ల పహసించు. 192

క. చివురా వాతెఱ నల్లని, కవురా నునుసోఁగ వెంట్రుకలు పత్తడిమేల్
సవురా దేహము ముద్దుల, దవురా యని జనులుపొగడ నాబిడ యమరున్. 193

తే. దానిసెమ్మేను మెఱుఁగు దాఁ బూనఁగడఁగి
పుత్తడివెలంది చిదపలై ముద్రవేసి
యొఱసియొట్టంబు వడిక్రాఁగి నెఱయఁజిమిడి
కఱఁగి నీరయిపోవును గలువకంటి. 194

ఉ. సారసమానపీనఘృణి సంపద గాంచును నెమ్మొగంబు కా
సారసమానవిభ్రమము సారె జయించును నాభియుక్ సుధా
సారసమానమాధురిని జాల రహించును మోవి చంద్రికా
సారసమానహృద్యరుచి సంతతి మించును గాంతహాసముల్. 195

శా. పున్నాగంబును గెల్వఁజాలు రుచిరాంభోజాస్యవేణీరుచు
ల్పున్నాగంబును నవ్వనోపు నెఱయన్ లోలాక్షియానంబులుం
బున్నాగంబును గేరిమీఱి మెఱయుం బూఁబోఁడినూగారుడాల్
బున్నాగంబును మించు నాభిచెలువంబున్ సారెవర్ణింపఁగన్. 196

క. ఆతనుజయధర్మలీలా, హితవృత్తిన్ గన్బొమలు రహించె ననుచుఁదా
నతనుజ యధర్మలీలా, హితవృత్తి గహించి మించు నింతికుచంబుల్. 197

చ. అది పతిభక్తిమీఱ కదివంతముదాఁకను సేవఁజేసియిం
పొదవఁగ నారగించి వసనోత్తమభూషణపుష్పగంధసం
పదలను దేలి రేలు ప్రియభర్తను సిబ్బెపుగబ్బిగుబ్బలన్
గదియఁగఁ గౌఁగిలింపఁ జనఁగాఁగని కోపవిఘూర్ణితాత్ముఁడై. 198

క. శివదత్తుఁడు హరహరయని, యపలీకఁబో రంకులాడి యని తను ద్రొబ్బం
గవయసుదిగనుకనాశలఁ, దివురు ప్రతికతిప మోహదీక్ష చెలంగన్. 199

సీ. పదము లొత్తెదనంచుఁ బతిజంఘికలు దన తొడలపైవ్రేసికొ మిడిసిపడును
నడుము పట్టెద నంచు నాథునిచిఱుతొడ ల్పుడికినఁజీయని పొరలునవల
నుపబర్హ మెగఁద్రోయ నుంకించి మోముపై మోముఁజేర్చినఁ జూచి ముదుగులాడు
వ్రేల్మెటికెలుదీయ వెసనెత్తి హస్తంబు కుచములపైవ్రేసి పొనినఁదిట్టు

తే. బక్కలాఁ జేసి పొంగింటఁ జిక్కఁ బట్టి
కులుకుగుబ్బల నెనప ద్రొమ్ము గ్రుమ్మి క్రుమ్మి
రతిబలాత్కారమునఁ జేయ ధృతి వహించు
ప్రేయసిని జూచి రోయుచుఁ ద్రోయు నతఁడు. 201

క. ఈలాగు నిచ్చ నిచ్చలు, వాలుగు కెక్కెంబుఁ బూను వానిదురంబుల్
లీల నొనరింపఁ జూచుచు, శాలను చీ రంకులాడి చను మని తిట్టున్. 202

తే. అతఁడుపరసౌఖ్యము నెఱింగి యాసఁబొందఁ, డిహమునం దుచ్ఛసౌఖ్యాప్తి కింతయైన
ప్రాలి కిడునట్టి గిలిగింత లైతనర్పఁ, గాని ప్రియురాలిచేష్టలు గలవ వతని. 203

వ. మఱియును. 204

* * * * * * *

తే. కుడుపఁ గట్టను దొడుగను ముడువఁ బడమి, నెంతగలిగినఁ బ్రాయంపుటింతులకును
గ్రామ్యధర్మంబు లేకున్నఁ గలుగు దుఃఖ, మెంతని వచింపవచ్చునో దంతిగమన.

తే. వినుము నానావిధంబుల దినము దినము
రాత్రి రమణుని గదియఁబో రంకులాడి
పోవె యని త్రోయ గుబ్బలఁ బొందు పైఁట
చెఱఁగు బఱుచుకఁ బండు నుస్సురు మటంచు. 207

ఉ. మిన్నక యిట్లు భర్త తనమీఁద విరాళి వహింపకున్న యా
కన్నియ చూచి యీముదిబికారునితోఁ బని యేమి నా కటం
చు న్నిరసించుఁ బంచశరసుందరరూపుల జారవీరులం
గ్రొన్నన నింటివాని మొనకుం గదియించెద నంచు నెంచుచున్. 208

క. వేవిన శివదత్తునకును, సేవలు సేయుటలు మాని చిత్తం బలరన్
భావజనిభు లగుజారుల, త్రోవలు గనుచుండె విరహదోహళకాంక్షన్. 209

చ. చికిలి విభూతిరేఖ జిగిఁజిల్కెడు కమ్మలకాంతిఁ జొక్క హా
టకమణిభూషణంబులమిటారపుఁడెక్కులమూఁక వాసనా
ధికసుమగంధసంపదల తేటగుసిస్తులవీఁక యొప్పఁగా
నకట విశాలవామసఖి హర్షముతోఁ జరియింపు చుండఁగన్. 210

క. అంతట నితాంతహర్ష, స్వాంతయుతద్యూత జనరవక్షుభితహరి
ద్వాంతిశ్రుతియై నగర, ప్రాంతంబునఁ గోడి పదువు పందెము సాఁగెన్. 211

తే. కావిప్రాఁతలు దారాలు కట్టుముళ్లు, ముష్టులును నీళ్లముంతలు మూలికలును
గత్తులపొదుళ్లు మంత్రము ల్కట్టుపసరు, లెనయ వచ్చిరి పందెగా ళ్లేపురేఁగి.

తే. డేగ నెమిలి పింగళి కోడి డేగకాకి, వన్నెలైదింటి కిరులందు వన్నెలందు
రాజ్యభోజనగమననిద్రామరణము, లను విచారించి యుపజాతులను వచించి. 213

సీ. పట్టెజుట్టుది మైలపుట్టమిట్టుది గూబ చిలుకజుట్టుది మూఁగ బిట్టుకోడి
పట్టుమార్పుది యెర జుట్టుపి బోరది బూడిదెవన్నెది పొడది సెల్లు
కొలుది గుజ్జుది గాజులగాడునో చలది పండెఱ్ఱది గద్దకోళు
దెఱ్ఱనిదురగలి దీకెలదారెము నల్లది కొప్పుది తెల్లయురగ

తే. పిల్లవెళ్లది మొద్దుది నల్లయురగ, లనఁగఁ దగుకత్తికాల్పుంజు లందులోనఁ
బసపుపావళ్లు కాలందె లెసఁగునట్లు, రావిరేకలు బిరుదులు కీవి గలుగు. 214

సీ. గరుడండు శరభంబు కంచుడమారము రణభేరి కార్చిచ్చు జాతిబొమ్మ
రాముబాణము మిత్తి రాహుత్తి పిడుగు హమ్వీరుండు పుంజుల వేరువిత్తు
గండగత్తెర గుండె గాలంబు మాష్టీఁడు పట్టభద్రుఁడు బెట్టి భైరవుండు
కత్తులపొది సింహ గాలి బేతాలుండు పసులపాతర పాదరసము చిలుకు

తే. టమ్ము సుడిగాలి చక్రంబు నలజడదరి
శూలము పిరంగి వెలినక్క సాలువంబు
కాళరాత్ర్యంతకుఁడు పందెగాండ్రు మెచ్చు
లనెడు పేరులపుంజులఁ గొని ముగించి. 215

చ. చొరఁబడి కాంచి ప్రాఁతలును చుట్టియుఁ గత్తులు వ్రేసి సందిటం
బెరయఁగఁ బట్టి చెక్కు గఱపించి గిరేర్పడ గీచి నిల్పి కొ
క్కెరయఁగఁ జూచి పందియపు టెంకువ దిద్దుచుఁ జిక్కువేసి స
ల్లిరి మరిపో యటంచును ఖిళీపెళిపుంజులు దన్నులాడఁగన్. 216

క. కృకలాసపులం బుట్టిన, కకపికలా దడచుచుండఁ గాలజ్ఞరణో
ర్వికడను నిలిచిన శకనా, మకు నొకనాయకునిఁ జూచి మానిని మెచ్చెన్. 217

ఉ. మెచ్చినయింతలో జిగురుమే లడిదంబు బిరాన దూసి బల్
వచ్చనివింటిబోయ చెలిపైఁ బడి నిబ్బరపుబ్బుసిబ్బెపు
న్మచ్చగలట్టి గుబ్బకవ నాఁటఁగ చిక్కనఁ గ్రుమ్మి క్రుమ్మి తా
నచ్చుగఁ జేర్చి యార్చె హరిణాక్షిమనంబు గలంగ నెంతయున్. 218

తే. అపుడు తనుదానె తెలుసుక యబ్జనయన, తులుకు గుబ్బలఁ జిన్నారి కోట్ల రవికె
బిగలఁ బోకము డూడిపోఁ బేర్చి తోడ, శకునిఁ జూచుచుఁ దనయింటిచక్కి నిలిచి.

చ. అతఁడొకనీటికాల్వకడ కంతట వే చనితామ్రచూడ శో
ణితయుతహస్తముల్ గడుగునేర్పున నుండఁగ వానిచెంతకుం
గుతుక మెలర్పఁగాఁ జని శకుం గని కోమలి కొంకుపాటుతోఁ
గొతుకుచుఁ బల్కె నొంటి నిటు కూడునె రాఁదనవంటిదానికిన్. 220

క. అని నీళ్లఁ గాళ్ళు గడుగుచుఁ, జనఁ గావలె నమ్మ చెల్ల సరె తడవాయెం
గన నెవ్వారును లేరని, ఘనకుంతల పల్కుచుండఁ గా శకుఁడంతన్. 221

క. ఇంతీ యెవ్వరు లేరని, గొం తేటికిఁ జేసె దెవరు గొనిపోయెదరే
యెంతపనివచ్చినను నిదె, చెంతనె యున్నాఁడ భీతిఁ జెందకు మనన్. 222

చ. విని చిఱునవ్వు నవ్వి భువి వింతలు పో మగవాండ్రు నీగలిం
బనుపడి యొంటి నుండఁగని పల్కుట న్యాయమె యంచుఁ బల్కునీ
వనుదిన మెందు నుందు వెవరైనను వచ్చెద రేల చెప్పుమా
ననవిలుకానివంటి నెఱనాయక యంచు విశాల వేఁడినన్. 223

క. నేనుండు దెపుడు మాపలుగి, లోన న్నా పేరు శకుఁడు లోలాయతనే
త్రా నారుల మానసములు, పూని కనుంగొనెదు బుద్ధి భూమిఁ జరింతున్. 224

వ. అని చెప్పి నవ్వుచు వెండియు నిట్లనియె. 225

క. ఈవీట నొండుచిత్రము, గావించెడిపాటిదానిఁ గన మీవఱకున్
నీవైతె జాణ వౌదువు, గావోలు న్మాట లటులఁ గావినఁబడియెన్. 226

* * * * *

తే. అనిన విని యావిశాల యౌరా యటనుచు, మెచ్చి తనమదిలోఁ గల మేలిమెల్ల
దెలిసితివి జాణ వౌదని పలికి యతని, రమ్ము నాయింటి కిపు డని నెమ్మి మీఱ. 228

క. త్వరితగతిం దనయింటికిఁ, దిరిగి తిరిగి చూచుకొనుచుఁ దెరవయుఁ జనెనా
సరణిని వడి శకుఁ డాబిడ, శరణమునకుఁ జనియె వేడ్క సఫలతఁ బొందన్. 229

* * * * *

* * * * *

* * * * *

తే. అటులఁ దమిదీర నుండెడి యాస్థతోడ
ముచ్చటలు దీర నిరువురు మొనసి పెనఁగు
వేళ శివదత్తుఁ డింటికి వేగ వచ్చి
చూచె నాశ్చర్యకోపవిస్ఫురితుఁ డగుచు. 233

వ. ఇత్తెఱంగున. 234

క. ఘర్షించి కనులనిప్పుల, వర్షంబులు గురియఁ జూచు వల్లభునకు నా
ధర్షిణి యపు డేవిధమున, హర్షము గావింప వలయు నని యడుగుటయున్. 235

తే. హంసకులసార్వభౌమ నీ వనుదినంబు, కథకుఁ గథ కిట్లు నన్నడుగంగ నేల
చెప్పు మేలాగు హర్షింపఁ జేసె మగని, ననిన హేమావలిని జూచి హంసయనియె.

క. విను మటుల మగఁడు కోపము, పెనఁగొని ఘర్జించి పలుక భీతిల్లక యా
వనజదళాకారవిలో, చన ధైర్యము చెదరనీకఁ జతురత ననియెన్. 237

క. మరుకేళిఁ గవయ కవ్వలి, కరుగవె చీ రంకులాడి యని నను నిచ్చల్
నిరసింతువు యోగివ గన, నరకా నీవాకె తాఁకె నాకుంజూడన్. 238

చ. పలుమఱు రంకులాడి యని పల్కెడు నీవచనం బమోఘమై
నెలకొని తాఁకె సిద్ధుఁడవు నీమహిమం బదియేల వ్యర్థమై
తొలఁగు నటంచుఁ బల్కి చెలి దూరిన నాత్మతపోవిభూతిచేఁ
దలకొను వాక్యసిద్ధికి ముదంబు గొనెన్ శివదత్తుఁ డెంతయున్. 239

చ. అటుల నిజాధినాథుఁడపు డాత్మమహత్త్వగుణోపలబ్ధికు
త్కట మగుమోదమందఁగను గామినిఁ జూచి ననుం బతివ్రతా
పటిమ వహించు మంచు బహుభాషలఁ బల్కును పల్కకున్న నీ
కిట ఘటియింతు హత్య తను వేటికి నేఁటికి నింద వచ్చినన్. 240

తే. అనెడు సతివాక్యమునకు స్త్రీహత్యకులికి, తనదువాక్సిద్ధికిని నద్భుతంబుఁ జెంది
నీవిఁక మహాపతివ్రతాభావమహిమ, వెలయవే యనియోగి దీవించెఁ బ్రీతి. 241

క. అటువలె దీవించుచు నెప్పటియట్లనె వేఱులేనిపక్షంబున న
జ్జటిలుండుండెను జెలియును, బటుముదమున మెలఁగుచుండెఁ బడఁతుక వింటే.

క. ఆరీతి మహోపాయము, నేరిచిన జ్జారుఁ గవయ నెలకొను మన నా
ధార జగజంత యని తెల, వారుటఁగనిభామ కేళి వసతికిఁ జనియెన్. 243

ప. అని ప్రత్యుత్పన్నమతిచెప్పిన విని హర్షంబునొంది నలుండు దరువాతివృత్తాంతంబాన తిమ్మని ప్రార్థించిన. 244

మ. నిరవద్యస్వయశోవినిర్జిత మహానీహారనీహారభూ
ధరపుత్రీశ్వర కావ్యగోత్రవిధికాంతా గౌరవా గౌరవా
కరమందార పటీర శంకర పతాకాతారకా తారకా
డరవిందోద్భవవాహ పథ్యతిథిపాకాహార కాహారపా. 245

అనులోమవిలోమకందము. రామానుజరాజనుత ర
మామరసుమరాగకర సుమాకర సమరా
రామ సరకమాసుర కగ
రామ సురమమారతనుజ రాజనుమారా. 246

తోటకవృత్తము. వారణ వారణ వారణరక్షా
సారస సారస సారసపక్షా
శారద శారద శారద కీర్తీ
హారిమ హారిమ హారిమమూర్తీ. 247

గద్యము. ఇది శ్రీమత్కౌండిన్యసగోత్రపవిత్రాయ్యలరాజాన్వయసుధావార్ధిపూర్ణిమాచంద్ర నిస్సహాయకవిత్వనిర్మాణచాతుర్యనిస్తంద్ర శ్రీరామనామపారాయణనారాయణామాత్యప్రణీతంబైనహంసవింశతి యనుమహాప్రబంధమునందుఁ దృతీయాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు.

హం స విం శ తి

చతుర్థాశ్వాసము.

పదుమూఁడవరాత్రికథ.

శ్రీరాజితజితవారిధి
వారిధితనయాంశజాతవసుధాపుత్రీ
హారిస్తన కుంకుమఘన
సారమృగీమదసుగంధచర్చితవక్షా. 1

వ. అవధరింపుము ప్రత్యుత్పన్నమతి నలునకిట్లనియె నట్లుప్రభాతకాలంబుఁగావచ్చినఁ
గనుంగొని. 2

క. చిగురాకుబోఁడి యప్పుడు, మగరాజిగిరాయిడించు మందిరభూమిన్
బగరాజిల్లెడు తొగరా,జగరాతికి నది రసించు సాయంబైనన్. 3

క. కని జలకమాడి సొమ్ములుఁ, దనరంగ నలంకరించి తరలేక్షణరా
డ్తనయునిపై మోహంబునఁ, జనఁగా రాయంచ చూచి సఖితో ననియెన్. 4

తే. ఆక్కఱుచిఁగల్గు చక్కెర లానవాలు, పెట్టెదవె యొక్కగాథఁ జెప్పెదను వేడ్క
నది నవీనప్రవాళరాకాధరోష్ఠి, వినిన నొక్కింత నేర్పు నీకెనయుఁ సుమ్మి. 5

క. అనవిని చిఱునవ్వొలయం, బని చెఱుపులకథలు చెప్ప పార్థవుఁ జేరం
జననీయ వైనఁ జెప్పుము, వినియెద నన సతికి హంసవిభుఁడిట్లనియెన్. 6

తే. పూర్వమున బ్రహ్మసభకు నేఁబోయి కొంత
కాలమందుండి యజుఁ డంపకంబు నేయ
మానససరంబునకు పశ్చిమామకీన
కులజులను గాంచి భువిఁ జూచుకోర్కి పొడమి. 7

సీ. హిమవన్నిషధమేరుహేమకూటాస్తోద యద్రోణమలయవింధ్యాత్రికూట
మాల్యవన్మంధర మైనాక గంధమా దనసహ్యాపారియాత్రకసువేల

ఋక్ష మత్త శృంగ ఋశ్యమూక మహేంద్ర సౌమాన గోశృంగ చంద్రవృషభ
శాలేయ సుశిరవిజ మతంగ కైలాస, శతకేతు భృగునీల చక్రవాళ ?
తే. కనకమేఘాంశుమత్పుష్పగరుడభద్ర, చిత్రకూట సుదర్శన శేషసింహ
రోహణ శ్రీగిరిక్రౌంచ రుద్ర మత్స్య, సూర్యరోహణముగిరు ల్చూచియంత. 8
సీ. కోరింద నలతుమ్మ గాటికె కోడారయ వెణుతు రూషగ దంతి వెఱ్ఱినిమ్మ
చిటిగార సుంకసి చీ కెఱ్ఱదుమ్మయుఁ దెల్లదుమ్మల్లింద కళ్లిత్రొట్టి
జమ్మి బలుసు గార చంద్ర పటికి తెల్ల వుష్పిలొద్దుగ జిడ్డు బుడ్డతుమ్మ
కలివిరి గుంద్రయు గచ్చ పెన్నంగయు దుష్టమంగయు భూతత్రొట్టుకోవె
తే. మాద్చు చిటికొక్కిసీకాయ మండ్ర త్రొట్టి, వెలఁగ వాకుడు పల్లేరు ములకవేఁప
నగిరె సీర్గొబ్బి మొదలుగా జగతిగల్గు, కంప లన్నియు వేవేగ గడచి కడచి. 9
సీసమాలిక. జిల్లేడు వెంపలి జిడ్డువెంపలి పైఁడి తంగేడు తంగేడి తగిడి నుస్తె
ములువెంపలి ములుస్తె గలిజేరు గుంటగల్జేరును దంతిబందారి నేల
తంగేడు మెట్ట బందారి మండుగ బ్రహ్మదండి భూతులసెఱ్ఱదొండి చల్ల
పిల్లమాషపు చార పిల్లర్గు చిత్రమూలము నల్లతీఁగె కోలాకు పొన్న
ముయ్యాకు పొన్నయు మొగవీర తుత్తెర బంకదుత్తెర హంసపాది గంటె
కాను తెలుగుమెట్టదామర వెఱ్ఱిసె నగ జంబిరము కాచి నల్లకాచి
శ్రీతులసియు సంబరేణు నేలుసిరి కేశ్వరి నేలవేమూటి చల్లగడ్డ
సహదేవి జుట్టుప చరిపిండి చిటిముటి పెన్నేరు విషబొద్దిపిండి దొండ
నెనుటాయి గోరుమిడి నీరుబచ్చలి ప్రబ్బి వేరు గన్నేరాఁడు బీరనేతి
బీరపేరా ముట్టి సీచరములు గొలి మిడి చేదుపొట్ల యుమ్మెత్త తిప్ప
తీఁగె విష్ణుక్రాంత తీం ద్రెత్తి చిత్రమూ, లము దొండతీఁగె ముల్లంగి గొల్ల
జీడెద్దు నక్రేకు చేగొట్ట చంద్రకాం, తెఱ్ఱనియబ్బెంద యెఱ్ఱతుమ్మి
కుప్పి సూర్యక్రాంత ముష్టిపు నరవందు గాడిదెకడపర కన్నెకొమర
నల్లగెంజెనవూరి తెల్లగెంజెన యుత్త రేణు గుబ్బిరి సంబరేణు బండి
గురిగింజ గురువింద తురతపత్తియుఁ బత్తి తిలదిడ చబ్బంద నులియచీకె
వెలగ విషముదారి వెఱ్ఱికుందెన మంచికుందెన కలబంద గువ్వగుత్తి
మామెనయును నేలమామెన యటకమామిడి దూల గోవెల మేఁకమేయు
తే. నాకు నల్లేరు నువిజము డాకుఁజెముడు
నేలతటక సింగెయుఁ గోలచెముడు
బొంతచెము డిల్లియును, సదా ముష్టి మొదలు
గాఁ గలుగునట్టి చిఱుచెట్లఁ గాంచి యంత. 10

సీసమాలిక. రావి మామిడికొండరావి మేడియు బ్రహ్మ మేడియుం జీడిమామిడియుఁ జింత
పులిచింత మోదుగు ములుమోదుగును వెల్గ పుల్లవెలఁగ వెఱ్ఱిబిల్ల చిల్ల
బూరుగ కలుగొట్లు భూతపాసిరి కుక్క బూరుగ చిట్టిగొట్టి భూతనెంద
నేరేడు మఱి యల్లనేరేడు పాదిరి తడగూబ తడఁబేఁకు కడపబట్టి
కడపకొడిశ పాలకొడి శెఱ్ఱిలొద్దుగు చిరిఁబేఁకు లొద్దుగు జీడిపాల
కలు జువ్వి వావిలి గంధువావిలి యేరు మద్ది మద్దియును నేలొద్దియొద్ది
తెల్లకాంచనము తుందిల మెఱ్ఱికాంచన ముప్పి తెల్లుప్పి నీరుప్పి యిప్ప
తాండ్రచందన మేపి దాసాన మెఱ్ఱదాసానము బందుగ జారజేన
మఱ్ఱివిరికి తొండ్లి మఱ్ఱతూ కిచ్చెడ పెద్దవిరిగి పక్కి గద్దనెల్లి
కాకితూ కందుగుకానుగ వరగోఁగు గోఁగుబొట్టు కచిక్కి గోఁగుకొండ
గోఁగుపొగడ ములు గోరంజలును బెద్ద వెలమ సుంకేసరి వెఱ్ఱిచిక్కి
నారుప సురపొన్న వారిజమును బొన్న నెల్లి మూలుగబిల్లు నెమిలియడుగు
కొండగుమ్ముడు రేఁగు గొరమి సంపఁగికొండ సంపెంగ మారేడు సరళదేవ
దారు గుమ్ముడుమోవి తపసియుఁ గుమ్మర పొల్కి గుగ్గిల మెఱ్ఱపొల్కి వేగి
దేవదా రుసిరికె తిలకము తెల్లన గిరి వేఁప కరివేఁప తురకవేఁప
వేరుపనసగుత్తి వెఱ్ఱినారు పరేల పనస కరకకొమ్మి పలుకరేణి
బండచింతయు నల్లబలుసు సురభి చీకి రేని కూకుడు నెమ్మి ప్రేంఖణమ్ము
భూతాంకుశ మశోక భూర్జపత్రమ్ములు బోళము మంకెనపులుసు గంగ
రేఁగు తక్కిలి ములువేగి భూచక్రము మొక్కస కొక్కస మొల్లమ్రాను
హనుమంతబీర మంకెన గిరికర్ణిక పెడమల్లె కొండముక్కిడియుఁ గోల
ముక్కదాడిమ బీర మొగలింగ గోదాడు నేదాడు ఖర్జూర మీఁత నేల
తాడి బగిస పోఁక తాడు కొబ్బెరచెట్టు పెద్దమాను ఘంగి బెండగలుగు

తే. కణుదు రరుకుడు కాలుగ కొన్న సన్న
విరిగి సోమింద గున్నంగి దిరిసెనంబు
మొదలుగా గల్గు బహువిధభూరుహములు
నిండి యుండెడుకానలపిండు లరసి. 11

క. వెస జంబూప్లక్షక్రౌం, చసుపుష్కరశాల్మలికుశశ శాకద్వీపా
లెసఁగఁ గనుగొంటి లవణే, క్షుసురాఘృతదధిపయోవిశుద్ధజలాబ్ధుల్. 12

సీ. స్వాయంభువోత్తమ స్వారోచిష బ్రహ్మ దక్ష వైవస్వత తామసేంద్ర
రౌచ్య రైవత రుద్రభౌచ్య చాక్షుష సూర్య లనెడు చతుర్దశమనువు లమరి

బ్రాహ్మైశ్వర్య దివ్యబార్హస్పత్య సౌరచాంద్ర గురు పావన పిత్రునామకవన
మానమ్ములును గేతుమాల కింపురుష హిరణ్మ యైలావృత రమ్యక కురు
తే. భరత భద్రాశ్వ హరిసంజ్ఞ వర్షములును, భారతేంద్ర కశేతు గభస్తి నాగ
తామ్ర రోహిణి సౌమ్యగాంధర్వ కాఖ్య, లమరు నవఖండముల నొప్పు నవనియందు.
సీ. ద్రవిళ విదేహ మాళవ మత్స్య మళయాళ కొంక ణాంగ విదర్భ కురు పుళింద
చేది టంకణ వత్స సింహళ కర్ణాట మగధ ఘోట కళింగ మద్ర యవన
కుకురు బాహ్లిక పౌండ్ర ఘూర్జర నేపాళ శక వంగ కాంభోజ సాల్వ లాట
సౌరాష్ట్ర చోళ ఖాంధ్ర శబర పాండ్య వరాట కుంతల కేక యావంతి కాశి
తే. నాట కరహాట సింధు గాంధార నిషధ, కేరళ తురుష్క పాంచాల శూరసేన
కోస లోత్కల కాశ్మీర కుత్స బర్బ, ర మరు హూణాఖ్య సర్వదేశములు చూచి.
క. యమునాత్రమసామర్థ్య, క్షమఁ గమలోత్పలమరందసంగ్రహణాద
భ్రమతిభ్రమద్భ్రమరవి, భ్రమగీతతతాభ్రభ్రసురతరంగిణి చెంతన్. 15
సీ. పొడయెండగాయని పొన్నగున్నలనీడఁ గ్రొమ్ముత్తియపుటరంగులుచెలంగ
గొజ్జంగిపొదరిండ్లపజ్జలఁ బచ్చకప్రములు నిండినద్రాక్షపందిలి తగ
శశికాంతకుట్టిమస్థలులను బన్నీటి పరజల్లు జలయంత్రపాళి దనర
కేళి కేళాకూళి క్రౌవ చక్ర చకోర హంసభ్రమ త్సారసాదికలిత
తే. కలకలారావ విస్తార కమల కుముద, సౌర భాగార నీహార నీరపూర
వీచికావార దుర్వార విహృతి ధీర, శీతలసమీర కాసారసీమఁ గంటి. 16
వ. మఱియుఁ దత్కాసారంబు ననిమిషసంచారయోగ్యం బై యమరావతీపురంబును, శంఖమకరకచ్ఛపాధిష్ఠానం బై యలకాపట్టణంబును, ధార్తరాష్ట్రవిహారస్థలం బై హస్తినగరంబును, బకనివాసం బై యేకచక్రంబును, శంకరాధారం బై కాంతారంబును, శింశుమారచక్రవికాసితం బై మేరువునుం బురుడించుఁ దత్తీరంబున. 17
క. పల్లవిత కలిత పుష్పిత, సల్లలిత మరంద వళిత సత్ఫలిత మహీ
జోల్లసితాభ్రంకషమై, యుల్లము రంజిల్లఁ జేయు నొకవన మొప్పున్. 18
ఉ. ఆవనసీమ నొక్కతరు వంబరచుంబితశాఖియై ముదం
బావహిలంగఁ జేయఁ గని యాగమనశ్రమముఁ క్షుధార్తియుం
బోవ ఘటింపఁ బూనియును భూజముపై వసియించి నాకగం
గావనజాతజాతబిసఖండము లానుచు నుంటి వయ్యెడన్. 19
ఉ. కొండలు క్రిందుమీఁదుగను గూల దిశావళి గ్రీల నుష్ట్రవే
దండము లుర్వి వ్రాలఁ ద్వరితంబున వారిధు లింకి క్రాలభ్ర

ష్మాండము తూల నాదిమమహాహిపసూకరకూర్మమూర్తు లొం
డొండొఁ గలంగి సోలఁ జటులోద్ధతి నుర్లెను నేలయ న్మొగిల్. 20

వ. అప్పుడు. 21

చ. హరిశిఖిదండిదైత్యవరుణానిలయక్షపభర్గు లెక్కి యా
మరకరిమేషవాహరిపుమానవనక్రమృగాశ్వనందులన్
గురుపవిశక్తిదండవరకుంతగుణధ్వజఖడ్గశూలభృ
త్కరులయి కుంభయంత్రగతిఁ దాల్చిరి దిక్పరసైన్యసంగతిన్. 22

క. ఆతఱి నే నాకసమున, కాతతసంరంభగతుల నతిజవ మొప్పం
గాఁ దెలివి నెగసి చూడఁగ, భూతలచలనం బడంగి పోయినపిదపన్. 23

క. ధరణీసుర భూభృద్వి, ట్చరణజభటరథగజాశ్వసద్వస్తులచే
నిర వొందు పాండ్యభూమిని, బరిపూర్ణం బనఁగ నొక్కపట్టణ మున్నన్. 24

తే. కని మహామోద మొనరింపఁగాఁ బురంబు
కాపురంబుగ నుండెడు ఘనజనముల
కలిమి బలిమియు వీక్షించు కాంక్ష వాడమి
యొక్కసౌధంబుపై డిగ్గి యుంటి నందు. 25

తే. పరకతలగుడ్డ యొకపాటిపచ్చడంబు,ముదుక నీర్కావిదోవతి మొలనుసంచి
తిత్తివెండుంగరము వ్రేలహత్తి యొప్ప,నుండు శతుఁ డను పేదనియోగి యొకఁడు.

సీ. క్షేత్రఘాతంబులస్థితులు వక్కాణించి సౌవర్ణగణితోక్తసంఖ్య దెలిసి
మిశ్రితగణితార్థమిళితమనస్కుఁడై గాఢప్రకీర్ణకగణిత మెఱిఁగి
త్రైరాశికాద్యంతసారాంశము గ్రహించి సూత్రగణితములు జొచ్చికలఁచి
మఱిభిన్నగణితంబు మార్గమెల్లను గాంచి పరగణితంబులు పారఁజూచి

తే. నిఖిలసిద్ధాంతసూత్రము ల్నేర్చి జగతి
గణకకులసార్వభౌమత్వగణనకుఁ దగి
గణితమర్మజ్ఞుఁ డితఁ డని ఘనులు మెచ్చఁ
దెలిసి యతఁ డెంతలెక్కైనఁ దేటపఱుచు. 27

గణితముపేరులు.—

సీ. త్రైరాశికప్రకీర్ణ సువర్ణపంచరాశికమేరుపూర్ణరాశికసమాధి
కారవీరాచారఘాతకుంటాహ్వయచ్ఛాయార్యభటబృహజ్జాతకోత్క
లితసప్తరాశికలీలావతీవర్గ వర్గమూలక్షేత్రవాస్తుభాగ
గణితసారచతురంగప్రశంసాభళీ నాదీయబీజభిన్ననవరాశి

తే. ఘనఘనామూలశిల్పిసంకలితసూర్య, సోమసిద్ధాంతయుగలబళోధరత్న

ఘట్టితైకోనరాశ్యాదిగణితతతులు, దెలిసి యతఁ డెట్టిలెక్కైనఁ దేటపఱుచు. 28

తే. సరవి గుడికట్టుగా చెంగ సరసి వ్రాసి, యంతకము లేసి కులవర్గు లాయకట్లు
దీర్చి దినవహినపరగతి ప్రతీర, సారవణి నిర్ణయింప శేషాహి యతఁడు. 29

చ. చదువులుచెప్పి చూచె మఱిసారెకుఁ గూలికి లెక్క వ్రాసి చూ
చదయతఁ గోలుకాఁ డగుచు నన్నిఁట మందువల న్నటించి చూ
చదియుచుగాక రాయసపుటార్యుల ఘంటము లాకు దుద్దులున్
వదలక మోసి చూచె నొకపట్టునఁ బొట్టకు లేక తక్కినన్. 30

క. పొరుగిరుగువారికలిమికి, గుఱిగాఁ దా నెంతకూడు గుడుచుచు పీటం
దిరుగాడి ప్రొద్దుగ్రుంకెను, వర కొకపాలికకుఁ గొలుచు వడిఁ గొని తెచ్చున్.

తే. తెచ్చి సుఖమతి యనునామధేయమునను
పరఁగు ప్రియురాలిచేతి కేర్పడఁగ నీయ
నాబిడన్నంబు సంకటి యంబలియును
జేయ సమరేయివేళ బోసేసి పోవు. 32

క. అతఁ డీలాగున గ్రాస, స్థితికై యూరెల్లఁ గలయఁ దిరుగాడంగా
నతనాలు మరునికేళికి, వెతఁగొని తిరుగున్ భుజంగవీరులఁ గలియన్. 33

క. ఒనపరి వగలది ముద్దుల, నసియాడెడుగాను గలది యందము గలపైఁ
డి సరైనమేనుచాయల, పస గలదని విటులు దానిపని కలవఱుచున్. 34

తే. ఎనయ నేవేళ నెంపైన నేపురేఁగి
పురిని గలజారు లత్యంతమోహు లగుచుఁ
గ్రుక్కిళులు మ్రింగికొనుచు నొక్కొక్క రొకరె
తిరుగుచుందురు దానింటితెరువుఁబట్టి. 35

ఉ. ఇందుఁడు కందునిద్దపురహిం దగు సుందరిమోముగోము తా
నందమి నిందిరేందుముఖినందనుఁడుం దనడెంపమందు నిం
దిందిరకందబృందకచదృక్తతిచందముఁ జెంద జాలువా
లొందమిఁ గుంద జారులిఁక యుగ్మలిఁ బొందమిఁ గంది కుందరే. 36

శా. నెత్తావు ల్వెదచల్లుపుష్పలతల న్నెమ్మేను సింగంపురా
మొత్తంబున్ నునుగౌను శ్రీలగరిమంబున్ వీనులుం దమ్మిద
ళ్కొత్తుం గ్రొవ్విరిగుత్తులన్ మినుకులోలక్కన్ గబ్బిచన్గుబ్బలున్
నెత్తమ్మిన్ గళదేరుమోము దెగడు న్నీమాటి రంభన్ నగున్. 37

* * * * *

* * * * *

చ. దుసికలఁ జారుచీఁకటుల దూఁకొనుచుం డెదుకీలుగంటుపైఁ
బస పొనరించునిగ్గు గల ఫాలతలంబునఁ జాదుబొట్టు దృ
గ్వసతికిఁ గజ్జలంబు నరకాలున నంచులుఁ జీఱుచీరఁ దా
రసమగుపుష్పకంచుకము రంజిలఁగాఁ జరియించు వీథులన్. 40

తే. ఇటులఁ జరియింపఁ గా దాని యెమ్మె లెఱిఁగి, వట్టియనుమానములచేత బెట్టుగుంది
కని విరూపినిఁగాఁ జేసి కాంతవీడి, చనియెద నటంచు నెమ్మది శకుఁడుఁ దలఁచి.

క. ఒకనాఁటిరాత్రి యింటను, సకియకడం బవ్వళించి సంభ్రమమునఁ బొం
ద్రకదేశమునకుఁ జనియెద, నొకపని కని వేగ యామ ముండెడువేళన్. 42

తే. పయనమై లేచి పోవుచో భార్యతోడఁ, జెప్ప నొక్కింతదూర మచ్చిగురుబోఁడి
సాగ నంపి బహిశ్శంక కేగ నతఁడు, దిరిగి కిరుచించి వేగ మందిరము సొచ్చి. 43

ఉ. దూలముమీఁదియట్టుకను దొంగవిధంబున నిశ్చలాంగుఁడై
తాలిమిఁ జిక్కఁబట్టి కులతామరసేక్షణచర్యలెల్ల నా
మూలముగాఁ గనుంగొనెదు బుద్ధిని నాశతుఁ డుండునంతఁ బ్రా
క్శైలశిఖాగ్రభాగమున సారసమిత్రుఁడు దోఁచె నంతటన్. 44

క. పనిపాటఁ దీర్చి సుఖమతి, పనివడ నేఁ డింటితోఁడును బొసెఁ గదా యం
చును వెల్వడి చని వీథిని, మనసిజవేదనల జాలి మాలి తిరుగఁగాన్. 45

సీ. గౌరిపంచాగంబు గౌళిపంతులపంచపక్షుల శకునము లైవ్వఁడికంటి
పలుకులరీతులు ప్రశ్నభాగంబులు గల్యాలు గూయుంగఁ గలుగుమేలు
కీడును బోచిళ్లజా డెఱింగెదు నేర్పు దిక్కు విదిక్కులు దెలిసి నుడువుఁ
దుమ్ములక్షణములు తొడరు కాకరవంబు సాముద్రికస్థితిఁ జతురమహిమఁ

తే. దెలియ నేర్చినయొకమహాధీరవరుఁడు, శకునవిద్యావిచక్షణాధికుఁడు సౌఖ
మార్యరేఖల మారట మారుఁడైన, యవనిదివిజుండు మతిమంతుఁ డనెడువాఁడు.

క. ఎదురైనఁ జూచి సుఖమతి, కదియం జని వాని సొబగు కలిమికి మోదం
బెదనొంది యతని నో నవ,మదనా యని పిలుచునంతమాత్రనె యతఁడున్. 47

* * * * *

మ. అటులం దోడ్కొనివచ్చుచోఁ గులుకు టొయ్యారంబుగాఁ జూచి చొ
క్కటపుఁ సిబ్బెపుగబ్బిగుబ్బ నెలవంక ల్సామ గాన్పింపఁ బై
పట మొక్కింత సడల్చుఁ బచ్చిదొరలన్ భాషించు లేనవ్వుతో
సటలుం జేష్ట లొనర్చుఁ బైపయిఁ బడున్ జారుండు హర్షింపఁగన్. 49

చ. నిలయములోని కిట్లు విటునిన్ వెసఁ దోడ్కొని వచ్చి హెచ్చి కం
బళము ముదంబునం బఱచి పల్లవుఁ డందు వసించినంత న
య్యాళికచ యెక్రియం గనెనొ యట్టుకపై నిజభర్త యుండుటం
దెలిసిన భీతిలేక సుమతీ యపు డేమని బొంకెఁ జెప్పుమా. 50

చ. అని యలవాన జాలిపులుఁ గా వనజాక్షినిఁ జేరి వేఁడినన్
విని తలపోసి చూచి యిది వింతసుమీ తెలియంగలేను నే
ర్పున నది భర్తకింపు మదిఁ బుట్టఁగ నెట్టులబొంకెఁ జెప్పవే
యనఁ గలహంసవంశకలశాంబుధిచంద్రుఁడు కాంత కిట్లనున్. 51

క. విను హేమవతి సుఖమతి, తనవల్లభుఁ డటుకమీఁద దాఁచుక యున్నాఁ
డని తెలిసి ధృతి చలింపక, యనుపమచాతుర్యధుర్య యై విటు మ్రోలన్. 52

క. పక్కా కిడి సద్భక్తిని, మ్రొక్కి కనుంగొంటి శకునములు చూడు వరుం
డేక్కార్యంబున కేగెనొ, యక్కార్యము లెసఁగ సఫల మౌనో కావో. 53

తే. లెస్సఁగాఁ జూచి చెప్పుము లేమిచేతఁ
జనిన నాపతి శీఘ్రంబె సఫలుఁడై సు
రక్షితంబుగ వచ్చునో రాఁడొ యనుచుఁ
దెలియ యడిగిన నాసైఁగఁ దెలిసి యతఁడు. 54

సీ. అంగుళిక్రమమున నశ్విని భరణియుఁ గృత్తిక రోహిణి మృగశి రార్ద్ర
పౌనఁగఁ బునర్వసు పుష్య మాశ్లేషయు మఖ పుబ్బ యుత్తర మఱియు హస్త
సరవిఁ జిత్రయుఁ స్వాతి వరుఁగ విశాఖానురాధలు జ్యేష్ఠయు రమణ మూల
పూర్వోత్తరాషాఢ లుర్విని శ్రవణ ధనిష్ఠలు శతభిష ప్రోష్ఠపదలు

తే. యుత్తరాభాద్ర రేవతు లొనర నెంచి
మేష వృషభ మిథున కర్క మృగప కన్య
కా తులాళి ధనుర్లగ్న కలశ మీన
రాశి సంఖ్యలు వరుస నేర్పడ గుణించి. 55

తే. సూర్య శశి భౌమ బుధజీవ శుక్రమంద, రాహు కేతుగ్రహస్థాన రాశిమాట
చారచోరోపచయకేంద్ర సారసీచ, పరమస్వోచ్చాంశలగ్నము లాదిలఫలించి. 56

తే. జన్మకర్మసాంఖ్యాతిక సాముదాయ, కాంగజామిత్రవైనాసికారివామ
పార్శ్వవేధలులత్తలు భావమస్వ,భావనీచాస్తమయములఁ బరిహరించి. 75

సీసమాలిక. ద్వాదశాబ్దాబ్దమాత్ర గ్రహమాతృనక్షత్రాంశరాశిమాసదిన మరసి
పద్మసింహాసనపణకూర్మనరచాప కుంతలఖలజీవ కుంభవర్గ
శనిఖడ్గరథగజాశ్వవ్యూహనాడికాదిద్విధచ్ఛత్ర ద్వితీయపంచ
విధదశవిధరాహువృశ్చికలాంగూల పంచసప్తశలాక పక్షిడింభ
కౌమాఖ్యతోర్మణగౌళితుతశ్యేన యాత్రాత్రి కాలసూర్యఫణిజయక
ఘోరకాలానలగూఢకాలానల భూచరఖేచర పుణ్యభూమి
చంద్రకాలానలసంకటసూర్యకాలానలరాహుకాలానలకలి
వర్తులభాస్వరవామగౌడద్వితీయతృతీయమాతృకాచతురదీర్ఘ
వర్ణేశ్వరాహ్వదైవతయోగతుంబురు ప్రస్తారసర్వతోభద్రకులకు
లాలకోటామహాలక్ష్మీనఖక్షితివలయలక్షక్షేత్రవాలభూమి

తే. ఘనపుళిందకొల్లాపురి వెనకపటక, కాలరేఖమహామాలికానిరామ
యాఖ్య లలరారుచక్రము లందు బీజ, పంక్తి లిఖియించి తత్ఫలాఫలము లరసి.

క. ఈలాగుచక్రముల గ్రహజాలము లిఖియించి చూచి చంద్రాస్యవరుం
డాలయమున దాఁ గుండుట, కాలజ్ఞుఁడు దెలిసి పలికెఁ గౌతుక మెసఁగన్. 59

తే. కడుపులోఁ జల్లగదలక కలికి వినుము
నేఁడు రేపటఁ దలపువ్వు వాడ కతఁడు
రాఁగలఁ డటంచు శపథ మేర్పడఁగఁ జెప్పి
యతఁడు దానిల్లు వెలువడి యపుడ చనియె. 60

ఉ. ఆసమయంబునందు శశుఁ డట్టువపై వసియించి యుండి యెం
తో సుముఖత్వ మొప్పఁ గని తొయ్యలిభక్తికి సచ్చరిత్రలీ
లాసుగుణప్రసిద్ధికి భళా యని మెచ్చుచు డిగ్గి వచ్చి రా
వే సరసీరుహాక్షి యని వేగమె కౌఁగిటఁ జేర్చి వేడుకన్. 61

క. ప్రమదా నీపాతివ్రత్యము భక్తియుఁ గంటి సందియము లేదిఁక నం
చు మనోరాగంబున శశుఁ, డమితస్తుతు లొనరఁ జేయ నది యిట్లనియెన్. 62

తే. కాంత నే నెన్నకోరాదు గాక నన్నుఁ
బోలఁ గలసాధ్వు లున్నారె పుడమిలోన
ననుచుఁ బతితోడఁ జెలరేఁగి యాడుకొనుచు
విందు మోదంబున సుఖాన నుండి రపుడు. 63

చ. అని కలహంస చెప్పిన నయారె కథాస్థితి యంచు మెచ్చికొం
చును దపనోదయప్రభలు సుందరి గన్గొని యింటిలోనికిం
జని పవలెల్లఁ బోఁగడపి సారసమిత్త్రుఁడు పశ్చిమాద్రికిం
జనినయనంతరంబ మనుజప్రభుపై విరహంబు మీఱినన్. 64

సీ. కళదేరు కస్తూరితిలకంబు వాసన ల్లపనసంభములకు లంచ మొసఁగ
నవరత్నతాటంకవివిధకాంతిచ్ఛటల్ నునుఁజెక్కుఁజిగికిఁ గానుక నొసంగ
నలరుమానికపుసోయగఁపుదండలచెక్కు కలితాంగదీప్తికిఁ గట్న మిడఁగఁ
జెంగావిసరిపెంపు చీరంచు సరిగడా ల్పదశోణఘృణులకుఁ బగిడిఁబెట్ట

తే. మదనమదహస్తివిడివడ్డమాడ్కిఁ బడఁతి, పుడమి యొడయనికడ కేగ బెడఁగునడల
నడుచువడిఁ గమ్రక్రొమ్ముడి సడలి విరుల, జడి పొడమ నిల్లువెలువడి చనఁగనపుడు.

క. కని రాజహంసవరుఁ డి, ట్లను భళి మేల్లాణ వొడువె సాగ సమరెక్
జననాథు నెనయఁ బోయెదొ, విని సొమ్మొకకథ యటన్న వెలఁ దిట్లనియెన్. 66

మ. కలహంసాధిప నీస్వబుద్ధి నిటులం గల్పించెదో కాక పె
ద్దలచేఁ బూర్వము విన్నవాఁడవొ మహాదైవప్రసాదంబొ విం
తలును మ్మట్లు వచింప నన్యులకు మేధాశక్తి నిక్ బోలువా
రలు లే రింక భళారె చెప్పు మనుచుక్ రాజాస్య ప్రార్థించినన్. 67

పదునాల్గవకథ.

క. ఆమానసౌక మభినవ, తామరసమరందబిందుతరబృందంబుల్
నేమించుగుఱియు వాక్కుల, హేమావతి కనియె మోద మిగు రొత్తంగన్. 68

చ. వినుము విదర్భదేశమున విశ్రుతమై సిరులందు పహ్వాలం
బన నొకపట్టణం బమరు నచ్చట నొండొకవైశ్యుఁ డెంతయుం
దనరు హిరణ్యగుప్తుఁ డను నామముతోడఁ దదీయభార్య హే
స్తిని యనుపేరునం బరఁగుఁ జెప్ప నశక్యము దానివైఖరుల్. 69

క. మిలమిలమిలఁ దళుకులజలు, పొలయలరుల వలపుగులుకు పొలతుఁక నవ్వక్
మొలకరిక ల్చలదలకలు, చెలిసొలపులపలుకు లలరు చిలుకలకొలికిన్. 70

క. విరులా నగవులు నీలపు, సరులా కురు లుబ్బుగబ్బిచన్నులు జాళ్వా
గిరులా యూరు లనంటుల, సిరులా యని జనులం మెచ్చఁ జెలువ చెలంగున్. 71

క. చిందం బనఁదగు గళమును, గుందమ్ములతీరు రదనకోరకపంక్తుల్
మందమ్ములు గమనమ్ములు, నందమ్ములు పొగడఁ దరమె యతివపదమ్ముల్. 72

ఆ. కలువచెలువు చెలువుఁ గైకొనుకన్నులు, జగ మెఱుంగురంగు జిగి మెఱుంగుఁ
గులుకు దొలుకు మొలకగుబ్బల పసగల, వనిత మేలు కొక్క వనిత మేలు. 73

సీ. బళితంపుఁ బులినంపు వెలఁబెంపు జఘనంబుఁ బోఁడి మెన్నఁగ నొక్కనాఁడు పట్టుఁ
విరితమ్ములను గ్రమ్ము సిరిజిమ్ము వదనమ్ము చెలువ మెంచుట కొక్కనెలయుఁ బట్టు
నిరుతెప్పుడును గుప్పు నెఱికప్పు గలకొప్పు బ్రణుతింపగా మహాబ్దంబు పట్టు
జితజంభ కరికుంభ తతడింభ కుచకుంభ యుగ మెన్నుటకు నొక్కయుగము పట్టు

తే. జొక్కటపుటిక్కగమినిక్కటెక్కుజక్కు, సుఖములనుతింప గల్పకాంతంబుపట్టు
గెంజిగురు సంజకెంజాయపుంజిఁదెగడు, పదము లెన్నంగ బ్రహ్మకల్పంబు పట్టు.

క. ఘనజఘనస్తనయుగములు, వెనుకను దనుమోవిల నుద్దవిడి నొత్తంగాఁ
జనలేక యారుమరుఁగుల, బనుపడ దాఁగె ననఁ గాను భామకుఁ వనరున్. 75

సీ. విష్ణుపాదంబంటు వేమఱు మేఘంబు చంద్రుండు ముట్టె నీశ్వరుశిరంబు
తీర్థంబులోఁ గొని ధృతి నిల్చె శంఖంబు కోరి ప్రసాదంబు గొనె ఘటములు
దండనుండిన సాధుతరుల దాఁటె నులత లతనుధర్మములతో డనియె విరులు
పుణ్యనదీనదంబుల నిల్చెఁ బులినమ్ము లలపితామహునాజ్ఞ నలరె నంచ

తే. కుంతలానన కంధర కుచసుబాహు, నఖకటీయానపటుశోభనత వహించి
దీటురావే మటంచును దృఢమనీషఁ, జెలియ యంగమ్ములకుఁ బాస చేసినటుల.

ఆ. మొగము నిండియుండు మోహంపుఁగన్గవ, యురము నిండియుండు నుబ్బుచనులు
పిఁఫు నిండియుండు వేనలిజొంపంబు, దానిఁ బొగడఁ దరమె మానవులకు. 77

క. ఆహస్తిని యావన ము, త్సాహమునన్ బిడ్డపాపసంపడి లేమిన్
మోహానతరవిటవృషభ, వ్యూహములకు నల్లెత్రాటియొఱపున నెఱయున్. 78

చ. మిడిమిడి గాని చేకటులు మేలిమిసూనలదండ జోడుబాల్
కడెములు సందిబొందె విడి కమ్మలమించులమించుమించులన్
నిడి బుగడల్ జరాసరిహాణీలఁ దనర్చినకట్ట దండజే
గడ కుతికంట్లు సూసకము ఘల్లను మెట్టెలు పూని పేఁగుచున్. 79

క. అది గరగర నగుపురుషుం, డెదుటం బడ వీఁడు జీవితేశ్వరుఁ డయినన్
మది గలదుఃఖం బెల్లను, దుదముట్టు నటంచు మోహ దుర్దశ నొందున్. 80

వ. అది మఱియును. 81

చ. ముదమునఁ బల్లెబట్టులకు మూఁటకు ముల్లె కటంచు నాథుఁ డిం
పొదవఁగ నేగ జారజనయూథహితప్రదభాగధేయ మై
కదిసి చరించుఁజిన్నెలను గాసిలఁజేయుచు మోహకాంక్షతో
మదనుఁడు సానచిమ్ములు సుమాళముతోఁ గుత్తఁ జిమ్ముచుండఁగన్. 82

వ. ఇట్లు సంచరించు నయ్యవసరంబున. 83

సీ. హేరావి యొడ్డాదిభారాదులను బచ్చు గోనెలు తణగాలు గోత్రములును
నూలాసునగలు కంట్లాలు కంబడికట్లు మూఁటలు చిక్కాలు బాటదుండు
వలలావణము పట్టి వారతుక్కోలును సుంకము బీటికాసులును మగలు
కావలి దేవళ్ల కాసులు కుప్పబత్తెము విశేషము దోవతీర్వ యర్థ
తే. మాన్యములు తరుగువిడుపునుసుంకుపుమణియు, గానికోల్కానిబంట్రోతుకరణములకు
నారిపెట్టి బసివిగణాచారు లచట, వానిలెక్కలు రాఁబట్టువాఁ డొకండు. 84

ఉ. సుంకరకొల్వుకాఁడు సరసుం డనుపేరిఁటవాఁడు చూడ నే
ణాంకవసంతకంతుల జయంతుని నెంతయుఁ బోలువాఁడు ని
శ్శంక నలంకరించుక హుంకారున వీథికి వచ్చి యప్పు డా
పంకజలోచనం గని సెబా సని మెచ్చినయంతలోపలన్. 85

చ. పొగడలు చారుచెంగలువబొండల మేలకిపువ్వు ఘట్టి సం
పఁగి విరితేఁటిమేల్గనిన పొగశిరీషపుగోషఫేషు మేల్
జిగిలొగడాలు జాజిబరిసిం గొని చిల్కలవాజి నెక్కి పుం
డెగుపను గంతుపాదుష హదే యని యార్చెద బొమ్మ గ్రమ్మినన్. 86

సీ. వ్రీడాసహిత్థప్ర వేగోన్మదోగ్ర రోషప్రదోషవితర్కచపలదైన్య
పరుషసంత్రాసకచరమలీలావనిర్వేదనాసూయవిషాదగర్వ
మోహాంచితాస్మృతి మోహనమాధుర్యజడగు ప్తిధృత్యపస్మారహైన్య
హర్షవిజ్ఞానశంకాలస్యసుఖనామధేయముల్ గల్గి వర్తిల్లునట్టి
తే. ముప్పదియు మూఁడు సంచారములను మగ్గి, స్వేదవైవర్ణ్యలోమాంచవిస్త్రతాస్య
కంపముల్ ప్రళయస్తంభకము లనఁ జను, సాత్త్వికపుభావములచేత జడిసి తెలిసి.

సీ. సాక్షాత్కరించిన చంచలాలతికయో మాటాడనేర్చిన మణిశలాకొ
జీవంబువచ్చిన చిత్తరుబొమ్మయో కడుతూపుదాల్చు శృంగారరసమొ
చేష్టలు వెలయించు చిగురుపూరెమ్మయో చెలలాడుజాబిల్లిచిన్నికళయొ
కలితరేఖ నటించుకమ్మనెత్తావియో మోహింపఁ జేయు సమ్మోహనంబొ
తే. కాకయుండిన నీతళుక్కాంతిముఖుపు, సొగ సలంకృతికళయును సురభిశోభద
విభ్రమంబులు గలవె త్రివిష్టపముల, నిండి యున్నట్టి చక్కని నెలఁతలందు. 88

క. కరములు సుమలతికాశ్రీ, కరములు చిగురుననవ్వు లబ్జకరములు పద్మా
కరములు నాభీరుచు లా, కరములు సొగసులకుఁ జెలికిఁ గలయవయవముల్. 89

క. నారికెన సఖులు లేరే, లేరే దోరఁ దెగడునిటలలీల లయారే
యారేవునమరునారే, నారేఖకుఁ దనుఘనాళి నాఁగను మెఱయన్. 90

క. బాలాదృక్తతి వాలా, వాలాయుంగన్ను లతులవనజశ్రీలా
శ్రీలా చెవులు సులీలా, లీలావతికంఠరవము లెరబాబాలా. 91

సీ. శశిరేఖశశిరేఖ సత్కళాసౌందర్యములు మాయఁ జేయు నిచ్చెలువతీరు
పద్మినీపద్మినీపరిమళజాతుల నలరింపుచుండు నిక్కలికిసౌరు
రేవతీరేవతీరేఖావిలాసముల్ తలకింపఁ జేయు నిత్తరుణిమురువు
వరహేమవరహేమసురుచిరలీలలు గఱఁగంగఁ జేయు నీకాంతహరువు

తే. తారతారను దారను దారసించు, భద్రభద్రను భద్రను బరిహసించు
నార యిట్లుండ వలదె శృంగార మనుచు, మెచ్చి పల్కాఱుబలు మోహ మెచ్చి కెరలి.

క. మిఱు కైనయాకృశాంగీ, మణి నిప్పుడు మోహినీసుమతమంత్రాక
ర్షణకళ నాకర్షించుక, కణకం బలుగతుల రతులఁ గవిసెద ననుచున్. 93

క. మది నూహచేసికొని తన, సదనంబున కపుడె వచ్చి చలమునఁ దన్నున్
మదనుం డేచఁగఁ దమిచే, నొదవిన యొకయమృతసిద్ధయోగమునందున్. 94

సీ. వైష్ణవి కౌమారి వారాహి చాముండ బ్రాహ్మి మహేశ్వరి బగళ లలిత
కాత్యాయ నింద్రాణి కాళరాత్రి భువనేశ్వరి మహామాయ పంచదశ దుర్గి
భగవతి మాతంగి బాల మహాకాళి కామేశ్వరియు భద్రకాళి శక్తి
మలహారి కృష్ణాక్షి మాధవీ శాంభవీ శాకంభరియు లఘుశ్యామలాంగి

తే. మోహినీ కామరాజాఖ్యముఖ్యదేవి, రాజరాజేశ్వరియు మంత్రరాజరాజ
ముఖి వరూపిణి భైరవి ముఖ్యమూల, మంత్రములలోన మోహినీమంత్ర మరసి.

సీ. కడుభక్తి శుక్లపక్షమునఁ బుష్యార్కమినాఁడు హస్తిని వీథి నడుచువేళ
గుడియడు గిడుమన్ను గొని తెచ్చి శయనమందిరము గోమయమున నెఱయ నలికి
మధ్యమంబున నెఱ్ఱమంటిప ట్టిడి పసపున మ్రుగ్గొసఁగి మధ్యమునను మన్ను
నెఱపి యాపైని నన్నెలఁతరూపను వ్రాసి చుట్టుయంత్రము గురుస్తుతి యొనర్చి

తే. మొదల నోం శ్రీం వినిర్మించి మోహ మోహి, నీపటుస్వాహయనిమంత్రనియతిఁదీర్చి
యందు దిగ్బంధన మొనర్చి యరుణగంధ, పుష్పదీపాదులకు లెస్స పూజఁ జేసి.

ఆ. లక్షజపముచేసి లక్షణయుతముగఁ, దద్దశాంశము మధుతర్పణంబు
తద్దశాంశ మగుచుఁ దగు పలాశలతాంత, హోమవిధియుఁ దీర్చు చున్నయపుడు.

సీ. మినుకొప్పు నునుగొప్పు మినమిన ల్దూఁగాడఁ గన్నులధళధళ మిన్నులాడ
బునుఁగిడ్డనెఱపూఁత భుగభుగ ల్చెఱఁగాడ గుబ్బలచకచక ల్ద్రొబ్బులాడ
జిగిపూని తగుమేనిధగధగ ల్దిరుగాడ నగుమోము నిగనిగల్ నాట్యమాడ
గుమిగూడుసరిదండఘుమఘుమ ల్పొరలాడ నందెలఝుళఝుళ ల్చిందులాడ

తే. నెదుట సాక్షాత్కరించుమోహినికి నతఁడు
గరిమెతో లేచి మ్రొక్కినఁ గరుణఁ జూచి
తనకుఁ బూర్ణాహుతి యొనర్చి తప్పకుండఁ
దంత్రము ముగింపుమా నీవు దలఁచినట్టు. 98

క. వర మొసఁగెద నన నటువలెఁ, జరిపి మనోజాత పంచశర యని యంత్రా
వరణము దుడిచి మదీప్సిత,ము రయంబునఁ దీర్పు మనిన మోహిని యంతన్. 99

తే. మంచి దని యచ్చెలిని నావహించి శక్తి, తెచ్చి ముందట నిల్పి యదృశ్య యైన
సంభ్రమంబున నరసుండు సరసగతులఁ, బరవశత్వంబు నొందించి భ్రమను గొల్ప.

చ. కనుఁగవ విచ్చి చూచి యల కామిని యెక్కడి దీనికాంత మీ
ఘనుఁ డితఁ డెవ్వఁ డిట్టిరతి గల్గుట యేమని విస్మయంబుచే
మనమున నెన్ని యే మయిన మంచిదె నామదిఁ గోర్కెఁ దీర్చెఁ బ్ర
బ్బినమకరాంకు నింకఁ దనభృత్యునిగాఁ బని పూని యేలెదన్. 101

వ. అదియునుంగాక. 102

తే. భద్రుఁ డన దత్తకుఁ డనంగఁ బరఁగు కూచి, మార పాంచాల విట పీఠమర్దనాగ
రిక విదూషకు లనఁ బ్రాఘరీతి మెలఁగు, నాయకులవంటిరసికుఁ డీనాయకుఁ డని.

* * * * *

* * * * *

వ. ఇట్లు విహరింపుచుండి యొక్కనాఁడు. 106

క. మధ్యాహ్నవేళ జనతా, రాధ్యుం డగుసరసుఁ డలరి రతిపతికేళీ
సాధ్యత బుద్ధిమతాంకిమ, సాధ్య మ్మని యావధూటి సదనమె చేరెన్. 107

తే. చేరినప్పటిసరసునితీరుఁ జూచి, భుజము లుప్పొంగి హస్తినీపుష్పగంధి
కలయఁబడి మఱి పన్నిటఁ గాళ్లుగడిగి, మేల మాడుచుఁ దోడ్తెచ్చి మెచ్చు హెచ్చ.

సీ. జీవదంతపుజగాజీసినఖాసుమేల్తళుకుటద్దపుబిళ్ల బెళుకురవలు
వింతసంతనఁ జేసి విప్పుగాఁ దాపిన హురుమంజిపూసల మెఱుఁగుకుచ్చు
లునిచి తీర్చినసొంపు మిసు కైనకెంపురా మొనముత్యా లూడెడు ముద్దుగులుకు
కళుకుఁ గ్రొంబని పచ్చచిలుకలు రహిమించు తొంగరాచలువరాల నెగడు లోవ
తే. గలవగలనిండుపచ్చనిజిలుగు ప్రతిమ, కతల నిరవొందు చిత్తర్వు కప్పురంపు
మెప్పు మేల్కట్లు చవికెలో మెఱయు హంస, తూలికాతల్పమునఁ జేర్చితో యజాక్షి.

* * * * *

* * * * *

తే. తెలిసెనా నీకు హేమావతీలతాంగి
తెలియకుండినఁ జెప్పెదఁ దెలిసికొనుము
విభుఁ డటులఁ బిలిచిన విని విటుఁడు వడఁక
వెఱవకు మటంచు ధైర్యంబు గఱపి యపుడు. 112
చ. ముసుఁగిడి పండుకొమ్మనుచు మోహముతోడ వితర్దిఁ జూపి తా
నుసురసు రంచు ఖిన్నయయి యొయ్యన నేగి కవాట మవ్వలన్
బెసబెసఁ ద్రోచి మూఁటఁ దలఁ బెట్టుక వచ్చినభర్త కింత సా
ధ్వస మొదవంగఁ జెప్ప విని వాఁడు వితావిత యేమి యంచనెన్. 113
వ. అని హీనస్వరంబున. 114
క. అడిగినపతితో నిట్లను, దడవాయెను సుంకరీఁడు తమలెక్కలకై
పడియున్నాఁ డిదె కనుమని, పడఁతి యతనిఁ జూపఁ జూచి భయ ముప్పొంగన్.
క. వెను కడుగు లిడుచు నవ్వలఁ, దనపొరుగింటను విభుండు దాఁగినచో జా
రునిరతితృప్తాస్థన్ వే, తనిపి వెడల ననిపి తరుణి ధవునిం బిల్చెన్. 116
తే. పిలువ నతఁ డెప్పటట్లన ఖేదపడక, కూర్మితో నుండెఁ బతి దాను సుందరవదన
వింటివా యిట్టిచాతుర్యవిశదశక్తి, నీకుఁ గలిగినఁ బోవమ్ము నృపతి నెనయ. 117
చ. అని కలహంస చెప్పఁగ మహాదరణంబున నాలకించునం
తనె తపనోదయప్రభలు తద్దయుఁ గాన్పడఁ గేళికానికే
తనమున కేగి యచ్చట సుధాకరబింబనిభాస్య ప్రౌద్ధుగ్రం
థినఁ దను కావిదొగమునఁ గేవలమున్ వెతఁ జెంది యుండుటన్. 118

క. కుముదమ్ములు కుముదమ్ములు, సముదమ్ములు గాఁగ మెఱయు సాయం బైనన్
రమణీమణి ఘనరుచిభా, రమణీఘృణి సిరులు నిరులు రంజిలు వేళన్. 119

సీ. తారకావృతపయోదముమాడ్కి సుమదామపరివృతం బగుకొప్పు పరిఢవిల్లఁ
దీఁగను ననలు హత్తినచందమున మేన సొఁగసుగా రతనంపుసొమ్ము లలర
పదనచంద్రునిగూడ వచ్చినరోహిణి మురువున ముత్తెంపుముక్కు రమర
మంచు గప్పినగట్ల సంచున పలిపెంపుఁ బైఁటలో గబ్బిగుబ్బలు చెలంగఁ

తే. బరఁగు జగడాలపగడాలభరణిలోనఁ, గ్రాలు మగరాలనిగరాలలీల విడెపు
టరుణరుచిఁ జిల్కు నోరఁ బల్వరుస మెఱయ, వచ్చినిల్చినయాహేమవతినిగాంచి.

క. జలజభవాశ్వం బిట్లనుఁ, జెలియా యింకొక్కగాథ చిత్రతరంబై
చెలు వొందెడిఁ జెప్పెద వినఁ, గలవే యని యడుగ వినెదఁ గాకని నిల్చెన్. 121

వ. హంసం బిట్లనియె. 122

పదునేనవరాత్రికథ.

మ. ఇతరధ్యానము మాని నీవు వినుమీ హేమావతీ ద్రావిడ
క్షితిలోఁ జిత్రవిచిత్రవస్తువితతిన్ జెన్నారు కాంచీపురిన్
స్థితుఁడై కాఁపుర ముండు శూద్రుఁ డొకఁ డాశ్రీదృష్టికిం బాత్రమై
శ్రితనానాజనభాగధేయ మగుచున్ సీరాంకనామంబునన్. 123

సీ. ముంగిటఁ బులిజాదములు గీచి యుండిన రచ్చబండలు గొప్పప్రహరిగోడ
పంచదిన్నెలు చాదుపట్టెలు ముష్టూల గూండ్లు దీర్చినయట్టిగోడ లలరు
దేవరచవికె పందిరి కోళ్లగూడులు గొఱ్ఱు గుంటుక కాడి క్రొత్తపల్పు
లట్టువగల గాడి కొట్టంబు పలుగడి కంపపాతినలేగ కదుపుదొడ్డి

తే. ప్రత్తిగూటంబు తొట్టియు బలకపీట, బావి సిడకలకుచ్చెల పసులమేవు
మంగలము దాలి ఱోలుఱ్కి మ్రానిసందు, గలిగి విలసిల్లు నాతనినిలయ మెపుడు.

వ. అదియునుంగాక మఱియును. 125

తే. ముద్దగిద్దజపులమార్పు ముసుకుపచ్చ, మార్పుజింకపురిపరంగి మల్లెమార్చు
పొల్పసరకొమ్ముసూగూరిపైరజిల్లి, మరపల్లెజొన్న లమ్మంగఁగలవు. 126

సీ. జడకొఱ్ఱ కొఱ్ఱలు చామలు వెలిచామ కుట్టారి కారిక కొండబరిగె
బరిగెసజ్జయు గిడగిరసజ్జ మజ్జపా ల్గిడ్డచే న్నెద్దరాగెయును యవయు
గోధుమ పెసనువ్వు కుఱునువ్వు తెలినువ్వు కులుము వెల్లగినెయుం గోఁగుజనుము
చిటితోట వెలిపుద్దచెపరంగి పేరామిదము చక్కెర చిఱాముదమును మఱియుం

తే. మినుము వెరతెల్లకంది చిర్సెనగ సెనగ, పెచ్చ నలపెచ్చ కుఱుపిల్లపెసరగాయ
మళ్ళ పలసంద లుబ్బడాల్ నల్లతెల్ల, యులవలు పటాణములు పుష్టికోలఁదిగలవు.

సీసమాలిక. బంగారుతీగెలు గంగాజలమ్ములు కస్తూరినిగరాలు కటకసరులు
నిప్పపూరాజనా లేనుంగుకొమ్ములు మల్లెశ్రీగంధులు మదనగంధు
లేక్రికరాజనా లీశ్వరప్రియములు రావిపూరాజనాల్ రత్నసరులు
కుసుమపూరాజనా ల్గుత్తిబల్గుత్తులు కస్తూరిపట్టెలు గంధసరులు
మంథిగంద్రలు నాగమల్లెలు తీఁగెమల్లెలు కృష్ణనీలాలు వెలువడాలు
మన్మథబాణాలు మరువంపుమొలకలు సన్నమణింగెలు జున్నబ్రాలు
పొన్నశ్రీరాజనా ల్బొనుఁగురాజనములు ముద్దుప్రాలారళ్ళు ముత్తుసరులు
సన్నసూదులు పచ్చగన్నేర్లు గోదండరాము ల్కేఁసర్లు రాయసర్లు
చంద్రవంకలు జీనిసరులు కాంభోజులు వంగాకు బోడమలు పొంగు బ్రాలు
జిరకర రాజనా ల్చింతపువ్వులు గోరు రాజన లబ్బదప్రోల్ రాజనాలు
రామబాణాలు రెక్కాములు వెన్నముద్దలు జిల్మ బుడమలు దాళువాలు
గొప్పకాయలు బలుగుత్తులు పాలమీఁగడలు శ్రీరంగాలు కామదార్లు
తెక్కపాలలు కాకితెక్కలు పుష్పమంజరులు సీతాభోగసరులు గొం
కుంకుమల్ రణబెండ్లికొడుకులు పిచ్చుకగోళ్ళు ప్రయాగలు గొజ్జఁబ్రాలు
గరుడసరు లొప్పితుగంటరాజనములు మోదుగతొడిమలు ముదుకసరులు
పచ్చసరుల్ రెడ్డిపాలవంకెలు సుఖభోగులు పచ్చకర్పూరసరులు
నివ్వరు ల్దెబ్బస లీన్నిరుకావులు గాజుకప్పెర లుక్కురుపడా ల్కంఠసరులు
సాలంక లలుగురాజనములు సంభావు లవసరదార్లు మోహనపుసరులు
మణిసరుల్మసరులు మంకెన ల్పగడంపుతీఁగెలు మడిప్రాలు దేవసరులు
లత్తుకబొత్తులు లక్ష్మీమనోహరా ల్భారతీసేసలు బాహుపురులు
వజ్రపుఁదళుకులు వాసనరాజనాల్జవ్వాజిపంకెలు గవ్వసరులు
సంపంగిపూవన్లు జాజిరాజనములు గంబూరరాజనా ల్కన్నెసరులు
తుమ్మిపూరాజనా లమ్ముసుకొణిగెలు జీనువముక్కలు చిలుకముక్కు
లేదుకట్టులు వంకె లిసుకరాజనములు పులిగోళ్లవంకెలుఁ బొగడసరులు

తే. జిలితొగలరాజనమ్ములు నలపరులును, దెల్లనల్లచెన్నంగులు దీవసరులు
నాది యగుపేరు గలుగువడ్లతనియింట, నుండుశతకోటిపుట్టులొక్కొక్కదినుసు.

తే. దొండకాయ ములుకకాయ తొట్లకాయ, జంబికాయయు నెట్టిలసందకాయ
వెలయు నుస్తెకాయయు రామములుకకాయ, మేడికాయ కాకరకాయగూడ నింక.

సీ. శామగుమ్మడి యోబరాజుగుమ్మడి చారగుమ్మడి బూడిదెగుమ్మడులును
గిండిసొఱయుం దీఁగెకెన్నరసొఱయును బీఱ సముద్రపుబీఱ నేతి
బీఱ పిచ్చుకపొట్ల పొద్దపొ ట్లేనుఁగుదంతపు పొట్లలు తంబలు వెలి
కాకర పొట్టికాకరలు మేఁకచెవి చిక్కుడు పాలగణపులగోరుచిక్కు-
తే. డులు సుగంధాలు బొంతనంటులు సురళులు, గంజిపందిటికపురపొం కాయతరులు
బూజుపుచ్చ కురాసానిపుచ్చ పెద్ద,దోస నక్కదోసలు వానితోఁటఁగలవు. 130

ఆ. చేమ కంద గెనుసు చిఱుగోరు పెండ్లమ్మ, పొనఁగు తెల్లగెనుసు భూతగెనుసు
లల్ల ముల్లి పసపు ముల్లంగి వెల్లుల్లి, గాజరయును మొదలుగాఁగఁగలవు. 131

చ. గురుగెఱ బొద్ది చెంచలియుఁ గుచ్చలి చిట్టి తగిర్సి తుమ్మి దు
స్సరి బలుగూటిబొద్దినెలి చల్మిలి పల్లెరు రూకపాత్కె వె
ల్వరిగిసె ముగ్గ వెల్ల చెవిపావిలి దొగ్గలి పొన్నగంటి దే
దరి నరపంజిచేత రసదాపయు గొండలి కొండపిండియున్. 132

తే. పాల వామింట తక్కలి బచ్చలి కొయి, గూర చక్రవర్తము చిల్కకూర గోళి
కూరదుంప బచ్చలి తోఁటకూర కొతిమ, రాకుసోపు మెంతాకు చుక్కాకుగలదు.

సీ. పనస సీతాఫలా ల్చినినిమ్మ గజనిమ్మ దూదినిమ్మయు నార మాదిఫలము
నారదఖర్జూరనారికేళాదులు రామఫలంబులు జామఫలము
లలరారు బొంతకిత్తళియుఁ బోకయుఁ బోక పిప్పలి నేరేడు పెద్దవెలఁగ
రామావళియు గమరక జీడిమామిడి బారంగి పెనురేఁగు పాలఫలము
తే. చెట్లుపండెడితోఁటలు చిట్టు గొట్టు, చెఱకు రసదాళిచెఱ కెఱ్ఱచెఱకు నల్ల
చెఱకుతోఁటలు కలుజొడ్లు సీర్పి దినుసు, కారపా కాకుతోఁటలుగల వతనికి.

సీ. మామిడికాయయుం మారేడుగాయయుఁ గొండముక్కిడికాయ కొమ్మికాయ
గరగుకాయయు మొల్గకాయ యందుగుకాయ లుసిరికెకాయలు నుస్తికాయ
లేకరక్కాయయుం వాకల్మికాయయుఁ జిఱునెల్లికాయయుఁ జిల్లకాయ
కలబంద గజనిమ్మకాయ నార్దపుకాయ చిననిమ్మకాయయు జీడికాయ
తే. కొందనపుకొమ్ము మామెనకొమ్ము బుడమ, కాయ యల్లము మురియంపుకాయ బీఱ
కాయ కంబాలు కరివేఁపకాయ లాది, యైన యూరుఁగాయలు గల వతనియింట.

తే. పంట మోటాటి పెడగంటి పాకనాటి
యరవెలమలాదికొండారె మొఱుసుగోన
కొణిదెకాఁపులు మొదలైన శ్రేణిఁ దనరు
కాఁపులకు నెల్ల మిన్న యక్కాఁపుకొడుకు. 136

తే. అతనికొక్కకులాంగన యగ్రమహిషి, చనినపిమ్మట సత్యకేశిని యనేటి
పేరుగల్గినచిన్నాలు బిసరుహాస్త్రఁ, డేలుప్రియురాలు నాఁగ సొంపెక్కి క్రాలు.
సీ. మెఱుగంచుకమ్మలు మెణ్ణాలు గెరలముక్కర యుద్దబుగడలు కట్లసరులు
దండితీరైన చింతాకుతీఁగెయు నానుపల్లేరుబూవులు బన్నసరము
కుప్పెసౌరము మెచ్చుకొన్నసూనలదండ యందగించినజోడు సందిబొంది
నిగర మైనసిరాజపగడాలచేకట్లు కాంతికడెంబు లుంగరపుజోళ్లు
తే. గిలుగుమట్టెలు గెంటీలఁ గులుకు అవికె
సన్నమా వేయుఁగన్నుల చలువచీర
పసిమిఁ జిల్కొడుముంజేతిపచ్చలమర
దుడ్డెతనమునఁ దిరుగాడురెడ్డిసాని. 138
క. ఆచొక్కపుజిగి చల్లవ, లాచిక్కనిమెఱుఁగుటారు లామోమందం
బాచక్కనిరూపముపస, చూచిన మరుడైన భ్రాంతి సొలయక యున్నే. 139

* * * * *

క. మినమినలీనెడు నునుమే, నునవొసరిన వనజనయననూతననలినా
నలమున ననుపుగఁ గనుఁగొనఁ, దనరిన కనదనఘనఖనిదానసునాభిన్. 141
సీ. పలుకులు కప్రంపుఁబలుకుల వర్షించు చూపు మారునితూపు రూపుమాపుఁ
గరములు బిసఖేలికరములై సిరులొందు జడజగ్గు పిరులకు జడతసేయు
మందయానము హంసమందము నిరసించు మించుమైనిగ్గు క్రొమ్మించు నొంచుఁ
గుచములపస లాలికుచముల నిర్జించుఁ జెక్కిళ్లు ముకురాలఁ జెక్కువైచుఁ
తే. దావికెమ్మోవి యమృతంబుబావిరీవి
యూరు చెన్నారు చీమలబారు దూరు
నూరు లలరారు ననఁటుల సౌరు గేరుఁ
గాంత యగుఁ గాంతలతికాంతకుంతకంత. 142
క. కమలంబులఁ గమలంబులఁ, గమలాననలోచనముల కాంతి జయించుం
భ్రమదాళులఁ భ్రమదాళుల, రమణీమణివాలుఁజూపు రహి నిరసించున్. 143

తే. దానిబిగిగబ్బిసిబ్బెంపుఁ దళుకుటుబ్బు, గుబ్బచన్నులకౌఁగిలిఁ గోరనట్టి
మానవాగ్రణి వసుమతీస్థానములను, వెదకి చూచిన లేఁడు పో విద్రుమోష్ఠి.
తే. అది మనోజ్ఞము లైనయాహారములను, గండమెం డైనమదముచేఁ గన్నుఁగాన
కమితపల్లవరతికేళి కాస వొడమి, మీఱుచిత్తముతోడ నేకారఁ దొడఁగె. 145
సీ. పనివంటవార్పులబాధ లించుక లేక తీరిన మంచిసంసార మొదవె
నత్తమామలపోరు నారుదూ ఱెఱుఁగక పొం దొంద నిచ్చఁగాఁపురము వనరెఁ
గుడువఁ గట్టను బూయఁ దొడుగ వస్తువులు యథేచ్ఛముగా నుండునిల్లుదొరకెఁ
బట్టిపల్లార్చ కేపట్టున దయఁ జిల్కు మనసు గల్గినయట్టిమగఁడు గలిగె
తే. నింతగల్గిన నేమి నాహృదయ మెఱిఁగి, మమత దీరను బదివేలమంది మగలఁ
గలుగఁజేయక చెడుదోసకారిబ్రహ్మ, యొకనిగాఁ జేసె ననుచు నూరక తపించు. 146

* * * * *

చ. అటువలెఁ జూచువేళ నొకఁ డంగదనాముఁ డాయుధోపజీ
వటుఁ బ్రయోజనార్థము రయంబున వచ్చిన వానిటెక్కుచౌ
క్కుటపుటొయార మారఁ గని కాఁపది మోహము నిల్వలేక మి
క్కుటపురతిప్రయత్నమునకుం గరఁగించెద నంచు నిట్లనున్. 147
తే. ఎన్నఁడును రానివాఁడ వీ వేమి పనికి, వచ్చినాఁడవు కూర్చుండు వన్నెకాఁడ
మంచ మదె తెచ్చి యింటిలోనుంచినా న,టన్న వినివాఁడు పోవలెననుచుఁ బలుక.
ఉ. పోవలెనంటివా రమణిమో మటుచూడక నీడ నుండ లే
వో విలపించుబిడ్డలకు నొయ్యనఁ జన్నిడి నిద్రఁ బుచ్చఁ బోఁ
గావలెనో భ్రమించు విటకత్తెలయల్కలు దీర్చఁబోయెదో
శ్రీవిభవోత్తమా యెఱుఁగఁ జెప్పు మటంచును జెక్కుపట్టుచున్. 150

* * * * *

వ. ఇత్తెఱంగున. 152

* * * * *

* * * * *

క. అలకాఁపువగల చిలుకల, కొలికికిఁ దమి యింతయైనఁ గోల్పడక మదం

బలరారి యుండ నొకనాఁ, డెలమిని నయ్యూర్యరబేరి హిత మలరారన్. 155

చ. ముదుకరుమాలుగుడ్డ భుజమూలమునం గిడితంబుమీఁదఁ బ్రాఁ
తది యగుదుప్పటంబు మొలఁ ద్రాసును గీసరయుండు తిత్తి స
న్నది నెలవంకనామము వినాయకు నుంగర మంగుళంబునన్
బొదవఁగ రత్నగుప్తుఁడు సమున్నతి నింటికి రాఁ బ్రియంబునన్. 156

క. ఆసత్యకేళినీసతి, నాసత్యమాను వైశ్యనాయకురూపం
బాసఁ గొని చూచి మోహము, తో సరసము లాడుకొనుచుఁ దోషణ మొదవన్.

క. వక్కాకుఁ బొగాకిడు మని, చక్కటికిని బోయి పైఁట జాఱఁగ నెదుటన్
మొక్కనఁగ వొప్పు నిలఁబడి, దక్కిలి విఁక నెందుఁ జోయెదవురా బావా.

* * * * *

ఉ. వచ్చితి రెడ్డిసాని తలవాఁకిలి దీయు మటంచుఁ బిల్వ లో
హెచ్చినసాధ్వసాప్తి నపు డెంతయుఁ వైశ్యుఁడు సంచలింపఁగా
నచ్చపలాక్షి వాని భయమందకు మం చొకగాదెలోపలం
జెచ్చెర నుంచి నాయకుని చెంతకుఁ జేరి మహానురాగయై. 160

* * * * *

క. అలకాఁపుసంపదల నల, రలకాఁపువధూటియాననాలంకృతి కా
ర్యలకాపుంజతయై వే, డ్కలఁ గాఁపుర మొప్పఁ జేయుకాలమునందున్. 162

ఉ. నల్లనికమ్మివచ్చడము నామము బొట్టును గుచ్చుటద్దముల్
తెల్లరుమాలు వల్లె మొలఁ దిత్తి కరంబునఁ గోలవ్రేళ్ల సం
ధిల్లిన వంకటుంగరము తీరగుపూజలజంటగుండ్లు రం
జిల్లఁగ వచ్చి రెడ్డి తనచెల్వగువాఁకిలి దీయఁ బిల్చినన్. 163

క. ఆయెడ నిద్దఱు మిండలఁ, బాయక రతిసల్పు కాఁపుపడఁతుక యెటులన్
మేయించి బొంకవలెఁ జెపు, మా యని చక్రాంగవంశమండన మనినన్. 164

ఉ. ఆవచనంబు వేడ్క విని యాదల యూఁచి నిడూర్పు పుచ్చి హే
మావతి పల్కె హంసవర మాటికి మాటికిఁ బృచ్ఛ యేల నీ

వే వినుపింపుమా వినెద వింత సుమీ తెలియంగరా దదె
ట్లో విశదంబుగా ననిన నుత్పలగంధికి హంస మిట్లనున్. 165

చ. తననిజనాయకుం డిటులఁ దల్పు నదల్పు మటంచుఁ బిల్చినన్
విని యలవన్నె కాఁడు భయవిహ్వలుఁ డైన వడంకవద్దురా
యని నగి పేఁపుఁ దట్టి చను మాపగఁ జాటుచు మళ్లి చూడ కే
మనకయు రెడ్డితోఁడ నని యాంసఖి పంచిన నాతఁ డంతటన్. 166

వ. మంచి దని యప్పుడు. 167

క. త్వరితమ్మునఁ దలవాఁకిలిఁ, దెరచుక బంట్రవుతు నోటిటీఁటయుఁ దీరన్
బొరిపొరి వదరుచుఁ జనియెడి, తెఱఁగు నిరీక్షించి రెడ్డి తెగువ న్నగువన్. 168

తే. పిలిచి కోపారుణాక్షుఁడై పేర్చి పలికె, నేమిబంట్రవుతుగాఁ డిటు లెమ్మెమెఱసి
వచ్చినాఁ డదిగాక తా వదరుకొనుచుఁ, బోవుచున్నాఁడు సెప్పుమా పువ్వుబోఁడి.

క. అని పతి యడిగిన జడియక, వినుమా యని రెడ్డిసాని వింతలు గులుకన్
ననునగ వొప్పఁగఁ జెప్పెను, గనుమా యీసెట్టిగానిఘూర్ణణ మొదవన్. 170

తే. నగరివారలు పిల్చుచున్నా రటంచుఁ, దఱుముకొని రాఁగ నిలుఁజొరఁదలుపు వేయ
గోడ దతఁడు దూఁకి వచ్చితోడ్కొనుచుఁ బోవ, రెడ్డి లేఁడుగదా యని యడ్డపడితి.

ఉ. అంతట నీవు వచ్చితివి యాతఁడు నాగ్రహవృత్తిచేత న
న్నెంతయు దూఱుకొంచుఁ జనియెన్ మగఁడా యని చెప్పి వైశ్యునిం
జెంతకుఁ జేరఁ బిల్చినఁ బసించుకుసూలము వెళ్లి సాధ్వసా
క్రాంతశరీరుఁడై యెదురుకట్లకు వచ్చిన రెడ్డి యిట్లనున్. 172

తే. వానిదయఁ జూచి నే నున్న వాఁడ నీవు, భయపడకు సెట్టిగా యని పల్కరించి
పొమ్మనిన మస్తకవిధూననమ్ము చేసి, యేగె నాతఁడు తనయింటి కేమి యనక. 173

ఉ. అవిధి బొంకనేర్చిన నృపాగ్రణిదగ్గర కేగు మన్న హే
మావతి నాసికాగ్రమున మాటికి వ్రేలిడి కర్ణపత్రశో
భావళి చెక్కుల న్నటన మాడ శిరం బటు లూచి మెచ్చుచున్
వేవినఁ జూచి యంత నిజవేశ్మముఁ జేరఁగ నేగె గొబ్బునన్. 174

క. ఈగరిమను నిజగృహమున, కేగి ధరాధీశమోహహృదయాంబుజయై
యాగజగామిని యొండొక, లాగున దినమెల్లఁ గడపి లలినిశి యైనన్. 175

చ. ఘనశితికంఠకంఠకలకంఠఘనాఘననీలకంఠకం
జన యన ఖంజరీటబలశాసననీలతమాలమాలికా
ప్రణుతమృగేక్షణాచికురభారమృగీమదచంచరీకకా
నవశిటిశోటికజ్జలవనద్విపసన్నిభ మైనచీఁకటిన్. 176

ఉ. కొప్పున జాజిక్రొవ్విరులు గుంకుమగంధపుఁబూఁత గుబ్బలం
గొప్పుసుపాణిరాసరులు గోమలదేహలతాంతవల్లికం
గప్పెడుసొమ్ము పెక్కుసిరులు గన్నులపండువు లాచరింపఁగా
నెప్పటియట్ల వచ్చి హరిణేక్షణ నిల్చెను హంససన్నిధిన్. 177

ఆ. నిలువఁ గలుగకంటిచెలువంబు వీక్షించి, దినముదినము కొక్క తెఱఁగు దోఁప
సొగసుఁ బూననేర్చుసుందరాంగివి నీవె, యనుచు మెచ్చి హంస మనియె సతికి.

పదునాఱవరాత్రికథ.

మ. పొగడం జొప్పడు శౌరసేనజగతిం బుణ్యోపలబ్ధం బనే
నగరం బొక్కటి యందుఁ గాఁపురము దీర్ఘప్రౌఢితో నుండు భ
ద్రగుణోపేతుఁడు సూతవంశజుఁడు శుద్ధాలాభిధానంబునన్
దగఁ బెంపొందినవాఁడు రూపజితకందర్పుండు భామామణీ. 179

తే. రాజ నలరాజ రతిరాజ రాజరాజ, రాజరాజాత్మజామర్త్య రాజ వదన
రాజ రాజితరేఖావిరాజమాన, సౌష్ఠవాకారసంపత్తి జరుగు నతఁడు. 180

క. తరణిజను దరణిధరణీ, తరుణీరమణీయవేణిఁ బతనిర్ఝరిణీ
వరరమణీమణిశ్రితజన,దురితాటవ్యరణినుగుణధోరణి యమునన్. 181

తే. ఈఁదుకొయ్యలు తెప్పలు నీఁదుకాయ, లరడ లరికోళ్లు పడవలు తరులు పుట్లు
చేపడవ లోడ లాదిగాఁ జెలఁగునట్టి, యంబుతరణంబులకు నెల్ల నధిపుఁ డతఁడు.

క. ఆకర్ణదఘ్నపుణ్యాక, ళాకర్ణనలలితహృదయుఁ డసమానయశం
బాకర్ణధారుఁ డంహతి, ధీకర్ణుఁడు ధీవరకులదేవుం డరయన్. 183

తే. కొడమ లిఱ్ఱడ్డకొడమ ద్రొబ్బుడుపటంబు, చాప యెత్తిలిగూడయుఁ జల్లుడూదు
లుంటకాలంబు తెరదీములుసురుగాల, మొసుకుగోరకపుణుకుసొక్కు లెసఁగుచుండు.

క. మెడవల సన్నపువల త్రో, పుడువల డొంకవల మింటముక్కిడివల దాఁ
టుడువల సింగిత మనుకువ, లెడవలకుండేవల లాదు లెసఁగెడివలలున్. 185

సీ. నీరుకమ్మరపుర్వు నీరేఁగె తలకప్ప తెలిదెమ్మకరివేల్ల పొలికె నత్త
గుల్ల చుట్టుడుగుల్ల కురిమింద నాచుడు గప్ప మురుండము కాకిచిప్ప
నులిగుల్ల యొరబిల్ల పురుగు గోదురుగప్ప కప్ప కత్తెర యెండ్రకాయ జెలగ
కులకరింతయు నీరుగుట్టు శంఖనఖంబు పలుకాసినసిమిరి బంగపురువు

తే. పెలుక నిర్ఘాత కోచుఁ తాఁబేలు పిడక, మొసలి శింశుమారము పెద్దమొసలినీరు
పాప నీరెన నీర్బలి ప్రాచిపురువు, లాదిఘోరగానిజంతువు లన్నివిడిచి. 186

సీ. కొరడు దాసరికొయ్య కొఱ్ఱమీను నులసముచ్చంగి బేడిస జెల్లచారమీను
వాలుగు మొసుదొమ్మ వల్లికతట్ట పు, త్తడికాసు పూమేను కడిసెలంబు
పక్కె చిత్తర నీరుపాపెర మలుగు మీ, నరిజె యిల్లెపుచేఁప యాకుజెల్ల
మిసికల్లు రుజు తేలు మేను తొల్లికతాలి గొరక మాపురమును గుంటముక్కు 187

తే. మోర పక్కెర దొండును గూరముక్కు, పుల్లరుజు గెజ్జె గెండయుఁ బొమ్మడాయ
యల్లెదమ్ముప్పచేఁపయుఁ గొల్లదొందు, పరిగెరొయ్యాదియగుమీలఁ బట్టు నతఁడు.

క. కులకాయకపుంజాలరి, కులనాయకమంబుతరుణకోటీశత్వం
బులు జారక్రియాశాసన, మలవడ కుద్దాలుఁ డందమానన మెలఁగున్. 188

తే. మేలుబలువాలుఁగల నేలుమిసిమిగ్రాలు, కన్నుగవడాలు మరువాలుకరణిఁబోలు
మురిపెములప్రోలు కల దొక్క ముద్దరాలు, వానియిల్లాలు దొమ్మరవానిడోలు.

తే. దానినామంబు తగు భద్రసేన యనగ, రూపయౌవనగరిమ నారూఢి కెక్కి
యీడుజోడును సరి సాటి యెందులేక, విఱ్ఱవీఁగుచు నుండు నావిద్రుమోష్ఠి. 190

సీ. జడ చిల్వయాస్యంబు శశి నొసల్ నెల బొమ ల్దనువు లతులు తావల్నాస గంధ
ఫలి చెవుల్ శ్రీ దంతములు మొల్లలధరంబు తలిరుచెక్కిళ్లద్దములు గళంబు
జిగిశంఖ మంగుళుల్ పగడాలు కరము లబ్జములు కక్షములు భోగములు భుజము
లు లతలు గుబ్బలద్రులు వళు లూర్ములా వాల్నాభి గుహ గౌను బయలు కటులు

తే. దొడలనంట్లు మోఁకాళు బిరడలు పిక్క
లు శరధులు గుల్ఫములరడలు ప్రపదములు
కూర్మములు గోరు లుడు లడుగులు మహోత్ప
లములు వెల్ బల్కాయె యొప్పు లలనకెపుడు. 191

క. కెంపా వాతెర జిగిబిగి, శంపా నును మేను మోముసౌరిందుని మేల్
సొంపా బలభిన్మణిఘృణి, గుంపా కుంతలవిభూతి కోమలి కెన్నన్. 192

సీ. సారంగసారంగసారంగములఁ గేరు గమనంబు కనుదోయి కచభరంబు
సారాబ్జసారాబ్జసారాబ్జముల నేలు వదనంబు కంఠంబు పదయుగంబు
పున్నాగపున్నాగపున్నాగములఁ బోలుఁ దీరైన నాభినూగారు నడుము
తారకతారకతారకమ్ముల మీఱు దంతముల్నఖములు దరహాసములు

తే. వడిఁ బ్రవాళప్రవాళప్రవాళగతి న, ధరము భుజములు వ్రేళ్లు సెత్తావిమోవి
రమ్యతరచక్రచక్రచక్రములఁ దెగడు, ముదితజఘనంబుచనుగవ మొఱుఁగులరయ.

క. మబ్బులు గ్రమ్మెడు క్రొమ్ముడి, జొబ్బిల్లెడు, తేనెమోవి సొబగౌ మొగముల్
సిబ్బెంపుగబ్బిగుబ్బలు, నిబ్బరమౌ పిఱుఁదు తొడల నిగ్గు చెలంగున్. 194
సీ. మృగధరబింబంబు మెలఁత నెమ్మోముమృగంబు కన్దోయి ధరంబు లుదుటు
గబ్బిసిబ్బెపుచనుగుబ్బలు బింబంబు తావిచక్కెరలొల్కు మోవి కీవి
సుమచాపబాణంబులమరు పాదమ్ములు సుమముల నవ్వుచాపములు బొమలు
బాణము ల్క్రొవ్వాఁడి రాణించు వాల్చూపు లళులు నిద్దపుఁగుటిలాలకంబు
తే. లమృతధరమావిహారంబులలరుచురులు, నమృతములుపల్కులుకుదరంబు రమణిగళము
మోవికెంపు చివుళ్ళు సమ్యక్కరములు, హారములు దంతపంక్తిసోయగము లరయ.
ఆ. భ్రమరకములఁబోలు భ్రమరకములడాలు, పృథులకుచములౌనయఁ బృథులకుచము
లతనుభామఁగేరు నతనిభామాకృతి, యలరుఁ గొమ్మఁదెగడు నలరుకొమ్మ. 196

శా. ఆరాజన్ముఖి మావినీలచికురం బాచెక్కుటద్దంబు లా
శ్రీరమ్యాధర మాభుజాలతిక లాసిబ్బెంపుచన్గుబ్బజో
డారోమావళిపొంక మానడలయొయ్యారంబు వీక్షింప న
మ్మారుండైనను దానిసంగతికిఁ బ్రేమన్ బంటు గాకుండునే. 197
తే. అదియుఁదల్లికి జనియించి నది మొదలుగ
సంగమాపేక్ష తలకెక్కి చాలఁదివురు
నంత నుపకాంతసంగతి యబ్బెనేని
యాకసముతూఁటు వొడుచుకయైనఁ జనును. 198
సీ. కలికిచొకాణంపుబెళుకుచూపులు ముద్దు కనుబొమల్జంకించుకొనెడు హొయలు
కలయికమాటలఁ గరఁగించు చెలువంబు లాస పుట్టఁగ నవ్వునట్టి నేర్పు
తేలించి చేతులు ద్రిప్పెడు పొంకంబు హర్షించి తాను చుక్కనెడు సొబగు
చిన్నెలపసఁ జూపి సన్నఁ జేసెడితీరు ముకుపైవ్రేలిడి చొక్కువగలు
తే. వలుదగుబ్బలఁపయ్యెద వైచు కీవి, నళుకుమెట్టెలరొదవిన నడుచు సొబగు
వినుత్రిలోకములందుండు వెలదులందుఁ, గానఁబడ దెన్నటికి నైనఁగమలగంధి.
తే. అదియుఁ గ్రొవ్వున వీడు వాఁడనక చొచ్చి
టెక్కు గలవాని రూపుసొంపెక్కువాని
బలము గలవాని రతులఁ బేర్వడినవాని
గనిన విడువదు వానితోఁగలసి కాని. 200

* * * * *

చ. ఒకఁడు కిరాతదేశమున నుండెడు కోమటిపోలిసెట్టిపు
త్రకుఁడు హిరణ్యనామకుఁడు తండ్రి యదల్చిన నల్కతో సఖి
ప్రకరము గొల్వఁగా సుకృతిపాటవ మొప్ప మహానదుల్నిధుల్
సకలముఁ జూడఁ గోరి చనె సత్వరయానమునన్ ముదంబునన్. 202

వ. ఇట్లు చని చని. 203

ఆ. బదరికాగుహాశ్రుకదళికాచంపక, నహుషదేవదారునైమిశములు
దండకావనంబు దనరు వింధ్యాటవి, యాది యగుమహావనాళు లరసి. 204

సీసమాలిక. గంగ సరస్వతి కాళింది గౌతమి, చిత్రోత్పల విశాల శీత చంద్ర
భాగ కావేరి విపాశ సితాలక, శీతలవాహిని సింధు సరయు
గిరి విరావతి గండకి దశార్ణ కృష్ణవే, ణిక శంకమాల దేవిక తృణఘ్ని
బహుళ విశాఖని బ్రహ్మభాగ సురస, వాలుకావాహిని వర్ధమాన
శోకావధూతపినాకిని బుభుతామ్ర, పర్ణి వలనితామ్రవతి వితద్రు
నర్మద బాహుక నంద చిత్రిత యుత్ప, లావతి కపిల మాల్యవతి త్రిదివ
లక్షణ హారిణి కలాంగలిని త్రినామ, ద్యుమతి కుముద్వతి తుంగభద్ర
ఋషిత జితాపగ ఋజ్వభద్ర సునంది, భృగువర గండకి భీమరథి మ
హాజల గోమతి హంసాపళీశ్వర, గండక హరిగండక శతభద్ర
బ్రహ్మగండిక నీల పద్మావతీ శావ, తి హిరణ్యశాఖావతి హిమక్రౌంచ
హారితల మానస హంసకంబు సుమేఘ, సౌభద్ర కౌశిక చక్రధార
శ్యామ మహోత్కట సోమ మహావక్త్ర, శౌక్లిపాశావతి చంద్రమత్త
పంచగం ధ్వరుణప్రభాంజని వలరవ, వజ్రవాలుక శూక వరుణ వక్త్ర
పంచమహామాయి ఫల్గుణి సురకర్త్రి, మధుమ్మతి వితస్త చంద్రవక్త్రి
స్కందావతి సమూల చక్షుక దంబక. పుండరీక పయోష్ణి భూత పాద
కూట వైఘయుఁ జిత్రకూట వేదవతి న, క్రవతి వేగవతి వేత్రవతి గర్భ
వతి యింద్రనందియుఁ గృతమాలకృష్ణపా, దజయంత వందశాత్రాఖ్య శుక్తి
మతి హరిధృతి సువర్ణతటీ మణిప్రభా, ప్లక్ష కుజల పిప్పల శుచి సింధు
వర్ణ కాశ్యపి మణికర్ణిక మందాకి, ని మలప్రహారి సానుమతి క్షీర
కౌమోదకీ సఖీమోమిత కరతాల, వేదత్రయి మయూఖ విలయ విదిత
భవనాశనియు సర్వపాపహ కటికక్షి, ప్రోదవేదస్మ జంబూర కుంభ
కరణి త్రిసంధ్యయు గాయత్రి ఋషికుల్య, ప్రభ విష్ణువు వికూట రత్నకృష్ణ
తోయపాపఘ్న విద్యుత దౌర్గ్యసర్వదా, వైణ్ణదృష్టిద్యుతి వందవార
శీఘ్రోదయుఁ బ్రణీతచెయ్యేరుగుండ్లక, మ్మయుఁ గుందమొదలుగా మహిఁదనర్చు

తే. పుణ్యకూలంకషాబ్బృందము లను మంది, వికసదరవింద గంధిల విమలకమల
ఝరరవంబుల నురుభక్తి జలక మాడి, సకలదానాదిసత్క్రియల్ సల్పె నంత. 205

తే. శార్ఙ్గకోటి గదాకోటి శంఖకోటి, చంద్రకోటి శిరఃకోటి చక్రకోటి
సిద్ధకోటి మహాకోటి చిత్రకోటి, పుణ్యకోటి ధనుఃకోటి ముక్తికోటి. 206

తే. పద్మసర సేంద్రసరసిని బ్రహ్మసరసి, శుభ్రసరసి మహాసర సభ్రసరసి
గృధ్రసర సేందుసరసి నిక్షీరసరసి, మానసరసి నన్నింట స్నానమాడె. 207

సీ. స్వామిపుష్కరణిలో స్నానంబు గావించి శశిపుష్కరణి నీళ్ల చల్లులాడి
చంద్రపుష్కరణిలో జలకంబు ఘటియించి సోమపుష్కరణిలోఁ జొచ్చి పొరలి
గుహాపుష్కరణి సీత కొమరొప్ప నొనరించి యమృతపుష్కరణిలో నాడి వెడలి
నిత్యపుష్కరణిలో నీళ్లాడి చిత్రపుష్కరణిలో స్నాతకక్రమను జూపి
తే. శంఖపుష్కరణిని గ్రుంకి చక్రపుష్క, రణి మునింగి దేవతాపుష్కరణిఁ దోలంచి
క్షీరపుష్కరణిని దూఁకి సేతుపుష్క, రణిని మజ్జనమాడి సరాళముగను. 208

సీసమాలిక. మత్స్య కూర్మ వరాహ మాండవ్య నరసింహ, రామ పరశురామరామవామ
న మహేంద్రచక్ర గోనారద శంఖపాండవ శార్ఙ్గి పత్యగస్త్య విజయ జయ
కపిల వసిష్ఠ మార్కండేయ భృగు జహ్ను, వాయుముని బ్రహ్మ వరుణ విష్ణు
ధర్మ పరాశర దామోదర కంపిజల శుక కౌండిన్య గాలవ హిరణ్య
వసు కృష్ణ శాండిల్య వజ్ర కౌశిక ధనంజయ ముక్తిదేవర్షి సర్వపిప్ప
ల సరస్వతీ ముద్గల భరత పర్వత, పరమకాశ్యప శేష పంచగోప
రైభ్య భరద్వాజ శైభ్య తుంబురు గౌత, మ జటిల భార్గవ మాధవ గురు
భాభ్రవ్యపుణ్య గోపాల ముకుంద త్రి, విక్రమ సౌర గోవింద మోక్ష
కుల్యాచ్యుతామృత గోమద సురకృప, నారాయణ మను జనార్దన హరి
వైకుంఠ కేశవ వాసుదేవ పతంజ, లి జరథ ధన్వంతరి కురు భోగ
పావన శ్రీధర పావన ప్రద్యుమ్న, పురుషోత్తమ పరమపురుష సిద్ధ
పాతక నాశన పాపహార జ్యోరు, విమతి భాస్కర మధుకమల సోమ
ఆ. నామధేయములను భూమిలో సార్ధత్రి, కోటితీర్థములను మేటి పనఁగఁ
దనరు నట్టినూఁటయెనిమిది తీర్థాల, స్నానదానవిధులు సల్పె నంత. 209

క. తిరుకోళము నూతిలోటయు, చెరువు మడువు లొంపు కుంట చెలమ వడియతో
నెరు బుగ్గచాఁగు దొనతల, పరిగుండము కాల్వ డిగ్గి బావి దొరువులన్. 210

సీ. సంకల్పములు సెప్ప సాగు బ్రాహ్మణు లుండ, భైకవాక్యం బిచ్చి భక్తితోడ
స్నానంబు గావించి సంధిహూత్రము దక్కఁ, గలధన మెల్ల బావల కొసంగి

కపిలగోఘృతములు క్రముకపర్ణంబులు, గుడుములు ఫలములు గుగ్గిలములు
గానుక ల్వత్తులకట్టలు పూలసరాలు గైకొని మోదరసముఁ జిల్క

తే. నార్ద్రవస్త్రంబు లంగంబు లంట వడఁకి, కొనుచు నమ్రత నడుగడుగునకుఁ బెద్ద
మాట గోవింద యనుచును నూఁటయెనిమి, దిరుపతులలో స్వాములఁ దెలియఁజూడ.

వ. మఱియుఁ దలంచి చనిచని. 212

మంజులగతిరగడ. శ్రీవైకుంఠక్షేత్రంబునఁ దగుఁ వాసుదేవునకు వందన మొనరించి
యామోదస్థలియందలి సంకర్షణునకుఁ గర్ణాచ్ఛాదనములు నిడి
సరవిఁ బ్రమోదస్థలమునఁ జెలఁగిన, ప్రద్యుమ్ననకును బ్రణతి యొనర్చుచు
సమ్మోదాఖ్యస్థలమున నుండెడు, ననిరుద్ధునకు సమారాధన మని
సత్యలోకమున సతముగ నెనసిన, విష్ణువునకు గోవిందలు సల్పుచు
సూర్యమండలము సొంపుగఁ బ్రబలిన, పద్మాక్షునకుఁ బ్రపత్తి వహింపుచు
క్షీరాబ్ధిస్థలి శేషశయనునకు, హస్తస్వస్తిక మనువందింపుచు
శ్వేతద్వీపక్షితిఁ బ్రభవించిన, తారకహరికిని దండము లొసఁగుచు
రమణబదరికారణ్యం బందలి, నారాయణునకు నమ్రత లొసఁగుచు
నైమిశపుణ్యవనంబునఁ బొందిన, హరికిని మంగళహారతు లెత్తుచు
దనరు హరిక్షేత్రంబున నెలకొను, సాలగ్రామస్వామి గణింపుచు
బొసఁగ నయోధ్యాపురిలోఁ జెలఁగెడు, రఘునాయకులకుఁ బ్రణిపాతము లని
మధురాపురిలో మహిమలఁ జెందినఁ బాలకృష్ణునకుఁ బ్రాణాచారము
మాయాస్థలిలో మధుసూదనునకు, నిరతం బల్లో నేరేళ్లను కొని
కాశీస్థలిభోగశయానునకును, నమరఁగ నూర్ధ్వశయంబుఁ జొనుపుచును
దలఁప నవంతీస్థలిలో నవసీ, పతిదేవునకును బ్రాంజలు లిడుచును
ద్వారవతీ యాదవకులభర్తకుఁ, దాళహస్తములు దప్పక కొట్టుచు
వ్రజపురిని దావలమై చిక్కిన, గోపప్రియునకు గొబ్బిళ్లనుచును
వసతిగ బృందావనమున నిలిచిన నందాత్మజునకు నతు లొప్పించుచు
నలరఁగఁ గాళియహ్రదతలమునఁ గల, గోవిందునకును గొండీ లెన్నుచు
గోవర్ధనమున గొలువై కన్పడు, గోపవేషునకుఁ గొణిగె లొనర్చుచుఁ
దనరు భక్తలోచనము భవిష్ణు, స్వామికి భక్తస్తంభనఁ బట్టుచు
మహిమ వెలయ గోమంతపర్వతమునఁ, జేరినశౌరికి సేవ లటంచును
రమ్యహరిద్వారమునఁ బ్రసన్నం, జైనజగత్పతి కభివాదన మని
చాలఁ బ్రయాగస్థానమ్మునఁ గల, మాధవునకు సన్మానకరంబులు
గయలో సాక్షాత్కారము నొందు గ, దాధరునకు జోతలు చెల్లింపుచు

గంగోదధిసంగస్థలిఁ జెలఁగిన, శ్రీవిష్ణువునకు జేజేలాగుచుఁ
జిత్రకూటమున సేమం బందిన, రాఘవునకు నేత్రగిమీఁన వసి
నందిగ్రామమునను జెలువొందిన, రాక్షసఘ్నుఁ డగురామున కెరగుచు
పరవిఁ బ్రభాస్థలి సంచారుం డగు, విశ్వరూపునకు వినుతులు సేయుచు
శ్రీకూర్మస్థలిఁ జెకొను కూర్మ, స్వామికిఁ బుష్పాంజలు లర్పించుచు
నీలాచలమున నెలకొను పురుషో, త్తమునకు హాణిగలు దండిగఁ జేర్చుచు
సింహాచలమున జెందు మహాసిం,హాకారునకు జోహారులు నెరపుచుఁ
దులసీవనమునఁ దులకించు గదా, ధరునకుఁ బర్యలు తఱుచుగఁ గఱపుచుఁ
గృతశౌచస్థలిఁ గేళిక లొందెడి, పాపఘ్నునకు సపర్యలు సలుపుచు
శ్వేతాద్రిస్థలిసింహాలోచనున, కెలమిని గేకిస లిచ్చుచు భక్తిని
ధర్మపురక్షేత్రము యోగానం, దస్వరూపునకు దాస్యము సలుపుచు
శ్రీకాకుళమున సిస్తుగఁ దోఁచిన, యాంధ్రనాయకున కర్చన మనుచును
ఘనత నహోబలగరుడాద్రిహిర, ణ్యాసురవధునకు నతిజోబిళ్లని
పాండురంగమునఁ బాటిలు విఠ్ఠల, దేవునకు సదా దిగ్విజయము లని
వేంకటగిరిపై వెలసిన తిరువేం, గడముడయానులఁ గాంచి నమస్సులు
యాదవపర్వత మందలినారా, యణునకు జయజయ లానర్తింపుచు
ఘటికాచలమునఁ, గల్గు నృసింహుని, గృపణత్వంబునఁ గీర్తనఁ నడుపుచు
వారణగిరిపై వరదస్వామికిఁ, బిడికిలింత లని పెంపుగ నొడువుచుఁ
గాంచీపురిలోఁ గమలాక్షునకును, మోదముతో డుత ముకుళితకర మని
యొప్పున నుండు యథోక్తస్థలము య,థోక్తకారునకు దోయిలి దీర్చుచు
బరమస్థలిలోఁ బరమేశ్వరునకుఁ, గర మర్థింపుచుఁ గన్నుల మ్రొక్కుచుఁ
బాండవభూస్థలిఁ బాండవదూతకు, పలయుబాహువులు వైపునఁదీర్చుచు
విక్రమస్థలిఁ ద్రివిక్రమహరికిని, సారెకు సారెకు సాగు భళా యని
కామాళికిలో గణుతికి నెక్కిన, శ్రీనృసింహునకుఁ జేతులు మొగుపని
యష్టభుజస్థలి నష్టభుజునకును, జిత్తము రంజిలఁ జిన్నిపువ్వు లని
ప్రవాళస్థలిని బ్రవాళవర్ణునకు, నమర నమోనమ యని వర్ణింపుచు
దీపాభస్థలిదీపాభునకును, మోహాముతోడ నమోవాకం బని
రాజిలు గృధ్రసరస్తీరస్థలిఁ, గలుగు విజయరాఘవునకు శర ణని
రసికతవీక్షారణ్యాశయానపు, వరరాఘవులకు పరపుకరం బని
తోతాద్రిస్థలిఁ దుంగశయాన, స్వామికి నిత్యోత్సవములఁ బనిగొని
యలరు గజస్థలమందు గజార్తి, ఘ్నునకు శయద్వయిఁ గోలాటం బని

బలిపురమందుల బలియుం మహాబల, దేవున కిదిగో తిరువారాధన
భక్తసారమునఁ బ్రబలు జగత్పతి, కిని సంధించిన గిడిగిళ్లో యని
యైంద్రప్రస్థలమున నవతారముగొను, దేవదేవునకు ధృతహృత్పుటములు
గోపపురస్థలి గోపదేవునకు, నెలమిఁ బ్రదక్షిణ మేగెద గొబ్బున
శ్రీముష్ణస్థలిఁ జెలఁగు వరాహ, స్వామికిఁ బేర్చెదఁ జంకలఁ జేతులు
మహీంద్రస్థలమున మసలక పొదలెదు, పద్మాక్షునకును బడుబాటలు వడి
శ్రీరంగస్థలి శేషశయనుఁ డగు, రంగస్వామికి రహి మ్రొక్కెద నని
శ్రీరామస్థలి సీతాప్రియునకు, మానక యెపుడు నమస్కారము లని
శ్రీనివాస మనుక్షేత్రంబునఁ గల, పూర్ణమూర్తి కిదె పొరిఁ బూజింపని
స్వర్ణమందిరసువర్ణస్వామికిఁ, గేరుచు జరిపెద గిడిగిళ్లనుచును
వ్యాఘ్రపురస్థలియందు మహాబా, హుస్వామికిఁ గే లొసఁగెద హితముగ
నాకాశనగరమం దనువొందెడు, హరిమూర్తికి నిదె యప్పాల్ దిరిగెదఁ
బరఁగ నుత్పలావతగస్థానం, బందలిశౌరికి నారాధన మని
మణికూటస్థలి మలయు మణిప్రభు, పెరుమాళ్లకుఁ గడుఁ బింపిళ్లాడుచు
విష్ణుపురంబున విలసిల్లుమహా, విష్ణుస్వామికి వెన్నెలకో లని
భక్తస్థానము భక్తిప్రదునకుఁ, బొసఁగఁగఁ జేసెదఁ బొర్లుదండములు
శ్వేతప్రార్థన క్షేత్రం బందలి, శాంతమూర్తికిని సంసర్గంబులు
నగ్నిపురస్థలియందు మురద్విషు, నకు నొనరింతుఁ బ్రణామము లూకొని
భార్గవతలమున భరతస్వామికిఁ, గీలించెద లంకెగఁ గేల్మోడతలు
వైకుంఠపురీవాసుండై తగు, మాధవునకును నమస్కృతిఁ బేర్కొని
పురుషోత్తమునకుఁ బొల్పుగ భక్తిస, భాస్వామికి నిజకైంకర్యం బని
చక్రతీర్థసంచారిసుదర్శన, దేవుఁ డిదేఁ బ్రార్థించుచు నంతటఁ
గుంభకోణమునఁ గొనకొని కదలని, శార్ఙ్గధరు నుపాసనఁ జేసెద నని
భూతస్థానము పురమును నెళ వగు, శార్ఙ్గస్వామికిఁ జాగుబడికె లని
యరయఁ గపిస్థలమందలి దంతా, వళవరదునకు నివాళికరము లని
చైత్రకూటమున సరసతఁ గొల్వగు, గోవిందునకును గొల్పెదు చేతులు
నుత్తలతలమున నుత్తమహరికిని, ఘనతరభక్తిని గైలాటము లని
శ్వేతగ్రావక్షేత్రంబునఁ గల, పద్మలోచనునిఁ బ్రస్తుతి సేయుచుఁ
బార్థస్థలమున బాగ వసించు పరబ్రహ్మమునకు రాముఁడాము లని

కృష్ణకోటి యనుక్షేత్రము లోని మ, హద్విష్ణునకు నిదె తోంగలిపాట్లని
నందపురీభవనంబందు మహా, నందునకును శరణార్థి ఘటింపుచు
వృషపురస్థలిని విడియు విహాశ్రయ, దేవుని కిదిగో దీవెనకో లని
కడక సంగమగ్రామం బందలి, సంగమస్వామికి సాగిలంత లని
తనరు శరణ్యస్థలము శరణ్య, స్వామికి నిదెకైవారపుచె య్యని
చెన్నగుసింహక్షేత్రమహాసిం, హస్వరూపునకు హస్తార్పణ మని
మణిమంటపమున మల్లరిసామికిఁ, బొందించెద గోవింద లటంచును
నిబిడస్థలిలో నిబిడాకార, స్వామికి మతిఁగై చాపు లొసంగుచు
ధానుష్కస్థలిఁ దలఁకొను జగతీ, శ్వరునకుఁ బెట్టెద సరిలెంకణ మని
మాహురమందసమానతవిడిసిన, కాలమేఘునకుఁ గైమోడుపు లని
చక్కని మధురాస్థానమ్మునఁ గల, సౌందరరాజస్వామికి మేలని
యనిశంబును వృషభాద్రిని యళఘరి, పేరిటిహరికిని బేడిస లెన్నుచు
వరగుణస్థలవ్యాపకుఁ డగునా, థస్వామిని బరధ్యాన మొనర్చుచుఁ
గురకస్థలమునఁ గూర్చున్నరమా, సఖుని మంత్రపుష్పము విడి వేఁడుచు
గోష్ఠిపురస్థలి గోష్ఠిపురస్వా, మికి నర్చించెద మేలుకొల్పు లని
దర్భసంస్తరస్థానంబందు శ, యానదాశరథి కతికై విష్కృతి
ధన్వీమంగళకతలమున నెలకొను, శౌరికిఁ దగు పరిచర్య లొనర్చుచు
భ్రమరస్థలమునఁ బరఁగు బలాఢ్య, స్వామి సలా మని సత్కార మెత్తుచు
ధరణిఁ గురంగస్థలమందలిపూ, ర్ణస్వామి నివారణమునఁ గొల్చుచు
నవనివటస్థలమందలివిష్ణు, శ్రీమూర్తికి నిదె చెంగనలో యని
క్షుద్రనదీస్థలి శోభిలుచుండెడు, నచ్యుతునకును శిరోపనతులు నిడి
యంత ననంతశయనమందుండెడు, పద్మనాభునకుఁ బాణిమోడ్పు లని
ధృతి నూటెనిమిది తిరుపతులందుల, నవతారంబుల నలరఁగ వెలయుచుఁ
గృపతో మము రక్షించెడు స్వామికి, నలువుగనుఁ బరివేల్ సాష్టాంగంబులు.

వ. అని ప్రపత్తిపూర్వకంబుగా నష్టోత్తరశతతిరుపతులు సేవించి యంత. 214

సీసమాలిక. అభిషేకవల్లి మోహనవల్లి విద్రుమవల్లి చంపకవల్లి వజ్రవల్లి
మకరందవల్లి కోమలవల్లి మాణిక్యవల్లి చందనవల్లి వచనవల్లి
జంబూరవల్లి కాసారవల్లి వసంతవల్లి శోభనవల్లి వసుధవల్లి
మరకతవల్లి నిర్మలవల్లి మౌక్తికవల్లి కస్తూరికావల్లి గంధ
వల్లి విభ్రమవల్లి వర్తులవల్లి వరహావల్లి నిక్షేపరాజవల్లి
యంబుజవల్లి విహారవల్లి వినోదవల్లి సితోత్పలవల్లి చిత్ర
వల్లి మనోహరవల్లి కేతకివల్లి సారంగవల్లి కర్పూరవల్లి
కల్యాణవల్లి శృంగారవల్లి మనోజ్ఞవల్లి మాయకవల్లి స్వచ్ఛవల్లి

సౌభాగ్యవల్లి కేసరవల్లి మాధుర్య మాలతీవల్లి సామ్రాజ్యవల్లి
మంజులవల్లి సంభ్రమవల్లి శుకవల్లి సత్రితవల్లి యానందవల్లి
కేయూరవల్లి కోకిలవల్లి సుందర వల్లి సుమంగలవల్లి మదన
వల్లి సరసవల్లి వైభవవల్లి కిసలవల్లి రుచివల్లి చారువల్లి
కౌతుకవల్లి శర్కరవల్లి వికసితవల్లి మండనవల్లి పరమవల్లి
హాసవల్లి యమృతవల్లి యనురాగవల్లిక సుమవల్లి సుఖవల్లి శుభ్రవల్లి
చంచలవల్లి భూషణవల్లి సుకుమార వల్లి వనజవల్లి వామవల్లి
రంగవల్లి యకలంకరత్నవల్లియు శ్యామ వల్లి కుండలవల్లి వకుళవల్లి
నిచికలవల్లియు వేదవల్లియుఁ బెరుం దేవివల్లియు భూమిదేవివల్లి
యలమేలుమంగ తాయారును బీబినాం చారు శ్రీరంగనాంచారుతాయి
కొమరొందు శ్రీచూడికుడుత నాంచారమ్మ చెలువొందుచుండెడు శ్రీపిరాట్టి
నం దగు పేళ్లఁ జెన్నొందు దయాన్విత సీతాభిధాన లక్ష్మీస్వరూప

తే. మునుపు నూటెన్మిదితిరుపతుల వసించు, విష్ణుమూర్తులతోఁ గూడి వివిధగతుల
ననుపమవిహారములమించు నమ్మవార్ల, పాదపంకజముల కతిభక్తి మ్రొక్కి. 215

సీ. వారక పొయిగైయాళువారుల గొనియాడి పరల పూదత్తాళువార్లఁ గొలిచి
ధీరతఁ బేయాళువారల దర్శించి పెరియాళువారల పేరు దలఁచి
నమ్మాళువారల నెమ్మదిలో నిల్పి తిరుమంగయాళ్వారి దెలియఁ జూచి
తిరుమళిశయాళ్వార్లఁ బరికించి మఱి తొండరడిపొడియాళ్వార్ల కడిమిఁ బొగడి

తే. వేడ్కఁ గులశేఖరాళ్వార్లవినుతిఁ జేసి, మఱి తిరుప్పాణియాళ్వార్లమరుగుఁ జెంది
మధురకవియాళువారుల మాట లెన్ని, నాథమునియాళువార్లకు నతు లొనర్చి. 216

క. సాక్షాద్వైకుంఠం బిదె, వీక్షింపుం డనుచు జూపువిధిని బ్రపత్తిన్
నిక్షేపించి సుమేరున, దృక్షంబుగ నున్న వైనతేయునిఁ గొలిచెన్. 217

సీ. మత్స్యావతార నమస్తే మహాకూర్మ దేహ నమస్తే వారాహవరన
మస్తే నృసింహ నమస్తే వటో నమస్తే భృగుకుల నమస్తే దశరథ
తనయ నమస్తేర్క తనయావిభేదనోద్దండదోర్దండ ప్రచండవిక్ర
మతిబలోదగ్ర నమస్తే బలానుసంభవ నమస్తే బుద్ధ భవ్యరూప

తే. భరనమః కల్కివేషసుందరసురారి, శక్రముఖదిక్పతిపయోజజాతరుద్ర
సిద్ధసాధ్యాదినుత నమస్తే యటంచు, వివిధవిష్ణుస్థలములు సేవించి వేడ్క. 218

వ. తదనంతరంబ శ్రీశైల ఝిల్లి చక్రేశ్వర మూకాంబికాకోటీశ్వర గోకర్ణ కేదారహా
టకేశ్వర జంబుకేశ్వర బ్రహ్మేశ్వర పుండరీక పంచనదీశ్వ రారుణగిరీశ్వర జటా
నాథ వైద్యనాథ గౌరీనాథ రామేశ్వర శంకర నారాయణ సుబ్రహ్మణ్యస్థలాద్య

ధీశ్వరులగు నీశ్వరులను సేవించి పొడిగొను మహీమండలంబున గల పుణ్యస్థలవిశేషంబు
లంజూచుచు సంచరించు నయ్యవసరంబున. 219

శా. సర్వద్వీపవతీప్రపూరితపయస్సంబంధధారాధరా
ఖర్వధ్వానభయోత్పతిష్ణుబిసభుగ్రాజ్యాద్యకూల్యాదికం
బుర్వీంద్రాయుధపాతభగ్నకుటిలవ్యాహారచద్యాపత
త్రర్వశ్మ క్షుభితాహిలోక మగుచుఁ దర్పించె వర్షం బిలన్. 220

సీ. సెళసెళధ్వనులతోఁ ఫెళఫెళ మనుగర్జితములు కర్ణక్షోభిదాభ మొసయ
ధళధళద్ద్యుతులతోఁ మిలమిల గ్గలమించు లక్షిబలౌద్ధత్య మడంచుచుండ
ఝుళఝుళార్భటులతోఁ ఫళఫళా రసువాన ధారాతరాష్ట్రాది మహోన్నతిసింపఁ
చిటచిటారవములోఁ బటతట వడగండ్లు యుపరాజముఖ్యులనొదుగఁ జేయ

తే. విజయవిఖ్యాతి నమ్మహావృష్టిసమయ, మమరపతిధర్మవిలసనం బనిలజాత
ఖేలనము కృష్ణఘనయుక్తి చాలఁ గలిగి, యవనిజనములు వినుతింప నతిశయించె.

క. ఆయెడ సఖు లొకఁ డొక్కఁడు, కూయిడి జతగూడ కెడసి గుసుమపురపులం
బోయిరి చెంగటియూరుల, కాయూరవ్యుఁడు హిరణ్యుఁ డట్లతిగతితోన్. 222

తే. వడఁకుచట భద్రసేన యావాసమునకుఁ, బోయి నేను బ్రవాసి నోపుణ్యురాల
తడిసితిని వర్షధారలఁ దాళజాల, నేర్పుఱఁగ నిందు రానిమ్ము నిద్రఁ జెంద. 223

క. అని వేఁడిన వైదేశికు, ఘనకరుణాదృష్టిఁ జూచి కామిని పడకో
మ్మని ముంగిలిచావిడిఁ జూ, పిన హా లక్ష్మీ యటంచుఁ జేర్కొని యచటన్. 224

చ. తడిసినవస్త్రము ల్విడిచి తాల్లపయి న్వెస నారవేసి యో
పడఁతుక నీదు పెద్దలకుఁ బల్కఁగ శక్యముగానిపుణ్యమ
య్యెడు నిట కగ్నిఁ దెచ్చి సెగ యించుకచూపు మటంచు వేఁడఁగాఁ
దొడిపడ నట్లొనర్చియలతొయ్యలి యాతనిరూపసంపదల్. 225

తే. మంటవెలుఁగున వేమారు మనసు దూలఁ, దళుకు తెలివాలుగన్నుల బెళుకుఁ జూచి
యెప్పు డేగ్రామమందుండు దేమి పనికి, నెచటి కేగెదు నీదుపే రేమి చెపుమ. 226

క. అనినసఖి కనియె నుండుదు, ననిశంబు కిరాతదేశమందు హిరణ్యాం
డనఁ దగుఁ దనపేరిలఁ బు, ణ్యనదీనిధు లెల్లఁ జూచి యరిగెదఁ బురికిన్. 227

చ. అనివచియించు తైర్థికున కావనజాయతపత్రనేత్ర యి
ట్లను నవయౌవనంబున రతార్థఁ దొలంగి కులాబ్జగంధిపైఁ
గనికర మింతలేక తిరుగన్ మనసొగ్గె నటోయి నీకు నా
విని నిజమౌను నీపలుకు వే యన నేల వివాహహీనుఁడన్. 228

తే. అలికేనంగలార్చుచు నన్యసతులఁ, జూచి గ్రుక్కిళ్లుమ్రింగుచు సుఖము లేని
కతన యాత్రఁ జరించెడికతయె కాని, మనసు సంభోగవాంఛల మఱిగి తిరుగు. 229

* * * * *

* * * * *

క. ఆసమయంబున నెటువలె, భాసురమతిఁ బొంకవలయుఁ బలుకంగఁ గదే
యోసుదతీ యని యడిగిన, నాసఖి యిది తెలియ దనుచు నటుమొగ మయినన్.

తే. హంస హేమావతికి నిట్టులనియె, వేడ్కఁ దెలియకుండిన నేమాయెఁ దెలిసికొనుము
వింటివా సతి ఘుష్టింపవిటుఁడు వడఁక, వెఱవకు మటంచుఁ జెలి వానివెన్నుఁ జఱచి.

ఉ. కీలెలుఁగుక్ ఘటించి పరికింపక పండుకయుండి బల్కె యా
త్రాలసదుర్విచారులము రాత్రి జనించిన నేఁడు తావకీ
నాలయమందు మే మిదె సుఖాప్తినిసుప్తి యొనర్చి రే పుషః
కాలమునందుఁ బోయెదము కారుణికోత్తమ పండనీయవే. 234

తే. అనిన మంచిది యని లోనికరిగె నాథుఁ, డరిగినది చూచి సఖి లేచి యంతలోన
బంటితో నీళ్ళు పట్టుక యింటిలోకిఁ బోయి యేదుంటి వీసరి ప్రొద్దుదనుక. 235

క. ఒక్కత నెగ్రుక్కుమిక్కని, దిక్కెడసినరీతి నుండి తెరువరు లెవరో
యిక్కడికిఁ బండవచ్చిన, నక్కట ప్రాణమ్ము లుండెనధిపాయనినన్. 236

ఆ. నిండినింటిలోననీకేల భీతిల్ల, గోల యూరఁ బ్రొద్దు గ్రుంకలే ద
టంచుఁ గౌఁగిలించి యనుమాన మొందక, యోర్పుతో సుఖాప్తి నుండెఁ జెలియ.

శా. ఈలీలన్ వెస బొంకనేర్చిననృపత్యేకాగ్రచూడామణీ
కేళీసంభ్రమభూమిపాలసురతక్రీడాచమత్కారచ
ర్యాలాలిత్యకథాప్రయత్నమున కత్యాసక్తితోఁ బొమ్ము లే
దా లోలాంబక యూరకుండు మని కాదంబేంద్రుఁ డిట్లాడఁగన్. 238

చ. తెలతెలవారవచ్చుట సతీమణి యప్పుడు చూచి కేళికా
నిలయముఁ జేర నేగి ధరణీధవుపైఁ దమిమీఱ నుండెనా
చెలి యనుచుం బురోహితుఁడు సెప్పిన నాత్మ జనించు వేడ్క నా
నలనరపాలమౌళి తదనంతరగాథ వచింపుమా యనన్, 239

శా. రక్షశ్శిక్షకరక్షయక్షయనృపాధ్యక్షాసదాక్షేమకృ
ద్వక్షారక్షితశుభ్రవక్షహయదార్ఢ్యక్షాఖ్యమద్రారిస
ర్వక్షా యన్యనిలాక్షరాక్షసజలాధ్యక్షాగ్నివాయుఃక్షపా
ధ్వక్షేక్షార్భకపద్మ రక్షకమాధ్యక్షారవిందేక్షణా. 240

పాదభ్రమకకందము. రామానుతతనుమారా
ధీమదనసధీనసానధీనసదమధీ.
తామసజయయజసమతా
నామగతాఘనయతతయనఘతాగమనా. 241

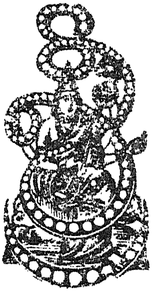
మణిగణనికరవృత్తము. హరిహయహరిణాభ్యుదయవభరణా
హరిహయహరిణాభ్యుదమవిభరణా
నరవరవిగమననవినుతచరణా
నరవరవిగమననవిమలకిరణా.

గద్యము. ఇది శ్రీమత్కౌండిన్యసగోత్ర పవిత్రాయ్యలరాజాన్వయసుధావార్ధిపూర్ణిమా చంద్ర నిస్సహాయకవిత్వనిర్మాణచాతుర్యనిస్తంద్ర శ్రీరామనామ పారాయణనారాయణామాత్యప్రణీతం బైనహంసవింశతి యనుమహాప్రబంధమునందుఁ జతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు.

హం స విం శ తి

పంచమాశ్వాసము.

ధర ధరధర వరధా
రాధరనిభవర్ణ సమదరావణమకుట
క్ష్మాధరచరశర విబుధా
రాధిత కరుణాభిరామ రఘుకులసోమా. 1

వ. అవధరింపుము నలరాజన్యునకుఁ బ్రత్యుత్పన్నమతి యిట్లనియె నట్లుప్రభాతంబుగా వచ్చిన నిజమందిరంబు చేరి మరునాఁడు దినాంతం బయినయనంతరంబ హేమవతీ కాంత యత్యంతసంతోషంబున.

సీ. నిటలాధరీకృతస్ఫుటచంద్రకళలీల నెలవంకనామంబు నీటు గులుక
మరుదాప్తిరేఖగాఁ నెఱయు పద్మరజంబువలె వక్త్రఘనసారతిలక మమర
నంతస్థనృపవిరహాగ్ని పైఁ బర్వినగతి గుబ్బకుంకుమకలప మమరఁ
జిగిరించి పూచినచిన్నారిలతరీతిఁ జిత్రపట్టాంబరగాత్ర మమరఁ

తే. గనకసుమదామఘుమఘుమల్కచములందుఁ, గంబురాపూఁతభుగభుగల్గళమునందు
నంద మొంపంగ వాసింప హంసమున్న, నెలవునకుఁ జేరె సాతానియలరుఁబోఁడి.

తే. చేరినప్పుడె కలహంసశేఖరుండు, తివిరి హేమవతీకాంతదిక్కుఁ జూచి
వేడుకలరంగ నొకగాథ వింటివేని, చెప్పెద నటన్న మంచిది చెప్పు మనిన. 4

వ. హేమావతికి హంసం బిట్లనియె. 5

పదునేడవరాత్రికథ.

క. పరఁగు నొకపురము రత్నా, భరణం బనఁ దరణికిరణపటలీసంరో
ధ్యురుసౌధస్థిరకేతూ, త్కరచిత్రపటాంశుచిత్రితద్యుతలం బై. 6

తే. తనయుఁ డగురాజు ఘనమార్గమునను రాఁగఁ, గోట యాత్రోవనరికట్టుకొన్నసుద్ది
వినిజలధి దానిచుట్టును విడిసె ననఁగ, నారసాతలనిమ్నఖేయంబు దనరు. 7

ఉ. అందొకకుంభకారకమహాన్వయమండలదుగ్ధవార్ధిపూ
ర్ణేందుఁడు చక్రదాసుఁడన నెన్నిక కెక్కిన పేరుఁగల్గి చె
న్నొందు మనోహరాంగరుచిరాకృతిసంపదచేత నిందిరా
నందనుఁడే యితం డగు ననందగి కాఁపుర ముండు నెప్పుడున్. 8

ఆ. సలుప కడవరాయి సారె కలాసంబు, కట్టెయిసుము జల్లి కడవ ముల్లు
మంటిముంత గుబ్బమ్రాను నావంబును, మన్ను మోయఁ బోఁతు మలయుచుండు.

సీ. ఆదివరాహంబు మేదిని నెత్తినమాడ్కిఁ జొప్పడఁగఁ దా మన్ను మోయుఁ
బ్రథమవేళలసృష్టి బ్రహ్మచేసినయట్లు ఘటకోటు లుత్సాహగరిమఁ జేయు
విష్ణుపుచక్రంబు వేడుకఁ ద్రిప్పెడుచాడ్పునఁ బలుమారు సారెఁ ద్రిప్పు
బయలిపురంబులు భర్గుండు గాల్చినడంబు నూపట్టి నావంబుఁ గాల్చుఁ

తే. గపివరుఁడు పర్వతంబులు గమిచి తెచ్చి, కుప్పవైచురీతిఁ గుండలు కుప్పవెట్టు
నవిదివియు ధాతకాండంబు లడఁచు సరణి, సాధుపదవర్తి ఘటకారచక్రవర్తి.

తే. కాఁగు మజ్జిగముంతయుఁ గడవ గూన, బాన వెసలయు బుడిగెలు పరపుచట్టి
కడవ ముంత కరిగెదుత్త పిడతగురిగి, కుంచెలటికయు మూఁకుడు బింది ప్రమిదె.

చ. చెవులపెనంబు గోలమును జిల్లులసిబ్బియు దోనితొట్టియుం
గువిచిలుమూఁతమాలయును గుమ్మెత యందపుధూపపాత్రమై
సవరని బూజిపెందొనయు సానికెయొప్పు కమండలంబు వే
డొవతెవకంబిదుత్త నెరడుల్చియుఁ గప్పెరపంటు లాదిగన్. 12

తే. తీర్థిపూదెలు కులుకులు త్రేటగట్లు, గరలమురువులు వడికట్లు కిరుదుకట్లు
బొద్దుటీనలు నునువులు మొదలుగాఁగఁ, బనులు నిర్మించుఁ గుండలపైనపంపు. 13

సీ. దేవకార్యములకుఁ దిరునాళ్లకును మహోత్సవములకును గంగజాతరలకు
సంప్రోక్షణములకు జన్నములకుఁ బెండ్లి పడుగు నోములకును వ్రతములకును
సత్త్రంబులకు సహస్రంబులకును సమారాధనపితృకార్యయూథములకుఁ
బండుగులకు నాలపంబులకును బొంగలికిని దేవలకు గొబ్బికిని నడరు

తే. జంగమార్చనలకు బాలదాసభోజ, నములకును దండు వెట్టికి నగరివారి
కొండబక్కలకును భిక్షుకులకు నైనఁ, గొఱఁతపడకుండఁ గుండ లాకుమ్మరిచ్చు. 14

క. ఒకపాటికలిమిచేతను, గకపికపడకప్పులేక కనకాభరణాం
శుకముల గరగరికల నిం, డుక తక్కువగాక నతఁడు సుఖమున నుండున్. 15

క. ఆతని కొక్కకులాంగన, శీతాంశునిభాస్య రూపసేనాఖ్యను వి

ఖ్యాతిని వెలయును గంతుని, చేతిజగాబాఁ కనంగ జిగిబిగివగతోన్. 16

ఆ. ఘనము ఘనముకన్నఁ గచనైల్యవిస్ఫూర్తి, మెఱుఁగు మెఱుఁగుకన్న మేనిచాయ
విపుల విపులకన్న నుపమింపఁ గటితటి, దాని కెనయెభూమిలోనిసఖులు. 17

* * * * * *

ఉ. పంచశరాహితుండిటుఁడు భామిని పొక్కిలిపెట్టెలోనఁ దా
నుంచిన కాలసర్పము సమున్నతి నాడఁగ లేవ మీఱ బు
స్సంచుఫణాగ్ర మెత్తి యలరారెడుచాడ్పున రోమరాజి య
భ్యంచితలీల మించి మది హర్షముఁ జేయు జనాళి కెప్పుడున్. 19

సీ. చంద్రభాగనిరూఢి సతిమోము రాణించు నెఱిగొప్పు కృష్ణవేణిగతిఁ గాంచు
నువిదవాల్గనుదోయి యుత్పలావళి నొంచు సఖియ పల్కులు సరస్వతిని మించు
శంఖవర్ణారూఢి సఖిగళంబు జయించు నవ్వులు క్షీరసుందరత మించు
స్తనము లుత్తుంగభద్ర సులీలదర్పించు నారు నివ్వరికృతి నందగించు

తే. జఘనము విశాలహేలల సంభ్రమించుఁ, బదయుగము పల్లవాకారమద మడంచు
నడలు హంసావళిఖ్యాతిఁ గడువహించు, నంగము హిరణ్యకళలతో నతిశయించు.

క. తమ్ములు చెలికరములు కుం,దమ్ములు పలుపరుస పర్వతమ్ములు బలుచం
దమ్ములు చన్నులు తోవలం, దమ్ములు కను లలక లంబుదంబులు పొగడన్. 21

చ. హరివరకాంచనాబ్జకమలాళిఘనాకృతు లందు లెంతయ
బ్బురము పటూక్తి నాస గళముం గరముల్ కుచయుగ్మ మంచు న
త్తెఱవ సుమధ్యదేహముఖదృక్తతికుంతలకేశపాశముల్
హరివరకాంచనాబ్జకమలాళిఘనాకృతులందు నిచ్చలున్. 22

ఉ. దానిమిటారిసోయగపుదట్టపుమోహము లూరుచూపులున్
దానికచంపుపొంపువగఁదాల్చినచాయలరాయఁ డించుకన్
దానిరసోక్తు లాకులమనంబు గనుంగొని లోనుగాని య
మ్మానవుఁ డెందులేఁడు వినుమా యనుమానము మాని మానినీ. 23

చ. అది నెఱప్రాయపున్ సొగసు దాట నొకానొకమైన గర్భముం
బొదలని దాట యింటియెనుబోఁతునకంటె మదంబు హెచ్చి నె
మ్మది పరసంగమంబునకు మార్కొని సొక్కఁగ జారవీరులన్
వదలక చూచుచుండఁ దలవాఁకిలి గాఁపుర మయ్యె దానికిన్. 24

క. చిటిపొటిసొమ్ములు వెట్టుక, పుటపుటగా వీథివెంటఁ బొరిగిండ్లఁబడిన్
విటులనిమిత్తము మట్టెలు, చిలుకచిటుక్కనఁగఁ దిరుగు సిస్తగు వగతోన్. 25

సీ. జేజేలరారాలజిగిఁ గ్రాలు నిడువాలుకురులు వేమరు దువ్వి కొప్పు బెట్టు
బలువాలుగలనేలు తెలిడాలు గలమేలుకనులరేఖలదీర్చుఁ గజ్జలంబు
కపురంపురుచిఁ బెంపు కడునింపుఁదులకింపు పెదవిపైఁ గెం పెక్క విడెము సేయు
వలిసిబ్బెముల గుబ్బలులనిబ్బరపుగుబ్బచనులఁ బూయును మంచిచందనంబు

తే. మంగళాభంగరంగద్రథాంగవృత్త, ఘనజఘనసీమ సవరించుఁ గలువచెలువు
నలవరుచునల్లనైన దువ్వలువ మెఱయఁ, జిత్తజునిదాడి కుమ్మరచిగురుబోఁడి. 26

సీ. తరితీపువగలు బిత్తరపుఁజూపుల మోవి విఱుపుల సొలపులు వింతమాట
లుదుటుచొకాటంపుటొయ్యారిచేష్టలు సోబానపాటలు సొగసుగుల్కు
పొగరువికావికనగవులు బెళకించు కనుసన్న నేర్పులు కలికికతలు
సామితె ల్చిన్నెలు జాణతనంబులు తెచ్చికోల్మరుపులు తేటపడని

తే. జంకెనలు ఱొమ్ముతాటింపు సాహసములు, పచ్చి తేరగఁ బల్కుడిముచ్చటలను
విటులఁ గనుగొన్నవేళల విస్తరించు, రూఢి మించినతమితోన రూపసేన. 27

క. ఈలాగునఁ జెలి పల్లవ, జాలచకోరములకెల్లఁ జంద్రోదయమై
చాల విహరించుచుండెడు, కాలంబున నొక్కనాఁటికడయామమునన్. 28

మ. పరఁగం గూలినయిండ్లు పేళ్లు గరిసెల్ పల్లేరు లుమ్మెత్తలుం
జిఱిపెంకుల్ చిగిరింతలున్ గునుకలున్ జిల్లేడులున్ మూషకో
త్కరముల్ దున్నినపెంటదిబ్బలును నక్కల్పందికొక్కుల్ దరు
ల్దూరఁగం బూడినపాతరల్ పడినగుళ్లున్ గల్గు పా డూరిలోన్. 29

ఉ. లాడికి మూఁగుకాకులపలాయన మొందఁగఁ జేయ వీఁపుపై
ద్రాడునవ్రేలు నీఁకె గుదితాపినదేహము పేఁడి కాళ్లకున్
రోడి నశించుతోఁక బలురోమము లంటిన జోఱుటీగలున్
గూడిన బంధముం గలిగి కూర్కుచునుం డొకబక్కగుఱ్ఱమున్. 30

తే. మందగుడి రిప్పగొరెసెలు మక్కిరొళ్లు, బరతుమురుకొమ్ములును దోటుబర్లతడక
వాటు తెరడొక్కమిడితోఁక వేటుగాళ్ల, నేరుదోసిన యొకబీదయెద్దుఁ జేరి. 31

వ. అందు వసియించి యున్నసమయంబున. 32

చ. నలువగు తుంకిచేవన గనంబడుకొమ్ములు వింత చింతని
ప్పొసరివచ్చు కన్నుగవపోసరము న్మెడ ముద్దపక్కలుం
డెలుపులరాలు లావుపొలతిం దగుపాదము లుక్కపోత సం
ధిలినవిధాన నుండు బలుదేహము గల్గినపోఁతు వచ్చినన్. 33

ఉ. చేరి శుభంబె ఘోటకము శ్రీకరమే వృషభంబ మీర లీ
తీరున దస్సియుం దగఁ జెల్పఁ డటంచును బోఁతువేఁడ వే
సారక విన్న చెప్పెదను సైంధవ్య మదీయగాథయం
చారసి యూర్తిఁ గ్రుంకుచు వృషాగ్రణి పోఁతును జూచి యిట్లనున్. 34

సీ. తలయేరుఁ బెట్టి నీసులు మన్ని పడఁగొట్టి గాలుచిక్కినబండ్లఁ గట్టి మొత్తి
పొలముకాండ్లకుఁ బంచి తలదిమ్ము బట్టించి పట్టుడుకని వెలపదను జెఱిచి
పాపనమ్ములఁ దక్కు పఱచియు రెండేసి గొర్తుకాడి నమర్చి గొట్టుచేసి
బలుగుంటకలఁ జను పాయుఁబో సాగని తావులసెలకోలఁ దాఁకమొత్తి

తే. గానుగలఁ ద్రిప్ప సరువళి గలఁచి బంతి
దుష్టుబరువెత్తి యెకిరింత దోలి యడలు
గన్పడి రెంటదుక్కులు వెళ్ళదున్ని
యట్టు గడిగి పోఁదోల నిత్రెత్తి సుమ్మి. 35

క. అనవిని తలత్రిప్పెనుబోఁ, తనియె మహోక్షంబ కష్ట మనుభవ మయ్యెన్
వనజభవప్రోంతఁగడువఁగ, మనతరమా యనుచు వగచి మహిషము హరితోన్. 36

తే. నీవు హరిణితి గంధర్వనిచయమెల్లఁ, గొలువ దేవమణీచక్రములు వహించి
విబుధుల భరింపుచుండెడువిధములెల్లఁ, దొలఁగి చిక్కితి విటులేల తెలుపు మనిన.

వ. తురంగంబు మహిషంబున కిట్లనియె. 38

క. అన్నాఁటి కటులనుండితి, నీన్నాఁటికి నిటుల నయితి నేమందు నయో
లేన్నాఁటి మేనిసత్తువ, లేన్నాఁటికి గలవె విను చరించినవిధమున్. 39

సీ. ప్రేమ నెదుర్కొలు పెండ్లివారల కిచ్చి తెవులైనవారి కద్దెలకు నొసఁగి
మేయఁ బోయినచోట మెడపెండ్రకలు పట్టి యాకతాయలును వాహ్యాళిఁ దోలి
సారె గృహప్రవేశమువారి నెక్కించి సంత సారెకులందు స్వారివెడలి
పల్లెపట్రలనుంచి బర్వు వేసుకవచ్చి వలసలచే కంట్లములఘటించి

తే. తీరకున్నట్టికష్టసంసారమునకుఁ, గసవు కట్టెల లద్దుల గాసి పఱచి
లావు సత్తువ చెడఁగొట్టి లాఁడె పోవఁ, జేసి తోలిన నిటకు విచ్చేసినాఁడ. 40

చ. కొఱపము చెడ్డయొట్టు చలిగొట్టినచో కవణంబు కల్ల మే
నఱసినమారుమూర జల మార్పుట యెన్నఁడు కానివాని యే
తఱిఁ గలలోననున్ బడెడుదాణ యెఱుంగను జేదదంటుముం
గరఁ బడప్రేసి యొడ్డ కడ దామెనత్రాడునఁ గాలుగట్టినన్. 41

తే. ఎన్ను పోట్లాడి కొమ్ముల నెత్తివ్రేయ, గేదె లాకదిక్కు సెలఁగఁగఁ గ్రేపుఁదల్లు
లాస్య దన్నాగి నమ్మహాపస్థచేత, గోడిదై పుట్టియును గోడు కుడుపవలసె. 32

సీ. పిల్లపీచర నక్కపీ కెల్కచవి గొట్టె పాలలంబును మేకపా లలంబు
బుడ్డకాసరెయట్లు బొందిదొంతరలంబు మాడుపుగురుగును మదనకట్టె
నూనెముంతలమును నానఁబ్రాలలమును గుండగురుగుపాలపెండలంబు
పొర్లుగాడియు నల్లపూలల మిసక చెంచలి కందికారము గిలకలంబు
తే. కన్నెకొమరెడ్డుమట్టెకు వెన్న వెదురు, లంజెసవరము వెల్లిపూలలము చిట్టి
బొట్టలము గొల్లగొండియు కట్టలంబు, నల్లతీగాదియంలములు సల్లివిడిచి. 43
తే. కనుము లీవలికోరికె కాకివెదురు, దర్భ చిగిరెంత గోరిగె దొడయంబు
జంబు నూపరతుంగ పెకిజంబు పెద్ద, తుంగ భోజపతీ నక్కతోఁక విఱిచి. 44
సీ. కాచిగోగడ నెట్టికారె బూడిదతోల కాచి వండెడగొళ్లగడ్డయూల
ముల్లూపుచంగాయ మల్లియకరివెల యెఱగొయ్యి వేణుతు మెఱుఁగుగడ్డ
గంపదొ ల్లాకకొమ్ము కారెపోఁతరముల్లు వట్రింత కదురు కార్వాకు చిత్ర
కందురుబూత రాకాసి పిచ్చుకబియ్య మశ్మరి వెల్లి చేమర్లుగునుక
తే. చీమచిప్పర చిప్పర చేఁతిబోద, పుట్లగడ్డపుట్లచిప్పర పూడుకసవు
పొలికె పెనుకెడ కుందేటిపొరుజు గరక, పటికి సాళ్వము సాంబెకుందురుగరిమిడి.
వ. మఱియును. 46
తే. వేరుతొణ్ణంగి తొండుమ మారువెల్లి, తోపరిట్రింత యెద్దుకొమ్మప్పి గడ్డి
పుల్ల పూరూచయును బూద పూలగడ్డి, కదురు తుంగాకు తుంగలు గలయ నిడిచి.
ఉ. చిక్కులమారి యాబలిజసెట్టి పయాళులగట్టి బర్వులన్
స్రుక్కెడలంగఁ గొట్టి తనసుందరిచేతికి గడ్డకోసపై
చెక్కడపార యీయఁబడి నేటది చక్కనికోడెకాండ్రపైఁ
బ్రక్కలవ్రాలి సోలి నగుబాటున కళ్ళక సంజచీఁకటిన్. 48
తే. దానకపువాండ్రు లద్దిలోఁ దలకదీసి
దిబ్బలను వ్రేయఁ జెడుగత్తుగబ్బుగడ్డి
గంపలో వేసికొనివచ్చి చంపఁజాలు
పూనికను గ్రమ్ముకొని నా మొగాన వైచు. 49
క. విను మాపెచర్య కినుమడిఁ, గొనకొని కావించుదాసికోడలిన జతల్
కని కని వేసారితి హా, చ్చెను బాపపుఁగాల మనుచుఁ జెప్పెడు వేళన్. 50
సీ. చండివేగోత్థభూమండలధూళ్యాళ్యా త్తపంకీకృతాభ్రకూలంకషాంభ
మభ్రోత్పతద్వృషద్వ్యాఘాతభగ్నధాత్రండరక్షరద్బాహ్యకాండకాండ
మద్రిభిత్కేల్యటవ్యగ్రభాగద్రాక్కృతస్త్రోద్ధతత్షమాస్థతీమా
ముగ్రత్రిపురధిక్కృదుగ్రస్వరోద్ధతద్వ్యపీన్యటద్ధరిత్స్రోత్స్నతపుర

తే. ముద్ధతాబ్ధిహ్రదహ్రదినీద్ధవార్మి, హర్మ్యహర్మ్యాతినిపతద్బహూరుచక్ర
వాళమద్ర్యశ్మపూరితవార్ధివీచె, భయదగతి నొక్కఁజంఝూప్రభంజనంబు. 51

మ. వరుణాశాగతమారుతోద్ధతశిలావ్రాతాహతిద్రాగ్ధళ
త్కరళద్యోపతనాతిభీతిభరితాంతబ్రహ్మదత్తార్జునో
త్కరముత్ప్రస్తరముఖ్యవస్తుఘటితస్తంభభ్రమాపాదిభీ
కరవాతోత్థధరాపరాగపలయోగంబు ల్గనర్చె న్మహిన్. 52

వ. మఱియు నవ్వాయువు శోషితసింధురాజంబును గర్ణవిస్ఫాటనంబును గావున ధనం
జయపరాక్రమంబును నష్టకబంధనంబును బలాశవిజయంబును గావున దాశరథి
ప్రలాపంబును ఖగరాజమానభంగంబును శైలబలఘాతియుఁ గావున మహేంద్ర
విక్రమంబు ననుకరించె నంత. 53

ఉ. భేకశుభప్రదం బనలభీమ మనేకపఘోణికాసరా
నీకశరీరతాపహ మనీలతటాకనదీనదాదినీ
రాకరహర్ష కారణ మహాశపలిదీప్తినిరోధి కంధరా
లోకనహృష్టభీతశిఖిలోకమరాళము సోన దోఁచినన్. 54

చ. జలదము నీరిచల్లడము శక్రశరాసన మొప్పు కాశధా
రలు తెరిజిల్లు వేగుబకరాజి నహించిన బూదిపూఁత ల
గ్గలపు మెఱుంగు లాయుధపుఁ గాంతులు గర్జితగర్జ లొప్పఁగాఁ
దోలుకరివీరముష్టి కడఁ ద్రొక్కె నభశ్చలపణ్యవీథికన్.

సీ. ఆకాశకంధరంబై యొప్పు మొకమాలు కాలకువిందోత్థనీలపటము
మిహిరాంగనాభంగమేచకోల్లాసంబు కకుభాంగనానీలకంబళంబు
కమలజాండభ్రాష్ట్రగతమషీవ్రాతంబు ద్యుమణిదీపోత్థితధూమచయము
నడిమిలోకము జేసినల్లపట్టుగుడారు ప్రకృతికస్తూరికాపంకచర్చ
తే. అనుచు జగముల జనములు వినుతిసేయ, నీలకాకోలకలకంఠనీలకంఠ
కజ్జలప్రజ్వలన్నీలకంఠకంఠ, ఖంజరీటాభఘనఘనాఘనము నెరసె. 56

మ. తరఁ దేజం బనుబ ల్ఫిరంగిజలభృత్సంఘంబు మం దుంచి పొం
దుగ శంఖం బనుగుండు వేసి పటువిద్యుద్వహ్నిచే భ్రాష్ట్రిమం
టఁగఁ గాలం బనుయంత్రకారకుఁడు చూడన్ మ్రోయు నామ్రోఁతలై
జగము ల్గంపము నొంద మ్రోసె ఘనము ల్సంభీషణాహంకృతిన్. 57

సీ. వనద జనగ్రామమునఁ గనఁ జోష్ణాంశుశీతలితక్షితిసుధాప్రతతు లనఁగ
జలదపూర్ణాజాండజలరాశితటమరుచ్ఛలితవిద్రుమలతాచయ మనంగ
నమరులకడవినోదము చూపు సమయమాంత్రికు నోరఁ వెడ లగ్నిదీప్తు లనఁగ
ధారాధరాహ్వంబువారుణేంద్రనుదారుణేషుణాంచలకాంతు లెగసె ననఁగ
తే. ఘనఘనాఘనగహనసంఘాతములను, గర్జితధ్వానములు మ్రోయఁ గాఁ దహించు
దావపావకకీల లందంద పర్వె, ననఁగఁ దళుకొత్తెఁ జంచల లభ్రసరణి. 58
సీ. బిబిబిబిదరగరుద్భేకభీమధ్వని వివిధజంతుశ్రేణిఁ జెవుడు పఱుప
ధిగధిగద్ఘృణిగణదేదీప్యవిద్యుచ్ఛటల నిశ ల్పవలట్లు వెలుఁగుచుండఁ
బెటపెటార్భటిరటచ్చటులాభ్రనిర్ఘోష ములముజ్జగము వార లులికిపడఁగ
ఘుమఘుమారావసంకులకులాకులకుభృత్కుహరానిలము లిల కొట్టు లురుల
తే. భిటభిట యటంచు కరక లుత్కటలు రాల
నిగనిగద్యుతి మేఘము ల్నింగి నెరయ
ఫళఫళపయఃపృషత్పరంపరలు గవియ
ఝోరుఝోరున దారుణాసార మడరె. 59
క. పటుధాటీరటదుత్కట, పటహాలటహాకోటరములు పాటిలినటులన్
నెటనెట పటపట వెటవెట, పిటపిట చటులార్భటులను బిడుగులు వడియెన్. 60
వ. అప్పుడు, 61
సీ. గగనమండలభద్రకాయమానంబున ఘనపంక్తులను మేలుకట్లు కట్టి
ధరణివేదికమీఁదఁ గరకానికాయమౌక్తికముల రంగవల్లికలు దీర్చి
ఘనఘోషభేరికాధ్వనులు బర్హిణగళధ్వానకాహళినినాదములు మ్రోయఁ
చెగని మెఱుంగుల దివ్వటీలు చెలంగ ద్విజరాజమంత్రము ల్వెస్తరిల్ల
తే. వృష్టిగజరాజగామినీవిభుఁడు సమయ, పురుషుఁ డర్మ్యోద నిమ్నగాపుత్రికలను
గాంచి పెంచి ప్రమోదంబు గడలుకొనఁగఁ, బఱిణయ మొనర్చె శరధికి ఘనశరధికి.
తే. అప్పు డవ్వానకొట్టున నళికి యుళికి, పడినగోడలు నొరుగుకంబములపట్లు
వదలి కూలినగోపురావళులు గల్గు, పాడుగుడిలోని కెనుపోఁతు పఱచి నిలిచె. 63
క. అంతట వర్షము నిలిచె ది, గాంతము జనియించెఁ గజ్జలాభ్రతమాలా
క్రాంతరుచి పర్వె నెల్లెడ, సంతమసము చుక్క లమరె సత్పథవీథిన్. 64
క. ఎనుబోఁతు నపుడు కుమ్మరి, తనయింటికి రాకయున్నఁ దత్పురమందున్
వనముల వంకల డొంకలఁ, గనుగొనుచున్ వచ్చి వచ్చి కని యచ్చోటన్. 65

ఉ. లంపులమారిదాన నిను లాచుక మాదిగవాఁడు గోయ వే
కొంపకుఁ బొమ్మటంచు మిణుగుర్లు జనింపఁగఁ బండ్లు దీటి పై
కంపము పుట్టఁ జేగుదియకట్టెను దిట్టుచుఁ గొట్టఁ బోఁతు బ
ల్గుంపెన నింటికై చనినఁ గుమ్మరి గాడిని గట్టెఁ గట్టినన్. 66

తే. కట్టు విడువకు మని చెప్పి కాంతతోడ, రేయి యొకరీతిఁ గడపి యారేపకడను
గుమ్మరయ్యూరిపల్లెలఁ గుండలమ్మ, వెడలఁ దద్భార్య జారుల వెదకుచుండె. 67

ఉ. సారణనామధేయుఁ డొక సాలియవాఁడు మనోజ్ఞమూర్తి కా
శ్మీరధరిత్రినుండి యలసింధువసుంధరఁ జేరఁ బోవఁగా
దారిని రాఁగ రాగమునఁ దప్పక యాతనిదిక్కు చూచి యే
యూరెట కేగె దేమిపని యున్న తెఱం గెఱుఁగింపుమా యనన్. 68

తే. అతఁడు దానినెగాదిగ నరసి చూచి, దుడ్డెగట్టిది పనిలేక తొత్తుఁ దానె
పిలిచె నిది పొట్లమారి గావలె నటంచుఁ, జేరి తనపేరు పురిపేరు చెప్పినిలిచి. 69

సీ. దప్పి కిమ్మన మది దప్పినదా యనుఁ జెంబు దెమ్మనినఁ గుచంబె యనును
గూరఁబెట్టు మనఁ జేకూఱెనాహిత మను నన్న మడిగిన సుజహాన్న మనును
సున్న మిమ్మనఁ గుసున్నమె యనుఁ బోఁక వక్కలే వన్న గుర్వక్కె యనును
నిప్పని పలుకఁగా నిప్పని కనియను నాకిమ్మనిన మసియాకె యనును

తే. దేహ మలసె నటన్న సందేహమా య, టంచు నిక్లైపురేగి యమ్మించుబోడి
యతని మాటల కలమాట లాడుకొనుచుఁ, గేరి నవ్వినఁ జూచి యాసారణుండు. 70

క. నెరమాటలఁ గోడిగముల, నరమాటల జాణతనము లతిచతురతలన్
బరిహాసంబుల నీసరి, బెరకాయపుసతులు లేరు బిసరుహగంధీ. 71

వ. అని పలికి యంత. 72

* * * * *

* * * * *

ఉ. అంతట దానిభర్త నిలయాంగణసీమకు వచ్చి నిల్చి య
య్యింతిని దల్పుఁ దీయు మని యెంతయు ఘర్షముతోడఁ బిల్చినం
జింత యొకింతలేక యల చేడియ యేగతి బొంకుఁ జెప్ప మో
కాంత యటంచు నంచ యడుగన్ వినియా బిడ యూర్పు సంధిలన్. 75

తే. తెలియ నటువలె బొంకునో జలజగర్భ, పీతిరత్నమ చిక్కులు పెట్టనేల
చెప్పినను జెప్పు మిక్కథ చిత్త మలర, వినియెద నటన్న రాయంచవిభుఁడు పలికె.

చ. అటువలె భర్తపిల్చినభయంబునఁ జారుఁడు కంప మొంద నా
కుటిలకుంతల య్యెడను గొబ్బున వానిభయంబు వాపి యు
త్కటధృతి సైరిభంబు మెడఁగట్టినత్రాడు వదల్చి దైవమా
కటకట యెట్లు సంగతము గానెనుబోఁతును గల్గఁ జేసితే. 77

తే. గాడిపట్టున నిల్వదు కట్టివేయఁ, దరముగా దంచు వాకిలి చెదరి పోఁతు
వెడలి పొయ్యెని వాఁకిలి వేయుమనుచు, మగనితోఁ జెప్పి యాదిట్టమమతపుట్ట.

తే. ఈదయానిధి వీథిలో నేగుచుండ, బిలిచి తోడ్తెచ్చితిని మెడత్రగులు పెట్ట
వింతమానిసిఁ గనఁ గట్టివేయనీక, నురుకగాఁ దల్పు ద్రెసితి నోయి రమణ. 79

క. అని చెప్పి మగనిచే జా, రుని నుతిసేయించి వారిరుహముఖియు విభుం
డును దొంటిరీతి నుండిరి, యని యంచ వచించునెడ నిశాంతం బయ్యెన్. 80

చ. పొనపొన నిద్రమబ్బునఁ బ్రఫుల్లసరోజదళాయతాక్షి మె
ల్లన నృపమోహతాపమున లంపటతోఁ జనె నంచదెల్పఁ దా
వినినకథాచమత్కృతికి వేమరు నౌదల యూఁచికొంచు హా
యనుచు నిడూర్పుపుచ్చుచు నయారె యటంచును బోయె నింటికిన్. 81

తే. పోయి యభ్రంకషం బైనచాయ లొలుకు
కలువరాజాలకళుకులోపలరహించు
తళుకుమగరాలగోడలు గలుపాణి
మేడిక్రొమ్ముత్తియపుజాలి మేడలోన. 82

క. పరపుపరంగిపోషుగల బంగరుమంచముపై వసించి భా
స్కరుఁ డుదయింప నూడిగపుఁ గామిని లేపఁగ నిద్రలేచి త
త్ఖరకరుఁ డస్తమించుదనుకా నొకరీతి మెలంగి చీఁకటుల్
నెరసినపిమ్మటన్ నలిననేత్ర మహీపతిమీఁదికోరికన్. 83

ఉ. రాలు మెరాలు వాలుసవరాలు మెఱుంగులనూపురాలు వ
జ్రాలసరాలు మేలుబవరాలు పరాలజిరాలు తూలుహా
రాలు తురాలు ముంగపుమురాలు తరాలసిరాలు సందితో
రాలుదుటుంగరాలు బిగిరాలఁగ నాజవరాలు దాల్చెగిన్. 83

సీ. చీరకుచ్చులు నేలఁ జీరకుండఁగఁబట్టు కొని పార్శ్వముల సఖీజనము నడువఁ
బాదుకల్మెట్టిరాఁ బదిలమం చుడిగంపు టింతులు కైదండ లిచ్చి కొలువ

మనవుల కని చెలు ల్గనుకుపఱ్చున వచ్చి మొగతెఱకట్టుతో ముచ్చటాడఁ
బ్రొద్దునసే పను ల్పాని చేయుద మంచు బోనకత్తెలు వేగిరాన రాఁగఁ
తే. ద్వారితగతి నిండ్లకుఁ జనంగఁ దమకుఁ దమకు
సెలవొసఁగు మంచుఁ బాటలు సెప్ప విప్ర
యోష లేలేర నొయ్యారు ముట్టిపడఁగ
వచ్చినిల్చిన రాయంచ మెచ్చి యపుడు. 85

సీ. సొగసుమిటారంబు సొంపునొయ్యారంబు నీటు జగ్గుతనంబు నెరతనంబు
సొబగు నాగరికంబు చొక్కాటమునుఁ జెక్కు గరకరికతనంబు ఘనత నడత
హొయలు చక్కదనంబు నొసపరి నెరకీవి సవరణచెలువంబు సరసరీతి
హాసుచమత్కార మారజంబును నేర్పు గహ్వారంబును నాయకంబు వన్నె
తే. పిస్తుబిగిబిగివగబాగు చిన్నె యొప్పు
పేరునాణెంబు ముఱిపెంబు పెద్దతనము
కులుకు ప్రోఢత్వ మభినుతి గొనబు నెలవు
నడత యిట్లుండ వలదె హా యనుచుఁ బలికె. 86

వ. ఇవ్విధంబునఁ దనుమెచ్చి పలికినరాయంచం జూచి హేమావతియి ట్లనియె. 87

క. తురగము వృషభముతోఁ దన, తెఱఁ గెన్నుచుఁదనకుఁ గనవు దేనిచేఁని ద
ద్వరసుతుసతి నెంచెఁ గదా, యెఱిఁగింపుము దానిచర్య లెట్టివొ యనిసన్. 88

ఆ. అంచ మించుబోఁడియాననం బీక్షించి, యడుగవలయు నిట్టు లడిగినపుడు
చెప్పకున్నఁ దనదు శేముషి యది యేల, యనుచు నిట్టు లనియె నాదరమున. 89

పదునెనిమిదవరాత్రికథ.

శా. శ్రీధామం బనునొక్కపట్టణము ధాత్రిన్ మించుఁ బంచన్మణీ
సౌధస్తోమపధూమముఖేందుఘృణిసంస్పర్శప్రవత్స్వచ్ఛతా
రాధీశాశ్మపయఃప్రవచ్ఛ్రమవిధూతాకాశకూలంకషా
సాధూత్తుంగతటీమునీశ్వరతపస్సంజాతసంతాపమై. 90

తే. సాల మున్నతిభూర్భువస్స్వర్మహర్జ, నసుతపస్సత్యములు ఖేయమైన్ను మతల
వితల సుతల తలాతల తతి రసాత, లము మహాతల బలిసదనము లెఱుంగు. 91

చ. కనఁ బురిచుట్టుతోఁటల సుగంధఫలంబులు రాల వానిపైఁ
బనసలు పండి ప్రేలిపడుపాటున రొంపులు గట్ట వానిమీఁ
దనె రసదాళి వ్రీలి రసధారలు నించఁగ నైనయుబ్బున్
జనుపడిఁ బాంథులందుఁ బడసారె హసింతురు [illegible]కల్. 92

క. ఆపురమున నొకఁడుండును, గాపురముగ బలిజె సెట్టి గణదాసుఁ డనన్
దీపురముగాఁగ నయ్యాల, కాపురమున ధనదుఁ డుండుగతిఁ గడువేడ్కన్. 93

వ. వెండియు నతండు. 94

చ. సరిపెనతోడిసజ్జ బలుసందిటితాయెతు లంగపత్త్రముల్
సరిగచెఱంగుపాగ విలసన్మణిముద్రిక లంచుకమ్ములున్
మెఱుఁగులు గుల్కుదోవతియుఁ మిన్నగునీలపుపోఁగుజోడు బి
త్తరపువిభూతిరేఖ లఱుతన్ రుదురక్కలు గల్గి భాసిలున్. 95

ఉ. మోరకసీదుపట్టుమొగ ముట్లుతలాటపుజల్లు వేరుచిం
బోరయుఁ గంచుకుప్పెలును బూడెలగొల్సును బెద్దగంట సిం
గారపుదృష్టిదండ మెడగజ్జెల పేరులు నందె లొప్పులా
పేరినదొక్కపస్నె యెకిరింత మహోక్షము పొల్చు వానికిన్. 96

చ. తణగము లానుకంట్లములు తండిగము ల్సలకల్ దడెల్కతూ
గణములు చెక్కుగుంపు లడిగంబులు పంబులు త్రాడుగట్లు మం
కెనములు గోతము ల్నగలు గెంటెపుబోరెము లాతనింటిలో
గణన కశక్యమై వెలయుఁ గంజసమానవిశాలలోచనా. 97

సీ. గూటపుఁదిరుగుళ్లు కొలికిదామెనత్రాళ్లు కందళికెముకఱి కదురుకోల
మఱగజూమును మోడిమెఱుఁగుగాఁ దీసిన పిల్లచుట్టలు నల్లబిళ్లవల్లె
త్రాళ్లును బురికొన ల్దబ్బనములును సిగంతలు నట్టెన కట్టెలసిమ
బలుపొన్ను లలలారు బగినగూటంబులు పెలుజోగిపట్టెళ్లు పిల్లపట్టె

తే. డలును బూవులకోరగిన్నెలు విభూతి,పండ్లు గంగాళమును గుసిగెంజ్లిపాల
మర్దభరణియు రుద్రాక్షమాలికాస, మూహములు గల్గియుండుఁ దద్గేహమునను. 98

ఉ. కాముని మేనుగాలెఁ బలుఁగాకి జయంతుని రూపు గూలె నా
సోమునిసత్కళాఁగరిమ చూడఁగఁ జూడఁ గృశింపఁ జాలె నా
భూమి జనించి యాక్షణమె పొల్చు వసంతునియాకు రాలె నో
హో మఱి వీనిరీతిఁ జెలు వొందిరె వారని యెంతు రంగనల్. 99

చ. అతనికి నొక్కయాలు గల దన్నిటమేటి మిటారి రూపునన్
రతి నిరసించు మీఱి నురురాయనిదిగ్గయభేరి వింతలా
చతురతలందుఁ గేరి ఘనసాహసచర్యల బల్లుటూరివా
క్తతిచెలువంపుకీల యభిధానముచేత విహారి యారయన్. 100

చ. కమలభవాలయారిగజగర్వ మడంచుముఖంబు యానము
ల్గమలభవాలయారికళలన్నగుఁ గంతముశ్రోణిబింబముం

గమలభవాలయారిగతిఁ గైకొనఁ గన్నులు గబ్బిగుబ్బలున్
గమలభవాలయారిఘృతిఁ గాంచఁ గరంబులు వేణి యింతికిన్. 101

చ. ఘనము కచంబు చెంబు లన గబ్బిచనుంగవ మించుమించులన్
దనరుచి యూపు మాపు నెలతళ్కుల గెల్చుమొగంబు గంబురా
వలఁ దగుఁ బల్కు పల్కుదు రయారె సుపాణులు పాణు లబ్జముల్
మనసిజునారి నారియసమానపుటూరలరారుఁ దీరుగన్. 102

క. ఆలపనము శశిబింబం, బాలపనము తేనెధార లంబుదపఙ్క్తి
శ్రీలపనయంచుఁ గబరి, శ్రీలపనముఁ బొగడ దరమె శేషునకైనన్. 103

ఆ. కాంతకరము గళముకలముస్వరూపంబు, దరము దరము దరము తరము వరము
వాలుమీలఁ బోలు వనజాక్షికన్నులు, సారెసారెసారె సారసములు. 104

సీ. మొనయైననఖరాన మిను కీనునిటలాన జోకగుల్కు విభూతిరేకమర్చి
నయ్యొయ్యార జిగిదేఱ నొయ్యారమలరారఁ బసపుతో నన్నంపుఁ బట్టెదిర్చి
నలదండ కలతండముల నిండుతనముండ సరసకుంకుమరేఖ సంఘటించి
నాచెంత కాసంత యాసంత జిగిజంత సొగసుగా నిడు చాదుచుక్కఁ బెట్టి

తే. మెడను జందనచర్చ ధమ్మిల్లసీమ, విచికిలంబులు గంబూర కుచములందుఁ
గప్రపువిడెంబు పుక్కిటఘమ్ము మనఁగ, విటుల వలపించుమరుసైన వెస భ్రమించు.

తే. మీఱిగడిదేరి భోగము కేరిచేరఁ, జీరి చిన్నారి పగఁ గేరి వారి దారి
కోరి విటుఁ జీరి రానిచో మారుబారి, సారెవేసారి పోరలు నాహారి నారి. 106

వ. ఇత్తెఱంగున. 107

క. పరపురుషచింత నచ్చెలి, నిరతము చరియింపఁ జూలు నిలిచెను వృద్ధిం
బరఁగుచు నవమాసంబులు, బరగినతదనంతరమునఁ జంద్రవదనకున్. 108

సీ. గుడిమీఁదఁ బడురావికడిలోనిచెడు గీఁగె పుణ్యనదీతీర్థమునకు మొసలి
కంటిలోఁ గారవెండ్రుకయును రచ్చమఱ్ఱిని బ్రహ్మరాక్షసి కాఁపురమ్ము సేయు
భవనసీమను ద్రాఁచుపాము కల్పకుజంబు కడ గచ్చపొదపాలకడలివిషము
సవమునఁ జిచ్చు దివ్యౌషధికినిఁ బుప్పి బ్రతుకు బాలెడు నింటఁ బరశురాము

తే. హస్త ముదకాన గ్రుడ్డు సస్యమున మల్లె
జీవవితతికి రోగంబు చెఱకు వెన్ను
మణికి దోషంబు నృపునందు మార్దవంబు
పుట్టుచందానఁ బుట్టెను బుత్త్రుఁ డొకఁడు. 109

తే. వాఁడు నానాఁటి కభివృద్ధి వఱలఁ బెఱిఁగి
కాఁకలను దేఱి గడిమీఱి గట్టిపాటి
రాలుఁగాయతనాన బేరజపుదారి
నాటితేటియుఁ బలుగుంటమారి యయ్యె. 110

మ. గుణమా సెబ్బ వివేకమా నహి మనోగూఢత్వమా లేదు భా
షణమా కల్ల విచారమా రవళి వంశాచారమా నాస్తి మా
ర్గణముఖ్యావనశీలమా శశకశృంగప్రాయ మాప్తాదితో
షణము దబ్బర సత్యమా హుళి గణించన్ వాని కప్రస్తసీ. 111

వ. వెండియు నతండు. 112

సీసమాలిక. ఆకతాయబికారి యడిబండగుంపెఁడు మొండికట్టెం గులాముమొప్పెగోపు
పోలెవాఁ డగుచాల్లపోఁతు మర్మార్గుంపు పడిసేటు నుగరానుపంప లండి
కొయ్యబ్రిప్పు ఖరాబు కూళ బందెలమారి మందటిపాపాలముద్ద ఘగిడి
నోగు దూబరదిండి నోచవాఁ డవలక్షణములాఁడు గోల వ్రాత్యుఁడు బజారి
పలువిత్తు పలుగాకి ప్రాడ్వాకుఁ డుచ్ఛిష్ట మొందుసుద్దులమారి యులిపికట్టె
పాపిష్ఠి బజగేడి పంచమహాపాత కియు వ్యతీపాత పోకిళ్లమారి
దదిబేసి చెడుగొట్టు బెరికి దగాకోరు విషపాలవిత్తు చిల్వాషము దగులు
బాజి హరాంకోరు వ్రాజప్రక్కలముచ్చు చీవాట్లమారి ప్రాచీనవిత్తు
మూసినమురికి నిర్మోహి స్వామిద్రోహి దుష్టు రోఁతలమారి దోసకారి
బడిమినూళ్లకుమిత్తి పడిసె యెంగిలికాయ బడుపుగూడెసగొట్టు పాడెగట్టు
గుండెకుల్లెడము తాకట్లమారి యభాసి కడుప్రేత నడపీన్గు గలపడింపు
దూబదర్శనమూఁడు తోకగుక్కన గుల్ల గుట్టాల గోవాదె కొరుకుబల్లి

తే. కొంటె కసుమాళమును దూబ కొంపచెఱుపు
వేడిగేరియ చెరపనచేట రోసు
బడియ దుర్బీజమును భ్రష్టు మడియచేట
పెయ్యకల్మచ్చు చెడుగుసాపెనలమారి. 113

క. అనుచుఁ బోరుగిరుగువారుం, దనవారుం గానివారు తక్కినవారున్
దనుఁ దిట్టఁ జేయు దుడుకులు, మనమున లక్షింప కతఁడు మఱియు న్మఱియున్.

తే. వాని కెనిమిదియేండ్లది మేనమామ, కూఁతుఁ బెండిలిచేసినఁ గోడెవయసు
పాక ముట్టూతలూఁగెడు భార్యమీద, మనసు చాఁగించి దుర్మార్గమతి వహించి.

క. బోగాలవారియిండ్లకు, బోగాలకు మించి యరుచిబోఁ గామించున్
బోగాలవలపు విడియపు, బాగా లవకుసుమగ్రీష్మిపలె మూఁ పెనయన్. 116

వ. ఇట్లు నిజవధూవైముఖ్యంబును వారవనితాభిముఖ్యంబును వహియించి వల్లవుండను వాఁడు వర్తింపుచుండ నొక్కనాఁడు. 117

సీ. రంభ ఘృతాచి యూర్వశి మణిప్రభ చిత్రరేఖ మేనక శశిరేఖ హరిణి
హేమ స్వయంప్రభ హిత మోహ మోహిని పుంజకస్థల రత్నపుంజ సరస
ధాన్యమాలిని తిలోత్తమ వరూధిని మంజుఘోష సౌగంధి నికుంద తార
మణి మాలిక సుమంబు మంజరి మణిభద్ర మణిక విద్యున్మాలి మదమయూర

తే. దివ్యమూర్తిసువర్ణదేదీప్యమాన, రుచిరమకరందసుమదామవిచికిలాంగి
యనఁదనరు నప్సరస్త్రీలకన్న మిన్న, చెన్నలరు వారసఖులహో చ్చెన్నఁ గలఁడు.

క. ఆవారసతులలో సొగ, సై వారణలేనికలిమి నందఱును సుశో
భావారమరునిపసిఁడిజి, రావారణ మననొకర్తు రతిసేనాఖ్యన్. 119

సీ. కలధనమెల్లఁ బోకడఁబెట్టి సన్యాసియై బిచ్చమెత్తనియగ్రజుండు
చేతికైదువును నాశింపక తెగఁగట్టి కులశేఖరులఁ గూడుకొననిరాజు
సంచిమూల్యమునిచ్చి సడికోర్చి త్రైవర్ణికులవెంటఁ దిరుగనికోమటీఁడు
కారుకలపమొదల్ గానమ్మి సీమపై జోగులఁ గలియనిశూద్రబిడ్డ

తే. లేఁడు ధరలోన రతిసేనఁ గూడిమాడి, యున్నవిటులందు రతియందుచున్నవేళ
సందు గనిపెట్టుకొనిపెట్టునందుగుళిగె, మహిమ యెటువంటిదో కాని మధురవాణి.

వ. అది మఱియును. 121

సీ. భారుడంబును శుద్ధపద్ధతి బహురూపలక్షణంబులు దండలాస్యములును
బెక్కణపద్ధతి పేరణాపద్ధతి కుండలీనృత్తంబు భాండికంబు
రాసకాఖ్యము నాటరాసకంబును జిత్రపద్ధతియును దేశ్యపద్ధతియును
జర్చరీకందులచానదికోలాటములు నాఁగఁ దగుపేళ్లఁ గలుగునట్టి

తే. షోడశంబగునృత్తంబు చోరవ నెఱిఁగి, సరవిఁ జంచుపుటంబును జాంపుటమును
ధ్రువము మధ్యము రూపక త్రిపుట జంపె, యేకతాళాటతాళాదులెల్ల నెఱిఁగి.

సీ. భైరవి మాళవి బంగాళ హిందోళ రాజమంజరియుఁ శ్రీరాగ గౌళ
భూపాళ లెన్మిది పురుషరాగంబులు దేశాక్షి ఘూర్జరి దేశితోడి
దేవక్రి యాందోళి దేవగాంధారియు గౌళ గుండక్రియాహరి సలలి
త బిలాహరి కురంజి ధన్యాసి పూర్వగౌళ వరాళి నాట భల్లాతకి మల

తే. హరులు సారంగ రామక్రియలు ననంగఁ
గన్నడ యనంగ మంగళకౌశికి యన
వెలయు నారాయణియుఁ జతుర్వింశతివివి
ధములఁ దనరారు స్త్రీరాగములను మఱియుఁ. 123

సీ. కాంభోజి కేదార గౌళ శోకవరాళి పున్నాగ గుమ్మకాంభోజి శంక
రాభరణము మేఘరంజి తోడి వరాళి నాదరామక్రియ నాట రీతి
గౌళ రామక్రియ మేళరామక్రియ గౌళ నారాయణగౌళ మధ్య
మావతియు ముఖారి మలహరి సామంత పంతువరాళియుబౌళిరాగ
తే. చెంచు మలహరి దేవాక్షి శ్రీవరాళి, మాళవియుఁ బాండి సింధురామక్రి యయువ
సంత సామంత శుద్ధవసంత గుజ్జ, రియును హిజ్జిజ్జి నీలాంబరియు ననంగ. 124
తే. పొసఁగు ముప్పదిరెండు నపుంసకములు, మాళవశ్రీ యనంగను మలహరి యన
దేవమలహరి రేగుప్తి దిరముకుంద, మలహరిన నైరుమిత్ర లీమర్మ మరసి. 125
తే. షడ్జ గాంధార మధ్య మర్షభ నిషాద
పంచమ సుధైవతాఖ్య సప్తస్వరములు
మంద్ర మధ్యమ తారకమహిమ లెఱిఁగి
యాడఁ బాడగ నేర్చు నయ్యబలఁ జూచి. 126
క. వలచి యతఁడు కడుమోహమును, తలమునుకలుగాఁగ మరునితాపమునవిరతము
పులకకలికలకు లోఁబడి, మలయుచుఁ దావెంటఁజాలిమాలం దిరుగున్. 127
వ. ఇట్లు దిరుగుచుఁ దాఁజేయుయత్నంబులఁ దన కభిమతంబు ఘటియింపం దలంపని
యారతిసేనను మరులుకొల్ప నూహించి యావలవుండు వైద్యసహావాసం బొనర్చి
యంత. 128

* * * * *

* * * * *

* * * * *

క. అనుచు నిజరచితవితరణ, జనితామోదమున వైద్యజనములు దెలుపన్
వనితావశ్యౌషధములు, విని యట్లొనరించి యింతి వెస నలరింతున్. 182

క. అని నిశ్చయించి యారాజు, ఘనుపమమణిహేమఘటితమై సిరు లొలయన్
దనరు రతిసేనమందిర, మును గాపెట్టుకొని యుండు మోహము కల్మిన్. 133

సీ. పంచాంగమయ్యకుఁ బాగ సమర్పించు నట్టువకానికిఁ బెట్టు మురువు
భరతంపుటొజ్జకుఁ బచ్చడం బొగిఁ గప్పు బొగడుబట్టుకుఁ జేగ్చు బోఁగుజోడు
కథఁ జెప్పు భూసురాగ్రణికి దోవతొసంగు ననువుకానికి బత్తె మెనయ నడుపుఁ
బూల్గట్టు సాతానిబోడి కుంగర మిచ్చు గండొడివానికి విందుసేయుఁ

తే. జతురికకుఁ జీర దూతికి సందిబొందె, కడెము పరిచారకకు సారికకును రవికె
తాపికకు సొమ్ము వైశ్యమాతకును గాన్కు, లిచ్చి చెప్పించు రతిసేన కెచ్చుతమిని.

వ. మఱియును.

ఉ. గుండనికిం బసిండిపని గోరిడిబండకు వెండితాయతుల్
లండికిఁ జేకడెంబు పదిలంబుగ గుస్మితకాని కంటెలుం
బెండెము బామగోలనకు భృత్యునకు న్నైడనూలు చాటుకో
పండున కుంగరాలు మొలత్రాడులు గుంటెనకాని కియ్యఁగన్. 136

క. వారంపటు తమచాతురి, మీఱి మహాసంపదాప్తి మించినవాఁడీ
జారాగ్రణి యని చెప్పిన, నారతిసే నపుడు మంచి దని యియ్యకొనెన్. 137

క. పడఁతుక నతఁ డీగతిఁ గొ, బడఁజేసుక మున్పె ముట్టిపడఁ గడుదమి దుం
దుడు కొనరింపఁగఁ గోరిక, లడరఁగ రతిసేన రతుల కాయత్తంబై. 138

క. పన్నీట జలక మొనరిచి, కన్నురి రానున్న మిన్న గన్నన్నకు మున్
మున్నొసఁగి సన్నబియ్యపు, టన్నము మితభుక్తి చేసి యమితోత్సుకుఁడై. 139

తే. చాదు శ్రీగంధ మరువ కేసరి కదంబ
మత్తరు పునుంగు జవ్వాది హరిణమదము
బుక్క యత్తరు గోవగంబూర బోలు
చట్టి కలపంబు పన్నీటఁ జాది పూసి. 140

క. సిగ నరవిరిసరములు పొం, దుగ వేసి రుమాలు గట్టి దుప్పటి వలెవా
టుగ వైచి విడెము సేయుచు, సొగ సుట్టిపడంగ నతఁడు సొంపు జనింపన్. 141

సీ. సకినెలపట్టెమంచము పాన్పు తలగడఁ బిళ్లలు చందువ మల్లెవిరులు
కరడ సురటిగిండి గద్దె సున్నపుఁగాయ గాజద్ద మడపము కలపము చిటి
చాప తబుకుసాన జాలవల్లిక దీపములు గందవడిపట్టె పుత్తఁగుబరణి
హారకుసంబెళతంబు రగురుధూపము పాదుకలు తమ్మపడిగము కప్పురంబు

తే. కొవిదికస్తూరివీణె కుంకుమసుమంబు, పొట్లములు రుద్రవీణె మేల్కట్లుభాగ
ములకపండంబు రతిబంధకలితచిత్ర, ములు గలుగు కేళినిలయ మిం పలరఁ జేరి.

తే. బలసి కోకిలు నొడ్డీలు పల్లటీలు, పావురాయులు బకదార్లు బట్టిగాండ్రు
నంచలు నెమళ్ళు కేర్జము ల్వంచవన్నె, చిలుకలు సికాదిశకునము ల్గలసి పలుక. 143

తే. చంద్రకావి ఖురాళంబు సరిగెచెఱఁగు, జిలుగుకెందమ్మి దోదమ్మి చీనికమ్మి
పైఠిణీకమ్మి తెలచాటుపాన్పుమీఁదఁ, బవటుతమి నుండునంత నప్పుణ్యకాంత. 144

* * * * *

* * * * *

* * * * *

* * * * *

* * * * *

* * * * *

* * * * *

*   *   *   *   *

సీ. గంబూరమును జాజికాయ లుమ్మెత్తవిత్తులు మర్లు మాతంగి కలువగడ్డ
పచ్చయెన్నులు కోష్టు పచ్చిక మంచేనుఁ గమదము గుల్లసున్నమును రుద్ర
జడవేరు వస ఖురాసానివామము పుడుకలపోలుగాడు మైగారుచెమట
నీరావుగజ్జలచేరినమష్టును గాల్మడి తాతంటుగాను నూరి
తే. కలయ గురిగింజలం లేసి గుళిక లమరఁ, జేసి నీడనె యారించి తీసి దాచి
యున్నవాఁ డింతమందుపుతో నొసఁగె నతని, కధికతరమోహమూన నాహంసయానం
క. ఈబాళిమందు మనకొని, యాబిడ తనకండ్లు గట్టినట్లుండ నతం
డేబుద్ధిలేక నచ్చెలి, సోబెల కైదఁ జిక్కి చిక్కి చొక్కుచుఁ దిరుగున్. 153
తే. వాఁడటుల మీఱి భోగమువారిఁ గేరి
చేరి రతిసేన రతిరాణఁ జెలఁగు మదిని
దాసిసోత్తైన యుత్తైన దత్తమైన
వయసు మరుబారిఁ బడఁజేయు వాసిజాయ. 154
సీ. బొమ్మలపెండ్లిండ్లు బువ్వఁపుబంతులు పుణికిళ్ళు నిట్టుక్కి బొమ్మరిండ్లు
గుజగుజరేకులు గొబ్బిళ్ళునీగగే బుడిగిన్సు జాబిల్లి పుక్కటిల్లు
గుజ్జెనగూండ్లు కోలుకోలన్నలు గీరనగింజలు పారుపట్లు
పిప్పిళ్ళు త్రొక్కుళ్ళు పేడిసెతిరుగుళ్లు నచ్చనగండ్లు దాగుమూలు పొళ్ళు
తే. లదరు వామనగుంట లాద్దైనదట్టి, యాటపాటలఁ బ్రొద్దుపో నమఁగుఁ జెలుల
బాయకచరించు బాలకీప్రాయ మేల, వచ్చె విరహాగ్ని యిటులేల హెచ్చె ననుచు. 155

*   *   *   *   *

*   *   *   *   *

* * * * *

వ. అంత నక్కాంత వేఱొక్కవాసరంబున.

చ. అటువలె వేగుచుండి మగఁ డత్తయు మామయుఁ నింటలేమి వె
ల్పటికి హుసారునం జని గుబాబెలవీధులవెంట జంటలై
చిటిలినఫ్రాఁతగంధముల సిత్తగుపాగల నింపుచల్వదు
ప్పటుల విభూషణావళుల బాగుగ నేగెను దుండెకాండ్రలోన్. 160

సీ. పసిఁడికుప్పెలకోవి పౌరుసుచ్చలు నిండ్రగోపంపుజగజంపుగుంపుసూరు
కుచ్చుకుళ్ళ సిగ్గెము గ్లాల్సెల్లు ముసవాభు చెక్కడపుంబచ్చ బిలుకచెన్ను
పట్టుపట్టంచుతాప్తాలేపు జీవదంతపుగోడియలు పట్టుత్రాళ్ళ బిండ్లు
నేనుంగుకొమ్ము కాటేరికిఁ బేటాకు వివికెలమ్ములు సెల్లు వెండవీటి

తే. కేను లీవంగి నోఁక పాక్కులులపోలు, పుప్పిచిమతిండియుంను లేఁతముందునిసుద
గణపుసదులాపుసీలరత్తములపన్ని, కొమ్ముపున్నాగ మమరం దలమ్ములందు. 161

క. వగ లుట్టిపడఁగఁ దమతమ, సొగసులతో విఱ్ఱవీఁగు సొంపుల మీసాల్
వగలున వడిత్రేయుంచుఁ జెఱు, నగవులఁ బవ మనుచు జారనాయకు లలరన్. 162

సీ. పైచరమోరడిబలిమికం బొద్దిక ముల్లడితాసుపు జల్లికట్టు
మైసళ్ళ మెడగుసు మారువెంబడిబిట్టు జతుకు సమాధానజశన మడుగు
లోదాటు నడ్డకాలువపాడబెళకునిబ్బరము నిరడికంపు బనిముదిమగు
నుమ్మలి సెలవు పాదొత్తుకలు ధుతాళి తోడిగట్టయుఁ గాఁజముపుగావు

తే. హాయులు బూరుగ వన్నగహాయలు బిగువు, బొట్టు దేగుపరేకప్వ బెట్టడిసుము
పటమ తాకుసుమొగవాయల్పదిలమదిగొ, హెచ్చరికటంచు పడిబోయి లేగుచుండ.

ఉ. సంచపురేకు దుప్పటులు జారుసిగ ల్బిగిచల్లడాలు వా
సించెడిగంధపట్టియలు బిల్లురుమాలలు సందితాయెతు
ల్మించుగ సానచిమ్మునుమీసలు దీటుచు మీఱ కేం ధి
క్కెంచు వటంచు గుంపుగొని కేకలు వేయుచు వచ్చువారలోన్. 164

తే. మంతుఁ దన నొప్పు నెరవింత హొంతకాఁ, సొగసుఖయకాఁజానయుఁజూచిదగ్గ
కేకరించిన నాతఁడు కెరలి కాంచి, యిదియు పగలాడిరా యని కదియఁ జనఁగ.

ఉ. గేదఁగిరేకుటత్తమునఁ గీల్కొనుచూతదళంబు నాళ మిం
పూఁదినజాజిమొగ్గ గజ ముత్యలపుణ్ జలికట్టు సంపఁగిం

బాదరుగా నొనర్చినదు పాకిని బుష్పాడి మందు కప్రపుం
బూదియగుంపు నుంచి మరుబోయెడ మాయన సేసె నిర్భరన్. 166

వ. అప్పు డామంత్రిపుం దయ్యంతిచెంతకు సంతసంబున వచ్చుచు నిజాంతర్గతంబున. 167

ఉ. ఆరయ నేనుటేటియుసలందుల వెన్నెల తేటనించి తో
ల్కారు మెఱుంగురంగు పడి కమ్మసుధ న్పదనిచ్చి మేటిశృం
గారరసంబుతోడఁ బొసఁగంగ ననంగ విధాత చేసెఁ గా
కీరమణి స్వభావ వ్యజింపంచుచు నంటెనఁ గంద కుందునే. 168

సీ. దీర్ఘమై విలసిల్లుఁ జేటవాల్గనుదోయి గురుసైన నాభియుఁ గుల్కుచుండుఁ
గ్రొమ్మించుగతిహొమ్ముఁ గొమెరచేతులరీతు, లుత్వంబుచందాన నొప్పు జఘన
మాత్వంబుభాతిని నమరుఁ గర్ణద్వయం బేత్వమై జడపొంక మెసఁగుచుండు
నైత్వంబువిధమున నలయూరు లలరారుఁ బలకట్టువతెమించుఁ దళుకునొసలు

తే. సున్న నభిము విసర్గలు చన్ను లారు, పొసఁగు వలపలిగిలక యాభుజము లనఁగ
నలరు గుణితంబునైగూడఁ జెలఁగు నంగ, సౌష్ఠవముతోడ నున్నది సకియ యనుచు.

వ. కవియం జేరి యిప్పుడు. 170

చ. చెలియరో యెపుడం బెటుల జేరఁగ వచ్చిట నిల్చినావు నీ
కెలనవ మొప్ప విగ్గతివి నెమ్మదిలోఁ గలపూన్కి దెల్పు మా
యలు వచించవ బో కనిన నమ్మక చెల్లరో యాతఁ డెందు కెం
దులకురు నిగ్గ చేచి కమదొమ్మికి రాఁ దలఁచెక్ సెబాసుపో. 171

తే. అనుచుఁ జిఱునవ్వ మోముపై నంకురింప, భయము సిగ్గును దనుముంపఁ బలుకు నెడల
గద్గదధ్వనంబు జనియింపఁ గన్నెదాన, మేలు పడినాను జాణ నన్నేలుకొనర. 172

క. అనినవిని మంచి పని యొ, క్కసివాసస్థలముఁ జేరఁగా రమ్మని వ
చ్చినఁ జేరి ముద్దుగొడి మె, ల్లనఁ జేష్టల నుబుసుపుచ్చి లాలిత్యమునన్. 173

* * * * *

* * * * *

* * * * *

ఆ. అత్తకన్నతోడ లయ్యత్తతోడని, కన్న నేపు శేఁగి యాత్తజార
జనులఁ గూడి పాడి వరియింప సాఁగిరి, యొంటిపాటు దొరకి యున్నయెడల. 177

తే. అత్త యేమఱి యుండెడు నంతలోనఁ, గోడలు చరించి వచ్చును గొంతదవవు
కలయఁగ గుణాలు వచ్చునాక్షణమె బుద్ధి,కోడలికిఁ జెప్పి యత్త రంకాడఁబోవు.

క. ఈమాడ్కిని నన్యోన్యం, బేమాత్రము తెలియకుండనిచ్ఛావృత్తిన్
గామించుచు నొకదినమున, లేమాపునఁ గోడ లింట లేకుండునెడన్. 179

క. వలవనిసతిపురుషులకును, వలపులు పుట్టించు మందు వగ నెఱిఁగి రతిన్
వలపులు మరుపం జాలిన, బలియుం డగు హాంతకారి పథమున రాఁగన్. 180

ఉ. అత్తయుం హాంతకారిని రయంబునఁ దోడ్కొని మూలయింటిలో
హత్తుకకేళి సల్పునెడ నంతటఁ గోడలు వచ్చి యింట మా
మత్త విభుండు లేరనుచు మంతునిఁ దోడ్కొని యిల్లు చేరినన్
దత్తర మారఁ గోడలిని దద్విటునిం గని యత్త కిన్కతోన్. 181

తే. అపుడు గృహమధ్యముననుండు నత్త నంత,విటునిఁ గోడలు గాంచె నవ్వేళయందు
నేర మెక్కింత రాకుండనేర్పు మెఱసి, వారలిరువురుబొంకఁగావలయుఁ జెపుమ.

క. అనవిని హేమావతియు, యను వమరఁగ నితరశంక లందక యుండన్
ఘనకచలు బొంకి తమవిట, జనములనిల్వెడల నంపఁ జాలిరో యెఱుఁగన్. 183

క. నీ వెఱిఁగించిన విని యెద, నా విని హేమావతీ నివం గడువేడ్కల్
భావమున నున్న విను మని, ధీవిభవను హంసవంశతిలకం బలికెన్. 184

తే. అటుల విటయుక్తయై యింటి కరుగుదెంచు, కోడలినిజూచి యత్తస క్రోధయగుచు
వీఁ డెవఁడు వీనిఁ దోడ్కొని వేశ్మమునకు, సంకట రాఁ బనేమని జడియ నడుగ.

క. దిటచెడక దిగులుగొని సట, నోట లోపక వెనుకముందుఁ జూడక బొంకే
దెటు లని చింతింపక యా, ఘటకుచ తడఁబడక యత్తఁ గన్గొని పల్కెన్. 186

తే. తల్లిదండ్రులు మీరు బాంధవులు మఱియుఁ, జిక్క శక్కనవారలు చెప్పినపుడు
వినక నాపతి నన్నిట్లు విడిచిపెట్టి, తిరుగుచున్నది మీకెల్లఁ దేటగాదె. 187

క. వనితాపురుషుల కీయన, యనువున నన్యోన్యమోహ మందఁగఁ జేయన్
ఘనుఁ డని కొందఱు చెప్పఁగ, విని తోడ్కొని తెచ్చినాను విభు ననుఁ గూర్పన్.

క. ఇది యేక్రియ నీయనచే, ముదమునఁ జేయింపఁ దెనొ ముగ్ధను బ్రాయం
బొదవినదానను మోహము, మది నైఁపఁగఁ జాల ననుచు మనుతఘుటిల్లన్. 189

ఉ. కోడలుపల్కుపల్కు విని కొంకక నిక్కముగాఁ దలంచి యా
చేడియ నాదుజారుఁ గని చిత్తములో నెటులం దలంచునో
దూడెల నమ్మరా దని విధుంతుదవేణి తనందు నత్యపుం
జాడఁ గనంబడన్ స్వతనుజాతలతాంగిని జూచి యిట్లనున్. 190

క. నీవింత యలుగ నేటికి, నీవిభుఁడు పరేచ్ఛఁ బూని నిను విడిచి చరిం
చేవిధము తెలిసికాదే, యీవైద్యుని దోడితెచ్చి యింటికిఁ దరుణీ. 191

వ. అని యజ్జగదంతరనికాంతంబున నున్న తనయుపకాంతునిఁ జూపి వెండియుఁ గోడలి కిట్లనియె. 192

క. నీపతి నిన్నుఁ దలంపక, ప్రాపగు యత్నంబు నితఁడు భవ్యస్థలిలో
నేపున నొనరించెడిని, రేపటు మర్నాటి నీదుప్రేమ నుటిల్లున్. 193

తే. అనుచుఁ దనసంకల్పముఁ దెలియ నుడివి యనుచుఁ జెంద
కుండ నెంచించి యత్త గారో యుత్పలాక్షి
యతని నంపించు మిప్పటి కితని చేతఁ
గాకయుండినఁ బాతకముగాక యనిన. 194

క. విని కోడలు నాయంశని, సెనరున నీయత్త యతని నిక్కము తోడ్తె
చ్చినయది పతి నను గూర్చుట, కని తలఁచుట సందుగామి నని చెక్కె నిట్లనిన్.

ఆ. అంత దాసియత్త యాత్మోపపతిఁ జూచి
సైగసేయఁ దెలిసి జూపఁ దపుడు
తత్ప్రియత్న మపుడె తగఁ జేసి తని వార
లిరవు లెఱుఁగఁ బడికి యింటి కరిగె. 196

చ. అని కలహంస పంకమణిసాంగముగా వినిపించె వీనుదో
యినిఁ గనుసన్నసమ్ము జనియింపఁగఁ దత్కథ యాలకించి కాం
చనసుమగంధి యీసతులచాతురికాత్మ నెబా సటంచు మే
లనుచు గణించికొంచు నిలయంబున కేగె నినుండు దోఁచినన్. 197

క. ఈరీతిఁ బడకయింటికిఁ, జేరంజని మఱునాఁడు చీఁకటి జేజే
రారాకళ రాఁ గాఁగల, యారజనీవేళవిరహ మగ్గల మైనన్. 198

సీ. విరిపందనెత్తావి నెఱిఁగుంపు గందుతుమ్మెదపిందునకు మోద మొదవఁ జేయఁ
గాశ్మీరతిలకంబు కాంతులు వదనేందుబింబంబునకు సంజడంబు గూర్పఁ
గస్తూరిపత్రభంగములనిగ్గు కపోలశశిఖండములకు లాంఛనములీన
వాసించు నెఱిగంధపడిపూత చనుగుబ్బ పువ్వుగుత్తులకుఁ బుప్పొడులఁ గురియ

తే. నీలమణికాంచి ఘృణులు విశాలజఘన, ధరణి కంబుధిమేఖలాత్వము ఘటింప
నృపతిమణిఁ జేరఁగోర్కె నన్నీరజాక్షి, వచ్చి రాయంచ కడనిల్చె మెచ్చులొలుక.

వ. అప్పుడు హేమవతికి హంసం బిట్లనియె. 200

పందొమ్మిదవ రాత్రి కథ.

క. శ్రీకర మను నొకపురము సు, ధాకరబింబభ్రమప్రదస్వర్ణమణి
ప్రాకారగోపురవర, ప్రాకారసువజ్రకలశమై సిరు లొందున్. 201

శా. సాలాగ్రస్థలకేళితత్పరమహీస్వామ్యర్భకవ్యూహదోః
పాళీక్రీడితరత్నకందుకమహాబాహ్యప్రణావాప్తిచే
నాళీకప్రియ ధీరసారథికి ము న్నాటిల్లి యీనాటికిన్
బోలేదయ్యె ననూరునామమదివో మూలంబు తత్సంజ్ఞకున్. 202

మ. పరిఘాంభఃపరిదృశ్యమానవిలసత్ప్రాతాళసంచారబం
ధురదర్పోత్కటభోగరత్నఘృణిసందోహంబు కెంపమ్ముమొ
గ్గరపిన్ గుల్కహరింపఁ బూని యది రాకన్ పక్కనన్ బల్మఱిన్
గరముల్ సాఁచఁగ బోండ్లు నవ్వుదురు వీఁకన్ వారికేళిన్ సతుల్. 203

తే. ఆపురంబున ఫణిహారుఁ డనెడుపేరఁ, గాఁపురము చేయు నొకతిలఘాతకుండు
సంభ్రమంబున నాకారసౌష్ఠవమున, వాఁడు కందర్పునకుఁ జీటి వ్రాయఁగలఁడు.

తే. గానిగెకడెంబు మోకులుగడ్డపార, కాడిసిద్దెలు గూటంబు కడవ జల్లి
గంప కనుగంత తక్కడి గట్టియెద్దు, చుట్టుచవికెయు సర్వవస్తువులు దనరు. 205

తే. వెల్లగినెనూనె కుసుమనూనె వెట్టినూనె, నల్లనూ నిప్పనూనెయుఁ దెల్లనూనె
కుసుమగానుగ దుంపుగ కొబ్బెరయును, నూనె పొగనూనెతగిరెసనూనెమఱియు.

క. పరిపాటికల్మిచేతను, గరగరిక వహించి యుండి క[illegible]నాగరిక
స్ఫురణం దమవంశంబున, గరయుంగాఁ బిన్నపెద్దయై యతఁ డుండున్. 207

చ. అతనికి నొక్కయింతిగల దంగజుపట్టపుదంతి జాతినీ
సతులకు మేలుబంతి విటజాలము లాడెడుపూలబంతి యా
యతమతి జారచిత్తజమహావిరహాగ్నికి శాంతిదేహని
ర్జితచపలాసుకాంతి మణిచిత్రిణి నాఁ దనరారుఁ జేరునన్. 208

నిరోష్ఠ్యకందము. దరగళఘనరసధరకచ, ధరసదృశస్తన సుహాసిన తరళనయన సుం
దరకంఠకతుకరయుగ, సరసనయన యనఁగఁదనరు నాసతి దనరున్. 209

సీ. నీలధారాధరనిర్మలకాంతుల గడియలో మాయించుఁ గచకవేణి
సంపూర్ణపూర్ణిమాచంద్రబింబస్ఫూర్తి దినము కుంచఁగఁ జేయుఁ దెలివ ముఖము
నిద్దంపురుచు లొల్కు నద్దమ్ము లీక్షించి గవిసెనల్ పెట్టించు కాంతచెక్కు
లలరారు జిగి దేఱునలచకోరంబులఁ బుట్టు గ్రుడ్లనిపల్కుఁ బొలఁతికనులు

తే. నెట్టుకొని గట్టు వగపట్టుపుట్ట చెండ్లఁ, బట్టి కొట్టించు వీఁపునఁ గొట్టుఁ బాఱఁ
గొమిరెసి బ్బెంపుగబ్బిచన్గుబ్బదోయి, వినుమదారంభగంభీరవేదిగమన. 210

క. తనుకాంతి మెఱుఁగుమిసుకా, మినుకావర మణఁచుఁ గౌను మేలిమి గనకా
కనకాద్రితోడ సరి చనుఁ, జనుకాఠిన్యమ్ము పొగడ సన్నుతితునకా. 211

తే. నీరజేక్షణసిబ్బెంపునిబ్బరంపు, గబ్బిగుబ్బల నెఱరూపు గాంచి తొడరు
కాంతిఁ బొంగారు బంగారుకలశములనుఁ, గనలు బిబ్బోక నీరాక గలుగఁజేసి.

మ. వనజాతాక్షిపయోధరంబు లలకవ్రాతంబు కంఠంబు మో
హనలీలం దగు ఫాలభాగమును నూగారున్ నవల్లీలచే
ఘననీలాబ్జకళాకలాపజయకాంతిన్ మించు లేయభ్రముల్
ఘననీలాబ్జకళాకలాపజయకాంతిన్ వేణి రాణించఁగన్. 213

ఆ. దానిజవ్వనంబు దనువు నిరీక్షింప, మానసికైన నెనయ మనసు పుట్టు
నితరజనులు చూచి యేణాక్షిరతిఁ జెంద, నిచ్చయింతు రనుట కేమి యరుదు. 214

తే. త్రుప్పుడుల్లిన నొప్పారుతోయజాస్త్రు, చికిలినిద్దంపుఁగైదువు చెలువు తోఁప
నూనె మెఱుఁగున నునుచాయ మేను దనర, నది విటాళుల కన్నాసయై మెలంగు.

చ. నడవడిగల్గువాఁడు కడునాణెముచేఁ గలవాఁడు రూపునన్
బెడఁ గగువాఁడు బల్రతుల పేరజమై తగువాఁడు నిద్దరన్
జెడుఁ గల బ్రహ్మ దీనిని నిసీ మగనాలుగఁ జేసె నంచు లో
మిడుకుచు దానియింటికడ మీసలు దీటుచు నుందు రెప్పుడున్. 216

సీ. పనిలేనిపని పూనుకొని వచ్చి ముంగిటి నెళవుగఁ దిరుగనినీటుకాఁడు
వేఱొక్కకడ కేగువేళల నటులొంగి చూచి పోఁదలఁపని సొగసుకాఁడు
సంగడికాఁ డిందుఁ జనుదెంచెనా యని వాకిలిద్రొక్కనివన్నెకాఁడు
గానుక యీప్రొద్దు కట్టలేదా యంచుఁ గూర్చి యింటికి రాని కోడెకాఁడు
తే. మందునకు నైనఁ బ్రాయంపుమనుజులందు, వెదకి చూచిన నొకఁడైన వీటిలోనఁ
గలుగఁ డటువంటిమహిమ గల్గంగ దాని, కేమి జనవశ్యమున్నదో యెఱుఁగ రాదు.

* * * * *

తే. ప్రేమఁ గన్పట్టి వీథిలో బెళుకువగల, నరసి కనుసైగ చేసెడి యంద మంత
లోనె లోఁబడఁ జేయంగఁ జాననేర్చు, దానికే కాక కలుగ దేచానకైన. 219

తే. ఇరుగుపొరుగింత వినకుండ నింటిమగఁడు, తెలియకుండఁగ బరరతిఁ దేలి నంగ
నాచివలె నుండుఁగాని యానాతిగుట్టు, బ్రహ్మదేవున కైనను బయలుపడదు. 220

వ. వెండియు నయ్యండజయాన విటకాండంబులఁగూడి యఖండమోహంబునఁ బలు
తెఱంగులఁ జరింపుచుండె నివ్విధంబున. 221

ఉ. అంత వసంతవేళఁ జెలువంతట నెంతయు సంతసిల్లె న
త్యంతలతాంతకుంతదళపత్త్రనిశాంతదురంతతాంతతా
శాంతికరంబు కంతుశరసంతతసంతతికాంతతాసమా
క్రాంతవనాంతరంబు కలికాతతిదంతురితద్రుమాంతమై. 222

తే. కలయఁ గొమ్మలతోఁ గూడి కాననమున, నుండు విటపుల ననిలచోరుండు పట్టు
కొని దళాంబరముల దోఁచుకొనియె ననఁగఁ, బండుటాకులు గాడ్పులు పర్వరాలె.

క. వనలక్ష్మీమాధవశో,భన మగు నత్తఱిని బాదపలతాపురుషాం
గన లన్యోన్యముఁ గ్రీడిం, చిన నెఱయ వసంత మనఁగఁ జివురులు మొలిచెన్.

చ. వనకమలారుణాంబర మవారితకుంజపికౌఘశోణలో
చనఘృణిమండలంబు తరుసంఘదిగంబరపంక్తిమస్తకో
కనదభసజ్జపావృతము కాననమేఘతటిల్లతోత్కరం
బనఁగ నవీనపల్లవచయంబు రహించె నరణ్యభూములన్. 225

చ. అళితతి దక్కయెల్ల కుసుమావళి చుక్కలనామ ముల్లస
త్కళికలు పూసపేరు నన దట్టము పట్టుగఁ బూని మావిజా
జాలకు శుభాశుభాలు పికసూక్తులఁ దెల్పుచుఁ జైత్రుఁడనే
యల బుడబుక్కవాఁడు కలయం జరియించె వనాలయంబునన్. 226

చ. అళికుల గానవైభవము హర్ష మొనర్పఁ బరాగపూగము
ల్చలువపుతావిగందవడి సమ్మద మానఁగఁ గల్కిచిల్కప
ల్కులు నలరింపఁ గ్రొత్తవిరిగుత్తిచనుంగవ లింపు నింపఁ బో
ల్పలరు లతాలతాంగులను బాయుట లెట్లగుఁ బల్లవాళికిన్. 227

ఉ. చారుతరాతపత్త్రములు చామరము ల్సరటీలు పావడ
ల్సారసరోత్తరీయములు చల్వపువల్పపుదుప్పటంబు లిం
పారు సుగంధలేపనము లందముఁ జెందువితానఁ బంక్తులై
మీఱె వసీరమాసతికి మెల్లనిగాడ్పుల రేఁగుపుప్పొడుల్. 228

వ. ఇత్తెఱంగున జగన్మోహనంబైన వసంతసమయంబున నవనీసురు లగ్నిష్టోమంబును షోడ
శాప్తోర్యామంబు ద్వాదశాహస్సు వాజపేయంబు పౌండరీకం బతిరాత్త్రంబు చయ్యు

నంబు గరుడచయనంబు శ్యేనచయనం బశ్వమేధంబు గవాలంభనంబు ప్రతిపస్తో
మంబు మహావ్రతంబు విశ్వజిత్తు రాజసూయంబు సర్వతోముఖి విశ్వతోముఖి సత్ర
యాగంబు బృహస్పతిసవనంబు ప్రాతస్సవనంబు మాధ్యందినంబు సౌత్రామియు నాగ్నే
యం బుపస్యం బశ్వినంబు హేమంతప్రచ్యవరోహణంబు వృషభయజ్ఞంబును మొద
లగు సకలక్రతువు లొనరింపం దొడంగి రట్టిసమయంబున. 229

క. హరిశర్మ యనెడుపేరునఁ, బరఁగిన యొకసోమయాజి పనిచిన నొకభూ
సురసుతుఁ డొకదిక్కున న, ధ్వరపశువును బట్టుకొని ముదంబున రాఁగన్. 230

క. కంతువసంతజయంతులఁ, బంతంబునఁ గెల్చు నతని భవ్యాకృతి న
త్యంతముదంబునఁ గన్గొని, కంతుశరాహతుల కళికి గాఁగుచు నాత్మన్. 231

చ. కలికిచొకాటపున్ సొగసుకాయము కాయజుఁ గేరి మీఱు నీ
కలికివయోవిలాసుబిగికౌఁగిట సౌఖ్యదు నుండలేని యీ
కులుకుటొయారగబ్బిసగుటిమిటారుల యంద మేల యె
మ్మెలపసమేల యం చతనిమీఁదను గాంత దృఢానురాగయై. 232

ఉ. చెంతకుఁ జేర నేగి ముఖసీమ దరస్మితమొప్ప వారసీ
మంతిని కీయనో వెలకు మార్చనో యేటికిఁ గొంచుఁ బోయె ద
త్యంతరమాన యాగము నటంచును మాటలు దీసి పల్కఁ న
శ్రాంతముదంబుఁ గైకొని ధరాసురసూనుఁడు విచ్చుఁగన్నులన్. 233

మ. అనవద్యాకృతి యౌవనంబు దగు నయ్యబ్జాక్షి వీక్షించి హా
వనజాతాసనుసృష్టికౌశలము శేషన్ దీని నిర్మించినం
తనె కానంబడె నేర్పు రా ననుచుఁ దద్వాణీశుఁ గీర్తించి మె
ల్లనె చేరం జని దానిచెంగటను మేలం బాడుచున్ నిల్చినన్. 234

తే. అలరుకన్నులఁ దేలించి హర్ష మొదవ, సరస మాడుచుఁ గనుసైగ నెఱపి వేగ
నింటి కేగిన నచ్చెలి వెంట నేగి, క్రతుపశువు నాతఁ డొకచోటఁ గట్టివైచి. 235

వ. అప్పుడు. 236

* * * * *

ఆ. దానివిభుఁడు వచ్చి తలుపుఁదీయు మటంచుఁ, దనదుసతిని బిల్వ విని విటుండు
కడుభయంబు వొడమఁ గంపితదేహుఁడై, యింక నెట్టు లనుచు నింతి కనియె.

ఉ. అత్తఱి నెట్లు బొంకె వసుధామరశేఖరుఁ డైన యాభుజం
గోత్తము వెళ్ల నంపవలె నుత్పలగంధసుగంధి లెస్సఁగాఁ

జిత్తములోన యోజనలు చేసుక తెల్పు మటన్న హంసతో
చిత్తరి నే నెఱుంగ నిది పెంపుగ నీవు వచింపు నావుడున్. 239

క. మంచి దిది విను మటంచున్, గాంచనగర్భాశ్వ మబలఁ గనుఁగొని పలికెన్
బ్రాంచన్మధురసుధారస, చంచన్మకరందబృందసదృశమృదూక్తిన్. 240

ఆ. లలన నటుల భర్త పిలిచినఁ దా విని, వసుమతీసురుండు వణఁకుచుండ
వెఱవవల దటంచు వీఁపు దట్టి లతాంగి, వేగ మేకపోఁతు విడిచిపెట్టి. 241

తే. పొదువు పోసికపట్టుము భూమిదేవ, వర్య యనుకొంచు వచ్చి కవాటము గడె
యొడపినంతనె తద్భర్త యింతితోడ, నెవ్వఁ డితండు గజిబిజి యేమి యనుచు.

చ. గదిమిన నావధూటి కలఁగన్ బడ కాత్మభయంబు లేక భూ
మిదివిజుఁ డీతఁ డీసవన మేషముఁ బట్టుకపోవఁ ద్రాడు వే
వదలిన వేగ వచ్చి మనవాసముఁ జొచ్చుక చిక్కకుండినన్
బదపడి తల్పు మూసికొనఁ బల్మరు మేషము ద్రిప్పలాడెడిన్. 243

క. మూఢు మని చూపి పాపినఁ, బోడు కను స్నిగ్ధ మేకపోఁతునుఁ బట్టి
మ్మేడకుఁ బోవలెనో యని, చేడియ చెప్పిన నతండు చిఱున వ్వొలయన్. 244

తే. తరిమి మేషంబు పట్టిచ్చి తరలు మయ్య
బ్రాహ్మణోత్తమ యని పంపి భార్యమీఁద
సందియము లేక యెప్పటిచందమునను
వేడ్క లిగురొత్తఁగా నుండె వెలఁదిమగఁడు. 245

క. ఈమర్యాదఁ జరింపం, గా మహిమ యొకింత నీకుఁ గల్గిన భూమి
స్వామినిఁ జేరఁగఁ బొమ్మని, హేమావతితో మరాళ మి ట్లనువేళన్. 246

సీ. కృకవాకుకంఠకీచకనివృత్తకదంబకములకుఁ బడమటికడమరుత్తు
బహుళనిద్రాముద్రపద్మకాననపద్మభవనను మేల్కొల్పు పాఠకుండు
చక్రవాకద్వంద్వసంబంధసంధానశేముషీభూషణచేటకుండు
సురమార్గదీర్ఘికాంతరతీరబిసఖండభక్షణాయాతవలక్షపక్షి

తే. భూరికైరవవనరమాముఖవివర్ణ, భాజసంపత్కరం బైన పగలువత్తి
కులటలెదస్రుక్కఁ జోరులు గుట్టలెక్క, వేగ జనియించె జిగిచిక్క వేఁగుచుక్క.

చ. అపుడు కథాచమత్కృతికి నద్భుతయై తలఁద్రిప్పి యద్దిరా
నిపుణత దద్ద మెచ్చఁగల నేర్పరి వౌ దని పల్కి యంత న
చ్చపలమృగాక్షి దివ్యమణిసౌధములో విరిదమ్మిపాన్పుపై
విపులనృపాలమోహపరివేదనచే శయనించెఁ బొక్కుచున్. 248

వ. ఇట్లు శయనించి కొంతదడవు నిద్రించి హేమావతి రాజదూతి యగుహేలతో
ముదంబున నిట్లనియె. 249

చ. కలయొక చేను గంటిఁ గలకంఠసుకంఠిశుకాశ్వకేళికా
కలితకళాకలాపపతిగాఢభుజాపరిరంభణక్రియా
సలలితపారవశ్యసుఖసంభ్రమగుంభనజృంభమాణపుం
గల నల మేలుకొంటి రవిఁగంటి నకుంతతరోదయోపరిన్. 250

వ. అనిన హేమావతిం గాంచి నీయిష్టంబు శీఘ్రంబునన యీడేరు నని దూతి చెప్పిన
విని సంతోషించి యమ్మగువ క్రమ్మర దినాంతంబున. 251

తే. నీల కాకోలకాకోల నీలనీల, కంఠ శ్రీకంఠ శ్రీకంఠ ఘనఘనాఘ
ఘనఘనాఘ ఘటాఘట ఘటనరుచుల, పెంపు గనిపించుచీఁకటి పేర్చువేళ. 252

క. నలుగిడి కుంకుమపిండిని, దల సంపెఁగనూనె నంటి తావులగంధా
మలక మొసఁగి పన్నీటన్, జలకం బొనరించి చల్వఁ దడి యొత్తి వెసన్. 253

సీ. చీనికలంకారి చీటికుచ్చులమీఁద సిరిమించుసరిగంచుచీరఁగట్టి
కొదమరాచిల్కలఁ గూర్చి తీర్చినసీమ నవుతుమేల్పనిచల్వరవికెఁ దొడిగి
తళుకుమానికపునిద్దాచెక్కడపుఁబైఁడిసొమ్ములు నెమ్మేన నెమ్మిఁదాల్చి
కమ్మనెత్తావి చొకాటంపుఁగలపంబు నెఱినీటుగా మెడనిండఁ బూసి

తే. తుఱుములోపల నరవిరిసరులు దురిమి, వేడ్కఁ గపురపుబాగాలు వేసికొనుచుఁ
గులుకుజిగిబిగివగ వింతగొలుపవచ్చె, బోఁటి లావణ్యమదనవధూటిఁ బోలి. 254

క. వచ్చి తనమ్రోల నిలిచిన, యచ్చపలమృగాక్షిఁ జూచి హంసము భళి ని
న్నెచ్చెలి నీసొగసునకున్, మెచ్చుము కథ విని యటంచు మెలఁతకు ననియెన్.

ఇరువదవరాత్రికథ.

క. ఉజ్జయిని యనఁగ నొకపుర, మిజ్జగతిఁ బ్రసిద్ధికెక్కు నిద్ధవిభాసం
వజ్జలజరాగహర్మ్యరుచ, రజ్జారాలింగితాప్సరః స్త్రీగణ మై. 256

మ. నెలతాలోపలుచిల్కపల్కుపనివన్నెల్వన్నుముత్తెంపుఁదా
పలకప్రంపుటనంటిమొగ్గమగడాబల్పొదిదంతంపుసి
స్తులు గుల్కం బవడంపుఁజాపులు రహించున్ గెంపుటాయోడుబి
ళ్లల నిద్దం బగు నిల్వుటద్దములమేడ ల్వేనవే లప్పురిన్. 257

చ. వురవనభూజపుష్పఫలముల్ గొనువేడుకఁ బూని తద్రుమో
త్కరములమీఁది కెక్కి నతతంబును దండల నుండు నందన

స్ఫురదురువృత్తిపం క్తిసుమము [illegible]
కరణ మొనర్తు [illegible] 258

వ. ఇట్టిపురంబున. 259

మ. చతురాం [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] 260

తే. [illegible] పరాక్రమమాని వినుము
[illegible] యామంత్రికోటి.

సీ. [illegible] కృష్ణచర్య
[illegible] స్వాంతుదీప్తి
[illegible] ప్రతిజ్ఞ
[illegible] గుణుని

తే. [illegible] ఘనముకలిమి
[illegible] రాజ్యభారమ్ము దీర్చు.

వ. [illegible] కాపసరిక ఘటికాని
[illegible] విద్వాంసక దేవ
[illegible] రాజ్యాధికార భాం
[illegible] మత తాం
[illegible] శరశారిక కీర
[illegible] స్తుతి
[illegible] పురపాలక వన
[illegible] కారక కుంభ
[illegible] కాధి
[illegible] సేవింప నతండు
[illegible] 263

క. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] 264

తే. పెంచియెలప్రాయమొదవఁగాఁగాంచియతని, పెండ్లిసేయుదమనుచుసంప్రీతినొందు
తల్లిదండ్రులతోడ బంధుతతులతోడఁ, బరిణయము నొల్ల నే నని పలుకుచుండు.

ఉ. వారలు పెండ్లి యేమిటికి వల్లనటంటి పటంచుఁ బల్కినన్
వారల కాతఁ డిట్లనియె వారిజనేత్రల నమ్మరాదు మా
మాయావచనాప్రవీణలు పరానుగతేచ్ఛ లొకింత యే మనన్
వారక నాఁడురూపములు వ్రాసినయింటను నిల్తురే బుధుల్. 266

క. కుల మెంచ రాడికోల్పరుఁ, దలకరు సడి వావివరుసఁ దలఁపరు నీతిన్
దలకొనరు సత్యమాడరు, కలకంఠులు వారి నమ్మఁగా నెటు వచ్చున్. 267

ఉ. చన్నులకన్న మున్నొదవు సాహసము న్బళికించు దృష్టికిన్
మున్నుఁగఁ బుట్టుఁ బెద్దలను మోసము పుచ్చు మనీష యౌవనా
సన్నతకన్న మున్నె యగు సత్య మసత్య మసత్య మెన్నఁగాఁ
దిన్నఁగ సత్య మంచు ధృతి డీకొను ధీరత పువ్వుబోండ్లకున్. 268

ఉ. టెక్కులు నెమ్మెలున్ సొగసు ఠీవియు నాగరికంబు నిద్దపుం
జక్కఁదనంబు జవ్వనముసంపదసొంపు వినోదపున్వగల్
చొక్కపువైఖరు ల్సతుల నూడిదె చాతురి గల్గువారికిన్
దక్కినయట్లు భర్తలకుఁ దక్కరు నిక్కువ మింతు లెంతయున్. 269

తే. గరగరిక నుండు మోహనాకారవిభవ, శుభవయఃపాకపురుషులఁ జూచినపుడె
దృష్టి వారలపై నిల్పి తెవులు లేని, దశలఁ గృశియింతు రింతులఁ దరమె తెలియ.

క. అని పల్కెడు తత్పుత్రునిఁ, గనుఁగొని తలిదండ్రు లాప్తగణములు బంధుల్
వనితాభిముఖునిఁ గాఁ దమ, యనుపమచాతురి నొనర్చి రతిసంప్రీతిన్. 271

క. కులగుణరూపప్రజ్ఞా, దులు గల కన్యకల మానధూర్వహసంజ్ఞన్
జెలఁగిన యతనికిఁ బరిణయ, మలరఁగఁ గావించి రంత నతఁడు నిజాత్మన్. 272

తే. నెలఁతలను నమ్మరా దని నిశ్చయించి, పోఁతుటీఁగకు నైనను బోవరాని
యొంటికంబపుమేడలం దునిచెఁ దత్స, తీద్వయంబును హితసఖు ల్దెలిసి ప్రోవ.

వ. ఇత్తెఱంగున నన్యులఁ బొంద శక్యంబు గానిసౌధంబుల నిజభార్యాద్వయంబును వే
ర్వేఱఁ గాఁపురం బుంచి తత్పరిపాలనార్థంబు పెద్ద లగుహితవయస్యల నియమిం
చిన నచ్చెలికత్తెల తీరున నన్నపానాద్యుపచారంబులఁ బోషించుచుండునెడ భువన
మోహనాకారం బైన యౌవనోదయంబు సంభవించిన. 274

సీ. కంధర కమలారి కార్ముక సంజాత కాంచనకంబుల గర్వ మణఁచి
పద్మరాగ పటీర పద్మారి ఖండపల్లవ పద్మముల సముల్లాస మెంచి

వజ్రవల్లీద్వయవసుమతీధర వారణారి వారణ వసుధాళిఁ గేరి
కదళికా కాహళ కచ్ఛప కలకంఠ కనక కర్పూరసంఘముల మీఱి
తే. కచముఖభ్రూనయననాసికాగళోష్ఠ, పరిమళ కపోల కోమలపాణిదంత
బాహుకుచమధ్యగతినితంబాంకజాను, పదపదాంగస్మితము లొప్పు భామినులకు.
చ. తరుణులగౌను లాకృతులు తళ్కుమొగంబులు చన్నవ ల్పువా
క్సరణులు పాణులున్ మెడలు సారనితంబము లూరురేఖలున్
తరళవిలోచనంబులు పదంబులు మేలు మెఱుంగు లారయన్
హరికమలాబ్ధచక్రనివహంబు నయంబు రయంబునన్ న్నగున్. 276
సీ. ధరజయోన్నతి మించెఁ దనరుచన్నులు కృష్ణవర్ణఘనాకృతి వఱలె నెఱులు
కనుబొమల్ ధర్మవిఖ్యాతిఁ గైకొనె మొఖంబులు నిశాకరకళాకలనఁ గనియె
జలచరసంభ్రమంబులఁ గేరె నాభులు కటులు మహాబలోత్కటతఁ దనరె
నీలకంఠప్రియశ్రీ లందె నారులు గజరాజగతిఁ దాల్చె గమనగరిమ
తే. యమరకాంతల లీలల ననయపము లై, పరిహసింపఁగ నెఱియు నప్పద్మపత్ర
సదృశనేత్రల కెంక ధరాస్థలిఁ జెలంగు, చెలువ లన నెంత హంసనిర్జితలతాంత. 277
సీ. మెఱుఁగుమోములు ప్రభాకరబలంబు వహించె లపనము ల్చంద్రబలంబు గాంచె
జఘనము ల్వసుమతీజాతబలం బందెఁ గరితస్థూలు సౌమ్యబలముఁ జెందె
గురుబలంబు భరించె గుబ్బచన్గవలు నఖంబులు శుక్రబలంబుఁ బూనె
మందబలంబు సమ్యగ్యానములు దాల్చె స్వర్భానుబలము కచంబు లొందె
తే. నతను కేతుబలం బూనె నలరు కన్ను, లిట్లు సకలగ్రహబలాప్తి నెనసియుం సుమ
నోజబలవేషఁ దత్సతుల్ సైఁనాథ, బలము చాలక కోరరి పరబలంబు. 278
వ. ఇవ్విధంబున నిన్నాట్లి యౌవనగర్వాతిరేకంబున సిర్ణానుష్యంబు లగుసౌధాంతరం
బుల నుండుటం జేసి పంజరబద్ధకీరంబులదారిని నహోరాత్రవిచారపూరితమా
నసలైన యామానసకాసారగభీరనాభులు స్వాత్మగతంబున. 279
క. పతిరతి తీరదు తమి పర, పతిరతి నీతి కోరదు భావంబునను
గత మగు నీ వెతఁ దీర్చెడి, హితవరు లెవ రని తలంచి రెంతయు వంతన్. 280
సీ. అమరఁ దిర్యగ్జాతులం దైన ప్రియుల నవజన్మముల యందుఁగ నొనర్చి
నొనరించుఁ గాక నిం పొదవంగఁ బురుషులఁ జేయక మర్త్యుల స్త్రీలఁ జేసెఁ
జేయుఁగాక రతిచ్ఛఁ జెందువానికిఁ గాంక్ష దీరని నిక్స్లోషి కేల మార్చెఁ
గూర్చుఁ గాక యపేక్షఁ గాని చరింపఁగ మంచ కీముగ్గమస్థలి నేల యుంచెఁ
తే. గటకటా మాయెడా పాపకర్మవ్యాపరుఁడు, డాయెఁ గాంచోలువాణీశుఁడటులగాక
యున్న నిక్లోలచేయు నం చువిద లాత్మఁ, బరితపింతురు మరుబారిఁ విరహ మొదవ.

వ. ఇట్లు తమకు వలయునెడఁ బడఁతుల గొడవ తడవనితమయొడయఁడు తమ్ముమిగులఁ
గూడి యాడి యుండమికి దుర్గమస్థలసంస్థితులగుట జారక్రీడకుఁబొసఁగమికిఁగంతు
శరసంతతసంతాపంబునకు సంతపించుచుఁ జిన్నఁనాటనుండియును దమ్ము నెత్తి
పెంచినదాదులకుసైతము నెఱుంగ నీయకయుండొక తెఱంగునయ్యంగనలు మెలంగు
చుండి రయ్యెడ సువర్ణయనుతదగ్రభార్య మోహంబున మదనాదుల నుద్దేశించి తన
మనంబున. 282

సీ. నీసుమశరముల నీసుమసమహాస నీసుమతిని నేయ నేల మదన
నీరాక తలుకునన్నీరాక విడకపో నీరాక శాకల నీరజారి
ఘనమార్గ ముడిగించి ఘనమావధూవధ ఘనమావిషాపాది వనుచు నిన్నుఁ
బవమానకరుణ నిం పవమానగతిఁజరిం పవమానమున కల్కు పడవు నీవు

తే. మధురధర్ముఁడు సర్వజ్ఞమౌళి సురప, థానువర్తి మహాబలుండనెడు నిజమ
హాత్మ్యములుమాని యిట్లు స్త్రీహత్యఁ జేయుం, చున్నమీరీతి నెవరైన విన్న నగరె.

క. తారాధిప రజనీకర, కైరవభేదనవిచక్ష గౌరీశశిరో
దూర కమలానురంజన, కారణ వారాశిభంగకారాభ్యుదయా. 284

చ. పరిధిమిషంబు మూలికలబంతి కలంకపుగావుబొట్టు భీ
కరకిరణాంబులన్ జడలు కాముని భూతియుఁ దాల్చి మంత్రివై
విరహులఁ జంప సాగితివి వే యన నేమిటి కూరు మొక్కఁ చేఁ
బరఁగిన తోడుబోఁతులరపం బనుమాట నిజంబె పో శశీ. 285

క. కీరమణీ నీకోడక, కీరమణీ రత్న మిదియ కిల్బిషమతివే
కీరమణియపుఁజమవు శు, కీరమణాకాని వారె కీరాలాపల్. 286

తే. మాటిమాటికి వేఁడు నీమాటియెడలఁ, బాటి దప్పినవార లేపాటివారు
గావున దయార్ద్రబుద్ధి న న్గావు నీవుఁ, దేఁటి నామీఁదఁ గోప మింతేటి కరయ.

క. పికమా ఘోరాకృతి చూ, పిఁక మాదృశవిరహిణుల రతీశమహోద్ది
పకమార్గము చూపఁగ నో, పికమానస మూని యేఁచ బింకమె నీకున్. 288

వ. అని వెండియు నయ్యండజయాన పెక్కు తెఱంగుల నయ్యనంగుని సైన్యసమేతంబుగఁ
బలుకుచున్న సమయంబున దైవయోగంబున. 289

ఆ. ఆసువర్ణమందిరాంగణమున నొక్క, పాదుకాద్వయంబుపడియె నంత
దానివెంబడిన మహీనిర్జరుండొకఁ, డతిరయమునఁ బడియె నంగ మద్రువ. 290

వ. ఇట్లు పడిన యప్పుడమి తెఱగంటికొమరు నత్యనుపమమోహనాకారు నిరీక్షించి భ
యవిస్మయాహ్లాదంబులు ముప్పిరిగొనుచిత్తంబున డాయం జని యొంటిపాటగుట వివి

ధోపచారంబుల నేద దీర్చి నీ వెవ్వండ వి ట్లిందుఁ బడుటకు నిమిత్తం బేమి యనిన
నాసువర్ణకు నతండిట్లనియె. 291

మ. హిమవత్పర్వతమందు నుండుఁ డనుమానీంద్రుం డొకం డుండు సం
యమిచంద్రుండు తపఃప్రభావుఁ డల సన్యాసిన్ వెసన్ మోసపు
చ్చి మహాభ్రస్థలివాయువేగమున వేంచేయున్ సమర్థంబులై
యమరం బావలు తాను బూని చనుచో నాకాశమార్గంబునన్. 292

ఉ. ము న్నలవాటులేమిఁ బదముక్తములై పడె నిందు పావలే
ను న్నిలు వోపలేక దివినుం డిట వ్రాలితి నట్టిపావలం
దున్నవొ చూపు మం చనిన సుగ్మలి యం దొకచోటఁ గాంచె మేల్
పొన్నపుసన్నపుం బనుల సొంపు ఘటింపఁగఁ జాలుపాదుకల్. 293

వ. వాని గ్రహించి యచ్చంచలాక్షి యాహారాదివిధుల సంతుష్టుం జేసి యాబ్రాహ్మణ
కుమారు నెత్తుకొని తత్పాదుకాసామర్థ్యంబున నిలయనికటనిజపతికేళికారామంబు
చేరి తదనంతరంబ. 294

ఆ. తగినప్రహరిగోడ దక్షిణోత్తరముల, నలరు పడఁద కూట మంద మొందు
మందిరంబుగాంచి యందొక్కయెడఁ దన, పడకటిల్లు చేరెఁ బద్మనయన. 295

* * * * *

క. నీ కితరభయంబులు రా, నీక మెలంగుడు నటంచు హితవు గఱపి బి
బ్బోకిని యతనకి వ్యయమున, కైకొంతపదార్థ మిచ్చి యనిచెం బురికిన్. 297

వ. ఇట్లతనిఁ బ్రియపూర్వకంబుగా నాదరించి నెలవొసంగి క్రమ్మరఁ దనయిల్లుచేరెనివ్వి
ధంబునఁ దత్పాదుకాసామర్థ్యంబున. 298

* * * * *

వ. ఇవ్విధంబునఁ బ్రథమభార్య సుఖించె నంత ద్వితీయభార్య యగుసుప్రభయుం సప
త్నిరీతినుండియుఁ బరపురుషవాంఛ వొడమి కడుమిసుకుటం జేసి యేచందంబునం
బ్రొద్దువోక యొక్కనాఁడు సౌధాగ్రంబున. 300

క. ఆసుప్రభ సంగీతక, ళాసరసత గలది యాట లలితముగ సము
ల్లాసమున వీణమీటుచుఁ, జేసెన్ గానంబు సౌధ శిలలు ద్రవింపన్. 301

క. సురపథమున నపు డొకముని, యరుగుచు నిజగాననిస్వనాకర్ణనవి
స్ఫురితానందంబున నట, కరుదెంచిన లేచి చూచి యతనికి మ్రొక్కెన్. 302

తే. మ్రొక్కి నిలిచి వనిత మునితో స్వవృత్తాంత, మంత మనము గరఁగునటులఁ దెలిపి
దేవ నీవు రతులఁ దేలించి ననుఁ బ్రోవు, మనుచు వేఁడుకొనిన నబలఁ జూచి 303

తే. నేను విజితేంద్రియుండనుగాన సతులఁ, జెందఁ గారాదు నాకుఁ బూర్ణేందువదన
యైన నీయిష్ట మీడేరు నట్టిసేర్పు, తెలియఁ జెప్పెద విను మని తెరవ కపుడు.

వ. కారుణికాగ్రేసరుండై యొక్కసిద్ధమంత్రంబు చెప్పి యీమంత్రస్మరణంబునవలనను నెడపం బోయి రావచ్చుఁ గావున నీవాంఛితంబు దీనఁ దీర్చుకొమ్మని యానతిచ్చి మౌని విచ్చేయుడు నంత నాకాంత యత్యంతసంతోషంబున నొంటిపాటైనసమయంబున. 305

క. ఆరాజన్మంత్రస్మృతి, నారామము చేరి యున్నయపు డచ్చటికై
చేరినఁ దద్వనపాలుని, మారసమాకారుఁ జూచి మది ముద మొదవన్. 306

* * * * *

క. ఆదిమొదలు వానిఁ గవగొని, మదవతి యారామమధ్యమందిరమున నిం
పొదవఁగ రమింపఁ దొడఁగెను, మదనుఁడు విల్లెక్కుడించి మరలి చనంగన్. 308

ఉ. అంతట నొక్కనాఁటినిశియందు శశిగ్రహణంబు గానఁ ద
చ్ఛాంతికి స్నానదానములు సల్పను వేఁకువజాము వచ్చుప
ర్యంతము పట్టునం దనుక రాఁ డిపు డింటికి నాథుఁ డంచు దా
దెంతయు వచ్చి చెప్పిన మృగేక్షణ లాత్మల వేడ్క లూనుచున్. 309

వ. ఒంటిపాటై యున్న సమయంబున. 310

* * * * *

* * * *

సీ. ఫణిరాజతల్పంబుపై పద్మనాభుండు తిన్నఁగా శయనించు పన్నెఁ దెగడి
తనరు శ్వేతద్వీపమున గాఢతమి నొక్క దెసనుండి పర్విడు పస హసించి
క్రమమునఁ బుష్పగుచ్ఛముమీఁద మగతేఁటి మొత్తంబు వ్రాలెడు దత్తుమీఱి
హిమశైలతుంగశృంగమున నీలాభ్రంబు పర్యాయమునఁ గప్పుభాతి మెఱసి

తే. సార కర్పూర డిండీర హారహీర, తారకోదార ధవళాంశువారకలిత
నీరజారాతిబింబ మున్నిద్ర రౌద్ర, గతిఁ గ్రసించెను రాహు వక్త్రాలమునను.

సీ. మంత్రికుమారుఁ డామానధూర్వహుఁడు దివ్యౌషధం బవ్వనం బందుఁ గలుగు
టెఱిఁగి యుండుటఁ జేసి హితమిత్రపరిజనాన్వితముగ దివ్వటీ ల్వెలుగఁ నేగి
బదరిక గలపాదపముఁ జూచి యది తీసికొని రండు పొం డని కొందఱ హిత
పరుల నంపించి వా రరుదెంచునందాఁకఁ డా విశ్రమింపఁగాఁ దలఁచి తనదు

తే. సతుల కెప్పుడు సంకేతసదనమైన, తద్వనీమధ్యసద్మంబు దండ కరుగఁ
బ్రస్ఫురత్కరదీపికాప్రభలు సూచి, పరు లెవరో వచ్చిరని యుపపతులు వడఁక.

తే. వెఱవకుఁ డటంచు వెరవుచే వెన్నుఁ జఱిచి, యుపపతుల నిండ్లలోన నెయుండఁ జేసి
నిలయములనుండి వెలువడి నెలఁతలు తన, కెదురుగా రాఁగ మదిఁ గోప మొదవఁ జూచి.

తే. పరుల కటు తొంగిచూడను బాటుగాని, దుర్గమస్థలి నుండెడి తోయజాక్షు
లివ్వనంబున కేరీతి నెమ్మె మెఱసి, వచ్చినా రనుసందియం బిచ్చఁ బూని. 316

తే. ఇమ్మహానిశి నిచ్చోటి కేమిపనికి, వచ్చితి రటంచు గద్దించి హెచ్చరించు
తోడవల్లభుని నవ్వేళ వనిత లెట్లు, బొంకి పోవలె నెఱిఁగింపు పంకజాక్షి. 317

క. అని యడిగిన హేమావతి, తనతలఁ గదిలించి తెలిసి తా నిది వివరిం
పను జాల నీవె తెల్పుము, వినియెద నన హంస మపుడు వెలఁదికి ననియెన్. 318

తే. మానధూర్వహుఁ డప్పు డామానవతులఁ, గాంచి వీరలు మర్త్యలకాంత లనుచు
నిశ్చయించుక రౌద్రనిర్నిద్రబుద్ధి, మీర లివ్వేళ నిట కేల చేరినారు. 319

ఉ. చెప్పుఁడు చెప్పకున్న మిముఁ జిత్రముగా వధియింతు నంచు నేఁ
డప్పుడు తమ్ము రొప్పిన భయంబు వహింపక యాసువర్ణసాం
పొప్పఁగ భర్తకి ట్లను సుఖోన్నతలీలల నివ్వనంబునన్
దప్పక సంచరించు వనదైవతకాంతల మమ్ముఁ జుల్కఁగన్. 320

క. నీమనమున మద్భామిను, లీమగువ లటంచు మమ్ము నెంచితి వాదిన్
మేము భవదీయసతులము, గా మస్మత్కళలు నీదు కామిను లనఘా. 321

వ. అదియునుంగాక. 322

క. ఈయెడ మేము చరింపను, మాయంశమ్ముల జనించు మదిరేక్షణలన్
నాయిల్లాం డ్రని పల్కితి, వే యేమి నిమిత్తమనిన నెఱిఁగింతు మొగిన్. 323

తే. చైత్రరథమున మును మేము సరసగతుల, సంచరింపఁగ నవ్వేళఁ జైత్రుఁ డచటి
కరుగుదెంచినఁ గాంచి యనాదరమున, లేవకుండిన సక్రోధలీలఁ జూచి. 324

తే. సాపరాధుల మమ్మావసంతుఁ డరసి, మర్త్యసేవను నూఱేండ్లు మహిని మెలఁగుఁ
డని శపించినఁ బ్రత్యక్షమటుల నుండఁ, జాలమని మేముప్రార్థింప సదయుఁడగుచు.

సీ. ఆరీతిమీరు ప్రత్యక్షంబున మెలంగ కున్న నేరం బేమి యువిదలార
మాయాంశములఁ బుట్టి మెలఁతల మానధూర్వహుఁడను బహుమానవరకుమారుఁ
డగువిప్రునకు భార్యలైయుండ నియమింపుఁ డని తెల్పి యావేల్పు చనిన నచటఁ
గూర్మితో నీకు మేల్గోరుచు నున్నవారము సువర్ణ యన సుప్రభ యనంగ

తే. మామకాంశముల జనించు మనుజసతులు, నీకుఁ గులకాంత లైనారు నిక్కమిదియ
రూపయౌవనసంపదారూఢ నీవు, చానలకు మాకు భేద మింతైన లేదు. 326

తే. ఇట్టిచుట్టరికం బుండు టెఱిఁగి కాదె, నిను సహించితి మితరభూజనులు మేము
మెలఁగుచోటికి నివ్వేళఁ బోలసినపుడె, చెడ శపింతుము నీవింక నుడియరాకు.

క. చుట్టరిక మెంతగలిగిన, రట్టున రారానియెడకు రా వారలపై
నెట్టిసుబుద్ధులకైనను, బుట్టును రోషంబు దానఁ బుట్టుం జెట్టల్. 328

క. కావున నీవిచటికి నిఁక, రావలదు వసంతశాపరహితలమై మా
దేవవని కేగినం తట, నీవిట నెమ్మదిఁ జరింపు నీయాప్తులతోన్. 329

క. అని సంతోషము భీతియు, జనియింప సువర్ణపలుకు జాడ నెపలికెక్
వనితామణి సుప్రభయును, విని తద్వాక్యములు మాని విభుఁ డపుడాత్మన్. 330

ఆ. ఏపు జవ్వనంబు రూపొక్కటై యుంట, టాత్మసతులు వీర లనుచు నుంటి
నేము నీసతులము గా మస్మదంశజ, లీలతాంగు లని రిదేమొ సతులు. 331

క. ఇంటికిఁ జని కనఁదగు వా, ల్గంటుల నీపలుకు లాత్మకామిను లింటం
దొంటిగతి నున్న సత్యం, బింటను లేకున్నఁ గలయ యిది దృఢ మరయన్. 332

ఆ. అనుచు నిశ్చయించి యతఁ డింటి కేగెను, వానికన్న మున్నె వనజముఖులు
నిజసమర్థతా ప్తనిలయంబులకుఁ బోయి, పవ్వళించి యుండి రవ్విభుండు. 333

చ. వెసఁ జనుదెంచి యింట నలివేణులఁ గన్గొని తద్వధూవచో
విసరము సత్యమా యనుచు వేడుకఁ గైకొని తన్వనిద్రలుం
బసగల హంసతూలికలపాన్పులపై శయనించి యున్న యా
త్మసతుల లేపి తొంటివనితావిముఖత్వము మానె మానినీ.

తే. అరమరలు లేనికూటమి నధిపుఁ డపుడు, కులవధూటుల నెంతయుఁ గుస్తరించి
వచ్చి వగదేరు రతులతో నిచ్చనిచ్చ, లిచ్చకము పుట్టఁ జేయుచు నెనసి యుండె.

క. ఈమహిమ నీకుఁ గల్గిన, భూమివిభుక్ రతులఁ గలయఁ బొమ్మని హంస
గ్రామణి నినిపించిన విని, హేమావతి మెచ్చుకొని ఖగేంద్రుని కనియెన్. 336

తే. జనపతిని జేరఁ బోనీక దినము దినము, కతలు చెప్పఁగ సాగితో కతలకాంత
చిన్నిరాయంచ యింకనైనసెల వొసంగు, పోయివచ్చెద ననహంసపాలఁతికనియె.

క. ఇఱువదిదినముల కింటికిఁ, బఱతెంతు నటంచు నీదుపతి చనుచో నా
కెఱిఁగించె రేపవశ్యముఁ, బఱతెంచును గాన నీకుఁ బఱపం దగునే. 338

చ. నరపతిఁ జేర దర్పకరణక్రియలన్ దగఁ బ్రోద్దునుప్పని
ద్దరగొని మైనరాజు నినుఁ దోడనె పాయఁగ లేనికూర్మి మం
దిరమున కేగు మన్ దనుక నిప్పన నిల్చుటనైన నింటిలోఁ
దెరవరో నీవు లేమి నరుదెంచిన నీపతి కేమి దోఁచునో. 339

క. కావున భూవిభుఁ జేరం, బోవుట కార్యంబు గాదు పొమ్మింటికి కటం
చావనజాక్షికి హంసభ, రావరమణి చెల్వ నపుడు రవి యుదయించెన్. 340

తే. అంతహేమావతియుహృదయాంతరమున,భూమివిభుమీఁది మోహంబుపొంగిపొరల
బడకయిలు నేరె వేఱొక్కపగిది నుండె, నపుడు తత్పతిసహచరుం డరుగుదెంచె.

క. అదిగో నీపతి వచ్చెన్, ముదమున నగరోపకంఠభూమిని విడిసెన్
సుదతి ననుఁజూచిరమ్మని, పదపక ముందుగను నన్నుఁ బనిచెన్ వేడ్కన్. 342

క. అని చెప్పినఁ దద్వాక్యం, బనలశిఖాకీలతప్తమై చెవి నాటన్
ఘనభయవిస్మయలజ్జా, తనుహర్షభరాదు లాత్మఁ దగిలినవగతోన్. 343

ఉ. దిగ్గున లేచి నిల్చి సుదతీమణి భూవిభుమీఁదిబుద్ధితోఁ
దగ్గుచు మ్రగ్గ నిగ్గు సిరితగ్గినితామరమొగ్గదోయి బల్
జగ్గుల కెగ్గు నింపెసఁగుచిక్కనిచక్కని గబ్బిగుబ్బలున్
నుగ్గడితంబు పయ్యెదయు నొప్పగుఁగ్రొమ్ముడి చక్క దిద్దుచున్. 344

ఆ. ఓడదేరమాడ వేడుక నేనేగి, నదియు మొదలు శుభమె యందఱకును
ననుచు బాంధవాదిజనుల యోగక్షేమ, మడుగ భద్ర మఖిల మనియె నతఁడు.

క. వెండియు నిట్లను మనవే, దండలసద్గమనత్రో సుధారసధారా
పాండిత్యమండితోక్తులఁ, బండితమండలికిఁ జెవులపండువుగాఁగన్. 346

క. జనపదములు పురగిరులన్, గనులు వన ల్నదులు నిధులు కట్ట ల్చిట్టల్
కనుమలు పేటలు తోఁటలు, మునుకొని కనుగొనుచుఁ బోయి మ్రోలన్ లీలన్.

సీ. మ్జ్జగంబుచు బూతముగఁజేయ నగుధాత, వనభంగ గంగ యెవ్వనికిభార్య
దేవావనోత్సాహదృఢకళాసందోహ, మున మించు చంద్రుఁ డెవ్వనికి సుతుఁడు
కడలేని సిరులీనఁ గలరమాగజయాన, యలరారునెవ్వాని యనుఁగుకన్య
బహుళపద్మభవాండపరిపాలనాఖండ, వాత్సల్యశౌరి యెవ్వనికి నల్లుఁ

తే. దట్టినప్రసూతికుసీరావివాశ్చ, రాజనీయాన కేళీమహాబహార్గి
మాలికాడోలికాసౌధికోల్లసన్మ, రాళికోల్లాసికలశవారాశి డాసి. 348

వ. సభయభక్తివినమస్కారంబు గావించి తదుత్కటతటంబున. 349

సీ. జాతిలీలాయతిసకలాతి మేల్కట్టులు కాబలపసకిముఖాబులోనఁ
పైతెణీజరబాబుపసలగోపసరాలు మేలరబ్బిమొకమాలు దిండ్లు
గోవబూర్నీసునిగ్గులబిల్లసంతన బలుచీనిహాంబట్టుప్రగ్గములును
దగుటురుమ్మీతాపుతానవారు కనీదు నేస్తు బందరుచీటి లస్తరీలు
తే. ఖాతువా జంబుఖాన మఖాతివాసు, లరల సుకదాసులబనాతు లమర దిండ్లు
కాంచన స్తంభములు రత్నకలశతతులు, వాల్గులును గుజ్జుగుండాగుత్రాళ్లు మఱియు.

క. హితవరులతోడ యుష్మ, త్పతివేసుక విడిసీ సకలపరిమళవస్తు
ప్రతతులు మౌక్తికవిద్రుమ, వితతులు మొదలైన రస్తు వెలఁదీ కొనియెన్. 351

సీ. తత్కటద్దంపునిద్దపునిల్వుటద్దము ల్దంతపుదువ్వెన ల్తావులొల్క
నత్తరుఁ బునుఁగును నంబరు గౌశక చూర్ణరము ల్నఖము గంబూరచోవ
జల్లిసవరములు జిల్లరసము కదంబము గోవ జవ్వాజి పచ్చి పునుఁగు
కురువేరు పచ్చకప్పురము పన్నీరుబేడెము మలాకెలు కుంకుమమును మంచి
తే. బుక్కకస్తూరివీణెలు చొక్కటంపు, టగరు సంపెంగనూనెలు నాదియైన
మెచ్చగలదీవులందుండి తెచ్చినట్టి, వివిధపరిమళవస్తువు ల్వెలకుఁ దీసి. 352

సీ. ఘర్జరకలును బింగాండ్లు తాబాణాలు గిన్నెలు తబుకులు గిండ్లు స్నపన
పాత్రలు చట్లును బానపాత్రలు మేలు చట్టువంబులు మంచిమట్టుగిండ్లు
సంపుటంబులు గొప్పస్థాలీలు తబుకులు కంచము ల్తట్లు గంగాళములును
చెంబులు పడిగముల్ చిప్పలు హస్తావళులు కంకణములు ఘంటలును గజ్జె
తే. లాదిగాఁగల్గు దీవులయందు వెలయు, కంచరపుజాతివగవగ ల్మించఁజేసి
నట్టిసామగ్రి బహువెల ల్వెట్టికొనియెఁ, గాంతభూకాంతమణులకుఁ గాన్కఁజేయ.

తే. వేఁడికొండమలవింతయకా నేటిపునుఁగు, పిల్లుల జవాజిపిల్లుల బెట్టురురుల
ముంగిస సివంగి జోణంగి యింగిలీషు, కుక్కగుంపులఁ గోఁతులఁ గొన్ని గొనియె.

సీ. సంపంగికావులుఁ జందురుకావులు వెలిపట్టుపుట్టముల్ వేఁటచాళ్లు
జిలుగుబొమ్మంచులచీరలు నాచులు నుదయరాగంబులు నురుతవన్నె
లొప్పుముయ్యంచులపుప్పొళ్లు హొన్నంచు వలువలుఁ గరకంచువస్త్రతతులు
ముత్యాలపందిళ్ళు నుత్తరగ్రహణములు నిగమగోచరములుఁ బద్మ

తే. పుతిలకలు నిండువన్నెలుం బోదలు బచ్చు, లును హరిపళ్ళు హంసపల్లులునురంగ
వల్లు బోదలును సామంతవములు ననఁగఁ, దనరెడుపసందుపటములు గొనియె వెలకు.

రగడ. చౌకట్లు నొంట్లు చేసరులును౯ మొలకట్లు
రాకట్టుచుట్టుంగరములు బల్చేకట్లు
మురువు లొప్పు కిరీటములు మేటితాళీలు
సరిపణాలు మించులును సాటలేనితురాలు
రంగుగల ముంగాముఠాలు నాభరణములు
సంగదంబులు మంచిహంపీరతాయెతులు
కంఠమాలికలు జిగిగల్గు చేకడియములు
కంఠసరములు బిరుదు గండపెండేరములు
సద్దంపుటుత్తిరిగె లలరు చిఱుగజ్జియలు
కుందనపుఁ జెక్కడము గుల్కుమణిఘంటలను
మితిలేనివెల లిడిన మేఖలా లందియలు
చకచక ల్గలజాతి సకలమణినికరములు
నకలంకవర్ణపట్టాంబరప్రకరములు
పీతాంబరంబులును జేర్వడిన బురుసాలు
జాతినీలాదులును సాలువులు చీనీలు
పచ్చపట్టులు తగటుపాగలును నంగీలు
నచ్చపు మెఱుంగు గల యవురంగజేబీలు
బుడుత కాసీలు మహముదులు నిరాసీలు
సరి సేయరాని హంసావళులు లాకీలు
మాదళంబులు వెన్న మబుగులు ముసజ్జీలు
చాదరలు పైడిణిలు చక్కనికబాయీలు
నడరు చిల్లానితేం ట్లమరు బుర్నీసులును
నడికట్లు మేఘవర్ణంబులును ద్రోపులును
మొకమాలులును సూర్యపుటములు బనాతులును
సకళాతులం చెలువు చలికప్పడంబులును
హొంబట్టు లోడీలు హొనకాదుకూలాలు
కమ్మాయితలుడాలు గల్గుజిరబాలీలు
వింతవింతలుగాఁగ వెలసినభపంతీలు

కాంతితతి వెదచల్లఁ గల్గినసరంతీలు
దుద్దుకంబళ్ళు చందువలు తివాచీలు
పద్దులకుఁ గైకొన్న బలుజంబుఖానాలు
ప్రతిలేనిపట్టంచుపలురత్నకంబళ్లు
నతులితము లైన చతురంగములబల్బలము
తళుకుపగడపుకోళ్లఁ దగుపట్టెమంచములు
కులుకునెత్తావికుంకుమపువ్వుతల్పములు
ఏకరంగితలాట లిడుగోర లేజీలు
నాకచూపట్టు సురతాణి సింగాణీలు
కళలుదేరు సిరంగి కత్తులును జూరీలు
పొలుపొందు నంపలపు బొంగులును గేడీలు
ఏరి కైకొనిన హారబ్బికెలును వన్నియలు
పేరైన సూరత్తు సింగాణిగిన్నియలు
రాయంచ లైదుపర్ణము లైనకీరములు
మాయురే యని యెంచ మరుపట్టు జీనీలు
చీనాంపుపనులమించినసిరగిపీఠములు
నిర్ణయింపఁగరానినిజలసద్వస్తువులు. 356

క. స్వరమండలములు కిన్నెర, లురబాబులు దండవీణ లురుజారుతరా
ల్వారరావణహస్తంబులు, మరితంత్రులు తంబురలు సమస్తము గొనియెన్. 357

వ. అయ్యవసరంబున. 358

సీసమాలిక. రాయదుర్గముగుత్తి రాయవేలూ రానెగొంది మాహురి కాశి గోలకొండ
ముంగిపైఠెణి ఢిల్లి ముళువాయజాబురా బాదుమబ్బా మహామూరు మచిలి
బందరు సూరతు చెంపరు గోవేరు శ్రీరంగపట్టంబు చెంజి కాంచి
బాదము నౌరంగబాదు దౌల్తాబాదు కప్పర గాగర గదుగు బిదిలి
కోట కల్యాణము గొండాన మహముదానగరంబు బంగాళ నరస గోన
వన్నాళ చనరంగపట్నంబు గలగల గజరాజధాని బంగాపురంబు
కాంబాగర ప్రయాగ ద్వార కాయోధ్య లక్ష్మీశ్వరంబు సోలాపురంబు
మథుర కొల్లాపురి మగధ మాయావంతి కాపురాణపురముల్ కాబలగయం
నాదవేని కళింగ మాసూరు వినుకొండ కొండవీడును నేలకొండపల్లి
పొదిలె తంజాపురం బుదయగిరి కైసూరు మైసూరు పెనుగొండ మంగళగిరి
బసువపట్నము సీప్పి భద్రాచలము పాలవంచనిజాంపురి వందవాసి

కుందిర్పి బెల్లముకొండ దేవరకొండ రాచర్ల మునిమడుగు రాయపురము
సైదాపురము గోవ సాళ్వాక మూపాడు రాపర్తి మాచెర్ల రాచవీడు
బనగానిపల్లె కంభము పోరు మామిళ్ల ధారాపురము చీలి తాడిపర్తి
నంద్యాల చిరువల్లి నందవరము కందుకూరు రామయపట్న మారుబండ
హంపి విరూపాక్ష మారణి వెంపలి కాంపిల్యనగరంబు కందనూరు
కడప సిద్ధవటంబు గండికోట కనూరు సింహాద్రి పుట్లూరు చింతగుంట
గయ చెన్నపట్నంబు గండవరం బోరుగల్లు దామెనచెర్వు వెల్లటూరు
కల్లూరు కలువాయి నెల్లూరు వేలూరు రాచూరు చదుమూరు రాచకొండ
కదిరి కూటాగుళ్ళ గంగేరు శృంగేరు రామళ్ళకోట వజ్రగిరి నుసుము
సూగూరు చోబాడ బాగూరు కొళ్యాల గుడిబండ బళ్ళారి కొత్తకోట
గుమిలేనిపాళెంబు గొబ్బూరు బళ్ళాపురము పుంగనూరాను రామతెంకి
మాసవ కౌతాళ మానుకొం డైనూరు జలపూరు పెదపలి జల్లికోట
కుంభకోణము కోటకొండ తంజావూరు పెరవని దుప్పూరు బెంగుళూరు
వొత్తూరు చిత్తూరు హులణి చిత్రనాపల్లి రాజవోల్గద్వాలు రాచనగరు
చిరుతని కాళహస్తి సినూరు మధ్యార్జునము తిరుసామల నాముకొండ
పాకల కావేరిపాక మోహనగిరి చదుకూరు మల్లూరు చాదుకొండ
పాగొండ వావిలి నాగోలు తొళ్ళూరు మైలాపురము జెద్దమంగళంబు
రామసముద్రంబు రామాపురము జటప్రోలూరు వెల్లాల భువనగిరియు
హరిపనల్లి జేదసరవారి గొండాపురము గౌరి మాయూర మమరవీడు
నడిగల్లు కొక్కల్లు కడవకోలను రత్నగిరి వెలిగోడు తంగెళ్ళ దగ్గి
కంగొంది తనుగొండ గడవ నెత్తము దూస్తి సివనగాళ్ళ నళంది సింగళంబు
మన్నారుకోవెల పొన్నగలు చిదంబరము వాగెనగరి పురాణపురము
వడియూరుపాళెంబు నుడిపి సుబ్రహ్మణ్య ముజ్జంగి మంజువా మోసవగలు
రామనాథపురంబు మాముగోళ్ళ బెడంద ధర్మవరంబును దాడిగోళ్ళ
మవణికె మందము మారకపురి కుంభి హారంగ ముజ్జాని హాలికె హల్లి
రెట్టిహాళి కురంజి రేవణి సన్నకి బాగూరు గుజ్జరి పాలువాయి
రామచంద్రాపుర మామూరు బెజవాడ కొండేరు కాండూరు కోటకొండ
తే. మొదలుగా గల్గు జనపదమ్ములను దుర్గములను జేటల: బా లేలఁ బురుల నేలయును
వర్తకులు వచ్చి రచ్చటివస్తుతతులు, బేరసారంబు లాడెదు పేర్మి మెఱసి. 359
క. ఆరీతి వచ్చువారల, కారయఁ దాఁ బిన్న పెద్ద లై సీడిభుఁ డిం
పొరఁగ వస్తువు లన్నియుఁ, బేరము పొసఁగించి చేసి వెల కిప్పించెన్. 360

ఉ. అంచితబుద్ధి వర్తకజనావళి కిట్లు సమస్తవస్తు లి
ప్పించి తదీయభూములకు వేడ్కఁ జనుండని వారినెల్ల నం
పించి వృషోష్ట్రవాజిరథబృందముపైఁ దనకొన్న వస్తు బొం
దించి సమిత్రుఁడై యరుగుదెంచెను నీవిభుఁ డూరు చేరఁగన్. 361

వ. అని విని హేమావతీకాంత సంతోషంబున భోజనాదుల సంతుష్టుం జేసి తనయోగ
క్షేమంబులఁ బతి కెఱిఁగింపు మని యతని నంపి తదనంతరంబ. 362

తే. కథలు కేతెల్పుటయె కాదు కరుణఁ బ్రొద్దు, పోనియపుడెల్ల రాయంచపూనిచెప్పె
నట్టినయవాక్యములచేతనైన సన్మనీష హేమవతీమంజుభాష యపుడు. 363

క. పరపురుషసంగమం బిహ, పరసుఖదూరంబుగానఁ బాతివ్రత్య
స్ఫురణ గలసతులు మదిఁగో, రరటంచును నిశ్చయించి ప్రమదం బెసఁగన్. 364

తే. చిత్రభోగునిపైఁ బ్రేమ చిందఁ జేసి, నిజవిభునిరాక కలరి యన్నీరజాక్షి
తనదు గృహకృత్యములు దీర్చుకొనుచునుండె, నంతఁ దత్పతియింటికి నరుగుదేర. 365

క. కుందనపుబిందియల హరి, చందనతరుఖండవహ్నిసంతప్తంబై
క్రొందావు లొల్కుపన్నీ, టం దగ జలకం బొనర్చి తడయక యంతన్. 366

ఉ. ఆజవరాలు కీలుజడ నంబురుహోత్పలకేసరాలు వ
ర్షోజభరాలఁ గప్పుకొను క్రొమ్ముగరాలసరాలు నంగుళీ
రాజవినూత్నరత్నముల రంగు చెలంగెడియుంగరాలు వి
భ్రాజితనూపురాలు పదపద్మములన్ సవరించి వెండియున్. 367

సీ. వనచరంబులఁ గాన వచ్చె మైత్రికినన వేణికాళిశ్రేణి విరుల దురిమి
సిటఁబుట్టినవాట నెమ్మి డాసె ననంగ గళశంఖమున హారములు ధరించి
జలజంబు లొటనె చెఱిమిఁ జెందె ననంగఁ గరవారిజములఁ గంకణము లుంచి
సారంగజములొట సఖిత నొందె నన వక్షోజకుంభములఁ గస్తూరిఁ బూసి

తే. కనకరుచు లొట మిత్రత ననఁగ పెనఁగె, ననఁగఁదను హేమలతనుమిన్నగుపదాఱు
వన్నెబంగారుపువ్వులవలువఁ దాల్చి, పతికి నెదురుగ నేగె నప్పద్మగంధి. 368

వ. ఆసమయంబున. 369

సీ. మిసమిసచూపులు మిగులనిట్లు గొలుపంగఁ గిలకిలనవ్వులు చెలువొనర్ప
ఘులుఘుల్లు మని చిఱుగజ్జెలు రొదసేయ ధళధళమ్మ్యాకుల కమ్మలు చలింప
ఝణఝణంకృతులఁ గంకణములు మెఱయంగ ఘనఘనధ్వనుల మేఖల నటింప
ధగధగద్దీప్తి రత్నపుసొమ్ము లలరార నిగనిగబావిలీ ల్సీటు చూప

తే. ఘుమఘుమలుగుల్కు మైపూతసొగసుగుల్క, గమగమలఁగ్రమ్ముపువిడెంబుగంధమొలయ
మిసమిస లుల్కుంకుమపురేఖ మించు లొల్క, ఖణిఖణిల్లనిమెట్టియ లడురహింప.

క. తన కెదురుగ వచ్చిన తన, వనితామణి నపుడు చూచి వదనాంభోజం
బునఁ జిఱున వ్వొలయఁగ నెమ్మనమున నానంద మొందె మానిని యంతన్. 371

తే. విభునిపదములు పన్నీట వేడ్కఁ గడిగి, నెచ్చెలులతోడ వెస నివాళిచ్చి వైచి
యింటిలోనికిఁ దోడ్తెచ్చి యింతు లెంచ, భర్తతోఁగూడ నతిసుఖప్రాప్తి నుండె.

వ. అంత హేమవతీకాంతవృత్తాంత మంతయు నాత్మీయదూతి విన్నవించినవిని కంపితశి
రస్కుండై కొంతదడవు చింతించి మహారాజచంద్రుండును నీతిజ్ఞుండును నకళంకుం
డును వివేకధురంధరుండును గావునఁ జిత్రభోగనృపాలుండు దనమనంబున. 373

ఉ. మున్నుల రావణాదులు సముద్ధతిసాధ్వులఁ గోరి యేమి సౌ
ఖ్యోన్నతిఁ జెంది రిట్లగుట సద్విజనావళు లన్యకాంతలం
బన్నగఁ గోరరాదు కడుఁ బాతక మంచుఁ దలంచి యింతిపై
నున్నమనంబు ద్రిక్కొని యథోచితపద్ధతి నుండె భూవరా. 374

క. అనుచుఁ బురోహితుఁ డెఱిఁగిం, చిన నలరాజన్యమౌళి చిత్తాంభోజం
బున నద్భుతప్రమోదము, లెనయఁగ మెచ్చుకొని రాజ్య మేలుచు నుండెన్. 375

మ. నతసంజీవనజీవనేశభయకృన్నారాచనారాచర
వ్రతబృందారక దారకత్యనపదారక్షోభిరక్షోభట
శ్రుతసంధారణ ధారణార్హమణిభాసుగ్రీవసుగ్రీవము
ద్ధతలాలావనలావనద్యుతిచితాతారావతారావహా. 376

క. అక్షద్విడ్లక్షక్షే, త్రక్షేమకటాక్షదక్షపక్షతనూజా
ధ్యక్షనుతపక్షపక్షి, ప్రక్షుణ్ణోక్షక్ష్యమవిపక్షరక్షశ్శిక్షా. 377

స్రగ్విణి. పద్మపత్రేక్షణా భక్తసంరక్షణా
పద్మగర్భస్తుతా భానుబింబస్థితా
పద్మబాణాకృతీ భవ్యశౌర్యోన్నతీ
పద్మసర్వేశ్వరా పాలితోర్వీశ్వరా. 378

గద్యము. ఇది శ్రీమత్కౌండిన్యసగోత్రపవిత్రాయ్యలరాజాన్వయసుధావార్ధిపూర్ణిమా
చంద్ర నిస్సహాయకవిత్వనిర్మాణచాతుర్య నిస్తంద్ర శ్రీరామనామపారాయణనారా
యణామాత్యప్రణీతం బైన హంసవింశతి యనుమహాప్రబంధంబునందు సర్వంబును
బంచమాశ్వాసము.

'వావిళ్ల' ప్రెస్, తండయార్పేట, చెన్నపురి.—1925.